

Press- etiken i praktiken

En översikt av PO/PON:s
praxis

av Thorsten Cars

STOCKHOLMS
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK

Bt

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

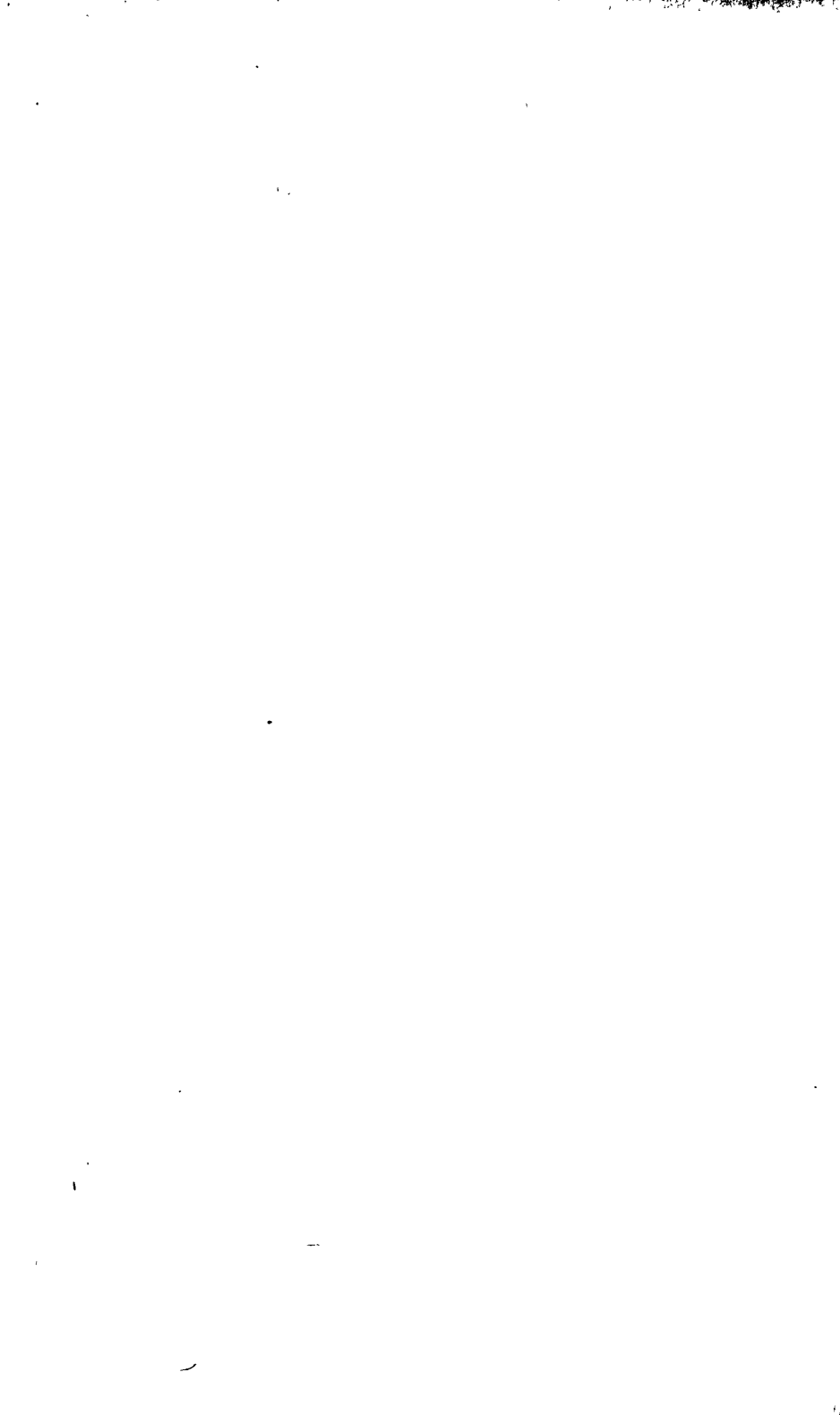
STOCKHOLMS UNIVERSITET

30001

003851955

Pressetiken i praktiken

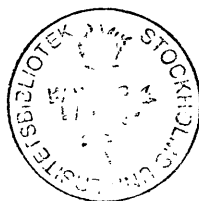

PRESSETIKEN

i praktiken

**En översikt
av PO/PON:s praxis**

av Thorsten Cars

Allmänna Förlaget

PRESSETIKEN I PRAKTIKEN

En översikt över PO/PON:s praxis

Thorsten Cars

Upplaga 1:1

ISBN 91-38-92104-9

© författaren och förlaget

Omslag och typografi Lars E Pettersson

Distribution: Allmänna Förlaget, Kundtjänst, 106 47 Stockholm

Tfn: 08/739 96 30 Fax: 08/739 95 48

Tryck: Graphic Systems AB, Göteborg 1991

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Allmänna Förlaget är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande genom tryckning, fotokopiering, bandinspelning etc.

Förord	9
1 Pressens självsanerande verksamhet	11
Historik 12 PON 14 PO 15 Sanktioner 18 Vad kan prövas av PO och PON? 21 Olika slags regler 23	
2 Kontrollen av sakuppgifter	25
Varje medium svarar självständigt för sin publicering 27 Kravet på faktakontroll gäller även ledartiklar 30 Några olika fall av bristande faktakontroll eller felaktigt språkbruk 31 Är kraven på faktakontroll lägre beträffande offentliga personer? 37 Bevisbördas kontra meddelarskydd 40	
3 Samtidigt bemötande	43
Den kritiserade är inte anträffbar 44 Undantag från regeln om samtidigt bemötande 48	
4 Intervjusituationen	52
Är den intervjuade villig att framträda? 52 Var skall intervjun publiceras? 55 Kontroll av hur uttalandena skall återges 56 Ovana intervjuobjekt 58 Vad sades egentligen under intervjun? 61 Förfalskade intervjuer 62	
5 Rättelse och genmäle	64
Rättelse 64 Befogat anspråk på bemötande 65 Föreligger genmälesrätt även mot påståendet som tidningen anser vara korrekt? 70 Hur bör den som önskar rättelse eller genmäle förfara? 72 Var skall rättelse och genmäle publiceras? 73 Rubricering av rättelse och genmäle 75 När bör rättelse eller genmäle publiceras? 76 Redaktionell kommentar 77 Fritar publicering av rättelse eller genmäle från klander? 78	
6 Insändare och debattartiklar	80
7 Löpsedel skall ha tackning i texten	83

8 Privatlivets helgd	89
Hänsyn till tredje man 89 Hänsyn till avlidens anhöriga 96 Uppgifter om hälsotillståndet 98 Uppgifter om andra privata förhållanden 99 Oavvisligt allmänintresse? 100 Kändisar 105	
9 Själv mord och självmordsförsök	108
10 Bro t t s- och olycksoffer	114
11 Ras, börd, nationalitet eller kön	124
12 Kränkande omdömen och uttryck	129
Offentliga personer 129 Privatpersoner 135 Recensioner och konsumentupplysning 136 Satir 141	
13 Bilder	144
Nakenbilder 145 Integritetskränkande bildpublicering i övrigt 147 Publicering av bilder i kränkande sammanhang 149 Förfalskning av bildens innehåll 151 Symbol- eller genrebilder 156	
14 Namnpublicering	157
Namnpubliceringsreglerna i de nordiska grannländerna 159 Hela ansvaret faller på den som återger materialet 160 Det demokratiska granskningssintresset 163 Konsumentintresset 176 Intresset av upplysning kring vissa brottstyper 180 Varnings- eller polishjälpssintresset 189 Spektakulära brott 190 Intresset att undvika utpekande av oskyldiga 192 Vederbörande har tidigare själv valt att framträda 195 Ingen publicitetsskada 197 Övriga fall av namnpublicering i samband med brott 198 Fall som inte gäller brott 201	
15 Identifiering utan namn	206
16 Fog för misstanken	216
17 Föregrip inte domen	229
Ta inte parti i skuldfrågan 230 Redovisa även domen 235 Kvälj inte dom 236	
18 Tidigare brottmål	238
19 Avslutande synpunkter	245
Jämförelse med utlandet 245 Självsanerande verksamhet 246 Pressetik och tryckfrihet – PO:s roll 247 Göteborgsutredningen 248	

Bilagor	250
Etiska regler för press, radio och TV 250	Stad-
gar för pressens opinionsnämnd 253	Instruk-
tion för allmänhetens pressombudsman 257	
Sakregister	261

Förkortningar

JO	Justitieombudsmannen
NJA	Nytt juridiskt arkiv (= Högsta domstolens avgöranden)
PK	Publicistklubben
PO	Allmänhetens pressombudsman
PON	Pressens opinionsnämnd
SJF	Svenska Journalistförbundet
TF	Tryckfrihetsförordningen
TT	Tidningarnas Telegrambyrå
TU	Svenska Tidningsutgivareföreningen

Förord

I denna bok har jag försökt att redovisa den pressetiska utvecklingen under min tid som PO. Det innebär att jag huvudsakligen refererar ärenden som handlagts under 1980-talet och första halvåret av 1990.

Det bör framhållas att varken de fall som presenteras i boken eller några andra avgöranden av PO och PON utgör bindande prejudikat. De uttalanden som återges i boken är bara exempel på hur PO och/eller PON vid en viss tidpunkt har bedömt olika situationer. Varje publiceringsfråga måste givetvis bedömas med hänsyn till alla omständigheter som föreligger i det enskilda fallet och enligt de pressetiska uppfattningar som är rådande vid tidpunkten för publiceringen. Eftersom pressetiken inte är statisk, utan liksom allt annat mänskligt förändras, bör man beakta att ju äldre ett avgörande är desto mindre vägledning ger det för hur ett likartat fall skulle bedömas i dag.

Å andra sidan bör det också erinras om att pressens självsanering inte är något självändamål eller någon angelägenhet enbart för pressen och dem som arbetar där. Om inte verksamheten utformas så att allmänheten känner förtroende för den, saknar den berättigande. Och en viktig förutsättning för detta förtroende är att de pressetiska avgörandena är konsekventa och någorlunda förutsägbara så att allmänheten kan se att likartade fall bedöms på ett likartat sätt. I den mån avsteg görs från tidigare praxis är det viktigt att detta både klargörs och motiveras.

De kommentarer och synpunkter som framförs i boken, liksom den systematiska behandlingen av materialet – vilken enbart är avsedd att göra det mera överskådligt och lättillgängligt –, svarar jag givetvis personligen för.

Såväl anmälare och andra i ärendena omnämnda personer som anmälda tidningar har i regel avidentifierats. Beträffande personerna motiveras detta givetvis av intresset att inte tillfoga dem ytterligare publicitetsskada och när det gäller tidningarna är skälet en strävan att renodla den pressetiska frågeställningen och undvika att

intresset dras till vilken tidning det gäller och hur ofta denna förekommer i det behandlade materialet. När personer och/eller tidningar namnges är det därför att identiteten bedöms ha en självständig betydelse vid den pressetiska bedömningen.

Hänvisningarna till nummer och årtal avser den tryckta utgåvan av PO:s klandrande uttalanden och PON:s avgöranden som utges av TU:s Förlags AB. I vissa fall hänvisas till ärendets diarienummer hos PO.

Biträdande pressombudsmannen Margareta Arve har granskat manus och bidragit med många värdefulla synpunkter. Till henne och övriga medarbetare på PO:s kansli framför jag mitt hjärtliga tack för deras medverkan vid tillkomsten av denna bok.

Stockholm i juli 1991

Thorsten Cars

Pressens självsanerande verksamhet

Sverige har världens äldsta och liberalaste tryckfrihetslagstiftning, som ger ett effektivt och långtgående skydd för yttrande- och tryckfriheten. Däremot är det rättsliga skyddet för den enskilde gentemot kränkningar i tryckt skrift dåligt utbyggt. Det gäller sålunda bara mot förtal (ärekränkning), ”varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning” (7 kap 4 § 14 punkten tryckfrihetsförordningen, TF).

Något skydd för den personliga integriteten och privatlivets helgd eller fred finns inte i TF. Publiceringar om t ex enskilda personers hälsotillstånd och intima familjeliv kan, oavsett om de är sanna eller falska, inte provas av domstol, som inte heller har möjlighet att ålägga en tidning att beriktiga felaktiga uppgifter eller införa bemötande från en angripen person. En juridisk person – bolag, organisation eller stiftelse – kan över huvud taget inte vara part i tryckfrihetsmål och saknar alltså helt möjlighet att vidta rättsliga åtgärder mot skadliga publiceringar.

Även när det är fråga om förtal kan det vara svårt för den enskilde att få upprättelse. Att stämma en tidning – eller dess ansvarige utgivare – är dyrbart, omständligt och osäkert. Den som förlorar målet får normalt stå för sina egna rättegångskostnader och måste dessutom betala motpartens. Det kan sammanlagt röra sig om åtskilliga tiotusentals kronor. Det är kanske därför inte så märkligt att det i genomsnitt förekommer mindre än tio tryckfrihetsmål rörande förtal om året i hela Sverige. Av dessa mål vinner målsäganden bara vart tredje eller fjärde.

Varför behandlas då den enskilde så snävt av den svenska lagstiftningen? I andra länder – t ex Danmark, Finland och Norge – är det rättsliga skyddet för den enskilde bättre utbyggt.

Något entydigt svar på frågan är svårt att finna. Möjligen kan man säga att när tryckfriheten infördes och grundlagfästes i Sverige

– betydligt tidigare än i de flesta andra länder – var behovet att skydda den enskilde mot de fåtaliga och små tryckta skrifter som då gavs ut inte särskilt stort.

Och när den moderna tidningspressen växte fram insåg dess egna organisationer tidigt betydelsen av att genom någon form av självsanering motverka att tryckfriheten missbrukades till skada för den enskilde. Det gällde att behålla allmänhetens förtroende och att avhålla politikerna från att genom ändringar i TF begränsa tryckfriheten.

Historik

Redan 1916 inrättade därför Publicistklubben (PK) en egen hedersdomstol, pressens opinionsnämnd (PON), som är det äldsta organet av detta slag i världen och sedermera fått efterföljare i många andra länder.

De första pressetiska reglerna antogs av PK 1923 och har sedermera utvidgats och omarbetats flera gånger så att de numera kan sägas innehålla allt det som TF saknar i fråga om skydd för den enskilde.

Ytterligare ett steg i utvecklingen av denna självsanerande verksamhet togs 1969 då en befattning som allmänhetens pressombudsman (PO) inrättades. Allmänhetens biträdande pressombudsman (bitr PO) tillkom 1980.

Bakom den pressetiska verksamheten står numera de tre pressorganisationerna: PK, Svenska Journalistförbundet (SJF), Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU). Dessa har ett gemensamt organ – pressens samarbetsnämnd – som svarar för de pressetiska reglerna, stadgarna för PON och instruktionen för PO. Verksamheten, som är helt frivillig, finansieras av de tre organisationerna själva och bedrivs utan inblandning från statsmakternas sida. Den vilar inte på någon lagstiftning.

Den nuvarande organisationen tillkom år 1969 och skall ses mot bakgrunden av den kritik mot pressen som framfördes i riksdagen åren 1967 och 1969. Tidigare fanns enbart PON, som då bestod av ordförande och tre andra ledamöter. De senare utsågs av de tre

pressorganisationerna som tillsatte var sin ledamot. Dessa ledamöter utsåg ordförande, i regel en ledamot av Högsta domstolen.

I motioner vid 1967 års riksdag restes kritik särskilt mot den "sensationsjournalistik som prisger enskilda privatförhållanden" och uttalades bl a att det förakt för anständiga publiceringsregler som förekom inom dags- och veckopressen innebar en allvarlig form av rättslöshet. Motionärerna frågade också, om PON var tillräcklig eller om samhället hade behov av ett kompletterande organ med annan sammansättning och annat arbetssätt. Motionerna utmynnade i en begäran om utredning av möjligheterna att upprätthålla pressetiska krav. I sitt utlåtande (1967:54) över motionerna framhöll konstitutionsutskottet (KU) bl a, att det var ett viktigt samhällsintresse att missförhållanden inom pressen motverkades och att god publicistisk sed upprätthölls. Med hänsyn till tryckfrihetens grundläggande principer måste det emellertid enligt KU i första hand ankomma på pressen själv att vidta erforderliga åtgärder för att hålla journalistiken på en önskvärd kvalitativ nivå. Ingripanden från det allmännas sida måste undvikas. KU avstyrkte motionerna, som också avslogs av riksdagen. I kammardebatterna anfördes, att beslutet inte innebar något "frikännande" av pressen utan snarare en "villkorlig dom" och att statsingripanden kunde komma i fråga.

Vad som förekommit i riksdagen uppfattades inom pressen som ett allvarligt hot mot tryckfriheten och samma år, 1967, tillsatte TU en särskild kommitté, sanktionskommittén, med uppdrag att upprätthålla pressens anseende. Kommittén lade efter samråd med PK och SJF fram förslag till en rad åtgärder och en ny ordning antogs 1969.

Nya motioner väcktes emellertid vid 1969 års riksdag. Då förelåg sanktionskommitténs förslag men ännu inte något beslut i anledning därav. Motionärerna vände sig särskilt mot att PON och PO skulle utses av pressen själv. Statliga instanser borde övervägas i stället. När utskottsutlåtandet avgavs, hade pressorganisationerna antagit den nya ordningen. KU uttalade tvekan om de vidtagna åtgärdernas tillräcklighet men fann anledning föreligga att avvakta resultatet av reformerna. Motionerna avstyrktes och avslogs också av riksdagen.

Tanken på att lagstiftningsvägen skärpa massmediernas ansvar för de pressetiska reglerna har aktualiserats även senare men varje gång avvisats under hänvisning till pressens egen självsanerande verksamhet. Tystnadspliktskommittén (SOU 1975:102) föreslog sålunda att möjligheterna till allmänt åtal för förtal skulle utvidgas genom en ändring av de processuella reglerna. I stället för den nuvarande bestämmelsen att allmänt åtal förutsätter att åtal anses vara av särskilda skäl påkallat från allmän synpunkt skulle enligt förslaget föreskrivas att åklagaren kan underlåta åtal i fall då prövningen av åtalet kan sägas sakna allmänt intresse. Förslaget föranledde i denna del ingen lagstiftningsåtgärd. Det framfördes emellertid diskussionsvis även i yttrandefrihetsutredningens betänkande (SOU 1979:49).

Därefter behandlade integritetsskyddskommittén i sitt betänkande Privatlivets fred (SOU 1980:8) frågan om hur den i 1 kap. 2 § tredje stycket regeringsformen införda målsättningen att värna den enskildes privatliv skall uppfyllas. Av kommitténs åtta ledamöter fann fyra ledamöter – varav tre parlamentariker och en journalist – att den enskildes privatliv skyddas tillräckligt genom pressens egen självsanering inom den nuvarande organisationens ram och kommitténs arbete föranledde inga lagstiftningsåtgärder.

PON

Genom 1969 års reform antogs nya stadgar för PON. Den nya ordningen innebar en utökning av nämnden med två representanter för allmänheten. För både ordförande och ledamöter finns numera ersättare. PK, SJF och TU utser var sin ledamot jämte två suppleanter. De två representanterna för allmänheten jämte sex suppleanter för dem utses av en av riksdagens justitieombudsmän och ordföranden i Sveriges advokatsamfund gemensamt. Vägledande för valet av allmänhetens representanter bör enligt stadgarna vara att de skall ha förankring hos allmänheten, företrädesvis genom anknytning till organ för det fria folkbildningsarbetet och folkrörelser, till arbetsmarknadens parter, till konsument- och näringslivsorganisationer och liknande samt att de inte får stå i be-

roendeförhållande till tidningsföretag eller till pressens organisationer. Samtliga nämndens ledamöter och suppleanter utser ordförande och, som ersättare för denne, tre vice ordförande. Dessa bör enligt stadgarna för nämnden väljas bland jurister som innehar eller innehaft domarämbete. Mandattiden är två år för alla i nämnden.

PON prövar enligt sina stadgar ärenden som gäller tillämpningen av god publicistisk sed, s k hedersmål. Det sker på anmälan av PO eller på anmälan, som ingetts till denne och som denne hänskjuter till nämnden. Anmälan, som ingetts till PO men av denne lämnats utan åtgärd, kan av anmälaren hänskjutas till nämnden under förutsättning att saken rör anmälaren själv. Såväl enskild person som bolag eller korporation kan vara anmälare.

Förfarandet inför nämnden är rent skriftligt. Enligt stadgarna bör enhällighet eftersträvas men reservationer till nämndens beslut får dock avges om enighet inte kan nås. Undantagsregeln har såvitt bekant hittills inte behövt användas mer än en gång. Vid prövningen av ett ärende om namnpublicering i juni 1981 delade sig nämnden i två lika stora läger med ordföranden och de två representanterna för allmänheten på den ena sidan och pressorganisationernas tre ledamöter på den andra. Eftersom ordföranden har utslagsröst vid lika röstetal blev det den förstnämnda gruppen som formulerade PON:s beslut (46/1981, som refereras på sid 101 f).

PO

Den stora nyheten i 1969 års reform var tillkomsten av PO. Han tillsätts för en mandatperiod av tre år och utses av ett kollegium bestående av en av riksdagens justitieombudsmän, ordföranden i Sveriges advokatsamfund och ordföranden i pressens samarbetsnämnd. Genom att PO sålunda inte tillsätts av enbart pressens organisationer blev PO inte, såsom enligt kommittéförslaget, en "pressens ombudsman" utan en "allmänhetens pressombudsman", vilket får ses som resultat av kritiken i riksdagen. Han är anställd hos en särskilt inrättad stiftelse, benämnd Stiftelsen allmänhetens pressombudsman.

Inga andra kvalifikationskrav har uppställts i instruktionen än att till PO bör utses en person med särskilda insikter inom området för pressetik och att hänsyn bör tas även till vederbörandes journalistiska erfarenheter. Hittills har emellertid PO, liksom bitr PO, varit jurister.

Enligt instruktionen har PO till uppgift att på eget initiativ eller efter anmälan påtala avvikelser från god publicistisk sed. Det ankommer vidare på PO att, när förutsättningar härför bedöms föreligga, genom direkt hänvändelse till tidning snabbt söka åstadkomma beriktigande eller, i förekommande fall, skäligt utrymme för genmäle från den förfördelade.

Både fysisk (enskild) och juridisk person kan vara anmälare. Anmälningar från företag, organisationer och myndigheter prövas i allmänhet dock endast om det gäller rättelse eller genmäle (se sid 78 f).

När en anmälan inkommer till PO, prövas först om den anmälda publiceringen är sådan att den rent allmänt kan tänkas strida mot god publicistisk sed. Om så inte är fallet – t ex därför att ingen enskild person eller grupp av personer är utpekad eller emedan det är fråga mera om god smak än om etik (jfr sid 24) – avskrivs ärendet omedelbart.

I övriga fall remitteras anmälan till ansvarige utgivaren av tidningen, i vilken den anmälda publiceringen skett, med hemställan om yttrande inom viss kortare frist, vanligen en vecka, och i förekommande fall även med begäran att ansvarige utgivaren skall överväga om klagomålen kan tillgodoses genom publicering av beriktigande eller genmäle (det händer att PO hjälper anmälaren med utformningen av ett sådant).

Om yttrande av särskild anledning inte kan avges inom den förelagda fristen – utgivaren får t ex inte omedelbar kontakt med artikelförfattaren därför att denne för tillfället är bortrest – medger PO naturligtvis på utgivarens begäran en skälig förlängning av fristen. Att negligera remissen kan däremot medföra ett klandrande uttalande. Sålunda uttalade nämnden i ett fall att en tidning, som trots påminnelser underlätit att inkomma till PO med begärt yttrande, hade åsidosatt god publicistisk sed (PON 37/1981).

Sedan yttrandet inkommit till PO, bereds anmälaren tillfälle att

kommentera det. Anser PO härfter att det inte finns skäl att klandra tidningen, lämnas anmälan utan åtgärd och parterna underrättas omedelbart om detta. Anmälare, som är personligt berörd, kan då överklaga beslutet till PON inom en månad.

Anser PO att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed, finns två alternativ att välja mellan. Enligt ett tillägg, som infördes i instruktionen 1974, får sålunda PO i lindrigare fall av klar avvikelse från god publicistisk sed själv pröva frågan om opinionsuttalande i ärende som anmälts till honom. Tidning som inte är nöjd med uttalandet kan hänskjuta saken till PON. Likaså äger anmälare som inte är nöjd med uttalandet hänskjuta saken till nämnden, om saken rör anmälaren själv. Är det inte fråga om ett lindrigare fall eller är avvikelserna tveksamma, skall PO hänskjuta ärendet till PON:s prövning.

Innan PO avger ett opinionsuttalande eller hänskjuter ett ärende till PON utan att anmälan föreligger från den direkt förfördelade, skall PO inhämta skriftligt medgivande från denne.

Initiativrätten utnyttjar PO huvudsakligen i sådana fall där den närmast förfördelade på grund av exempelvis låg eller hög ålder, sjukdom, bortovaro eller social utslagning kan antas vara ur stånd att själv ta till vara sina intressen.

Bland villkoren för att en anmälan till PO skall tas upp till prövning märks främst att det skall gälla en artikel som är relativt aktuell. Det föreskrivs därför att anmälan kan upptas till prövning endast om den avser artikel, som publicerats inom tre månader före dagen då anmälan inkom, såvida inte särskilda skäl föreligger.

En tidning publicerade den 13 september en artikel mot vilken måndagen den 15 december med bud inkom en den 12 december dagtecknad anmälan. Denna innehöll ingen motivering utan endast en hemställan om anstånd för utveckling av talan till den 30 december. Hemställan bifölls samma dag, den 15 december. Sedan anmälan kompletterats remitterades den till tidningen som inte fann skäl att besvara anmälan eftersom den anmälda artikeln publicerats mer än tre månader före dagen då anmälan inkom. PON uttalade (29/1987):

Den nu aktuella anmälningen avser en tidningsartikel den 13 september. Tremånadersfristen utlöppte alltså den 13 december. Denna dag, som var en lördag, var emellertid PO:s och PON:s kansli stängt. Eftersom anmälningen kom in närmast följande helgfria dag, får den enligt vedertagen praxis anses gjord i rätt tid.

Sanktioner

Vid 1969 års reform diskuterades att införa någon form av upplageböter efter dagsbotsmodell. Vidare ifrågasattes om inte någon form av skadestånd skulle i annan ordning än genom tryckfrihetsmål kunna tillerkännas den som blev kränkt genom klandervärd journalistik. Båda dessa tankar avvisades. En sanktion anpassad till både kränkningens art och tidningens upplaga ansågs bl a kräva alltför stor spännvidd. Dessutom framhölls att det inte förelåg något fast samband mellan tidningars upplagestorlek och ekonomiska bärkraft. När det gällde frågan om skadestånd invändes bl a, att det var olämpligt att PON, som hade att tillämpa pressetiska regler, skulle i skadeståndshänseende bedöma fallet även enligt TF:s regler om tryckfrihetsbrott. Att utvidga pressens skadeståndsskyldighet till pressetiska övertramp, som inte också innefattade tryckfrihetsbrott, mötte flera erinringar.

I stället infördes en s k expeditionsavgift, vars storlek bestäms i början av varje år. Avgiften är för 1991 fastställd till 18 000 kronor. För tidning med en medelnettoupplaga per vardag om högst 10 000 exemplar stannar dock expeditionsavgiften vid 6 600 kronor. Avgiften inbetalas till den tidigare nämnda stiftelsen för täckande av PO:s och PON:s kostnader (mellan 1/3 och hälften av budgeten på ungefär 1,5 miljoner kronor brukar finansieras på detta sätt). Ett klandrande uttalande av PO föranleder däremot inte någon expeditionsavgift. Om ärendet efter sådant uttalande hänskjuts till PON, utgår expeditionsavgift om nämnden skärper det av PO uttalade klandret eller om nämnden, när tidningen påkallat nämndens prövning, i huvudsak ansluter sig till det av PO uttalade klandret.

I övrigt finns ingen annan gradering av sanktionerna än bruket av olika formuleringar. Om PO eller PON lämnar en anmälan utan åtgärd därför att det inte finns "tillräcklig anledning till klander" så ligger däri en viss kritik som dock inte medför skyldighet att publicera uttalandet. Nästa steg är ett formellt PO-uttalande, som antingen skall publiceras utan dröjsmål eller överklagas (av tidningen) till PON inom tio dagar. PON brukar i sina klandrande uttalanden använda de alternativa formuleringarna att tidningen åsidosatt (eller avvikit från), brutit eller grovt brutit mot god publicistisk sed.

Enligt pressetiska regler åligger det en klandrad tidning att utan dröjsmål i oavkortat skick och på väl synlig plats publicera uttalanden från PO och PON. Givetvis finns det inget hinder för andra tidningar än den klandrade att publicera uttalandet i oavkortat skick eller i sammandrag.

I sådana fall då det ligger i anmälarens intresse att inte namnges i ett klandrande uttalande brukar PO och PON formulera uttalandet så att anmälaren inte utpekas. Annorlunda förhåller det sig med beslut av PO eller PON att lämna en anmälan utan åtgärd. Någon anledning att anonymisera anmälaren i ett sådant beslut finns inte, och beslutet bör därför – liksom anmälan – i regel inte publiceras annat än om anmälaren själv har givit offentlighet åt sin anmälan.

En tidning publicerade PO:s friande uttalande om en serie artiklar rörande en lärare. PON klandrade tidningen (82/1986):

Som PO har anfört i sin anmälan till nämnden kan publicering av friande utslag av PO eller PON medföra skada för anmälaren och hans anhöriga och avskräcka allmänheten från att göra anmälningar till PO. Särskilt måste tidningarna vara försiktiga med att publicera uppgifter som kan skada, innan tiden för klaganden att hänskjuta saken till nämnden har löpt ut. Ett oeftergivligt villkor är vidare att publiceringen inte brister i saklighet och opartiskhet.

Uttalandet är enligt min mening inte helt lätt att förena med ett senare uttalande. En kvinnlig journalist hade anmält en tidning

med anledning av en notis enligt vilken en framstående företagsledare skulle ha kallat henne "porrdrottning". Hon ansåg beteckningen kränkande och anförde att företagsledaren genom företagets presschef förnekat det återgivna uttalandet. PON ansåg visserligen att beteckningen "porrdrottning" framstod som något missvisande och även kunde ifrågasättas från aktualitetssynpunkt men nämnden fann inte tillräcklig anledning att klandra tidningen. Det friande uttalandet refererades i ett nyhetsmeddelande från TT som namngav anmälaren och även återgav hennes uppgift att företagsledaren hade förnekat det återgivna uttalandet. TT-referatet återgavs i ett antal tidningar av vilka en illustrerade sin publicering med en bild av anmälaren med naken överkropp. Den friade tidningen publicerade en redigerad version av PON:s uttalande med rubriken **Anmäld notis friad av PO**. Anmälaren namngavs. Vid redigeringen hade tidningen uteslutit bl a den passus i TT-referatet som återgav anmälares uppgift att företagsledaren hade dementerat uttalandet. PON friade samtliga tidningar (60/1987):

Även om principen bör vara att PON:s friande uttalanden inte publiceras, måste det självfallet stå tidningarna fritt att publicera sådana uttalanden som kan vara av särskilt intresse för att belysa nämndens bedömning av pressetiska frågor. Därvid åligger det dock tidningarna att iaktta de pressetiska reglerna. Bl a har tidningarna att avstå från publicering av namn, bild och identifierande uppgifter, om en sådan publicering kan skada och inte är motiverad av ett uppenbart allmänintresse.

I tidningarnas referat har anmälaren visserligen namngivits. PON har emellertid inte klandrat den anmälda tidningen för att i den ursprungliga artikeln ha namngivit anmälaren. Tidningarna kan därför inte anses ha åsidosatt god publicistisk sed genom namngivningen i de nu anmälda artiklarna. Mot bakgrund av nämndens tidigare friande uttalande saknas det också tillräckliga skäl att klandra (den tidning som publicerade en bild av anmälaren med bar överkropp). Att den anmälda och friade tidningen vid publiceringen av PON:s uttalande underlät att ta med anmälares uppgift om företagsledarens dementi utgör inte heller skäl till klander av tidningen.

Vad kan prövas av PO och PON?

TF skiljer mellan periodiska skrifter och övriga skrifter. Med periodisk skrift förstås tidning, tidskrift eller annan sådan skrift, som enligt utgivningsplanen är avsedd att under bestämd titel utges med minst fyra å särskilda tider utkommande nummer eller häften årligen samt därtill hörande löpsedlar och bilagor (1 kap 7 §). De pressetiska reglerna gäller bara periodiska skrifter (1 § instruktio-nen för PO). En ännu snävare begränsning antyds i 1 § av PON:s stadgar där det heter att ”nämnden prövar ärenden som gäller tillämpningen av god publicistisk sed rörande all periodisk press som tillhandahålles allmänheten genom abonnemang eller lös-nummerförsäljning eller som på annat sätt är tillgänglig för envar”. Såvitt jag känner till har nämnden dock inte tillämpat denna bestämmelse särskilt restriktivt. Exempelvis har man flera gånger prövat anmälningar mot fackföreningstidskrifter, som knappast kan anses tillhandahållas allmänheten.

PO:s och PON:s prövning kan avse vilket material som helst i en periodisk skrift, alltså även löpsedlar och bilagor liksom an-nonser.

En person anmälde en rad artiklar i en veckotidning angående ett svenskt brottssyndikat samt annonser för veckotidningen vilka införts i två dagstidningar och berörde bl a publiceringen om brottssyndikatet. PON gjorde följande uttalande i frågan, om en i en dagstidning införd annons för en veckotidning över huvud taget kan bli föremål för PON:s prövning (94/1981).

Utgångspunkten för en bedömning av denna fråga är, att PON äger från pressetisk synpunkt pröva allt som publiceras i sådan periodisk press som avses i 1 § stadgarna för nämnden, dvs all periodisk press som tillhandahålles allmänheten genom abon-nemang eller lösnummerförsäljning eller som på annat sätt är tillgänglig för envar. Undantag bör göras endast om särskilda skäl talar mot en prövning. En sådan utgångspunkt står i över-ensstämmelse med tillämpningsområdet för TF, vilket gäller även annonser i tryckt skrift. Det framgår bl a av att TF inne-håller särskilda bestämmelser i fråga om kommersiell annons

rörande alkoholhaltiga drycker eller tobaksvaror (I kap 9 §) och i fråga om det tryckfrihetsrättsliga ansvaret för tillkännagivande i annons (7 kap 2 §).

Ett stöd för att även annonser hör under PON:s prövning kan hämtas i de av pressens samarbetsnämnd år 1975 utfärdade "Riktlinjer angående åsiktsannonsering". Dessa förutser nämligen att en åsiktsannons kan stå i strid med de pressetiska reglerna. I punkt 2 av riktlinjerna heter det sålunda, att "tidningarna bör i positiv anda pröva frågor om införande av åsiktsannonser under förutsättning att dessa inte står i strid med tryckfrihetslagstiftningen, allmän lag eller de pressetiska reglerna". Motsvarande reservation finns i punkt 3 rörande rätten till bemötande i form av annons. En svarande bör sålunda, sägs det, "kunna räkna med att få in sådan annons utan ändring, såvitt den inte strider mot tryckfrihetsförordningen, allmän lag eller de pressetiska reglerna". Frågan, om en tidning haft skäl för vägran att införa en åsiktsannons, hör inte till PON:s prövning utan prövas av pressens samarbetsnämnd. Däremot har PON att på anmälan pröva huruvida en införd åsiktsannons till innehållet strider mot de pressetiska reglerna.

I PON:s praxis finns, såsom också framhållits i nu förevarande ärende, exempel på att nämnden från pressetisk synpunkt prövat innehållet i annonser. Ett sådant fall gällde en annons, i vilken en arbetsgivare redogjorde för anledningen till att han sagt upp en kontorist (nr 93/1970), och ett annat gällde en av en tidning införd sk egenannons för ett kommande nummer av tidningen (nr 14/1975).

Skäl kan svårligen anföras för att i fråga om annonser göra skillnad mellan olika annonser beroende på vem som är annonsör, en tidning eller annan. Av betydelse i sammanhanget är att en tidnings löpsedel anses falla inom det tryckfrihetsrättsligt skyddade området oberoende av om den anslås offentligt eller dess innehåll införs i annan tidning som annons (se t ex prop 1978/79:2 s 53 f). En annan sak är att det tryckfrihetsrättsliga ansvaret för löpsedelns innehåll vid annonsering i annan tidning vilar på denna tidnings utgivare.

På grund av det anförda finner PON att anledning saknas att anse nu ifrågavarande annonser falla utanför nämndens prövning. Följaktligen bör PO också anses behörig att påtala avvikelser från god publicistisk sed i annonserna.

Olika slags regler

De etiska reglerna består av tre avdelningar, benämnda I Publicitetsregler, II Yrkesregler och III Redaktionell reklam. Denna indelning återspeglar ett tidigare förhållande, då det fanns tre särskilda regelkomplex, nämligen PK:s publiceringsregler, en av SJF år 1968 antagen yrkeskodex och av TU gjorda uttalanden om textreklam, det senaste av år 1970.

Av betydelse för den pressetiska verksamhet som bedrivs genom PON och PO är främst publicitetsreglerna.

SJF:s yrkeskodex tillkom som ett led i den tidigare berörda upprustningen av den pressetiska verksamheten. För efterlevnaden av den del av de etiska reglerna som ersätter denna yrkeskodex verkar SJF:s styrelse.

Reglerna om redaktionell reklam – tidigare även kallade textreklamreglerna – vill värna om integriteten för press, radio och tv, så att ingen befogad misstanke uppstår hos allmänheten om att utomstående kan otillbörligt påverka innehåll och program. Syftet är också att ge läsaren möjlighet att skilja mellan redaktionell text och reklambudskap. Reglerna ålägger därför tidningarna att klart markera skillnaden mellan material som har nyhets- eller informationsvärde eller som är motiverat från underhållande eller konstnärlig synpunkt, å ena sidan, och material som främst syftar till att sprida reklambudskap, å den andra. För tolkningen av begreppet ”redaktionell reklam” svarar för pressens del pressens textreklamkommitté, och frågor av detta slag kan inte komma under PO:s eller PON:s prövning.

PO och PON tillämpar främst publicitetsreglerna vid sin prövning men kan också begagna sig av vissa yrkesregler (se kapitel 4). Ingenting hindrar att PO eller PON klandrar en tidning för

publiceringen av en förfalskad intervju medan SJF:s styrelse ålägger "intervjuns" författare en disciplinär påföljd.

Inte ens de etiska reglerna i sin helhet utgör ramen för PO:s och PON:s bedömningar. Finner man av annan anledning brott mot god publicistisk sed föreligga, är man oförhindrad att göra ett klandrande uttalande därom. Den pressetiska prövningen är med andra ord inte bunden av formella regler.

Sålunda har det förekommit att en tidning klandrats för att ha beskrivit ett brottsligt förfarande på sådant sätt att läsarna kunde inspireras till egna experiment (PO 32/1980).

Eftersom de etiska reglerna tar sikte främst på den enskildes skydd mot publicitetsskador, ankommer det däremot inte på vare sig PO eller PON att bedöma kvaliteten av publiceringar sett från allmän synpunkt. Klagomål över att bilder och artiklar har ett vulgärt, förråande, pornografiskt eller könsdiskriminerande innehåll brukar därför inte tas upp till prövning, om ingen enskild person eller grupp personer berörs av publiceringen. PO och PON kan – dessbättre – i motsats till radionämnden inte uppträda som smakdomare.

Avslutningsvis kan nämnas att PO enligt sin instruktion har att lämna allmänheten upplysningar i pressetiska frågor och i möjligaste mån medverka i allmän upplysningsverksamhet rörande sådana frågor genom föredrag, artiklar m m i facktidskrifter och andra publikationer samt, om så erfordras, även inom ramen för journalistutbildningen.

Kontrollen av sakuppgifter

PUBLICITETSREGEL 2:

Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats.

Grunden för all pressetik är källkritik och faktakontroll. Kraven kan dock inte drivas hur långt som helst. Det går givetvis inte att ställa samma anspråk på en dagstidning som på en vetenskaplig avhandling eller facktidskrift. I så fall skulle nyheterna ofta inte kunna publiceras förrän de var gamla och kanske förlorat sitt allmänintresse.

Avvägningen mellan aktualitetskravet och risken för skada på grund av eventuellt oriktiga uppgifter är därför ett av de svåraste och samtidigt vanligaste problemen som utgivare och journalister ställs inför. ”Den här nyheten är sensationell och ännu är vi ensamma om den men det återstår några kontrollåtgärder, som inte hinner genomföras före pressläggningen, och skulle uppgiften publiceras och sedan visa sig felaktig får en oskyldig person sitt anseende och kanske sin framtid förstörda. Publicera eller inte?”.

Situationen kanske mestadels är något mindre dramatisk än så men sannolikt fattas varje dag en mängd publiceringsbeslut som i ljuset av senare kända fakta framstår som olyckliga. Det krävs noggrannhet, kunskap, erfarenhet, fantasi och kanske en viss intuition för att undvika fallgroparna. Senare publicering av rättelse eller genmäle behöver inte frita tidningen från klander för en oriktig uppgift om denna är kränkande för en identifierbar person.

Beträffande sportjournalistiken, som jämförelsevis sällan blir föremål för anmälningar och som kanske även i andra hänseenden är speciell, har PON uttalat följande (48/1981):

Ledare och aktiva inom idrotten får vara beredda på att tåla även hårdhänt kritik när förhållanden inom en idrottsgren eller en klubb behandlas i en tidning. Detta innebär dock inte att tid-

ningen därigenom är befriad från kravet att sakuppgifter skall kontrolleras och att den som angrips, samtidigt skall få komma till tals. Vad som kan påkalla beaktande är att skildringar och bedömningar i idrottssammanhang ofta rör händelseförlopp och förhållanden som starkt engagerar många människor och att kravet på en snabb nyhetsförmedling på området är stort. Detta kan medföra att brister i vissa fall får lov att accepteras om förhållandena senare blir tillfredsställande belysta i samband med en uppföljning av artikeln eller i ett genmäle.

Även om ingen person eller grupp av personer skadas av den felaktiga uppgiften så drabbas mediets och dess medarbetares trovärdighet. Bristande faktakontroll för att inte säga slarv och nonchalans med fakta är enligt min mening en av de viktigaste förklaringarna till det utbredda journalistföraktet. "Om jag själv känner till något som det skrivs om i pressen så märker jag hur det vimlar av fel och därför kan jag inte heller lita på något annat som publiceras", är en vanlig replik. Det är därför viktigt att kontrollera också till synes triviala detaljer särskilt om det inte är förenat med nämnvärt merarbete.

Vad som skall anses vara en trivial detalj eller en väsentlig uppgift är för övrigt inte alltid uppenbart. I en veckotidningsartikel om den illegala narkotikahandeln publicerades namn och bild på en person som påstods vara kontaktman i Sverige för en internationell liga som försåg Europa med *kokain*. Sedan mannen anmält publiceringen, åberopade tidningen att anmälaren hade dömts till åtta års fängelse för narkotikabrottslighet. Tidningen hänvisade till en dom enligt vilken anmälaren dömts för grovt narkotikabrott avseende *amfetamin* och *heroin*. Enligt PO:s mening fanns det inte tillräcklig anledning att klandra tidningen medan PON ansåg att denna hade åsidosatt god publicistisk sed (61/1983).

Om en löpsedel, rubrik, ingress eller bildtext innehåller en oriktig eller missvisande uppgift kan tidningen inte ursäktas sig med att det korrekta förhållandet framgår av artikeltexten (se närmare om detta i kapitel 7).

Varje medium svarar självständigt för sin publicering

Av publicitetsregel 2 framgår vidare att varje medium svarar självständigt för sin publicering och inte kan ursäkta sig med att en oriktig uppgift tidigare publicerats på annat håll.

Tidningen Frihet, som är organ för Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU), publicerade en artikel med rubriken **Den rumsrena extremhögern – borgerlighetens länk till fascismen**. I artikeln förekom ett foto av Andres Küng, medlem av folkpartiets styrelse, och i bildtexten nämndes att han är ordförande i föreningen Friheten i Sverige och att föreningen **har kopplingar till den högerextremistiska sekten Europiska arbetarpartiet (EAP)**. Det uppgavs i artikeln att två namngivna styrelseledamöter i föreningen **enligt vissa källor** skulle vara verksamma inom EAP och att en tredje skulle ha publicerat en artikel i en tidning utgiven av en person som tidigare skulle ha **varit en av de ledande inom EAP**. Det uppgavs att de namngivna styrelseledamöterna förnekade att de var verksamma i EAP. Artikeln innehöll också vissa påståenden om tidningen Contra, bl a att **Contra har haft nazistiska kontakter** samt i artikeltexten att **Contra har haft kontakt med nazistiska kretsar, individer och publikationer**. Till stöd för det senare påståendet åberopade Frihet boken ”Till höger om neutraliteten”. I ett senare nummer publicerade Frihet ett genmäle från en medlem av Contras redaktion samt en egen redaktionell kommentar där kritiken mot Contra upprepades i hårda ordalag.

PON ansåg att Frihet hade åsidosatt god publicistisk sed (19/1987). Beträffande Andres Küng och de bägge andra namngivna ledamöterna av styrelsen för Friheten i Sverige uttalade PON att tidningen inte visat belägg för att de är fascistisympatisörer och att tidningen visserligen låtit Küng komma till tals i ett genmäle men i ett samtidigt publicerat svar, utan att redovisa något nytt material, vidhållit påståendet att organisationen är **en länk mellan etablerad borgerlighet och olika nyfascistiska grupperingar**. I fråga om Contra anförde PON:

I en politisk journalistik och debatt måste angrepp mot meningsmotståndare godtagas. Särskilt måste organisationer och tidningar utstå mycken kritik utan att det finns anledning till ingripande från pressetiska synpunkter. Kritiken mot tidningen **Contra** har emellertid i detta fall inneburit att Frihet indirekt har utpekats (en namngiven redaktionsmedlem) som nazistsympatisör, något som måste anses nedsättande för denne. Frihet har inte visat att det har funnits fog för ett sådant utpekande, och tidningen är i detta hänseende inte ursäktad med att den har hämtat sina uppgifter ur en publicerad framställning.

Skyldigheten att vara kritisk mot nyhetskällorna gäller också meddelanden från nyhetsbyråer. Det bör sålunda framhållas att nyhetsbyråerna inte har något tryckfrihetsrättsligt eller pressetiskt ansvar för utsänt material utan att varje enskild tidning, som använder materialet i sina spalter, bär ett självständigt ansvar för dess riktighet.

I augusti 1980 publicerade 17 dagstidningar – av vilka 14 tillhörde A-pressen – artiklar där det gjordes gällande att Peder Wallenberg var misstänkt för s k svart lägenhetshandel. Nyheten dominerade löpsedlar och/eller förstasidor med rubriker sådana som **WALLENBERG HÄKTAS?** Sedan Wallenberg anmält publiceringarna, hänvisade flertalet av tidningarna i sina yttranden över anmälan direkt eller indirekt till den bakgrundsredogörelse som chefen för A-pressens stockholmsredaktion sammanställt. Enligt denna redogörelse hade en för svart lägenhetshandel misstänkt kvinna den 28 augusti på eftermiddagen uppgett för polisen att hon fått Peder Wallenbergs uppdrag att skaffa fram ersättningslägenheter åt honom för evakuering av två fastigheter. A-pressen hade sent samma dag fått kännedom om vittnesmålet och en poliskommissarie hade bekräftat det. Bekräftelsen hade av A-pressen uppfattats så att även Wallenberg var misstänkt för svart lägenhetshandel. Detta kunde ha varit polisens uppfattning i ögonblicket men det kunde också ha varit ett missförstånd under samtalet.

PON klandrade 16 av de anmälda tidningarna och anförde i sitt beslut bl a följande (PON 19/1981):

Förhållandena på bostadsmarknaden berör direkt eller indirekt flertalet medborgare och det måste därför vara ett viktigt allmänintresse att pressen uppmärksam och kritiskt följer vad som händer på denna marknad vare sig företeelserna är brottsliga eller inte. En inte ovanlig situation är att fastighetsägare eller byggmästare, som i samband med om- eller nybyggnadsarbeten har behov av att evakuera fastigheter, anlitar mäklare för ändamålet. Om det framkommer att mäklare i sådana fall använder brottsliga metoder för att fullgöra uppdragen, måste det vara tillåtet för pressen att inte endast rapportera detta förhållande utan även diskutera fastighets/byggmästarnas roll i sammanhanget.

Peder Wallenberg har blivit allmänt känd som arvtagare till Jacob Wallenberg och för framgångsrika affärer på bostadsmarknaden. När Wallenbergs namn förekommer bland uppdragsgivarna hos en mäklare, som av polisen misstänks för svarta lägenhetsaffärer, får det anses vara ett uppenbart allmänintresse att Wallenbergs namn och roll i sammanhanget redovisas.

Det skall emellertid med skärpa framhållas att en sådan redovisning måste grundas på en noggrann kontroll av alla tillgängliga källor. Ju mer sensationella uppgifterna verkar desto noggrannare bör givetvis källkontrollen vara. I detta sammanhang bör också framhållas att varje tidning svarar självständigt för vad den offentliggör och inte kan komma ifrån sitt pressetiska ansvar genom att hänvisa till att uppgiften tidigare publicerats av ett annat medium eller erhållits av en nyhetsbyrå.

Flertalet av de anmälda publiceringarna synes direkt eller indirekt ha grundats på ett nyhetsmeddelande från A-pressens redaktion i Stockholm. Oavsett om detta meddelande innehöll ett korrekt återgivande av den angivna källan – en poliskommissarie – eller byggde på ett missförstånd, följer av vad som tidigare anförts att de tidningar, som utan vare sig åklagarens eller Wallenbergs egna kommentarer publicerade uppgiften att Wallenberg var misstänkt för svart lägenhetshandel och eventuellt skulle begäras häktad, saknade skälig grund för uppgiften

och därmed klart bröt mot god publicistisk sed. De oriktiga uppgifterna var så kränkande och publiceringen av dem så framträdande att en dementi och ett beriktigande i efterhand inte kunde bota den skada, som publiceringen medfört. Givetvis kräver god publicistisk sed att tidningar som publicerat sådana oriktiga uppgifter ändå på eget initiativ inför ett klart och otvetydigt beriktigande.

Kravet på faktakontroll gäller även ledarartiklar

Åsiktspfiheten får inte begränsas av vare sig tryckfrihetsrättsliga eller pressetiska regler. Särskilt vida anses gränserna vara när det gäller ledarartiklar, krönikor och liknande publiceringar med klart angiven karaktär av personligt "tyckande". I den mån sådana publiceringar innehåller kommentarer till faktiska förhållanden måste emellertid dessa redovisas på ett sakligt och korrekt sätt. En ledarartikel med rubriken **Lögner, bara lögner – Sjukvården försvann** klandrades sålunda av PON (9/1982, jfr 20/1984 och 82/1989, refererade sid 49 resp 234):

Av vad som framkommit i ärendet framgår att tidningen saknat grund för de i artikeln gjorda påståendena att de angivna politikererna ljugit beträffande frågorna om ett parkeringshus och inlösen av villor. Inte heller kan den åberopade interpellationen anses ge underlag för påståenden om lögner i fråga om angivna vägbyggnadsprojekt. Artikeln innehåller påstående om att de utpekade politikererna medvetet använt sig av grova lögner i syfte att skada. — — —

Tidningen har med en ursäkt beriktigat påståendet beträffande parkeringshuset och även infört en insändare från anmälarna. Dessa åtgärder kan dock inte mot bakgrunden av vad ovan anförts frita tidningen från klander. PON finner därför att tidningen i detta fall brutit mot god publicistisk sed.

En tidning publicerade en intervju med Jannike Björling vilken presenterades på löpsedeln med rubriken **Mitt "Ijuva liv" med Björn**

och kokain. I ett senare nummer av tidningen berördes i en ledarartikel vissa uttalanden i massmedierna av advokat Henning Sjöström med anledning av att Björn Borg hade stämt tidningen för förtal. Bl a anfördes i ledarartikeln att **kokain är i de kretsar advokat Sjöström rör sig ett väldigt fint knark som inte lämnar stickmärken.** PON uttalade (36/1990, även refererat sid 134 f, 175 f och 228):

Tidningens ledarkommentar angående Henning Sjöström måste ses som en replik till stämningen mot tidningen och som en kommentar till Henning Sjöströms offentliga uttalanden. I sådana sammanhang har tidningarna ett betydande spelrum att angripa personer som i likhet med Henning Sjöström hör till det offentliga livet. Den som tillskrivs en uppfattning som han inte har får i regel anses tillräckligt tillgodosedd genom ett genmäle. I detta fall har emellertid gjorts påståenden om yttre förhållanden som är kränkande för den utpekade, nämligen att bruk av kokain är vanligt i Henning Sjöströms privata umgängeskrets. För detta påstående har inte visats något fog. Nämnden anser därför att tidningen i denna del har överskridit gränsen även för vad som kan tillåtas i en polemisk ledarkommentar och åsidosatt god publicistisk sed.

Några olika fall av bristande faktakontroll eller felaktigt språkbruk

Misstankar om att någon hotas av konkurs kan inte publiceras utan att det finns risk för betydande skadeverkningar för den berörde och stor varsamhet med sådana misstankar är därför på sin plats, framhöll PON i ett ärende där en tidning klandrades för publicering av misstankar om en aktuell konkursfara, vilka inte var grundade på uppgifter om betalningssvårigheter e d utan endast på ett enstaka uttalande som den berörde tagit avstånd från (64/1987).

Beträffande recensioner av böcker och andra konstnärliga prestationer har PON däremot uttalat att man inte tar ställning till om kritiken är berättigad (44/1987). Upphovsmannen anses emel-

lertid ha rätt att bemöta oriktiga sakuppgifter i recensionen (se kapitel 5, särskilt sid 69).

Ett uttryck som inte sällan används på ett felaktigt sätt är ”sparkad”, vilket framgår av följande uttalande av PON (36/1985):

Vad som har kommit fram om överenskommelsen mellan kommunen och anmälaren ger underlag för slutsatsen att denne skildes från sin tjänst som socialchef på kommunens önskan. Mot bakgrunden av tidigare publicitet i tidningen om anmäla-rens förhållanden i tjänsten var det befogat att tidningen offentliggjorde uppgifter om vad överenskommelsen innebar. Det var också befogat att anmälaren nämndes vid namn. Emellertid var rubriken ”Sparkad! – nu måste han gå” och bildtexten ”Fick sparken ’på grått papper’” inte sakligt korrekta och därtill kränkande för anmälaren. Tidningen har därför i detta fall åsidosatt god publicistisk sed.

En annan tidning publicerade på sin löpsedel den 8 mars ett visst år porträttbilden av en man och rubriken **SPARKADE socialchefen i (kommunens namn) skäller ut politiker**. En insidesartikel samma dag – med rubriken **Han är tredje socialchefen som tvingas från sitt arbete** – handlade om en namngiven socialchef i en viss kommun. Denne gick enligt artikeln hemma i bostaden med full lön jämte visst avgångsvederlag under de två år han hade kvar till pensioneringen. Det talades i artikeln bl a om vissa åtgärder från hans sida som fått **kommunen att sparka ut socialchefen**. Artikeln innehöll också intervjuuttalanden av socialchefen och socialnämndens ordförande. Den senare sade bl a att **frågan var inte om utan när socialchefen skulle bort**. Denne anförde i en anmälan att löpsedeln och artikeln var oriktiga och kränkande eftersom han själv hade begärt att avgå från sin tjänst med pension jämte viss ytterligare gottgörelse under begränsad tid. Han hänvisade bl a till ett MBL-protokoll enligt vilket den i artikeln intervjuade socialnämndsordföranden informerat om **tillvägagångssättet när det gäller åtgärder, som vidtagits i samband med att socialchefen begärt att få avgå från sin tjänst med pension**. Socialchefen hade i brev till tidningen den

10 mars begärt att få ett bilagt bemötande publicerat, vilket hade skett först den 28 mars under rubriken **Visst tvingades socialchefen sluta** och försetts med en redaktionell kommentar enligt vilken man i kommunen enligt samstämmiga uppgifter till tidningen, redovisade i artikeln den 8 mars, inte längre ville ha kvar socialchefen på sitt jobb och hans begäran att få lämna tjänsten alltså var en logisk konsekvens av den inställningen. Tidningen anförde i yttrande över klagomålen att socialchefen enligt flera samstämmiga uppgifter skulle bort från sin tjänst – ordet ”sparkad” var ett vedertaget, talspråksmässigt uttryck för samma fenomen – och att han som en konsekvens av denna inställning i kommunen hade begärt att få sluta sin anställning. PON klandrade tidningen (77/1987):

Tidningen har inte visat att det fanns tillräckligt underlag för att i rubriken och artikeltexten använda uttryck som att socialchefen hade ”sparkats” från sin tjänst.

Denne hade befogat anspråk på att få bemöta påståendena i publiceringen den 8 mars. Hans genmäle, som är daterat den 10 mars, publicerades först efter ett avsevärt dröjsmål och under en rubrik som inte gav uttryck för att det var fråga om ett bemötande.

En stort uppslagen hänvisningstext med rubriken **Kommunens högste tjänsteman FÅR SPARKEN MED LÖN FRAM TILL PENSION** har också klandrats av PON (14/1990):

Vad som har kommit fram om överenskommelsen mellan kommunen och förvaltningschefen ger underlag för slutsatsen att denne i realiteten skildes från sin tjänst och att detta skedde på kommunens önskan. Det kan inte erinras mot att tidningen offentliggjorde uppgiften om vad överenskommelsen innebar och därvid namngav förvaltningschefen. Denne erbjöds att samtidigt kommentera uppgifterna och det saknas skäl att ifrågasätta tidningens beredvillighet att senare publicera ett genmäle från honom om han så hade önskat. Uttrycket ”få sparken” var emellertid inte sakligt underbyggt och var därtill nedsättande för honom.

En löpsedelsrubrik löd **Ordföranden anklagas för fusk ARVODES-CIRKUS I** (namnet på kommunen). I ingressen till en insidesartikel samma dag hette det bl a: **I blåsvädet befinner sig socialnämndens ordförande** (namn och partibeteckning) **som anklagas för att ha fuskat med arvoden. Men trots att han med en "egen" metod fått ut över 45 000 kr förra året ingriper inte kommunrevisionen – i stället kan nu övriga nämndordförandena i kommunen räkna med "dubbla" arvoden – –. PON** anförde (59/1987):

Omständigheterna i ärendet och tolkningsfrågan ägde onekligen allmänintresse. Det kan inte erinras mot att tidningen behandlade saken. Inte heller anser nämnden att tidningen kan klandras för att artikeln i ton och formuleringar gav uttryck för en kritisk inställning. Artikeln redovisade utgången av revisionen och personalkontorets inställning. Socialnämndens ordförande kom också själv till tals och hade kunnat framföra ytterligare synpunkter i ett genmäle i efterhand. I ingressen och på löpsedeln påstod tidningen emellertid att han "anklagas" för fusk. Med hänsyn till att revisorer hade friat honom från misstanken att han hade fuskat med arvoden innebar uttrycket "anklagas" en oriktig eller åtminstone missvisande uppgift som var ägnad att skada honom.

En tidning publicerade på första sidan en hänvisningstext med rubriken **Nytt köpkort i marknaden: Smålandsdirektör ombud för svensk "björnliga"**. Enligt texten distribuerades kortet av en firma som kallade sig Ekonomikort Svenska AB men inte var registrerad hos Patent- och registreringsverket. Däremot fanns Ekonomikort AB registrerat och i dess styrelse ingick några av Sveriges tyngst belastade brottslingar: en var dömd för ett av de grövsta narkotikabrotten i Sverige, en annan stod under åtal för företagsplundring och en tredje hade nyss avtjänat ett längre fängelsestraff. Uppgifterna återkom i en artikel på sista sidan med rubriken **Brottslingar gör nytt kort**. Där anfördes vidare bl a att **det är otänkbart att Ekonomikort Svenska AB skall kunna registreras under det namnet, om det nu inte är samma bolag som Ekonomikort AB. Namnet är alltför**

lika och enligt svensk bolagslagsstiftning måste olika bolagsnamn vara tydligt särskiljande.

En annan tidning hade på sin löpsedel rubriken **Dömdes till åtta års fängelse KNARKKUNG i styrelsen för nytt KONTOKORT!** Enligt en hänvisningstext på första sidan hade ett nytt kontokort börjat spridas i södra Sverige och bakom kortet fanns ett bolag som styrdes av några av Sveriges mest belastade brottslingar, bland dem en namngiven sk knarkkung. I en artikel på sista sidan lämnades ytterligare uppgifter om medlemmarna i styrelsen för det bolag – Ekonomikort AB – som låg bakom kortet. PON uttalade (32/1982, se även sid 177):

Sammankopplingen med Ekonomikort AB var inte sakligt grundad. Det låg i sakens natur att denna sammankoppling kunde allvarligt skada bolaget och dess styrelseledamöter. En kontroll hos Patent- och registreringsverket hade gett vid handen att Ekonomikort AB gått i konkurs 1975 och att i registret antecknats i februari 1976 att bolaget upplösts. Med hänsyn till den felaktiga sammankopplingens allvarliga karaktär kan den bristande kontrollen inte anses ursäktlig. Av samma skäl kan den rättelse som skedde i senare artiklar inte frita tidningen från klander.

Enligt en hänvisningstext på första sidan med rubriken (A) och (B) **åtalas** skulle åtal komma att väckas inom de närmaste dagarna mot två namngivna personer. I texten återgavs ett uttalande av en utredningsman vid polisens ekorotel, enligt vilket denne var klar med utredningen och förutsatte att åklagaren skulle väcka åtal inom de närmaste dagarna. En artikel inne i tidningen upprepade uppgifterna om åtal och utredningsmannens uttalande. En av de utpekade personerna påtalade uppgiften att han skulle åtalas och menade att utredningsmannen inte kunde uttala sig om detta och att tidningen inte borde ha byggt uppgifterna om åtal på hans uttalande. Tidningen anförde i sitt yttrande över anmälan att den inte hade påstått att anmälaren skulle åtalas men PON fann att tidningen ”genom att på otillräckliga grunder påstå att anmälaren skulle åtalas har åsidosatt god publicistisk sed” (22/1990).

I rättegångsreportage måste det emellertid vara möjligt att återge olika påståenden och uppgifter som parterna framför så länge de inte rör privata förhållanden och inte heller obefogat presenteras som obestridda fakta (se t ex PON 71/1990 refererat sid 122 f).

I en tidningsartikel riktades kritik mot en namngiven kriminalinspektör och det uppgavs att försvarsadvokaten i ett uppmärksammat brottmål hävdade att kriminalinspektören, som skött utredningen, hade undanhållit bevismaterial och skyddat en brottsling för att få den åtalade fast på falska grunder. PON uttalade bl a (79/1984):

Artikeln innehåller sålunda allvarliga beskyllningar mot kriminalinspektören om otillbörligt handlande i tjänsten och är därigenom klart kränkande för honom. En av justitiekanslern efter anmälningar företagen utredning rörande bl a kriminalinspektörens bedrivande av förundersökningen har inte visat annat än att förundersökningen handlagts på ett efter omständigheterna godtagbart sätt. Av denna utredning att döma har grund saknats för de i tidningsartikeln framförda beskyllningarna mot kriminalinspektören.

På grund av det anförda finner opinionsnämnden, att tidningen genom att i kategorisk form framställa de kränkande beskyllningarna mot kriminalinspektören åsidosatt god publicistisk sed.

Utgången blev däremot den motsatta i ett annat ärende rörande artiklar om samma brottmål (PON 31/1984):

De påtalade artiklarna var signerade debattinlägg. De innehöll en ytterst hård kritik av åklagarens handlande i brottmålen och i resningsärendet samt klart nedsättande uppgifter och allmänna omdömen om detta och om åklagaren som person.

Det måste enligt nämndens mening råda en mycket vidsträckt frihet att i pressen kritisera ansvariga funktionärer inom rättsvården. Detta gäller med större styrka ju allvarligare den angelägenhet är som kritiken rör. Det måste då förutsättas att

tidningar också är beredda att införa bemötanden från dem som kritiserats. Åklagaren har inte ens påstått att han har begärt att få bemötanden införda i tidningarna. På grund av de nu angivna omständigheterna anser nämnden inte att tidningen har brutit mot god publicistisk sed genom att införa de påtalade artiklarna.

Är kraven på faktakontroll lägre beträffande offentliga personer?

De senaste bägge utslagen visar att det inför de pressetiska reglerna inte alltid råder likhet på samma sätt som inför lagen. Sålunda måste exempelvis politiker, verkschefer, företags- och fackförbundsledare och andra inflytelserika personer tåla en betydligt hårdare granskning från pressens sida än andra medborgare. Allmänheten har ett legitimt intresse av att få kännedom om förhållanden som t ex kan påverka bedömningen av "makthavare" och motivera förändringar. Detta allmänintresse behöver inte vara detsamma som allmänhetens intresse av att få reda på t ex pikanta omständigheter, dvs nyfikenhet.

Innebörden av det sagda belystes också i några ärenden rörande publiceringar om den s k Ebbe Carlsson-affären. I ett par artiklar, publicerade i Expressen i juni 1988 och skrivna av riksdagsman Carl Bildt, anfördes bl a: **En känd äventyrare förses med blank fullmakt av Sveriges justitieminister – och ger sig ut i operationer bortom rätt och lag!** Carlsson klagade över att han utpekats som brottsling innan domstol prövat skuldfrågan. I PO:s av PON (24/1989) fastställda beslut att inte klandra tidningen anfördes, att Bildts kommentarer "grundades på uttalanden av dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon att 'Ebbe Carlsson – ägnat sig åt olaglig verksamhet'. Med hänsyn till Carlssons ställning kan det enligt min mening inte erinras mot att Expressen redovisade detta material."

En av Sydsvenska Dagbladet i oktober 1988 publicerad hänvisningstext på första sidan bar rubriken **Leijon sa ja till avlyssning.** I ingressen till en samma dag publicerad insidesartikel – rubricerad

Leijon gav klartecken till illegal avlyssning – anfördes: Den förra justitieministern Anna-Greta Leijon gav klartecken till användandet av illegal avlyssningsutrustning i affären Ebbe Carlsson. Det kan Sydsvenskan avslöja idag. Uppgifterna kommer från en mycket initierad källa med insyn i Ebbe Carlssons spaningar efter Olof Palmes mördare i våras.

Leijon visste att spionchefen skulle avlyssnas löd rubriken till en hänvisningstext på Expressens första sida i januari 1989, enligt vilken det i en pågående förundersökning avslöjades att Ebbe Carlsson själv berättat om den hemliga avlyssningen. Ett uppslag inne i tidningen bar rubriken **Spionchefen skulle avlyssnas av Ebbe Carlsson, Anna-Greta Leijon visste allt**. Liknande rubriker och uppgifter förekom i en artikel följande dag, där det också uppgavs att **Leijon hotas av åtal**.

Anna-Greta Leijon anmälde artiklarna och anförde att uppgifterna, som innebar att hon skulle ha begått brott och i övrigt svikit sina plikter som justitieminister, saknade grund. Förundersökningen, som blivit offentlig efter artiklarnas publicering, gav enligt henne klart besked om att hon inte kunde misstänkas vara inblandad eller ens medveten om den planerade smuglingen och avlyssningen i Ebbe Carlsson-affären. Klagomålen lämnades av PO utan åtgärd genom följande beslut som inte överklagades till PON (dnr 12/1989, jfr sid 222):

En av pressens viktigaste uppgifter är att som allmänhetens företrädare granska den verksamhet som utövas av de inflytelserika i samhället.

Denna granskning måste självfallet grundas på sakuppgifter som kontrollerats så noggrant som omständigheterna medger. Den tidning som publicerar uppgifterna måste likaså kunna visa att det finns fog för dem i den mån de är belastande för utpekade personer.

I synnerhet när det gäller granskning av statlig myndighetsutövning på hög nivå bör emellertid beaktas såväl det stora allmänintresset av insyn i verksamheten som svårigheten att redovisa grunden för uppgifterna. Det ligger i sakens natur att skrift-

lig dokumentation eller annan objektiv bevisning här ofta saknas och att även tillförlitliga uppgiftslämnare tvekar att träda fram. När det skall bedömas om tidningen visat fog för de publicerade uppgifterna måste hänsyn tas till dessa förhållanden.

De anmälda publiceringarna innehåller påståenden att Anna-Greta Leijon godkände användandet av illegal avlyssningsutrustning i den s k Ebbe Carlsson-affären (Sydsvenska Dagbladet) respektive att hon visste att det fanns planer på att i hemlighet avlyssna ledande personer inom säkerhetspolisen (Expressen).

Det är ostridigt att Ebbe Carlsson sammanträffade med Anna-Greta Leijon flera gånger under den aktuella tiden (mars 1988) och därvid delgav henne uppgifter och synpunkter beträffande utredningen av mordet på Olof Palme. Det får också anses klarlagt att det inom Ebbe Carlsson-gruppen fanns planer på "avlyssning, telefonkontroll och buggning".

Med hänsyn till vad som anförts inledningsvis anser jag att dessa omständigheter i förening med tidningarnas hänvisning till anonymitetsskyddade källor får lov att godtas som grund för de uppgifter som publicerades i de anmälda artiklarna, även om de inte borde ha getts en så kategorisk utformning som skedde särskilt i rubriker och ingresser. Beträffande Sydsvenska Dagbladet beaktar jag särskilt att Anna-Greta Leijon själv kom till tals och att hennes förnekande redovisades såväl i hänvisningstexten på första sidan som under en adekvat mellanrubrik i insidesartikeln. I fråga om Expressen tar jag hänsyn till att tidningen före publiceringen sökte Anna-Greta Leijon för en kommentar och senare beredde henne avsevärt utrymme att redovisa sin ståndpunkt. Vidare saknar jag anledning att ifrågasätta Expressens beredvillighet att införa ett bemötande från Anna-Greta Leijon omedelbart efter den anmälda artikelns publicering om hon så hade önskat.

På grund av det anförda anser jag inte att det finns tillräcklig anledning att i detta fall klandra vare sig Sydsvenska Dagbladet eller Expressen.

Bevisbörda kontra meddelarskydd

Den som uttalar sig negativt om en annan person eller grupp av personer måste alltså i regel vara beredd att visa att det finns saklig grund för påståendet. M a o ligger bevisbördan – enligt såväl tryckfrihetsrättsliga som pressetiska principer – på den som gör uttalandet, och det är alltså inte den kritiserades sak att bevisa sin oskuld och den nedsättande uppgiftens oriktighet.

Denna skyldighet – i sista hand för ansvarige utgivaren – att styrka riktigheten av ett offentliggjort påstående kan råka i konflikt med det s k meddelarskyddet, alltså uppgiftslämnares grundlagfästa rätt till anonymitet. Vanligen är det nämligen inte tillräckligt att bara hänvisa till en anonym källa samtidigt som det inte är tillåtet att avslöja källans identitet utan dennas samtycke.

Problemet aktualiserades i följande fall som också poängterar vikten av att inte – utan att ett uppenbart allmänintresse kräver det – identifiera, och därmed skada, omskrivna personer på annat sätt än genom att namnge dem (se vidare om detta i kapitel 15). Enligt en artikel med rubriken **Gav sin bror P-böter – då fick han stryk** hade bilisterna tyckt att ”den nya” trafikvakten i en namngiven norrländsk kommun varit för nitisk och lurpassat på trafiksyndare. Han hade bötfällt sin egen bror för felparkering och därefter blivit nedslagen av denne. Varken trafikvakten eller hans bror namngavs.

I en anmälan till PO anförde två personer, som uppgav sig vara den aktuella kommunens två enda trafikvakter, att de hade känt stort obehag av artikeln eftersom den var helt osann. Den ene anmälaren, som var den senast anställd, sade sig inte ha någon bror medan den andre visserligen hade en bror men förklarade att någon incident aldrig hade inträffat dem emellan. I yttrande över anmälan anförde tidningen att ”fel” trafikvakt hade utpekats i den anmälda artikeln men att denna på alla väsentliga punkter i övrigt korrekt återgett det aktuella händelseförloppet. Som stöd för sin ståndpunkt åberopade tidningen en promemoria från artikelförfattaren, som förklarade att hans **källa sitter på sådan position att hans trovärdighet inte kan ifrågasättas**. Tidningen klandrades av PON med följande motivering (1/1981):

Med hänsyn till att den aktuella kommunen bara har två trafikvakter anställda, av vilka endast den ene har en bror, var det möjligt för en större allmänhet att identifiera både den trafikvakt, som i artikeln på ett nedlåtande sätt kritiserades för alltför stort nit, och hans bror, som beskylldes för brott. Såväl trafikvakterna som brodern har förklarat att sakuppgifterna i artikeln är osanna.

Enligt pressetiska grundsatser åligger det en tidning, som har publicerat en nedsättande uppgift vars riktighet bestrids av den utpekade, att visa att uppgiften är sann eller åtminstone att tidningen hade skäligen grund för den. I detta ärende har tidningen under åberopande av uppgiftslämnarens grundlagfästa rätt till anonymitet inte förmått uppfylla sitt åliggande. Hänsynen till uppgiftslämnarens rätt till anonymitet kan emellertid inte anses utgöra tillräcklig ursäkt för tidningen. Den borde nämligen just på grund härav och med hänsyn till de aktuella personerna ha utformat artikeln på sådant sätt att dessa inte kunde identifieras. Något uppenbart allmänintresse av att dessa identifierades förelåg nämligen inte.

En veckotidning publicerade en reportageserie under vinjetten **Maffian i Sverige**, där en känd advokat utpekades som ekonomisk rådgivare åt medlemmar i syndikatet och **syndikatets högra hand** m.m. PON klandrade tidningen och anförde därvid bl a (29/1982):

Oaktat tidningen i artiklarna förklarat sig ha fått uppgifterna från telefonavlyssningar hos polisen, har tidningen inte mot advokatens förnekande av uppgifternas riktighet visat fog för sin publicering.

Denna publicering blev också föremål för prövning i ett tryckfrihetsmål där tingsrätten anförde bl a (Cars/Danowsky, Pressen inför rätta, 1982, sid 82):

(Utgivaren) och förlaget har förklarat att tidningens medarbetare litat på sina källor i polishuset och varit övertygade om san-

ningen i de uppgifter som tidningen publicerat. När det gäller tillförlitligheten hos de källor från vilka tidningen främst hämtat underlaget till artiklarna kan emellertid följande anmärkas. Det finns risk för att rent skvaller vidarebefordras av anonyma källor inom polisen, att missförstånd uppkommer i kontakten mellan journalister och anonyma källor samt att fel uppstår när en medarbetare obehörigen och under säregna omständigheter tar del av utskrifter från polisens telefonavlyssning.

I en artikel om handel med förbjudna dopingpreparat på "gymen" i en mindre stad uppgavs bl a att vissa kunder kunde **få tag på dopingpreparat genom de ansvariga på båda gymen**. Ägarna av de båda "gymen", som namngavs och avbildades, kom också till tals. De anmälde senare tidningen och påtalade att de hade utpekats som säljare av dopingpreparat. PON klandrade tidningen (65/1989):

Påståendet att vissa kunder kan få tag på dopingpreparat "genom de ansvariga på båda gymen" behöver inte uppfattas så att dessa själva överlåter eller på annat brottsligt sätt befattar sig med dopingpreparat. Däremot kan påståendet inte uppfattas på annat sätt än att de gör sig skyldiga till klandervärda handlingar. Tidningen har inte visat fog för påståendet genom hänvisningen till en anonym källa.

Meddelarskyddet har stor betydelse för tidningarnas möjlighet att få kännedom om missförhållanden av olika slag i samhället, men de anförda fallen visar att upplysningar från källor, som inte vill framträda öppet, i regel inte godtas som grund för negativa publiceringar om identifierbara personer. I stället bör upplysningarna användas som underlag för vidare utredningsarbete och publicering bör anstå tills ytterligare material kommit fram, t ex skriftlig eller teknisk dokumentation eller utsagor av personer som bedöms som tillförlitliga och är beredda att träda fram.

Samtidigt bemötande

PUBLICITETSREGEL 12:

Sträva efter att ge personer som kritiseras i faktaredovisande material tillfälle att bemöta kritiken samtidigt.

Av flera av PON:s tidigare refererade uttalanden framgår att en av de primära kontrollåtgärderna bör vara att ta kontakt med person, organisation eller företag som berörs av en negativ uppgift och låta vederbörande själv kommentera uppgiften (se även sid 230 angående skyldigheten att enligt publicitetsregel 14 bereda en åtalad tillfälle till samtidigt bemötande när åtalet mot honom redovisas).

Uttrycket ”sträva efter” tyder på att tidningen och dess medarbetare förväntas göra seriösa och upprepade försök att få kontakt med personen eller personerna i fråga. En bra metod är att anteckna var och när vederbörande sökts. Sådana uppgifter kan visa sig nyttiga i ett eventuellt anmälningsärende för att visa att tidningen verkligen bemödat sig om att ge tillfälle till samtidigt bemötande.

Den omständigheten att en person i samband med tidigare publiceringar avböjt kommentar kan sällan godtas som skäl för att inte göra ytterligare försök att komma till tals med vederbörande när en ny artikel blir aktuell.

Att den kritiserade uttryckligen avvisar ett erbjudande att komma till tals i samband med kritikens publicering kan däremot ha betydelse för bedömningen av publiceringen, såsom framgår av följande uttalande av PON (75/1980):

Att den som berörs vägrar att kommentera uppgifter som underställs honom medför inte att tidningen utan vidare ansvar för uppgifterna kan publicera dessa. Om det emellertid varit möjligt för den kontaktade att redan genom en allmänt hållen förklaring eller dementi väsentligen inverka på artikelunderlaget men han

avstår därifrån, kan detta inte fränkännas betydelse vid bedömningen av tidningens handlande.

Den kritiserade är inte anträffbar

Om vederbörande inte är anträffbar, aktualiseras frågan om publicering av uppgiften bör anstå tills berörd person kunnat kontaktas. Frågan kan, som belyses av följande ärenden, inte besvaras generellt utan måste bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Men om tidningen väljer att genast publicera uppgiften måste man vara särskilt försiktig med formuleringarna.

En känd advokats namn och bild publicerades på en löpsedel tillsammans med orden **Vad har Du för affärer med KNARKMAFFIAN?** Samma rubrik och bild återkom på tidningens första sida jämte följande hänvisningstext: **Advokaten har hoppat av som offentlig försvarare i två stora knarkmål – och i stället blivit privat försvarare och utredare. Hur kan de knarkhandlare advokaten arbetar för ha råd att betala honom? Officiellt är de utfattiga. Kammaråklagare Bill Henriksson: – Advokaten drar på sig misstankar att han fått betalt med pengar som kommer från brott. Nu kräver chefen för Göteborgs narkotikarotel att justitiekanslern och högsta domstolen granskar advokaternas sätt att arbeta. PON uttalade (24/1981):**

Den omständigheten att en advokat på kort tid i två särskilda brottmål angående grovt narkotikabrott mottagit uppdrag av den misstänkte att försvara honom vid sidan av förordnad offentlig försvarare är ett ovanligt förhållande som får anses ha ett betydande allmänintresse. Det är därför naturligt att tidningen givit publicitet åt saken.

Från tidningens sida har gjorts gällande att den påtalade publiciteten endast inneburit ett återgivande av frågor som ställts av företrädare för polis- och åklagarmyndigheterna och att tidningen inte gjort sig skyldig till någon kränkning. Enligt PON:s mening har emellertid publiceringen skett i sådan uppseendeväckande form genom tillspetsade rubriker både på löpsedel och i själva tidningen att den måste uppfattas som klara an-

tydningar om att anmälaren gjort sig skyldig till klandervärda handlingar som advokat. De beskyllningar som ligger i antydningarna är med hänsyn till att de avser hans verksamhet som advokat av allvarlig natur.

Mot anmälarens anmärkning, att tidningen angripit honom utan att ge honom tillfälle att samtidigt bemöta de framförda misstankarna, har tidningen framhållit att dess medarbetare före publiceringen sökt advokaten för en kommentar men att denne varit oanträffbar på grund av utrikesresa. Enligt tidningens mening hade den behandlade frågan varit av sådan nyhetskaraktär att en publicering inte kunde vänta.

Allmänt sett kan inte hävdas att en tidning skall behöva vänta med publiceringen av ett material, som bedöms ha klart nyhetsvärde, enbart därför att en av publiceringen berörd person inte kunnat anträffas för en kommentar. Formen för publiceringen måste dock i sådant fall liksom eljest anpassas efter förhållandena, så att inte någon utsätts för oförskyllt lidande.

Att tidningen i förevarande fall givit publicitet åt saken utan att avvakta advokatens återkomst ger i och för sig inte anledning till anmärkning. Men när tidningen som här givit publiciteten form av ett angrepp på advokaten blir läget ett annat.

Som framgår av det förut anförda måste tidningen anses ha för sin publicering valt en för advokaten kränkande form. På grund härav kan tidningen inte undgå klander för att ha åsidosatt god publicistisk sed.

Ju allvarligare beskyllningen är och ju bräckligare dess sakliga underlag förefaller, desto mera angeläget bör det vara att låta publiceringen anstå tills den angripne kunnat beredas tillfälle att försvara sig (försåvitt tidningen inte väljer att utforma uppgiften så att vederbörande inte kan identifieras av läsarna). Som ett belysande exempel kan anföras följande anonyma insändare rörande en travpremiär:

Visst händer det att även den bästa misstar sig när det gäller sina hästars form, men något "misstag" – det var det inte när

Truls vann B-försöket med (namnet på en kusk) före stallkamraten Southern Cross och broder (namnet). Den segern hade säkert stallet kalkylerat med långt före start.

Men om hästen var "klar", vilket man även hörde på publikplats från initierad källa, varför då ett så högt odds som 30 ggr pengarna?

Jo, som de flesta vet är det inga problem att spela hästar hos bookmakers. Fördelen med att spela hos "bookies" är att oddset på banan inte ändras. Man får alltså 30 ggr, gentemot kanske tio ggr om man spelat på banan.

Jag påstår inte att bookmakers fått ta emot spel på Truls eller att loppet var "uppgjort", men jag förmodar det.

Följande dag infördes på sportsidan i samma tidning en intervju med kusken, som tillbakavisade anklagelserna att han inte hade försökt vinna loppet utan låtit brodern passera honom på slutet. Sedan bröderna anmält den första publiceringen för PO, gjorde denne följande klandrande uttalande:

Enligt de av pressorganisationerna själva antagna etiska reglerna skall tidningarna sträva efter att ge personer, som kritiserats i faktaredovisande material, tillfälle att bemöta kritiken samtidigt. Detta måste gälla oavsett om kritiken kommer till uttryck i redaktionell text eller i insändare. I det aktuella fallet gavs de kritiserade personerna inte tillfälle att försvara sig samtidigt som insändaren publicerades. Med hänsyn till de allvarliga beskyllningar som framställdes i insändaren anser jag inte att tidningen kan anses helt ursäktad genom att kusken fick komma till tals i tidningen följande dag. Tidningen har alltså enligt min mening åsidosatt god publicistisk sed.

Tidningen hänsköt därefter ärendet till PON:s prövning och påpekade därvid att tidningen upprepade gånger hade sökt kusken för att ge honom tillfälle till samtidigt bemötande av insändaren men inte hade lyckats få kontakt med honom. PO hävdade med anledning därav att avvägningen i detta konkreta fall mellan aktua-

litetskravet och en utpekad persons intresse att försvara sig mot allvarliga beskyllningar borde ha utfallit så att man, om så erfordrades, uppsköt publiceringen av insändaren en eller två dagar. PON anslöt sig till PO:s bedömning och fann alltså att tidningen hade åsidosatt god publicistisk sed (43/1981).

En tidning rapporterade om en planerad affär rörande en tillverkningsindustri. Det var en namngiven man, A, som hade visat intresse för företagets maskinpark. Tidningen hade på första sidan rubrikerna **Varning för konkursföretagare** och **Fiffel bakom fabriksköp?** och en text enligt vilken A hade medverkat i två konkurser och nu hade 136 000 kr i skuld till kronofogdemyndigheten. Där sades också följande: **Den mannen är bara ute efter att tjäna pengar, akta er för honom, säger en gammal bekant till mannen.** Artikeln inne i tidningen hade rubrikerna **Varning för den mannen!** och **Lycksökare vill ta över** (företagets namn) samt återgav sådana uttalanden av den uppgivna bekanten som **Se upp för den mannen! Det enda han är ute efter är en firmabil, kontokort och bensin** och **Den personen skulle jag inte velat ha i mitt eget hus!** Uppgifterna var enligt PON sådana att de i varje fall inte borde ha publicerats utan att den angripne personen kom till tals samtidigt. Artikeln innebar en klar avvikelse från god publicistisk sed och kunde trots ett följande dag publicerat tillrättaläggande inte undgå klander (89/1986).

Två lokaltidningar publicerade förstasidesartiklar om att en namngiven hotelldirektör i kommunen hade **sparkats** av sin arbetsgivare på grund av misstanke om ekonomiska oegentligheter. PON fann på följande av PO anförda skäl att tidningarna hade brutit mot god publicistisk sed (33/1990):

De publicerade uppgifterna var av sådant slag att hotellchefen borde ha beretts tillfälle till samtidigt bemötande. — —

Om det inte var möjligt att få kontakt med hotellchefen före publiceringarna fanns det starka skäl att i stället följa upp dem genom att i efterhand inhämta hans kommentarer, särskilt med hänsyn till att han hade beskyllits för brott. Att han själv först

betydligt senare tog kontakt med tidningarna för att meddela sina synpunkter bör därför inte frita dem från klander.

Här fastslås alltså den viktiga grundsatsen att en tidning kan anses skyldig att aktivt verka för att ge en kritiserad person tillfälle till bemötande även efter det att kritiken har publicerats.

En artikel bar rubrikerna **De tvingades flytta** och **Bittra hyresgäster: Förvaltare tvingade oss lämna lägenheten**. En bild av hyresgästerna framför hyresfastigheten illustrerade artikeln. I artikeln framförde hyresgästerna allvarliga klagomål mot förvaltaren på en rad punkter. Enligt en fotnot till artikeln hade tidningen inte lyckats komma i kontakt med förvaltaren. Tidningen klandrades av PO genom följande uttalande (4/1990):

Innehållet i den anmälda artikeln var sådant att förvaltaren borde ha fått bemöta hyresgästernas uppgifter i samband med publiceringen. Den föregicks dock av allt att döma inte av några allvarliga ansträngningar att nå honom. Det publicerade materialet var inte heller så aktuellt att tidningen inte kunde ha avväktat med publiceringen till dess att uppgifterna kunde kontrolleras närmare och förvaltaren kunde nås för en kommentar.

Visserligen har tidningen efteråt vid flera tillfällen sökt tillgodose anmälarens intressen. Särskilt genom en elva dagar senare publicerad artikel, som på ett tillfredsställande sätt återgav hans invändningar, har tidningen gjort vad som var möjligt för att i efterhand rätta till saken. Jag anser ändå inte att tidningen kan undgå klander för att genom den första publiceringen ha åsidosatt god publicistisk sed.

Undantag från regeln om samtidigt bemötande

Om ett större kollektiv, exempelvis en hel yrkeskår, utsätts för sakligt oriktig eller ensidig kritik i pressen, ankommer det på representanter för kollektivet eller kåren, t ex verksledning eller

facklig ledning, att tillrättalägga förhållandena i ett genmäle. Först om berörd tidning vägrar att publicera genmälet kan fråga om åsidosättande av god publicistisk sed aktualiseras.

När det gäller artiklar som innehåller generell kritik mot t ex ett affärsdrivande verks service eller insändare med karaktär av åsiktsyttring i en fortlöpande debatt har underlåtenhet att ge den kritiserade tillfälle till samtidigt bemötande godtagits om denne beretts plats för genmäle i senare nummer av tidningen (PON 20 och 34/1980).

Över huvud taget kan i PON:s praxis förmärkas en tendens att fria nedsättande publiceringar rörande offentliga personer samt företag och organisationer om tillfälle till bemötande åtminstone i form av genmäle givits (se PON 65/1990 som refereras på sid 178). Som ytterligare exempel kan anföras följande fall.

Sundsvalls Tidning publicerade i december 1983 en ledarartikel med rubriken **Sandbergs sorti**. I artikeln kommenterades regeringens beslut att låta Lars Sandberg avgå som styrelseordförande i PK-banken. Bl a sades regeringen ha **insett att PK-banken under Sandbergs ledning brustit i sitt uppträdande genom att bevilja stora lån till den före detta styrelseledamoten Ove Rainer**. Avslutningsvis anfördes: **Trots regeringens ofrånkomliga ingripande kommer affären Rainer-Sandberg att leva länge i folks medvetande. Den innehåller många gamla myglarkännetecken. Där fanns bl a två människor i makt-position som utan skrupler, i skydd av bankernas sekretess och i ideologiskt sällskap av andra bröder kunde fixa livets goda.** PON uttalade (20/1984):

I det citerade stycket ges läsaren intrycket att Sandberg aktivt medverkat till att Rainer fått den stora krediten i banken. Sandberg har invänt, att han inte kände till kreditgivningen förrän flera veckor efter det kredit beviljats. Tidningen har inte visat fog för sin beskrivning. Det får emellertid antas, att Sandberg hade haft möjlighet att genom ett genmäle få sin version av det skedda redovisad i tidningen.

Med hänsyn härtill finner PON att Sundsvalls Tidning inte bör anses ha åsidosatt god publicistisk sed i detta fall.

En lokaltidning publicerade en insändare av en kommunalpolitiker som kritiserade två kommunalpolitiker från ett annat parti. PON (44/1984) instämde i det uttalande med vilket PO lämnat anmälan från de bägge kritiserade politikerna utan åtgärd:

Den påtalade insändaren var ett inlägg i en politisk debatt och uttryckte kritik mot Er såsom kommunalpolitiker. Jag instämmer i att formuleringarna och påståendena i inlägget var grovt polemiska och knappast hade ett sakligt underlag. Detta torde dock ha stått klart för flertalet läsare och formuleringar av detta slag återfaller snarare på skribenten. De kan därför inte ha varit ägnade att vålla Ert anseende påtaglig skada. Jag beaktar också att de inte innebar beskyllning om brott eller annat klandervärt beteende utanför ramen för det politiska livet.

Som bekant råder inom den politiska debatten en betydande frihet att framföra eller återge även skarpt formulerade angrepp och bemötande i efterhand kan ofta anses tillräckligt. I likhet med tidningen anser jag dock att det hade varit lämpligt att ge Er tillfälle till samtidigt bemötande. Tidningen har beklagat att den underlät detta och erbjudit Er genmäle i efterhand. Ni har inte antagit erbjudandet. Genom en senare publicering har tidningen givit offentlighet åt Era klagomål mot inlägget och åt sitt beklagande. Tidningen har genom dessa åtgärder enligt min mening gjort vad som kunde fordras för att i efterhand tillgodose Era intressen.

Omslaget till en veckotidning upptogs av två bilder föreställande var sin köksinredning. På den ena angavs siffran 5 000 och på den andra 33 000. Vid sidan av bilderna fanns följande text: **Lika som bär – men priset! Vi har testat dem Sidorna 13–17.** En artikel inne i tidningen redovisade resultatet av en jämförande undersökning av köksinredningar från tre olika tillverkare. En av dessa klagade på att artikeln var felaktig i vissa hänseenden och att tidningen i en senare publicering underlåtit att redovisa vissa förhållanden. PON uttalade (39/1984):

När det gäller uppgifter i konsumentupplysande artiklar om företag och deras produkter, är ramen för vad som bör godtagas vidare än eljest, och här anser sig nämnden böra inskrida i huvudsak endast för att se till att tidningarna ger plats åt befogade bemötanden.

En insändare handlade om en präst som påstods ha vissa förbindelser med en tidskrift utgiven av en religiös organisation som betecknades som fascistisk. Sedan tidningen publicerat ett genmäle från den person som förestod organisationen, uttalade PON (46/1984) som svar på en anmälan från denne att "tidningen därigenom har gjort vad som kan begäras i detta fall" och att den "således inte åsidosatt god publicistisk sed".

Det kan snarast ses som en bekräftelse av denna praxis att pressens samarbetsnämnd 1990 har gjort följande tillägg till 2 § i PON:s stadgar:

Fysisk person kan vara anmälare. Nämnden kan även ta upp anmälan från juridisk person, dock företrädesvis beträffande rättelse och genmäle.

Detta synes innebära att publiceringar rörande juridiska personer normalt inte skall klandras på grund av felaktiga sakuppgifter (publicitetsregel 2) eller underlåtenhet att bereda tillfälle till samtidigt bemötande (publicitetsregel 12) utan att tidningarnas press-etiska ansvar i förhållande till juridiska personer är begränsat till att i förekommande fall publicera rättelse eller genmäle.

En gräns för vad som kan tillåtas måste dock dras så att påståenden som direkt eller indirekt innebär beskyllningar för oohederlighet godtas endast om de är underbyggda. PON har sålunda ansett att en tidning som utan fog använt sådana omdömen som bondfångarimetoder, lurade kunder och skrupelfrihet åsidosatt god publicistisk sed trots att den publicerat genmäle från det kritiserade företaget (77/1989, se även sid 138).

YRKESREGEL 6:

Tillmötesgå rimliga önskemål från intervjuade personer om att i förväg få veta hur och var deras uttalanden återges.

YRKESREGEL 7:

Visa särskild hänsyn mot ovana intervjuobjekt. Upplys den intervjuade om huruvida samtalet är avsett för publicering eller enbart för information.

YRKESREGEL 8:

Förfalska inte intervjuer eller bilder.

Är den intervjuade villig att framträda?

Den intervjuade skall upplysas om huruvida samtalet är avsett för publicering eller enbart för information, t ex om bakgrundsfakta. Det är inte säkert att vederbörande är beredd att träda fram med namn – och kanske också bild – och bli ordagrant återgiven i tryck. Även om han, eller hon, i och för sig inte har något emot detta, uttrycker han sig kanske med större noggrannhet och försiktighet när han vet att han blir citerad.

Så snart det inte uppenbarligen framgår av omständigheterna att det är fråga om en intervju åligger det därför intervjuaren att uttryckligen klargöra detta innan intervjun börjar. Särskilt viktigt är detta när den intervjuade inte är en offentlig person som är van att framträda.

En riksdagsman hade i samband med vistelse vid FN-delegationen i New York uppsökt en svensk tidningskorrespondent i staden och haft ett samtal med honom. Tidningen publicerade sedan i en artikel vad riksdagsmannen hade sagt vid samtalet. Riksdagsmannen anmälde tidningen och framhöll att han inte hade varit medveten om att någon intervju förekommit och att artikeln publicerats utan hans vetskap. PON klandrade tidningen för att den inte kunde anses ha haft rätt att utan riksdagsmannens vetskap och vilja

utge en artikel tillkommen efter hans besök hos korrespondenten som en intervju med honom (ärende nr 5 i PK:s årsbok 1969).

En tidning klandrades för att ha återgett ett uttalande av en namngiven person i direkt anföring trots att denne vägrat att medverka vid någon intervju (PO 7/1980).

En intervjuad persons önskan om anonymitet måste respekteras även om den framstår som svårförståelig. En tidning publicerade en insändare som var undertecknad med signaturen **UNGDOMEN LEVER IDAG** och som handlade om ungdomars situation i ett namngivet norrländskt samhälle. Ett par dagar senare infördes en intervju med en namngiven och avbildad 14-årig flicka, som uppgavs ha författat den angivna insändaren och som berättade hur det var att vara ung i sin hemort. Flickans mor anmälde intervjun och uppgav att den hade publicerats mot dotterns och hennes föräldrars vilja. När dottern samma dag som hennes insändare publicerades besökte tidningens lokalredaktion för att påpeka ett mindre sakfel i insändaren, fick hon tala med en journalist som tyckte att hennes synpunkter var intressanta och ville skriva en artikel om henne. Hon förklarade att en eventuell artikel inte fick införas förrän hon gav sitt samtycke. Sedan hon fått ta del av artikeln meddelade hon att hon inte ville att den skulle publiceras och att föräldrarna inte heller gav sin tillåtelse till detta. Dottern instämde i anmälan genom en särskild skrivelse där hon förklarade att hon inte ville ha artikeln publicerad därför att den var "töntig" och gav intryck av att hon var ett "exemplarbarn" gentemot sina föräldrar. Hon frågade sig vad hennes kompisar skulle säga och hon kände att hon ville undvika bekanta tills saken glömts lite mera.

Tidningen anförde i yttrande över anmälan att flickan själv hade valt att träda fram. Hon tog del av artikeltexten både muntligen och skriftligen och förklarade att den var bra. Samtidigt sade hon att hennes mamma inte ville ha artikeln publicerad. Efter kontakt med redaktionsledningen talade reportern även med flickans far som tyckte att texten var bra men inte ville att den skulle publiceras. Några skäl kunde han inte redovisa. Artikeln visade enligt tidningen en klok 14-årigs genomtänkta åsikter och kunde inte på något sätt skada henne. PON uttalade (119/1989):

Läget var alltså att flickan valt att vara anonym i samband med att insändaren publicerades, att hon inte uttryckligen medgivit publicering av intervjun och att hennes föräldrar motsatt sig publicering av denna. Tidningen borde ha accepterat att det kunde finnas goda skäl till denna inställning trots att artikeln inte innehöll något nedsättande för flickan. Genom att ändå publicera artikeln har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

Om en person gått med på att låta sig intervjuas utan att ställa upp några särskilda villkor får man emellertid normalt utgå från att han inte har något emot att framträda med namn och bild (se dock sid 58 ff om ovana intervjuobjekt). Förklarar han att hans uttalande helt eller delvis inte får återges – att de är ”off the record” – har intervjuaren att antingen acceptera samtalet på angivna villkor och hålla dessa – dvs inte publicera uppgifterna även om han senare får del av dem från annat håll – eller avstå från samtalet och ”gräva” vidare på annat sätt. Det är emellertid också tänkbart att personen i fråga går med på att hans uttalanden får återges utan angivande av källan. Även om intervjupersonen gått med på att framträda med namn, har han dock alltid rätt att ändra sig – ända fram till pressläggningen, oavsett vilka besvär och kostnader det medför för tidningen.

En politisk flykting intervjuades om sitt deltagande i befrielsekampen mot regimen i sitt hemland, om tortyr och fängelse och om tiden i Sverige. Hans förnamn angavs i tidskriftsartikeln som illustrerades med en stor porträttbild av honom. I en anmälan mot tidskriften anförde den intervjuade att han inte hade ställt upp för en intervju för tidskriften och att publiceringen, vilken innehöll information som kunde skada honom, hade skett utan hans tillstånd. Tidskriften uppgav att intervjun hade gjorts av en frilansjournalist, som några år tidigare hade intervjuat samma person för en stor dagstidnings räkning, och att denne därefter medverkat i en intervju för en bok om bildterapiverksamheten vid ett rehabiliteringscenter. Under tiden fick journalisten i uppdrag att göra en artikel om exilproblematiken och frågade då flyktingen om han var villig att ställa upp för en intervju med namn och bild i tidskriften,

vilket han hade gått med på. Anmälaren anförde att det var riktigt att han tillsammans med en grupp andra flyktingar, som också fått hjälp genom bildterapi, hade medverkat i arbetet med den planerade boken och att gruppen, när allt material var färdigt, skulle ta ställning till den slutliga utformningen. PON klandrade tidskriften, eftersom den intervjuades situation och artikelns innehåll hade manat till särskild försiktighet och tidskriften ändå underlåtit att förvissa sig om att han medgivit publiceringen (28/1990).

Var skall intervjun publiceras?

En intervjuad person har också rätt att i förväg få veta var – dvs i vilken tidning – hans uttalande skall återges. Det kan nämligen tänkas att en person inte har något emot att framträda i texten i en dagstidning eller en opolitisk tidskrift men däremot inte i en veckotidning eller i en starkt politiskt betonad tidskrift. Även i detta hänseende ligger ett särskilt ansvar på den tidning som köper intervjun av en frilansjournalist eller av en annan tidning för vilken intervjun gjorts.

En kvinnlig sjukpensionär klagade över att herrtidningen Veckans STOPP utan hennes samtycke hade publicerat en intervju – illustrerad med hennes bild – som hon hade beviljat Göteborgs-Tidningen och som tidigare hade varit införd i denna tidning. Intervjun handlade om hur dyrt det är att köpa tv på avbetalning. Klaganden uppgav i sin anmälan att hon inte ville förekomma i en sådan tidning som Veckans STOPP och att hon efter intervjuens publicering där hade utsatts för obehag från sin omgivning. Sedan PO kontaktat Veckans STOPP publicerade tidningen i ett följande nummer en notis – med rubriken **VI BER OM URSÄKT!** – i vilken förklarades att kvinnan inte hade uttalat sig för Veckans STOPP utan att artikeln helt byggde på en i Göteborgs-Tidningen publicerad intervju med henne. PO lämnade därefter klagomålen utan vidare åtgärd med följande motivering (dnr 242/1981):

PON har vid flera tillfällen uttalat att en tidning inte bör återge en på annat håll publicerad intervju på ett sätt som ger intryck av att den intervjuade uttalat sig direkt till tidningen. Med hänsyn till att den anmälda artikeln inte innehöll någonting som var nedsättande och då Veckans STOPP utan oskäligt dröjsmål publicerade ett tillrättaläggande i förening med en ursäkt anser jag emellertid inte att det finns tillräcklig anledning att klandra tidningen.

Se också PON 6/1981 (en läkare lät sig intervjuas för socialstyrelsens tidskrift SocialNytt men intervjun publicerades i stället i veckotidningen Lektor), PON 80/1986 (en person uppgavs ha uttalat sig för en utländsk veckotidning vars artikel i översättning publicerades i en svensk veckotidning utan angivande av ursprung) och PON 79/1990 (en person hade ställt upp för en intervju och låtit sig fotograferas för en bok om våld och våldsoffer, varefter hans bild och uttalanden publicerades i en dagstidning utan att denna försäkrat sig om att den intervjuade var införstådd med en sådan publicering; även redovisat på sid 155).

Kontroll av hur uttalandena skall återges

Ibland kan det vara angeläget för en intervjuad person att före publiceringen få kontrollera att hans uppgifter återges på ett korrekt sätt. Det kan exempelvis vara fråga om en kontroversiell fråga eller ett komplicerat händelseförlopp. Om en sådan kontrollmöjlighet inte erbjuds kan det många gånger vara svårt att få vederbörande att uttala sig. Den intervjuade har därför rätt att i förväg få veta *hur* hans uttalande skall återges, dvs läsa manus eller – när det gäller t ex en dagstidning med kort pressläggningstid – åtminstone få manus uppläst för sig. Det är dock bara sina egna uttalanden som intervjupersonen har rätt att ta del av, inte andra personers utsagor eller redaktionell text. Men givetvis kan det vara lämpligt att låta intervjupersonen ta del även av detta material t ex för att ge honom möjlighet att vidga perspektiven och att undvika missförstånd.

En tidning publicerade en artikel om skolungdomars feriearbete vilken innehöll skarp kritik mot en namngiven arbetsgivare. Den fick senare komma till tals i en intervju i tidningen men gjorde därefter i en anmälan gällande att den andra artikeln innehöll åtskilligt som hon inte hade yttrat vid intervjun. Hon tillade att hon inför intervjun mycket noga hade påpekat att hon ville läsa en blivande artikel innan den publicerades men att detta hade vägrats henne. Vid tidningens yttrande över anmälan fogades en kommentar från artikelförfattaren som medgav att han vägrat anmälaren en förhandskontroll och förklarade att han **alltid vägrar denna form av förhandscensur och skriver inte om den ställs som ett absolut villkor**, vilket anmälaren inte gjort. PON klandrade tidningen (5/1982, se även PON 8/1982 refererat sid 154 f):

Beträffande intervjuartikeln har tidningen vitsordat att den har vägrat att tillmötesgå en önskan från anmälaren att få granska artikeln före publiceringen. Den av PO åberopade regeln i punkt 6 av yrkesreglerna för journalister syftar till att säkra att intervjuuttalanden återges korrekt. Det krav som i allmänhet ställs på tidningarna, att visa att publicerade uppgifter var sanna eller i varje fall skäligen grundade, får särskild tyngd i de fall då tidningen har vägrat den intervjuade att få granska texten.

Av de uppgifter i intervjuartikeln som anmälaren påstår vara felaktiga och som tidningen inte har vederlagt är ett par sådana att de kan antagas ha vållat henne ett visst obehag. Genom att publicera intervjuuttalanden utan att ge den intervjuade tillfälle till begärd kontroll har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

Syftet med att den intervjuade har rätt att i förväg ta del av hur hans uttalanden skall återges är alltså att säkra ett korrekt återgivande. Därav följer att intervjupersonen också är berättigad att få felaktigheter och missförstånd korrigerade. Däremot är journalisten (och tidningen) inte obetingat skyldig att låta honom ändra sig i förhållande till vad han tidigare uttalat. Så kan dock vara fallet om det är ett ovant intervjuobjekt som i obetänksamhet eller nervositet råkat säga något som, om det publiceras, kan vålla honom

skada eller obehag från omgivningens sida. I sådana fall åligger det tidningen att ändra eller stryka uttalandet – eventuellt avstå från hela intervjun – eller att anonymisera intervjupersonen.

Ovana intervjuobjekt

Frågan om att visa särskild hänsyn mot ovana intervjuobjekt brukar aktualiseras främst när det gäller ungdomar som tycker att det är spännande att få publicitet men inte kan överblicka vilka följder den kan ha, t ex obehag i skolan och i förhållande till släkt och vänner. PON har sålunda klandrat en artikel – med rubriken **Fjortonåringar i Tuve: Vi vill ha fria p-piller** – där tre namngivna och avbildade ungdomar uttalade sig om sina egna sexuella upplevelser (1/1980).

I ett annat fall hade en tidning intervjuat tre namngivna och avbildade ungdomar, 15 och 14 år gamla, om deras alkoholvanor. En av dem berättade bl a att han fick en flaska vin av sin mamma när han skulle gå bort på fest. PON betonade i sitt klandrande beslut tidningarnas skyldighet att tillvarata minderåriga intervjuades intressen och framhöll att även modern hade blivit utpekad och kommit att framstå som klandervärd – hon förnekade i anmälan att hon köpt något på Systembolaget som kommit sonen till del – varför hon borde ha beretts tillfälle att komma till tals i artikeln (12/1980).

Samma tidning publicerade senare en intervju med en 14-årig flicka som presenterades med sitt riktiga smeknamn. Större delen av löpsedeln upptogs av rubriken **Ny stor knarkserie MADDE, 14 haschtjej på driven – JAG VILL HEM TILL MAMMA OCH PAPPA** och en bild av en flicka som satt med ansiktet delvis bortvänt från betraktaren. Tidningens hela första sida ägnades åt en artikel med rubriken **Hon knarkar och driver omkring på Centralen HUR SKA DET GÅ FÖR MADDE?** och illustrerad med en liknande bild. PON klandrade tidningen (70/1982):

Den anmälda artikeln behandlade förhållanden av stort allmänintresse. För skildringen av riskerna med narkotikamissbruk

bland unga människor var det väsentligt att redovisa även minderåriga missbrukares syn på sin situation. Därvid ålåg det dock tidningen att vara särskilt aktsam med identifierande uppgifter och bilder så att publiceringen inte vållade skada för de minderåriga och deras familjer.

Däremot friades en veckotidningsintervju – med rubriken **DET ÄR BARA ATT KNARKA VIDARE TILLS MAN LIGGER DÄR OCH DÖR** – där en namngiven person berättade utförligt om sitt liv och sin utveckling till narkoman. Artikeln illustrerades med fotografier där mannen kunde identifieras och ett par av dem föreställde honom med en injektionsspruta instucken i ena handen. I en anmälan sade sig en socialarbetare inom Stockholms narkomanvård, som hade känt mannen under flera år, ha reagerat starkt på det utnyttjande av enskild persons lidande som artikeln innebar. Enligt anmälaren befann sig den intervjuade mannen till följd av sitt behov av narkotika i en tvångssituation. De pengar han hade fått för artikeln gick direkt upp i armen på honom, något som tidningens fotograf också hade förevigat. PON uttalade (26/1980):

Den anmälda artikeln behandlade ett ämne av stort allmänintresse. Ingen anmärkning kan riktas mot tidningen för att den publicerade artikeln. Offentliggörandet av mannens namn och bild är diskutabelt. Han var emellertid medveten om att han blev fotograferad och det får antagas att han också samtyckte till att framträda under eget namn. När den, som skildras i en tidning på ett nedsättande sätt, själv har samtyckt till skildringen och till att framträda öppet, finns det i regel inte något utrymme för klander från pressetisk synpunkt. Det finns i detta fall inte någon särskild anledning att antaga att artikeln tillfogade mannen någon publicitetsskada. Nämnden anser på grund av det anförda att det inte finns tillräckliga skäl för uttalande att tidningen har brutit mot god publicistisk sed.

Även vuxna människor kan emellertid ha svårt att överblicka konsekvenserna av en publicering såsom framgår av följande på sin tid

ganska kontroversiella ärende. En 17-årig flicka från en mindre plats i landsorten hade under ett besök i Stockholm samma natt som Olof Palme mördades stött ihop med en mystisk man nära mordplatsen. Hon hade sedan förhörts både per telefon och i polishuset i Stockholm om sina upplevelser på mordnatten. Hon intervjuades senare av en landsortstidning som ägnade hela sin löpsedel åt en bild av flickan och rubriken **MORDET PÅ OLOF PALME** (Namnet på orten) **flicka kolliderade med mystisk man i Stockholm: VAR DET PALMES MÖRDARE?**. Samma dag hade även de fyra kvällstidningarna en omfattande rapportering om flickan och hennes iakttagelser – dock utan att ha haft någon kontakt med henne – och alla utom en publicerade hennes bild på löpsedeln. Flickan och hennes föräldrar anmälde publiceringarna som uppgavs ha allvarligt skadat deras integritet och säkerhet. Familjen, som var ensam om sitt namn i den landsdelen, hade sålunda utsatts för anonyma hot till livet. PON klandrade alla fem tidningarna (16/1987, se även sid 204 f):

Flickan som bodde hemma hos sina föräldrar ställde upp för intervju och fotografering efter att dagen före ha kontaktats av landsortstidningen, som hade skäl att utgå från att såväl flickan som hennes föräldrar då var införstådda med att hennes bild och namn kunde komma att införas i tidningen i anslutning till intervjun. Övriga tidningar, som byggde sin publicering på landsortstidningens av TT förmedlade publicering, hade anledning att anta att flickan inte haft något emot att framträda öppet i den tidningen.

Tidningarna borde emellertid ha insett, att en namnpublicering med eller utan bild kunde skada flickan. De borde inte ha fäst avgörande vikt vid hennes föräldrars inställning, när frågan övervägdes om namn- och bildpublicering skulle ske. Med hänsyn till den allvarliga skaderisken borde tidningarna ha avstått från namn- och bildpubliceringen.

Vad sades egentligen under intervjun?

Intervjuaren och den intervjuade har ibland olika uppfattning om vad som sagts under intervjun. Det kan därför vara praktiskt att använda en bandspelare. Även om det varken strider mot brottsbalken eller de pressetiska reglerna att den ena parten spelar in ett samtal utan den andras vetskap och samtycke, bör emellertid enligt min mening en intervju – vare sig den sker vid personligt sammanträffande eller per telefon – inte spelas in i smyg annat än i sådana situationer då intervjuaren har grundad anledning anta att den intervjuade inte skulle ställa upp på en bandad intervju eller uttala sig helt annorlunda under en sådan eller att risk finns att han inte skulle stå för sina intervjuuttalanden om de inte kunde styrkas.

Kan intervjuaren och den intervjuade inte komma överens om vad som sagts under en intervju, som varken tagits upp på band eller ägt rum i vittnens närvaro, och vill intervjuaren inte tillåta någon ändring av utsagan – vilket ibland kan vara klokt att gå med på om han vill kunna intervjuar vederbörande även i framtiden – återstår bara för den intervjuade att begära plats för genmäle, där han kan bemöta det sätt på vilket hans uttalanden återgetts. PON har också fastslagit att en tidning inte kan vägra att publicera ett genmäle enbart därför att den intervjuade har en uppfattning om intervjuuttalandets innebörd som avviker från vad tidningen anser riktigt (22/1988).

Om den intervjuade har ett eget vittne till vad han sagt under intervjun, kan han ha befogat anspråk på att också få vittnets utsaga redovisad i tidningen. En tidning publicerade en artikel om ett sjukhus där sjukvårdsbiträden uppgavs ha dubbelt så hög sjukfrånvaro som sjuksköterskor. Anledningen till den högre sjukfrånvaron var enligt ett i artikeln citerat uttalande av sjukhusets företagsläkare **vård av sjuka barn hemma och sämre ansvars känsla för jobbet**. Sedan ett flertal insändare i tidningen visat en häftig reaktion från sjukvårdspersonalens sida mot uttalandet av företagsläkaren, skickade denna till tidningen dels ett genmäle, där hon bestred att hon yttrat sig så som artikeln angav, dels en insändare från en patient som åhört telefonintervjun med läkaren och bestyrkte hen-

nes uppgifter. Tidningen publicerade en del av genmålet men underlät att publicera insändaren. PON uttalade bl a (59/1985):

**Uppgiften i genmålet, att vad läkaren anförde där kunde be-
styrkas av en patient som åhörde tidningens telefonintervju
måste anses ha varit av sådan betydelse för henne att den inte
bort utelämnas vid publiceringen. Uppgiften får dessutom stöd
av patientens inlägg. Detta talade klart till läkarens förmån och
borde, med hänsyn till de övriga insändare som publicerades
som reaktioner på artikeln, ha införts i tidningen. Genom sin
uraktlåtenhet att införa nyssnämnda uppgift i genmålet och pa-
tientens inlägg har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.**

Förfalskade intervjuer

En tidning får inte ge intrycket att man intervjuat en person om man faktiskt inte talat med vederbörande. Det kan tyckas vara så självklart att det inte skulle behövas en uttrycklig regel om att inte förfalska intervjuer.

En veckotidningsartikel innehöll ett avsnitt som gav intryck av att två namngivna personer hade uttalat sig för artikelförfattaren om förhållandet mellan dem, något som tidningen medgav inte var riktigt. Förfarandet klandrades av PON som också påtalade att tidningen hade **skapat en falsk bild av det faktiska underlaget för sina påståenden i artiklarna genom det sätt på vilket man använt lösryckta citat från tidigare tidningsintervjuer och hänvisat till okontrollerbara yttranden av "vänner"** (85/1982). I ett annat ärende framhöll PON att någon intervju inte hade föregått publiceringen av uttalanden av ett gift par och att **även om de återgivna uttalandena hade hämtats från tidigare publiceringar så gav de inte uttryck för anmälarnas aktuella synpunkter på sådana frågor** (88/1984). Jfr också PON 61/1987 där en tidning klandrades för att den genom att i direkt anföring referera uttalanden, som inte tillskrevs någon källa, gav publiceringen intrycket att den åtminstone delvis baserade sig på en direkt intervju med en känd skådespelare.

En veckotidning klandrades för publiceringen av en förfalskad intervju med en känd artist, trots att tidningen hade köpt "intervjun" i god tro eftersom man litat på reporterns försäkran att han träffat artisten (P O 3/1985).

En kvinnlig amatörboxare intervjuades efter en uppvisningsmatch av två journalister för var sin dagstidning. Senare publicerades vissa uttalanden av henne i direkt anföring i en sk herrtidning. P O uttalade (10/1986):

Det står givetvis varje tidning fritt att referera offentliga sportevenemang och återge offentliga uttalanden av idrottsutövare och andra personer.

I det aktuella fallet har emellertid inte visats att kvinnan uttalade sig vid en offentlig presskonferens. Det saknas sålunda anledning betvivla hennes uppgift att hon gav en personlig intervju åt representanter för två namngivna dagstidningar och att hon inte uttalade sig för Aktuell Rapport.

Aktuell Rapports artikel gav därför felaktigt intrycket att kvinnan hade önskat framträda inför tidningens läsekrets med uppgifter om sin syn på kvinnlig boxning. Jag anser alltså att artikeln genom sin utformning avvek från god publicistisk sed.

Se även P O N 33/1988 (refererat på sid 145).

PUBLICITETSREGEL 4:

Felaktig sakuppgift skall rättas, när det är påkallat. Den som har befogat anspråk att bemöta ett påstående skall beredas tillfälle till genmäle. Rättelse och genmäle skall i lämplig form publiceras utan dröjsmål och på sådant sätt att de kan uppmärksammas av dem som har fått del av de ursprungliga uppgifterna. Observera att ett genmäle inte alltid kräver en redaktionell kommentar.

Skillnaden mellan rättelse, beriktigande eller dementi, som görs av tidningen själv, och genmäle, som publiceras i författarens namn eller under hans signatur, är att rättelsen avser en tidigare publicerad (uppenbart) felaktig sakuppgift medan genmålet innehåller bemötande av förut framförda påståenden, värdeomdömen eller argument. Råder olika meningar om hur det förhåller sig med en publicerad sakuppgifts riktighet – ord står mot ord – får den person som är berörd av uppgiften och anser att den är felaktig i regel nöja sig med att i ett genmäle bemöta uppgiften. Man kan i den situationen inte begära att tidningen skall desavouera sig själv och sin medarbetare genom en rättelse.

Rättelse

En krönikör berättade att han stigit ombord på en buss, vars avgång hade fördröjts minst en kvart på grund av att chaufförens avlösare inte hade infunnit sig. I krönikan angavs upprepade gånger den försumlige avlösarens tämligen ovanliga efternamn, som hade nämnts i radiokommunikationen mellan trafikledningen och bussen. Två bröder med det i krönikan angivna efternamnet anförde i en anmälan att de sedan flera år var anställda som bussförare i staden. De var därför väl kända och bar som alla bussförare namnbricka i tjänsten. Ingen av dem hade varit i tjänst vid den aktuella tidpunkten. Den felaktiga namnuppgiften som hade läm-

nats över radio av trafikledningen berodde på ett misstag. Bröderna hade begärt en dementi men fått erbjudande endast om plats för ett genmäle på insändarsidan. PO klandrade tidningen (15/1989):

När de felaktigt utpekade bussförarna upplyste tidningen om det rätta förhållandet, fanns det särskild anledning för tidningen att själv, efter kontroll av deras uppgifter, tillrättalägga saken.

I ett annat fall ansåg PON att en tidning – trots erbjudande om plats för genmäle – hade **avvikit från god publicistisk sed dels genom att publicera de obestyrkta uppgifterna om att en namngiven person skulle ha skrivit över all sin egendom på hustrun i syfte att undgå utmätning för skatteskuld, dels genom att vägra att införa en rättelse (36/1989).**

En felaktig sakuppgift behöver bara rättas när det är ”påkallat”. Så är fallet om den berör någon fysisk eller juridisk person – bolag, organisation, myndighet etc – och felaktigheten inte är bagatellartad, t ex utgörs av en harmlös felstavning eller oriktig uppgift i en bokrecension om kapitlens ordningsföljd (PON 66/1982). Beträffande felaktigheter av exempelvis vetenskaplig, historisk eller geografisk natur, som inte berör någon viss person, föreligger inte någon pressetisk skyldighet att publicera en rättelse men det kan självfallet ändå vara angeläget för tidningen att göra så för att bevara förtroendet hos sina läsare.

Befogat anspråk på bemötande

Svårare kan vara att avgöra när genmälesrätt föreligger. Den som önskar få ett genmäle infört måste först och främst vara personligen berörd av en tidigare publicering i samma tidning. Om han tillhör en grupp som berörs av publiceringen, beror genmälesrätten främst på hur liten och individualiserad denna grupp är. Innehåller en artikel negativa uttalanden om t ex anställda på ett visst företag eller en viss myndighet eller medlemmar av en viss förening, organisation eller yrkesgrupp och har ingen företrädare för gruppen kommit till tals vare sig i artikeln eller därefter, kan i

princip vilken gruppmedlem som helst anses ha befogat anspråk att bemöta påståendena i artikeln. Tidningen är dock normalt inte skyldig att publicera inlägg från mer än en gruppmedlem.

Genmälesrätten blir mera uttunnad ju större och heterogenera kollektiv det gäller (jfr sid 48 f). Om förhållandena i ett främmande land beskrivs på ett negativt sätt i en svensk tidning, anses varken landets officiella företrädare eller exempelvis här bosatta invandrare från detta land ha en obetingad rätt att gå i svaromål. Under rubriken **Vi tvingades arbeta på en bordell** skildrades två unga iranska systrars förhållanden, hur de flytt till sin bror i Sverige för att slippa hamna på en fältbordell i Irans krig mot Irak och hur de utsatts för trakasserier i hemlandet, bl a från Khomeinitrogna grannar. Iranska ambassaden klagade över att tidningen hade vägrat att publicera ett genmäle. På huvudsakligen följande av PO anförda skäl ansåg PON att det inte fanns anledning att klandra tidningen (60/1986):

Det tillkommer inte PO och PON att ingripa mot publiceringar som utgör inlägg i den allmänna politiska debatten, t ex om förhållandena i andra länder. Enligt pressetiska regler föreligger beträffande sådana publiceringar ej heller ovillkorlig genmälesrätt vare sig för vederbörande lands ambassad eller för någon annan.

Även om kritik riktas inte bara mot en viss utländsk regim eller organisation utan även mot dess ledare, föreligger inte alltid genmälesrätt, se opinionsnämndens uttalande i PON 80/1990:

I krönikan gick (skribenten) till skarpt angrepp mot Unita och dess ledare. I ett fall som detta – där en känd organisation verksam i annat land utsätts för kritik – föreligger emellertid enligt pressetiska principer ingen ovillkorlig rätt för den angripna organisationen till genmäle eller beriktigande.

Aftonbladet vägrade en direktör i Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) att införa genmäle mot en artikel berörande föreningens inställning till vilda strejker på arbetsmarknaden. PON anförde (27/1980):

Den nu påtalade artikeln är att betrakta som ett inlägg i den allmänna debatten. Den är till sin natur polemisk men kan inte anses ha sådant innehåll eller innefatta sådana påståenden att den givit SAF befogat anspråk på genmäle. PON finner därför att Aftonbladet inte genom sin vägran att publicera genmälet åsidosatt god publicistisk sed.

På samma sätt brukar klagomål över vägran att publicera genmälen från politiska organisationer lämnas utan åtgärd därför att de artiklar som organisationerna önskat bemöta är att betrakta som inlägg i den allmänna debatten. Se PON 38/1990:

Den påtalade ledaren innehåller kritik mot att de moderata studenterna i Stockholm genom vissa aktioner satt sig över lagen. Ledarskribenten har pekat på att lagöverträdelserna begåtts avsiktligt och däri tolkat in ett syfte att provocera samhället. Att tidningen inte, vare sig i ledaren eller genom att ta in ett genmäle i någon av de versioner som tillställts tidningen, velat ge spridning åt anmälarens politiska argumentering strider enligt PON:s mening inte mot god publicistisk sed.

Genmälesrätt kan dock föreligga även i sådana fall, om en enskild person utpekats som ansvarig för t ex ”mygel” eller om sakuppgifter varit felaktiga.

Dagens Nyheter publicerade på ledarsidan i november 1989 en kommentar till att Fria Moderata Studentföreningen i Stockholm hade företagit radiosändningar i strid mot bestämmelser i radiolagen. I kommentaren hette det bl a: **I fredags lekte de piratradio för att se om samhället – dvs polis, televerk etc – vågade ingripa mot som man tror populära lagöverträdelser.** Till sådana hörde också enligt ledaren illegal spritförsäljning. I fortsättningen angavs föreningens hållning i denna och andra frågor vittna om att den accepterade illegala metoder för att nå sina ändamål samt att den hade **en hel del av konservatismens gamla nästan karikatyrartade förkärlek för punsch, medaljer, elitkänslor och arrogans.** Sedan tidningen vägrat att publicera ett genmäle och av föreningen anmälts för sin vägran, uttalade PON (38/1990):

Den påtalade ledaren innehåller kritik mot att de moderata studenterna i Stockholm genom vissa aktioner satt sig över lagen. Ledarskribenten har pekat på att lagöverträdelserna begåtts avsiktligt och däri tolkat in ett syfte att provocera samhället. Att tidningen inte, vare sig i ledaren eller genom att ta in ett genmäle i någon av de versioner som tillställts tidningen, velat ge spridning åt anmälarens politiska argumentering strider enligt PON:s mening inte mot god publicistisk sed.

Även Folket kommenterade Fria Moderata Studentföreningens aktioner i en krönika där **de unga moderaterna** bl a sades ha **mycket för att inte säga det mesta gemensamt med 30-talets brunskjortor**. Tidningen vägrade att publicera ett omfattande genmäle vilket gick ut på att föreningens ideologi låg så långt som möjligt från de totalitära ideologierna, som inte alls respekterade medborgarnas personliga eller ekonomiska frihet. PON anförde (39/1990):

Den påtalade delen av krönikan innehåller en kritik mot vissa aktioner av "de unga moderaterna". Det genmäle som anmälaren begärt få infört i Folket innehöll inga rättelser av sakuppgifter eller påståenden om felaktiga citat utan en argumentering om den moderata studentföreningens politiska ideologi. Press-etiken kräver inte att tidningen publicerar ett sådant genmäle. PON anser därför inte att Folket i detta fall har åsidosatt god publicistisk sed.

En artikel med rubriken **Det fina kultursvindleriet** behandlade i satiriska ordalag metoder som enligt artikelns författare tillämpas vid marknadsföring gentemot kommunala organ av vissa dataprodukter för biblioteksbruk, bl a sell-and-lease-back. Vissa personer som sades tillämpa de beskrivna metoderna benämndes **hästhandlarna**. Artikelförfattaren sade sig ha **från s k säker källa fått veta att Borås kommun har gått på deras jättebluff**. I det följande uppgav artikelförfattaren att han inte säkert visste hur det egentligen förhöll sig med sell-and-lease-back-idén i just Borås. Sedan tidningen underlätit att ta in rättelse eller genmäle, uttalade PON (31/1990, se även sid 142 f):

Artikeln behandlade i satirisk form vissa affärsmetoder som sades bli tillämpade gentemot vissa kommuner. Artikeln innehåller inga påståenden om att Borås stadsbibliotek eller dess kulturnämnd skulle ha blivit offer för sådana metoder, endast insinuationer. PON finner att framställningen inte är sådan att den, enligt pressetiska principer, ger Borås kommun eller dess bibliotek någon rätt till genmäle.

Den som öppnat en debatt kan inte obetingat göra anspråk på replik. Rätten till genmäle omfattar nämligen inte rätt till replik eller inlägg i en debatt om allmänna frågor, annat än i den mån det gäller att bemöta t ex felaktiga citat eller påståenden i sak, som direkt berör den som begär genmäle.

Den som offentligen framträder med ett litterärt eller konstnärligt verk eller en artistisk prestation anses få tåla en kritisk granskning av sitt framträdande. Eftersom recensionen är uttryck för en personlig uppfattning och värdering, anses den recenserade inte ens ha en obetingad rätt att i efterhand bemöta recensionen utom när det gäller att påpeka rena sakfel (se t ex PON 66/1982 och 84/1987). Motsvarande gäller konsumentupplysande artiklar som inte sällan ligger recensioner nära (se t ex PON 65 och 89/1981).

Tidningen "Vår bostad" publicerade en artikel med rubriken **Sveriges 10 sämsta hyresvärdar**. Artikeln innehöll korta notiser om tio hyreshus på skilda orter i landet och deras ägare, vilka angavs som de grövsta exemplen på husägare som skulle kunna vara med på en lista över de tio sämsta. I ingressen anfördes bl a: **Vi ger exempel på värdar som kört sina hus i botten och gått i konkurs allt medan deras hyresgäster fått sitta emellan**. Sedan två av de utpekade personerna anmält artikeln, klandrades denna av PON (30/1982):

De upplysningar som lämnats rörande den tid huset varit i (den ene anmälarens) ägo är av den art att (ägaren och hans förvaltare) måste anses ha haft ett befogat anspråk på genmäle mot de framförda beskyllningarna. Tidningen har eftertryckligt avvisat

begäran därom. Genom denna sin vägran har "Vår bostad" åsidosatt god publicistisk sed.

Genmälesrätten anses inte gälla medier emellan. Ett TV-program kritiserades i en debattartikel i en dagstidning och en företrädare för den redaktion som producerat programmet klagade över att tidningen vägrat att införa ett genmäle. PO lämnade anmälan utan åtgärd och hänvisade till ett tidigare uttalande av PON att det inte kan anses som en uppgift för nämnden att ta ställning till polemiska påståenden olika periodiska publikationer emellan (44/1975). Nämnden framhöll i det ärendet att anmälaren måste antas ha kunnat i sin egen tidning på ett effektivt sätt bemöta påståendena i den anmälda artikeln. PO anförde i sitt beslut, som inte överklagades, att sakliga skäl talar för att kritiska uttalanden i en tidning gentemot ett annat medium bör behandlas på samma sätt i pressetiskt hänseende som polemiska påståenden olika periodiska publikationer emellan (dnr 9/1988).

Föreligger genmälesrätt även mot påstående som tidningen anser vara korrekt?

Befogat anspråk på bemötande kan föreligga även om tidningen är övertygad om att dess publicering är sakligt korrekt (jfr PON 22/1988 som redovisats på sid 61). En löpsedel dominerades av rubriken **LIVETS ORDS anhängare manar barn: SKÄR ER I HANDELEDERNA så får ni se Guds kraft**. I en hänvisningstext på första sidan, rubricerad **Frikyrka skrämde ungdomar**, återgavs samma uttalande. En insidesartikel – med rubriken **Frikyrka uppmanar till blodsrit** – handlade om en frikyrklig ungdomskörs besök på en viss ort och de incidenter som inträffade i samband med körens framträdande. En vecka senare publicerade tidningen på sidan 6 en enspaltig rättelse där man beklagade **artikelns rubrik samt formuleringen på löpsedeln**, som kunde ge intryck av att kyrkans ledare ställt sig bakom repliker som fällts av enskilda deltagare. Kyrkans ledare har, som framgick av artikeln, tagit avstånd från det drastiska ut-

talande som rubriken refererar till. En företrädare för kyrkan anmälde tidningen för att den vägrat att publicera ett genmäle, där det uppgavs att någon uppmaning att skära sig i handlederna inte hade framförts men att en av ungdomarna på ungdomsgården efter framträdandet i provocerande syfte hade frågat en pojke i ungdomsgruppen vad som skulle hända om han skar denne i halsen och då fått svaret: **Antingen blir jag helad eller också kommer jag till himlen.**

Tidningen anförde i yttrande över anmälan att skälen till att man vägrat publicera någonting av kyrkans genmäle utöver vad som införts i rättelsen var att författaren innan artikeln skrevs hade intervjuat ett antal personer som varit närvarande vid ungdomsgårdens tillställning. Efter klagomålen från kyrkan hade han återvänt till sina källor och dessutom kompletterat dem med nya. Samtliga bekräftade den bild som tidningen gett i sin artikel. Anmälaren, som inte var på ungdomsgården vid tillfället, kunde inte rimligen vara bättre vittne till det inträffade än tidningens många olika ögonvittnen. Man kunde enligt tidningen inte heller utesluta att de ungdomar, som kyrkans ledning så småningom frågat ut om händelserna, varit under press när de gett sin version. PON klandrade tidningen (40/1990):

Både i hänvisningstexten och artikelingressen påstods kategoriskt att någon eller några i kyrkans "ungdomskör" hade fällt uttalandet: "Skär er i handlederna så får ni se på Guds helande kraft". Även rättelsen gav uttryck åt samma uppfattning. Påståendet var ägnat att skada både kyrkan och medlemmarna av dess ungdomsgrupp. Vad tidningen har åberopat till stöd för påståendet ställer inte påståendets sanningsenlighet utom diskussion. Kyrkan hade därför befogat anspråk på att få bemöta påståendet. Det har givetvis varit tidningen obetaget att i en replik vidhålla riktigheten i den ursprungliga rapporteringen och redovisa grunden härför.

Hur bör den som önskar rättelse eller genmäle förfara?

Rätt till beriktigande eller genmäle kan föreligga också om vederbörande avvisat ett erbjudande om samtidigt bemötande. Även om det i regel är tillrådligt att först vända sig till tidningens ansvarige utgivare med sin begäran – inte minst för att vinna tid – spelar det inte heller någon roll om en begäran om rättelse eller genmäle görs först i samband med att saken anmäls till PO (se PON 35/1985 och 3 § i PO:s instruktion enligt vilken det ankommer på PO att, ”därest förutsättningar härför bedömes föreligga, genom direkt hänvändelse till berörd tidning söka snabbt åstadkomma beriktigande eller, i förekommande fall, skäligt utrymme för genmäle från den förfördelade”).

Den som vill begagna sig av genmälesrätten bör ha sitt inlägg färdigskrivet när begäran framställs, eftersom det kan vara svårt för en tidning att ta ställning till begäran utan att känna till inläggets innehåll och omfattning.

Genmålet bör lämpligen tillställas tidningens ansvarige utgivare men den omständigheten att det inte kommit till dennes kännedom saknar betydelse för tidningens ansvar, om genmålet verkligen kommit tidningen till del och genmälesrätt föreligger (PON 12/1990).

Genmäle bör vara utformat som ett sakligt bemötande av tidigare publicerade påståenden, omdömen eller argument. Författaren är berättigad till det utrymme som behövs för ett sådant bemötande, varken mer eller mindre. Ibland kräver ett bemötande större plats än den ursprungliga publiceringen – det är kanske nödvändigt att ge en kortfattad bakgrund för att inlägget skall bli meningsfullt – och i andra fall förhåller det sig tvärtom. Någon regel om att genmålet alltid får vara lika omfattande som den publicering som bemöts gäller alltså inte.

En tidning är visserligen inte skyldig att i obeskuret skick införa ett genmäle, som utöver bemötande av tidigare publicerade påståenden också innefattar ovidkommande inslag såsom polemik mot tidningen och dess medarbetare, men i så fall åligger det

tidningen att i samråd med den genmälesberättigade försöka ställa samman en kommentar som återger det väsentliga i hans bemötande (se PON 60/1980, 30/1981 och 12/1990). Tidningen kan alltså inte motivera en vägran att publicera genmälet exempelvis med att detta är för aggressivt i tonen, innehåller nya debattsynpunkter eller inte svarar mot tidningens krav i stilistiskt eller sakligt hänseende. Se även kapitel 6 om redigering av genmäle.

Var skall rättelse och genmäle publiceras?

I fråga om platsen för publicering av rättelse och genmäle anges i publicitetsregel 4 endast att det skall ske på "sådan sätt att de kan uppmärksammas av dem som har fått del av de ursprungliga uppgifterna". Om dessa framhåvts på löpsedeln eller första sidan, bör alltså rättelsen eller genmälet presenteras på samma plats åtminstone i form av en "puff" eller hänvisning.

Som exempel på en föredömlig placering av ett genmäle kan följande fall anföras. En lokaltidning publicerade på första sidan en artikel under helsidesrubriken **Kvinna fick ingen behandling Anmäler läkare**. Artikeln – som fortsatte på sista sidan under rubriken **"Stukning" var avslitna ledband Två läkare anmäls** – redogjorde utförligt för kvinnans anmälan till ansvarsnämnden. Läkarna var inte namngivna men sjukhuset identifierades. Tidningen hade inte haft någon kontakt med personal vid sjukhuset före publiceringen. Fyra dagar senare infördes ett genmäle från sjukhuschefen i en helsidesartikel på tidningens sista sida under rubriken **Doktor (namnet) svarar: Skadan bedömdes som en stukning**. Samtidigt publicerades en hänvisningsartikel på första sidan under helsidesrubriken **Tranåsfu får svar av läkare**. PON uttalade (46/1986):

Med hänsyn till att ingen enskild läkare utpekats och till att ett utförligt genmäle publicerats utan dröjsmål och på lika framträdande plats som den anmälda artikeln finner PON tillräcklig anledning ej föreligga till klander mot tidningen.

Genmäle bör inte utan medgivande av den genmälesberättigade placeras på insändarsidan utan har sin plats bland nyhetsmaterialet (PO 27/1980) försåvitt det inte är fråga om att bemöta en insändare.

En artikel förmedlade intrycket att en generaldirektör hade utnyttjat statlig egendom för privat ändamål och därmed gjort sig skyldig till ett i hög grad klandervärt handlande. Både på tidningens löpsedel och första sida fanns rubriken **Anställda fick skjutsa GENERALDIREKTÖR i statens båt till SOMMARSTÄLLET**. På första sidan återgavs också en bild av generaldirektören. Följande dag publicerade tidningen på sidan 14 en kort artikel – med rubriken **Glädjande att generaldirektören ställer upp** – där en byråchef vid samma verk bemötte beskyllningarna mot generaldirektören. PON klandrade tidningen (76/1980):

Publiceringen hade bort föregås av en ordentlig kontroll av sakförhållandena. När emellertid publicering skett och det blev nödvändigt att beriktiga uppgifterna har sättet för publiceringen av dessa medfört att särskilda krav måste uppställas i fråga om beriktigandet. Artikeln på sidan 14 kan inte anses motsvara vad som varit motiverat med hänsyn till omständigheterna.

En stort uppslagen artikel på första sidan med fortsättning på sista sidan illustrerades med bilder av en man på hans arbetsplats. På mannens begäran publicerades följande dag på sidan 33 en rättelse i form av en notis på 3,4 spaltcentimeter inklusive rubriken ”DN rättar”. PON uttalade (79/1983):

Den rättelse som tidningen införde på anmälarens begäran hade inte en tillfredsställande utformning, vare sig beträffande formatet eller i fråga om innehållet. Att anmälaren därefter inte antagit tidningens erbjudande att få komma till tals i en intervju eller ett nytt reportage utgör inte skäl att lämna de påtalade bristfälligheterna oklandrade.

Rubricering av rättelse och genmäle

Även utformningen av rubriken till beriktigandet eller genmälet har betydelse för möjligheten att uppmärksamma det. En TV-recension bar rubriken "Besvärande kritvit gospel". Rubriken syftade på ett program med två sångare som behandlades i ett avsnitt av recensionen. Sångarna omnämndes på följande sätt: **Den kritvita sångarduon** (sångarnas namn) **uppmärksammades inte minst för att de regelbundet framträtt i Sydafrika för en segregerad publik**. Följande dag publicerade tidningen på samma sida i anslutning till publiceringar om dagens radioprogram en rättelse med vinjetten "DN rättar" i vit text på svart botten. Publiceringen var enspaltig och upptog inklusive vinjetten drygt sex spaltcentimeter. Texten löd:

I en TV-recension i en del av DN:s upplaga av måndagstidningen påstods att den kristna sångarduon (namnen) har framträtt i Sydafrika. Detta är helt felaktigt, påpekar Hans Edler som svarat för TV-serien med gospel och andliga sånger – tvärtom har de aktivt stött Sydafrikabojkotten. Recensenten förväxlade duon med (två andra sångare) som flera gånger framträtt i Sydafrika och sålunda står på FN:s skvarta lista. DN beklagar förväxlingen.

Sedan sångarna klagat över bl a att dementin varit alltför obetydlig, anförde tidningen att det felaktiga påståendet hade rättats genom en omedelbar publicering på motsvarande plats och att vinjetten "DN rättar" enligt tidningens erfarenhet var en tydlig signal till läsarna som oftast var effektivare än en mindre rubrik. PON anförde (73/1986):

Det grundlösa påståendet att anmälarna regelbundet framträtt i Sydafrika inför en segregerad publik var synnerligen kränkande för dem och dessutom till allvarligt men för deras professionella verksamhet som artister. Tidningen borde ha insett detta. Det kan ifrågasättas om en rättelse överhuvudtaget kunnat bota de skadliga följderna av tidningens misstag. Den rättelse som in-

fördes var i varje fall inte tillräckligt framträdande för detta syfte. PON anser därför att tidningen har brutit mot god publicistisk sed i detta fall.

En löpsedel dominerades av porträttbilden av en man samt rubriken **SPARKADE socialchefen i** (kommunens namn) **skäller ut politiker.** I en insidesartikel talades bl a om vissa åtgärder från socialchefens sida som fått ”kommunen att sparka ut” honom. Socialchefen begärde i ett brev till tidningen två dagar senare att få ett bemötande publicerat, vilket skedde först ytterligare 18 dagar senare under rubriken **Visst tvingades socialchefen sluta** och försett med en redaktionell kommentar enligt vilken man i kommunen inte längre ville ha kvar socialchefen på sitt jobb och hans begäran att få lämna tjänsten alltså var en logisk konsekvens av den inställningen. PON klandrade tidningen (77/1987, även refererat ovan s 33):

Socialchefen hade befogat anspråk på att få bemöta påståendena i den första publiceringen. Hans genmäle publicerades först efter ett avsevärt dröjsmål och under en rubrik som inte gav uttryck för att det var fråga om ett bemötande.

När bör rättelse eller genmäle publiceras?

I ett fall klandrades en tidning för att ha publicerat rättelse först efter en månad och två dagar (PO 6/1982). Jfr även det närmast ovan refererade PON 77/1987.

Rättelse och genmäle skall alltså publiceras utan dröjsmål men frågan om en sådan publicering måste givetvis aktualiseras inom rimlig tid efter den ursprungliga publiceringen. När den genmälesberättigade först tio veckor efter införandet av den artikel, som han ville bemöta, tillställde tidningen ett verkligt genmäle, ansåg PON att det inte kunde åligga tidningen att efter så lång tid publicera detta (7/1990).

Redaktionell kommentar

Påpekandet i slutet av publicitetsregel 4 att "ett genmäle inte alltid kräver en redaktionell kommentar" är ett viktigt understatement, eftersom många personer enligt min erfarenhet är obenägna att begagna sin genmälesrätt av rädsla för att bli ännu hårdare angripna i en eventuell redaktionell kommentar. Dessutom kan en sådan förta den "friande" verkan som publiceringen av rättelse eller genmäle annars skulle ha haft. Se t ex det förut refererade PON-uttalandet 19/1987 där det framhölls att tidningen visserligen låtit anmälaren komma till tals i ett genmäle men i ett samtidigt publicerat svar, utan att redovisa något nytt material, vidhållit det påstående som anmälaren vände sig emot. I ett annat klandrande uttalande anmärkte PON att tidningen på anmälarnas begäran i ett senare nummer infört en av dem författad dementi och att till denna hade fogats en redaktionell kommentar som varit ägnad att minska dementins verkan (84/1984).

I en veckotidningsartikel påstods att en namngiven man hade **kastat ankar och blivit sambo** med en namngiven kvinna. I ett senare nummer anfördes att mannen och kvinnan tillbakavisade tidningens uppgifter **om en romans dem emellan**. I en kommentar tillfogade artikelförfattaren:

(Namnen) **polar alltså inte, om uttrycket tillåts. Icke desto mindre har tillförlitliga källor, om också det uttrycket tillåts, sett de båda tillsammans vid flera tillfällen. Långt senare än i september i fjol. Rätt skall vara rätt. Å andra sidan har de aldrig, som vi felaktigt påstod, delat våning. Rätt ska, som sagt. Och vi ber om ursäkt för den felaktiga uppgiften.**

Tidningen klandrades av PO som bl a framhöll att dementin knappast kunde anses uppfylla de krav som man kan ställa på en klar och otvetydig rättelse av oriktiga uppgifter (34/1980).

Ett opublicerat genmäle skall givetvis inte kommenteras i tidningen (jfr PON 75/1982).

Fritar publicering av rättelse eller genmäle från klander?

Av flera tidigare refererade fall framgår att senare publicering av rättelse eller genmäle inte behöver frita tidningen från klander för en oriktig eller ensidig uppgift om denna är kränkande för utpekad person (se t ex PON 19 och 43/1981, 9/1982, 32/1982 /sid 26/, 22/1983 samt 19 och 77/1987). Bland ytterligare ärenden av detta slag kan anföras PON 41/1980 (i samband med att det inom ett fackförbund lades fram en intern revisionsutredning rörande rese- och traktamentsersättningar till anställda inom förbundet hade en person i den klandrade tidningen utsatts för klara beskyllningar för skattefusk trots att det vid publiceringstillfället var outrett om och i vilken utsträckning de enskilda befattningshavarna gjort sig skyldiga till skattefusk), 3/1984 (en tidning som inte visat fog för sin beskyllning mot en redaktör om smuggling av narkotika hade visserligen senare publicerat ett fullständigt genmäle från redaktören men samtidigt i anslutning därtill återkommit till misstanken mot redaktören utan att förbehållslöst återta beskyllningen och genmälespubliceringen ansågs med hänsyn härtill inte kunna frita tidningen från klander) och 43/1990 (en tidning, som – utan att redovisa den misstänktes inställning – i rubriker kategoriskt påstått att en tidigare dömd brottsling skulle åtalas på nytt trots att åklagaren ännu inte hade fattat något åtalsbeslut, ansågs inte kunna undgå klander under hänvisning till att man i senare artiklar rättat de felaktiga uppgifterna om åtal och upplyst om att åtalsbeslut ännu inte fattats).

Beträffande juridiska personer fritar publicering av rättelse eller genmäle i regel från klander, se PON 39/1984 (även redovisat på sid 50 f; jfr dock PON 77/1989, redovisat på sid 138):

När det gäller uppgifter i konsumentupplysande artiklar om företag och deras produkter, är ramen för vad som bör godtagas vidare än eljest, och här anser sig nämnden böra inskrida i huvudsak endast för att se till att tidningarna ger plats åt befogade bemötanden.

Denna praxis har också formellt bekräftats vid den senaste revideringen – i augusti 1990 – av ”Spelregler för press radio TV” då 2 § andra stycket i PON:s stadgar fick följande lydelse:

Enskild person kan vara anmälare. Anmälningar från företag, organisationer och myndigheter bör i allmänhet prövas endast om det gäller rättelse eller genmäle.

När en publicering har inneburit kränkning av privatlivets helgd ligger det i sakens natur att ett senare tillrättaläggande sällan kan anses ha botat den uppkomna skadan (se t ex PON 41/1981, refererat på sid 91 f).

En tidnings principiella reflexion om vad beriktigande egentligen skall tjäna till, ifall det inte påverkar behandlingen av en anmälan, besvarades på följande sätt av PON (41/1970):

Det publicistiska ansvaret bör i första hand utövas i samband med att en nyhet först ges till känna för läsarna. Rätten till beriktiganden eller genmälen bör endast ses som ett komplement till det grundläggande skydd som ligger i en publicistiskt korrekt förstagångsinformation. I enlighet med detta synsätt betraktar nämnden tidningens beriktiganden såsom motiverade av hänsyn till eventuella förfördelade och till kravet på korrekt information, inte som ett sätt att avstyra anmälningar till nämnden eller som ett led i en plädering inför denna. Vid den samlade bedömningen av ett ärende hos nämnden måste emellertid nämnden givetvis taga behörig hänsyn till om beriktigande skett.

Ibland kan PO finna att publiceringen av rättelsen eller genmälet visserligen inte helt kan frita tidningen från klander men väl motivera ett PO-uttalande i stället för ett hänskjutande till PON. Därigenom besparas tidningen också en expeditonsavgift.

Publicitetsreglerna berör inte alls insändare och debattartiklar. Åtskilliga författare av sådana alster anser emellertid att pressen bör ha en viss skyldighet att publicera inlägg från allmänheten om man skall kunna tala om att tryck- och yttrandefrihet råder i landet. Detta så mycket mera som vi alla i egenskap av skattebetalare bidrar till det statliga presstödet (som dock inte kommer alla tidningar till del, åtminstone inte i samma mån). Och visst måste man hålla med om att det från allmän yttrandefrihetssynpunkt är önskvärt att tidningarna är generösa med att publicera debattinlägg.

Enligt TF:s bestämmelser får emellertid intet införas i en tidning mot ansvarige utgivarens vilja. Den enskilde har således inte någon lagstadgad rätt att få en insändare publicerad. Endast om han personligen berörts av en tidigare publicering kan han, som berörts i kapitel 5, enligt pressetiska regler ha viss rätt till genmäle. Befogade anspråk på genmäle kan endast uppkomma om vederbörande namngivits eller på annat sätt identifierats i samband med de uppgifter som han vill bemöta.

Om en tidning väljer att publicera en insändare, en debattartikel eller något annat inlägg från allmänheten – inklusive ett genmäle från en person som har ett befogat anspråk att bemöta ett tidigare publicerat påstående som berör honom – så anses enligt pressetisk praxis att detta inlägg inte utan författarens samtycke får förkortas eller ändras så att dess anda och tendens rubbas. Det kan ifrågasättas om inte lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger författaren ett ännu bättre skydd. Enligt 3 § får ett verk inte ändras så att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. En tidning bör därför försiktigtvis ange – t ex i en stående ruta på insändarsidan – att den förbehåller sig rätten att förkorta insända manus.

Det förtjänar nämnas att det enligt exempelvis de pressetiska riktlinjer som utarbetats av PON:s tyska motsvarighet, Deut-

scher Presserat, är otillåtet att utan författarens samtycke eller ett sådant generellt och regelbundet publicerat förbehåll företa någon förkortning eller ändring i ett inlägg, även om detta inte har en sådan personlig utformning att det skyddas av upphovsrättsliga regler. Även om ett förbehåll av anført slag har gjorts får ett inlägg från allmänheten inte publiceras med en sådan saklig ändring att dess anda och tendens rubbats.

Tidningen Industritjänstemannen publicerade en längre artikel angående en rapport av TCO:s energipolitiska arbetsgrupp. Artikeln var författad av en av gruppens medlemmar och var ett svar på kritik som tidigare riktats mot arbetsgruppens rapport. Med anledning av artikeln skrev en annan person en insändare till Industritjänstemannen och instämde där i den kritik som förut anförts mot arbetsgruppens rapport. Denna hade enligt artikelförfattaren inte behandlat kärnkraftsanvändningens risker eller avfallsproblem. Inte heller hade rapporten nämnt de kolossala kraftledningarna som måste bli en följd av kärnkraftsanvändningen. Författaren framhöll att planverket motsatt sig dessa ledningar och rekommenderat lokala kraftvärmeverk, som skulle vara energisnåla och billiga. Insändaren publicerades i redigerat skick utan att detta angavs. PON anförde (45/1980):

Den publicerade insändaren skilde sig från författarens manus väsentligen endast genom att ett avsnitt om nackdelarna med kraftledningar mellan kärnkraftscentra och fördelarna med lokala kraftvärmeverk skurits bort. Nedskärningen, som inte innebar någon förvanskning av insändaren, får anses falla inom ramen för en tillåten redigering av insändare. Med hänsyn härtill och till att författaren erbjudits att få ytterligare inlägg i kärnkraftsfrågan publicerat i tidningen, anser PON att anledning inte finns till klander av tidningen.

Författaren till en resehandbok fick ett genmäle mot en recension av sin bok publicerat i redigerat skick. PON ansåg inte att tidningen hade åsidosatt god publicistisk sed och anslöt sig därvid till PO:s bedömning (PON 74/1980):

Beträffande det aktuella fallet delar jag i viss mån Er uppfattning att Era synpunkter inte redovisats på ett rättvisande sätt i det publicerade inlägget. Detta är sålunda hållet i raljerande och för Er smått nedsättande ton samtidigt som det saknar ett av Er anfört faktum, nämligen att den recenserade resehandboken innehåller uppgift om två litteraturmuséer i Moskva. Med hänsyn till vad som i inläggets näst sista stycke sägs angående det unika med Er bok, anser jag emellertid inte att det finns tillräcklig anledning att klandra tidningen.

I ett annat ärende fann PON visserligen att det framgick av handlingarna att tidningen gjort sådana ändringar i ett publicerat inlägg att detta till vissa delar förlorat sin udd men ändringarna innebar emellertid enligt nämnden inte ett sådant ingrepp att tidningen därigenom kunde anses ha åsidosatt god publicistisk sed (32/1986).

Av PON 81/1980 framgår att det inte är försvarligt att utan författarens samtycke bryta ut en del av det material som ställts till tidningens förfogande och göra om det till ett öppet brev från författaren – med utsättande av hans namn – till en angiven adressat. I samma ärende uttalade PON att frågan, huruvida publiceringen av insändarförfattarens namn innebar ett brott mot TF:s föreskrifter om anonymitetsskydd, ligger utanför nämndens prövning.

Löpsedel skall ha tackning i texten

PUBLICITETSREGEL 3:

Löpsedel, rubrik och ingress skall ha tackning i texten.

Med hänsyn till att många människor inskränker sig till att läsa löpsedlar, artikelrubriker, ingresser och bildtexter måste vissa pressetiska krav ställas på utformningen av dessa, lästa var för sig. Det räcker inte med att artikeltexten är korrekt, eftersom inte alla som läst text löpsedeln eller förstasidesrubriken tar del också av insidesartikeln eller att läsare, även om de gör det, ändå påverkas av löpsedelns och förstasidesrubrikens utformning så att de får ett felaktigt intryck av artikeln (se även PON 36/1984 som refereras på sid 141 f samt PON 34/1985 refererat på sid 231 f).

En lokal löpsedel innehöll rubriken **Ny grannfejd i** (samhällets namn) **MYGEL gav kommunal tjänsteman BYGGLOV?** PON klandrade tidningen (11/1982):

Löpsedelstexten saknade tackning i artiklarna samma dag. Löpsedelstexten var vidare, trots frågeformen, nedsättande för anmälaren. Nämnden anser, särskilt med hänsyn till att löpsedeln publicerades i en mindre kommun, att texten var ägnad att skada anmälaren, trots att den inte innehöll hans namn. Bl a kan det förmodas att den hos många personer, som läste löpsedelstexten och sedan blott översiktligt läste artiklarna, där anmälaren nämndes vid namn, lämnade kvar ett intryck att denne kunde ha handlat ohederligt.

På löpsedel och i rubrik till hänvisningstext angavs att en läkare vägrat döende vatten. Vidare hette det i texten till en bild av läkaren att denne vägrat ge en patient vatten och dropp så att denne dog med svåra kramper: **Kan inte patienten dricka själv så förlänger vi inte livet med vätsketillförsel, säger läkaren.** PON uttalade (62/1986, även refererat sid 173):

Löpsedeln och rubriken gav det felaktiga intrycket att den döende vägrades vatten att dricka. Bildtexten kan inte uppfattas på annat sätt än att patienten inte bara vägrats vätsketillförsel genom dropp utan också vatten att dricka, vilket var osant. Trots att artikeltexterna kunde förta det felaktiga intrycket kan tidningen inte undgå klander för att genom nämnda löpsedel, rubrik och bildtext ha åsidosatt god publicistisk sed.

Örebro-Kurirens löpsedel för den 2 februari 1988 dominerades av rubriken **Örebros "knarkkung" utökar sitt imperium: KÖPER BÅDE CONTAN OCH RITZ**. Av en hänvisningstext och en insidesartikel samma dag framgick att det var **Örebros okrönte krogkung** Alex Carrion och hans företag Krogkonsulterna som tagit över restaurangerna Continental och Ritz.

Örebro-Kuriren medgav i yttrande över en anmälan mot tidningen att rubriken var felaktig och djupt beklaglig. Den skulle rätteligen ha lytt **Örebros krogkung utökar sitt ---** Felet uppkom när nattredaktören skrev in texten i datorn och det upptäcktes inte vid korrekturläsningen. Misstaget uppdagades kl 08.10 på tidningens centralredaktion och man började genast ringa runt till de olika försäljningsställena och uppmana dem att ta ned löpsedeln. Dessutom fick tre medarbetare i uppdrag att cirkulera på stan och ta ned de löpsedlar som inte redan var nedplockade. Kl 09.15 informerades Carrion om misstaget och vilka åtgärder som gjordes för att minimera skadan. En ursäkt framfördes också till honom. Tidningens ansvarige utgivare förklarade samma dag i lokalradion att löpsedeln var ett misstag. Följande dag publicerades på första sidan en dementi under rubriken **Kuriren beklagar**. PO klandrade tidningen (5/1988):

Även om Carrions namn inte nämndes på löpsedeln och rätta förhållandet framgick av både hänvisningstexten och insidesartikeln och oavsett att tidningen utan dröjsmål vidtog skäligen åtgärder för att begränsa skadeverkningarna, anser jag inte att tidningen helt kan fritas från klander.

Det kan nämnas att den felaktiga löpsedeln också föranledde att Örebro-Kurirens ansvarige utgivare fälldes för förtal genom dom av högsta domstolen den 28 februari 1991 (NJA 1991 sid 155).

En tidning publicerade ett reportage om en kvinna som något år tidigare blivit svårt skadad i samband med en vådaskjutning men som nu kunde gå och tala igen. Reportaget namngav kvinnan och hennes man samt illustrerades med flera bilder av kvinnan. Det omtalades bl a att mannen efter händelsen hade gripits och förhört av polisen som misstänkt för skottlossningen och att detta hade varit ett misstag som polisen inte hade beklagat inför makarna. Reportaget upptog mer än en sida och hade rubriken **Vådaskjuten av sin man**. Två mellanrubriker löd **Maken misstänktes för mord** och **Polisen har inte beklagat missen**. I en anmälan anförde mannen att rubriken var grovt felaktig och kränkande för honom. Det var en ung pojke som hade avlossat skottet som träffade hustrun och pojken hade dömts för vållande till kroppsskada. Tidningen uppgav i sitt yttrande över anmälan att rubriken var följden av ett beklagligt missförstånd mellan artikelförfattaren och redigeraren. PON uttalade (70/1986):

Rubriken till den anmälda artikeln saknade grund och var kränkande för kvinnans man. Av artikeltexten – tillsammans med de citerade mellanrubrikerna – framgick inte otvetydigt att en annan person hade avlossat skottet.

Trots att tidningen omedelbart (följande dag) och på ett godtagbart sätt tillrättalagt och beklagat rubriken anser nämnden att den inte kan undgå klander.

På första sidan publicerades en stort uppslagen hänvisningstext med rubriken **RISKERAR FÄNGELSE "Jag är glad över att alla affärer utreds"**. Enligt texten hade man i utredningen av tre namngivna företags konkurser konstaterat att "sannolika skäl om brottsmisstanke" fanns. Därmed hade en förundersökning inletts mot företagens verkställande direktör. Det anfördes vidare att det enligt åklagaren fanns misstankar om olagligheter på närmare tre miljö-

ner och att det rörde sig om bl a luftfakturor och bokföringsbrott. Direktören, som kom till tals i en insidesartikel, påtalade att publiceringen hade skett på sådant sätt att han av allmänheten redan var dömd som en kriminell person. PO anförde i ett uttalande som PON anslöt sig till (PON 25/1990):

Med hänsyn till att direktören inte ens delgetts misstanke om brott och än mindre åtalats var förstasidesrubriken "RISKERAR FÄNGELSE" vilseledande och kunde av läsarna uppfattas så att tidningen föregrep åklagares och domstols beslut genom att ta parti i skuldfrågan. Jag anser därför att tidningen genom rubriksättningen har åsidosatt god publicistisk sed.

En tidning klandrades för att en förstasidesrubrik saknade täckning i texten, eftersom rubriken kategoriskt påstod att en namngiven person var "sparkad" trots att artikeltexten innehöll en dementi på denna punkt från hans arbetsgivare (PON 33/1990). Se även PON 35/1981 som refereras på sid 127.

På löpsedeln och omslaget till en veckotidning beklagades ett känt par för att kvinnan inte kunde skaffa barn. En artikel inne i tidningen behandlade den situation som uppstått genom att den katolska kyrkan inte hade förklarat hennes tidigare äktenskap upplöst. Det påstods att hon skulle ha stora betänkligheter när det gällde att sätta barn till världen under sådana omständigheter. PON klandrade tidningen (1/1990):

Rubrikens kategoriska påstående, som gällde högst privata förhållanden, hade inte stöd i något direkt uttalande och saknade även i övrigt täckning i artikeltexten. Påståendet var därtill utformat på ett sätt som lätt kunde missförstås.

Ett par veckotidningar utnyttjade i ett antal artiklar det förhållandet att Agnetha Fältskog engagerats för en huvudroll i filmen "Raskenstam" med Gunnar Hellström som både regissör och innehavare av titelrollen. Härigenom hade tidningarna kunnat – främst på löpsedlar och tidningsomslag – framställa text och bilder som egentligen avsåg filminspelningen men som genom sin ut-

formning gav intryck av ett intimt förhållande mellan Agnetha Fältskog och Gunnar Hellström. PON uttalade (94/1982, även refererat på sid 152 f):

Det står klart att tidningarna genom ett försåtligt utnyttjande av den förut nämnda filminspelningen skapat en falsk bild av Agnetha Fältskogs privatliv. Den av tidningarna återopade omständigheten, att det rätta förhållandet kunnat utläsas av artikeltexterna, kan inte anses ursäktas det missvisande intryck som sålunda givits genom framträdande rubriker och bilder på löpsedlar och tidningsomslag samt i anslutning till artiklar inuti tidningarna. Genom denna medvetet vilseledande journalistik har tidningarna grovt brutit mot god publicistisk sed.

Löpsedeln till en herrtidning hade, liksom tidningens omslag, en bild av två män och två delvis avklädda kvinnor samt texten **Svenska kyrkan LOCKAR FOLK MED SEX & SPRIT**. Artikeln inne i tidningen hade följande rubriker och ingress: **Hallå kyrkoherden, har Du tomt i bänkarna på söndagarna? SÅ HÄR FÅR MAN FOLK TILL KYRKAN** Sambarytmerna dunkar hetsigt. Den billiga spriten flödar. Och de halvnakna brudarna är beredda...Inte undra på att svenska sjömanskyrkan i Rio blivit så otroligt populär. Artikeln upptog fyra sidor och illustrerades med åtta fotografier. Två var tagna i svenska sjömanskyrkan i Rio de Janeiro och de övriga på en bar i samma stad.

I anmälningar mot tidningen anfördes bl a att artikeln och framför allt dess bilder och bildtexter blandade samman den verksamhet, som sjömanskyrkan bedriver, med aktiviteter på Rio de Janeiros nattklubbar samt att läsarna därigenom vilseleddes att tro att alla bilderna hade anknytning till sjömanskyrkan. PON anförde (64/1980):

Artikeln utgjorde genom redigeringen av rubriker, bilder och bildtexter en så planmässigt genomförd förvanskning av den verklighet som artikeln uppgavs återge, att den inte kan förklaras av missförstånd eller slarv. Ansvarige utgivaren har inte heller försökt att försvara artikeln utan förbehållslöst bett om

ursäkt och publicerat en ny artikel om sjömanskyrkan som godkänts av företrädare för denna. Tidningen kan dock inte anses ursäktad genom de åtgärder som vidtagits utan har enligt nämndens mening grovt brutit mot god publicistisk sed.

Det skall slutligen framhållas att publicitetsregel 3 inte har till syfte att skydda köparen mot vilseledande reklam. Den som av löpsedeln lockas att köpa en tidning och sedan i denna inte finner det som utlovats på löpsedeln kan således inte få sina klagomål pröva-
de av PO och PON (se PON 12/1988, refererat på sid 107). I regel kan inte heller marknadsdomstolen på talan av konsumentombudsmannen (KO) ingripa mot löpsedeln eftersom denna är skyddad av TF (se högsta domstolens dom i NJA 1975 s 589 och Svensk Juristtidning 1980 s 25 ff).

PUBLICITETSREGEL 6:

Avstå från publicitet, som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Överväg särskilt noga publicering av familjetvister och vårdnadsärenden med hänsyn till den skada som kan förorsakas de berörda.

Hänsyn till tredje man

Den som intervjuas om sina privata förhållanden kan visserligen för egen del välja att framträda med namn och bild men om berättelsen negativt berör andra personer måste tidningen ta ställning till frågan om ett oavvisligt allmänintresse kräver att dessa utpekas i samband med ett intrång i deras privatliv. I annat fall bör också de medge publiceringen. Berättarens namn och bild utpekars nämligen i regel också dessa personer. Om de utsätts för kritik bör de därför också få tillfälle att bemöta den.

En namngiven och avbildad person framträdde och kritiserade den behandling som givits hans hustru då hon några dagar tidigare hade tagits in på ett sjukhus för akuta psykiska besvär. Han berättade också att hustrun tidigare vårdats för psykisk sjukdom. PO konstaterade i sitt klandrande uttalande att artikeln innebar ett intrång i den utpekade kvinnans privatliv genom uppgifterna om hennes sjukdom och att mannen och hans hustru alltså inte borde ha identifierats i artikeln (29/1980).

Liknande problem aktualiseras inte sällan när familjetvister och vårdnadsärenden refereras i pressen. I en artikel skildrades en tioårig flicka som ville bo hos sin far trots att modern tillerkänts vårdnaden om flickan efter äktenskapets upplösning. Flickan hade upprepade gånger rymt till sin far och fått hämtas med polis. Tidningen klandrades (PON 44/1980):

Den anmälda artikeln behandlade ett ämne av betydande allmänintresse. För att återge barnets uppgifter om familjens privatliv hade det dock krävts att tidningen tillsett att publiceringen inte kunde leda till identifiering av familjen. Uppgifterna om familjemedlemmarnas ålder och kön, moderns och barnens boendeförhållanden och bostadsort samt bilden av barnet har sammantaget kunnat medföra att grannar, lärare och skolkamrater och andra initierade förstått vilken familj publiceringen gällde. Den närgångna skildringen av förhållandena i familjen kan då inte längre försvaras med hänvisning till allmänintresset. Barnets uttalanden om sin mor var nedsättande och kunde allvarligt skada henne och syskonen. Genom möjligheten till identifiering har publiceringen av dessa uttalanden inte heller varit förenlig med den hänsyn till barnets intresse som det ålegat tidningen att iaktta.

En annan vårdnadstvist refererades i en artikel som var illustrerad med flera bilder av barnet och dess far. Faderns förnamn fanns utsatt i bildtexten och i artikeln, som också lämnade uppgift om hans ålder, yrke och hemort. Tidningen klandrades (PON 78/1980):

Genom artikeln utpekades de berörda och utlämnades deras personliga förhållanden trots att endast fadern lämnat sitt medgivande till publiceringen. Artikeln byggde också enbart på uppgifter från fadern. Redovisningen av sakförhållandena utvisade visserligen inte något ställningstagande i vårdnadstvisten och gav inte heller någon negativ bild av modern. Publicering av uppgifter av privat natur i en pågående vårdnadstvist innebär emellertid som regel risk för oförutsedda skadeverkningar för såväl föräldrar som barn. Detta gäller inte minst när, som i detta fall, publiceringen byggt enbart på uppgifter av den ena parten och medverkan från dennes sida. Något oavvisligt allmänintresse som motiverar ett intrång på privatlivets område kan inte heller anses ha förelegat.

Tidningen Impuls, som är organ för studieförbundet Vuxenskolan, publicerade på omslaget en bild av en ung man jämte rubriken **Ungdomshem samhällets alternativ när Gunnar ville byta föräldrar** och en hänvisning till tidningens mittuppslag. Detta uppfylldes av en artikel med rubriken **Gunnar, 17, klarade inte relationen till föräldrarna och gick i självmordstankar. När han ville byta föräldrar hamnade han på ungdomshem!** Intill rubriken förekom två bilder av Gunnar och i en bildtext uttalade han att han inte hade mått bra psykiskt av att bo tillsammans med sin pappa. I detta sammanhang liksom i ingressen och i artikeltexten utsattes även Gunnars efternamn. I artikeln uttalade sig Gunnar om sina föräldrars personliga egenskaper och inbördes relationer samt om deras förhållande till honom.

Sedan Gunnars far anmält Impuls, anförde tidningen i yttrande över anmälan att artikeln ville skildra konflikten mellan Gunnars önskemål och behov och samhällets oförstående attityd. Det framhölls att förhållandet ägde allmänintresse och ett speciellt intresse för studieförbundet Vuxenskolan, som hade ett pågående temaår om barn- och ungdomsfrågor. Efter förhandlingar publicerade Impuls i ett senare nummer under rubriken "Tillrättaläggande" följande text: **I en intervju med Gunnar angavs hur han upplevde bakgrunden till sin livssituation. Vi beklagar uppriktigt att artikeln fick en ensidig utformning med formuleringar och omdömen som av hans familj, främst hans föräldrar, upplevts som orättvisa. Självfallet är vi medvetna om att orsaker och ansvar inte kan hänföras till enbart en part samt att de synpunkter som framfördes i intervjun var subjektiva och färgade av starka personliga känslor. Vi hoppas att läsarna också inser detta.**

Fadern lät sig emellertid inte nöja med denna publicering utan fullföljde sin anmälan. PON fann att Impuls grovt brutit mot god publicistisk sed (41/1981):

PON anser att det för syftet med artikeln inte var nödvändigt att identifiera de berörda, vilkas identitet helt saknade allmänintresse. Genom att sålunda utpeka familjen och lämna uppgifter om privata angelägenheter gjordes intrång i privatlivets helgd.

Impuls publicerade visserligen ett tillrättaläggande men detta kan inte anses ha botat den uppkomna skadan.

Ett liknande fall gällde en dagstidning som på sin löpsedel hade publicerat rubriken **Kim, 15, skilsmässobarn: Vuxna borde tänka innan de skaffar barn**. I anslutning till rubriken fanns på löpsedeln en bild av den 15-åriga flickan. Uttalandet i löpsedelsrubriken återkom som rubrik till en hänvisningsartikel på tidningens första sida samma dag. I artikeltexten uppgavs bl a att Kims föräldrar skilt sig för två och ett halvt år sedan och att Kim nu bodde ensam med sin pappa, namngiven i artikeln. Denna var också illustrerad med en bild av Kim och hennes pappa. Inuti tidningen förekom som en helsidesartikel med ny stor bild av Kim och hennes pappa en skildring av Kims förhållanden efter skilsmässan under rubriken **Skilsmässobarnet** och vinjetten **Är det för lätt att skiljas?**

I artikeln uppgavs namnet på den splittrade familjen, fö ett ovanligt släktnamn, och nämndes bl a att Kim hade två småsyskon som bodde hos mamman. Småsyskonens ålder och namn uppgavs, likaså deras bostadsort. Av artikeln framgick att familjen tänkt samlas och prata igenom vad som hänt, bl a med hänsyn till att ett av småsyskonen, nioåringen, fått svårigheter. Enligt Kim hade nioåringen **stannat upp i åldern** och klagat på att hon hade ont i magen och huvudet men läkarna hade inte hittat något fel på henne. I anslutning till artikeln förekom en inramad text, vari tidningen uppmanade andra tonåriga skilsmässobarn att skriva och berätta i tidningen om sina erfarenheter. De erbjöds honorar samt möjligheten att skriva under signatur.

Sedan Kims mor anmält publiceringen, anförde tidningen i yttrande över anmälan att det var ett betydande allmänintresse att genom ett konkret fall belysa hur barnen upplevde föräldrarnas skilsmässa. Intervjun med Kim hade också fått starkt gensvar hos tidningens läsekrets. PON uttalade (68/1981):

Artikeln behandlade namngivna personers privata förhållanden. Visserligen hade intervjun tillkommit genom medverkan av Kim och hennes far. Modern hade dock inte tillfrågats vare sig för

egen del eller som vårdnadshavare för de båda namngivna syskonen. Genom att Kims bild förekom både på löpsedeln och på tidningens första sida och genom att familjen namngavs fick artikelns uppgifter största möjliga spridning i de berördas bekantskapskrets. Kims uttalande om det yngre syskonet var ägnat att såra och skada detta barn.

Genom att ge publicitet åt dessa rent privata förhållanden, vilka saknade oavvisligt allmänintresse, utan att alla berörda var införstådda med publiceringen har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

En veckotidning publicerade en berättelse av en namngiven kvinna vilken som nyfödd hade lämnats på barnhem av modern. Berättelsen innehöll visserligen inte några negativa omdömen om eller direkt kritik mot modern men denna anmälde ändå artikeln eftersom hon inte hade lämnat tillstånd till att oriktiga och ömtåliga uppgifter ur hennes tidigare liv skulle publiceras tillsammans med hennes bild och förnamn. PON uttalade (72/1985):

Det är ostridigt att tidningen inte själv har tagit kontakt med modern före publiceringen eller låtit henne granska manuskriptet, trots att det innehöll ömtåliga uppgifter om hennes förflutna. Tidningen har genom denna underlåtenhet brustit både i kontroll av sakuppgifter och i tillbörlig hänsyn till modern och därigenom åsidosatt god publicistisk sed.

I en artikel – med rubriken **Fosterpappans terapi: misshandel** – berättades om två små barn som placerats i fosterhem sedan föräldrarna var för sig på olika angivna sätt dramatiskt omkommit. Relationerna mellan barnen och fosterföräldrarna hade inte utvecklats bra och de blev därför föremål för familjeterapi. Artikeln beskrev och kritiserade formerna för terapin. Ett av barnen, som hade varit det främsta föremålet för terapin, hade enligt artikeln utfört en självmordshandling och först därefter fått lämna fosterhemmet. Detta barn satt nu **ensam i en lägenhet, arbetslös och med sociala problem**. Det vägrade envist att gå med på någon be-

handling och ansåg att det hade fått nog av terapin. Artikeln innehöll inte några namn på de berörda eller deras bostadsort och omtalade endast att händelserna ägt rum med början **en vår för några år sedan**, då det barn som senare utsattes för terapin hade varit i tonåren. Barnens kön angavs. PON uttalade (41/1986):

Frågor som berör behandlingen av barn inom socialvården har ett betydande allmänintresse. Så länge publiceringen i ämnet håller sig på ett allmänt plan blir de pressetiska organens uppgift att tillse att berättigade krav på genmäle tillgodoses. Varken kritik mot namngivna personer eller felaktiga sakuppgifter föranleder i allmänhet andra åtgärder.

Det kan givetvis vid redovisningen av problem inom socialvården vara värdefullt att exemplifiera med enskilda fall. Därvid är det dock angeläget av hänsyn till privatlivets helgd att tidningarna inte lämnar sådana uppgifter att de inblandade privatpersonerna kan identifieras.

I det aktuella fallet hade barnens föräldrar dött under sådana omständigheter att även de som inte var mera initierade i barnens situation än att de kände till hur barnen blivit föräldralösa kunde av artikeln sluta sig till vilka fallet gällde. Vissa uppgifter i artikeln kränkte privatlivets helgd.

På grund av det anförda anser PON att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed.

En landsortstidning publicerade på första sidan en hänvisningstext med rubriken **Tvångsförd till mamma Nu är Daniel hos pappa igen**. Hänvisningstexten löd:

Daniel, nio år, hämtades av polisen i skolan mitt framför ögonen på flera av sina kamrater.

Han skulle mot sin vilja överlämnas till mamma.

Nu befinner sig Daniel hos pappan igen och löper stor risk att hämtas av polisen ännu en gång.

Måste samhället tillgripa tvångsåtgärder mot ett barn som motsätter sig domstolens beslut i vårdnadsfrågan? Nej, anser socialstyrelsen i Stockholm.

– Föräldrar kan skada sina barn. Därför måste alla resurser satsas på att åstadkomma samförståndslösningar.

Intill hänvisningstexten publicerades en bakifrån tagen färgbild av en man och en liten pojke. Bildtexten lød: **Polishämtning är ett dåligt alternativ i vårdnadstvister anser både myndigheter och psykologer. Barnet kan få svåra men för framtiden.** Texten hänvisade till en artikel med rubriken **Daniel hemma hos pappa där riskerar han polishämtning.** En svartvit bild av mannen och pojken illustrerade artikeln. Även denna bild hade tagits bakifrån. Bildtexten lød: **Daniel har hämtats av polis en gång tidigare och löper risk att få uppleva det igen.** Artikeln omtalade att pappan och mamman av domstol hade ansetts vara lika goda föräldrar. Mamman, som var bosatt i **en stad en och en halv mil bort**, hade tilldömts vårdnaden om Daniel både av tingsrätten och av hovrätten. Länsrätten skulle nu ta ställning till om pojken skulle polishämtas en gång till. Pappan motsatte sig inte att mamman hämtade pojken men båda föräldrarna upplevde överlämnandet **som så jobbigt att situationen låst sig.** Enligt artikeln gick **svallvågorna höga efter förra polishämtningen.** Artikeln återgav kritiska uttalanden av prästen i pappans församling, mamman till en av pojkens lekkamrater, en barnpsykolog, en representant för BRIS och en tjänsteman vid socialstyrelsen. Pappans advokat kom också till tals. En fotnot till artikeln omtalade att pojkens namn var fingerat. PON anslöt sig i huvudsak till PO:s bedömning (PON 97/1989):

De problem som uppstår när en förälder inte efterkommer domstolarnas beslut i vårdnadsfrågan är svårlösta. De innebär betydande känslomässiga och sociala påfrestningar för de berörda och inte minst för det omtvistade barnet. Trots att dessa förhållanden äger ett betydande allmänintresse och fritt bör kunna debatteras krävs här, liksom vid behandlingen av vårdnadstvister i allmänhet, största varsamhet för att en publicering angående ett speciellt fall inte skall medföra lidande och svårigheter för de berörda.

Med hänsyn till omständigheterna i detta fall måste det anses i

hög grad sannolikt att en tämligen vid krets av personer kunde identifiera de berörda med ledning av uppgifterna i artikeln. För egen del har modern uppgivit att hon drabbats av trakasserier efter publiceringen. I "Daniels" omgivning, där den förra hämtningen ägde rum, måste han ha blivit igenkänd vilket inte kunde vara ägnat att underlätta hans situation.

Enligt min mening var det övervägande intrycket av artikeln genom enskilda formuleringar och de närmast kompakt kritiska uttalandena starkt negativt för modern. Ingen kontakt med henne eller hennes ombud togs före publiceringen. Förhållandet att hovrätten genom flera vittnesmål hade funnit att "Daniel" även uppgivit att han ville bo hos modern redovisades inte. Genom att tidningen inte lät modern eller hennes ombud uttala sig stod moderns handlingssätt oförklarad.

Jag anser på grund av det anförda att tidningen genom utformningen av artikeln gjort intrång i privatlivets fred och givit en ensidigt oförmånlig bild av moderns handlingssätt till men för henne och för barnet. Enligt min mening avvek därför publiceringen från god publicistisk sed.

Hänsyn till avlidens anhöriga

En veckotidning publicerade en artikel om en känd skådespelerska som bl a berättade om sitt äktenskap med en avliden skådespelare vilken sades ha haft problem med spriten redan innan de gifte sig. I en anmälan mot tidningen påtalade parets bägge söner att artikeln innehöll uppgifter om familjens privatliv som de inte godkänt publiceringen av. PON klandrade tidningen på följande av PO anförda skäl (111/1986):

Den som intervjuas om sina privata förhållanden kan visserligen för egen del välja att framträda med namn och bild men om berättelsen negativt berör andra personer måste tidningen ta ställning till frågan om ett oavvisligt allmänintresse kräver att dessa utpekas i samband med ett intrång i deras privatliv. Detta gäller även beträffande avlidna personer om nära anhöriga fort-

farande är i livet. Föreligger inte något oavvisligt allmänintresse av offentliggörande förutsätts att berörda personer eller deras efterlevande anhöriga godkänner publiceringen.

Den anmälda artikeln innehöll uppgifter som kränkte privatlivets helgd beträffande mannen och bägge sönerna. Oavsett mannens ställning som känd skådespelare förelåg inte något oavvisligt allmänintresse som krävde offentlig belysning av de skildrade förhållandena.

I bygdekrönikor och liknande artiklar förekommer ibland att avlidna personer beskrivs på ett sätt som kan uppfattas som nedsettande och integritetskränkande av efterlevande anhöriga. En sådan artikel – med rubriken **Hästhandlaren bjöd öket på gram-mofonmusik** – handlade om en hästhandlare som kring sekelskiftet hade bott granne med artikelförfattarens föräldrar och morfar. Författaren, som i en ingress till artikeln presenterades som bygdekrönikör, berättade olika historier om hästhandlarens sätt att leva och behandla sina kunder och hästar. Historierna uppgavs författarens föräldrar och andra äldre människor stå för. I artikeln angavs det namn som hästhandlaren kallades för. Denne framställdes som bedräglig i affärer och flitig alkoholkonsument. Det uppgavs också att han slog sina hästar. I en anmälan anförde en dotter till den omskrivne hästhandlaren att hon och övriga efterlevande blivit djupt kränkta av artikeln som innehöll oriktiga uppgifter om hennes far. PO klandrade tidningen (6/1983):

Enligt de etiska regler som pressens egna organisationer utarbetat åligger det tidningarna att avstå från publicitet som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Något sådant intresse förelåg inte i detta fall. Av hänsyn till de anhöriga borde tidningen därför ha underlåtit att publicera antingen det namn som den omskrivne personen var allmänt känd under eller de påtalade uppgifterna, som enligt min mening strider mot god publicistisk sed.

Uppgifter om hälsotillståndet

I några ärenden har framhållits att enskilda personers hälsa och vårdssituation i regel tillhör deras privatliv, som bör vara fredat från publicitet om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Sålunda klandrades tolv tidningar för att i januari 1988 ha publicerat namn och i vissa fall bild på den första patient som fått ett hjärta transplanterat på ett svenskt sjukhus från en svensk donator. Kirurgen hade på en presskonferens samma dag väddat om anonymitet för hjärtpatienten, en 19-årig flicka, som under ärendets behandling hos PO beskrev sin situation på följande sätt:

Som patient inskriven på sjukhus under längre tid med plågsamma provtagningar, sjukgymnastik och långsamt tillfrisknande, ser man i vanliga fall med stor glädje fram emot den dag då man blir utskriven och får åka hem, därmed inte sagt att man är fullt frisk. Efter pressens hänsynslösa agerande efter hjärtbytet ser jag fram emot min utskrivning med rädsla över vad som kommer att hända då jag inte har sjukhusets personal som skyddar mig från dessa "hyenor" till journalister.

PON uttalade (49/1988, jfr 84/1985 som gällde en landsortstidnings publicering, mot de anhörigas önskan, av namn och bild på utgivningsortens första hjärtpatient sedan denne några dagar tidigare framgångsrikt opererats på Harefieldsjukhuset i London):

Det är en kränkning av privatlivets helgd, om namnet på en patient som genomgått en hjärttransplantation publiceras i en tidning emot patientens önskan om anonymitet. Patienten behöver därvid inte ha motiverat sin önskan. Inte heller är det för rätten till anonymitetsskydd av betydelse, om en publicering av patientens namn skulle medföra en skada utöver den kränkning patienten själv upplever av publiciteten. Anonymitetsskyddet kan, åtminstone när det som i det nu aktuella fallet gäller en myndig patient, efterges endast av patienten själv.

I ett annat ärende klandrades en landsortstidning för att i samband med en fyrlingfödsel mot föräldrarnas uttryckliga vilja ha publicerat deras namn och även moderns bild (PON 65/1988):

Fyrlingfödslar är av sådant allmänintresse att de bör få uppmärksamhet i pressen. Det är främst som medicinska företeelser de har sådant allmänintresse. När det däremot gäller barnens föräldrar måste liksom eljest i sjukvårdssammanhang beaktas det skydd för personliga förhållanden som tillkommer den enskilde och som inte annat än undantagsvis kan anses bära vika för allmänintresset.

I en insändarartikel kritiserades två namngivna tjänstemän inom kulturförvaltningen. Bl a uppgavs att den ena enligt företett läkarintyg hade varit sjukskriven för psykoneuros. PON klandrade tidningen (101/1983):

Publiceringen av denna uppgift, som var kränkande för privatlivets helgd, påkallades inte av ett oavvisligt allmänintresse.

Uppgifter om andra privata förhållanden

Ibland förekommer att en tidning utan jubilarens medgivande publicerar en notis om en förestående högtidsdag, t ex 50- eller 60-årsdag. Detta strider mot en rekommendation av pressens samarbetsnämnd – intagen i TU:s cirkulär nr 47 den 2 november 1972 – att inhämta positivt besked från berörda personer om dessa önskar få födelsedagsnotiser införda.

I en artikel med rubriken **Professorerna som kastar paj** skildrades striden eller bråket mellan två namngivna och avbildade professorer vid ett namngivet svenskt universitet. I ingressen anfördes bl a: **Den ene tycker att kollegan skolkar för mycket. Den andra påstår att arbetskamraten hälsar på en älskarinna i USA när han är där för att forska.** I yttrande över anmälan från den sistnämnde anförde tidningen bl a att det fanns all anledning för pressen att betydligt utförligare och konkretare än hittills skildra och granska hur forskare och höga akademiska tjänstemän på detta sätt, och under pretentiösa later, ägnade sin tid åt att smutskasta varandra. PON klandrade tidningen (45/1990):

Det i artikeln citerade påståendet om anmälarens privatliv redovisades som ett exempel på argumentationsnivån i den skildrade akademiska striden. Uppgiften om att han hälsade på en älskarinna i USA var emellertid ägnad att kränka privatlivets helgd.

Oavvisligt allmänintresse?

En löpsedel dominerades av rubriken **HANS DRÖM I KRAS** Så gick det för (fullständiga namnet på en person som här kallas A). I anslutning till rubriken återgavs bilden av en man. På tidningens första sida samma dag fanns en hänvisningstext med rubriken **Av (A:s) dröm om ett stillsamt familjeliv blev inget. Nu sitter han häktad igen.** Enligt texten hade A, som tidigare frikänkts i ett uppmärksammat brottmål, gripits **på bar gärning** av polisen. Det stora skadestånd som A fått efter frikännandet var slut, uppgavs det, och han var nedknarkad efter tre år med all slags narkotika och sjuk i gulsot. En uppföljningsartikel inne i tidningen – med rubriken **(A) häktad på nytt** – innehöll närmare uppgifter om det tidigare brottmålet, A:s liv efter den frikännande domen och hans familjeförhållanden.

Sedan PO uppmärksammats på publiceringen och inhämtat A:s medgivande till en pressetisk prövning, anförde tidningen i infortrat yttrande över anmälan att man efter ingående diskussion före publiceringen hade kommit fram till att artikeln var förenlig med pressens etiska regler. A var sålunda en av landets mera kända personer med kriminell belastning. Han var verksam inom tidningens spridningsområde och alltså bekant för tidningens läsekrets. I samband med det brottmål som slutligen ledde till A:s frikännande hade A framträtt flera gånger i tidningen, bl a i personliga intervjuer där även hans tidigare förehavanden behandlats. Genomgående tema var att han blivit oskyldigt dömd. Också efter frikännandet hade A ställt upp i massmedia och den allmänna bild som läsekretsen hade fått var att A numera lämnat den brottsliga banan och levde ett hederligt, tillbakadraget och stillsamt liv. Det fanns därför enligt tidningens mening ett stort allmänintresse att få

veta att A återfallit i brott. PON uttalade (121/1986, se även sid 196; jfr det på sid 239 refererade PON 87/1988):

Även om A i samband med tidigare brottmål och en frikännande dom liksom i någon mån även därefter genom egen medverkan fått en omfattande publicitet, kunde den nu aktuella brottsligheten – som var betydligt mindre allvarlig och av annat slag än den som avsågs med det tidigare målet – enligt PON:s mening inte motivera att A pekades ut i pressen när han häktades och dömdes. De uppgifter som publicerades om hans nuvarande familjeförhållanden och hälsotillstånd innebar vidare en allvarlig kränkning av privatlivets helgd.

Att även grova brottslingar kan ha rätt till en fredad sfär för sitt privatliv framgår också av PON 16/1989 (refererat sid 188 f).

En namngiven läkare utpekades i en artikel som skattesmitare utan att dock beskyllas för att ha förfarit brottsligt. Vad tidningen lade läkaren till last var att denne, som tidigare varit gift, genom bodelning fört över alla familjens tillgångar på hustrun, så att han själv inte längre hade några utmätningsbara tillgångar som kunde tas i anspråk för skatteskulden, samt att han efter vunnen äktenskapskillnad tycktes leva samman med sin frånskilda hustru och ha det ekonomiskt gott ställt – bland annat tillgång till flera bilar – trots den stora skatteskulden. Han syntes vidare, av tidningsartikeln att döma, ha försvårat indrivningsåtgärder genom att mantalsskriva sig på annan ort. PON:s majoritet klandrade tidningen och anförde bl a (46/1981):

Den påtalade publiceringen röjer en rad privata förhållanden rörande läkaren och hans tidigare hustru och innebär därför ett intrång i privatlivets helgd. – Genom att omständigheterna i särskild grad tillhör hans och hans tidigare hustrus privata förhållanden kan deras publicerande inte heller försvaras med att han fått tillfälle till bemötande samtidigt med publiceringen.

Tre ledamöter av PON reserverade sig och ville fria tidningen:

Den påtalade publiceringen röjer en rad privata förhållanden rörande läkaren och hans tidigare hustru och innebär därigenom ett intrång i privatlivets helgd. Den stora skatteskuld han ådragit sig är emellertid i förening med de transaktioner han företagit sig av sådan uppseendeväckande natur att en publicering av saken på det sätt tidningen gjort får anses befogad. Vi har vid denna bedömning fäst avseende vid att tidningen givit läkaren tillfälle till bemötande samtidigt med den gjorda publiceringen, låt vara att han inte begagnat sig av den erbjudna möjligheten.

För den som inte är offentligt verksam inom politiken eller själv gett offentlighet åt sin partitillhörighet bör denna anses omfattad av privatlivets helgd, framhölls av PO (12/1988). Detta gäller enligt PON även domare, men när en tidning beskrev en namngiven rådmän som **en välkänd fascist** fann PON inte anledning att klandra tidningen, eftersom rådmannen inte bestritt uppgiften att han tidigare varit andre vice ordförande i Nysvenska rörelsens förbundsråd och fortfarande var ledamot av rådet (56/1988). I ett annat ärende fastslog PON att för en person som tar del i den offentliga debatten i politiska frågor kan en korrekt uppgift om partitillhörighet inte anses kränkande (77/1988).

Att även politiker har rätt till en fredad sektor för sitt privatliv framgår av följande ärende. En mindre landsortstidning publicerade ett kåseri av signaturen JESPER under vinjetten "Vänt & Vridet". Kåseriet, som bl a handlade om kommunal bostadspolitik, avslutades med uppgiften att en i artikeln tidigare ej omtalad person, vilken inte namngavs men vars yrkestitel nämndes, påstods vara **med barn**. I anslutning här till anfördes att det väl egentligen var hustrun, vars smeknamn angavs, som var havande, men att **med tanke på makens vilja att själv ta hand om allting så vet man ju inte**. En person, som uppgav sig vara den åsyftade yrkesmannen, anmälde tidningen och uppgav att det med hänsyn till hans mångåriga yrkesverksamhet och under senare tid alltmer aktiva engagemang i kommunalpolitiken inte rädde någon tvekan om att det var han som avsågs i kåseriet. Han hade också fått bevis för detta

genom alla de människor som kommenterat artikeln. Anmälaren sade sig acceptera att han kritiserades för sina insatser som politiker men inte kunna godta att hans hustru och hans familjs integritet inte respekterades. PO uttalade (19/1983):

Uppgiften att anmälaren väntade tillökning i familjen berörde hans privatliv och saknade helt samband med hans politiska uppdrag. Oavsett om uppgiften var nedsättande för honom borde den därför inte ha publicerats utan hans medgivande.

I en artikel i Aftonbladet i september 1988 uppgavs att **det kan ha förekommit marijuana på någon fest** hos Ebbe Carlsson och den person som han då delade bostad med. PO, vars bedömning PON i huvudsak anslöt sig till, ansåg inte att uppgiften **utpekade Carlsson som brottslig, eftersom det inte påstods eller insinuerades att denne i så fall skulle ha varit ansvarig för tillhandahållandet av marijuanen. Med hänsyn till att även offentliga personer (bl a statsråd) synes ha deltagit i fester hos Ebbe Carlsson, innebar uppgiften ej heller någon kränkning av privatlivets helgd** (PON 24/1989).

Alva och Gunnar Myrdal anmälde ett antal artiklar som under juli–augusti 1982 publicerats i bl a Expressen med anledning av att en ny bok av Jan Myrdal med titeln "Barndom" skulle komma ut under hösten 1982. De anmälda artiklarna utgjordes huvudsakligen av intervjuer med Jan Myrdal. PON anförde bl a (32/1983):

Huvudtemat i samtliga artiklar är en djupgående konflikt som uppstått mellan Jan Myrdal och hans föräldrar, Alva och Gunnar Myrdal, och som utgör en väsentlig beståndsdel i boken. Men inte bara denna konflikt speglas i artiklarna. I dessa kommer också till uttryck en hätsk inställning från Jan Myrdals sida mot föräldrarna. Den publicitet som i de påtalade artiklarna givits åt denna familjekonflikt har därigenom blivit djupt sårande för Alva och Gunnar Myrdal. – – –

Genom sin ensidiga utformning har Expressens intervjuartikel kommit att väsentligen forma sig till ett angrepp på Alva och Gunnar Myrdal. Den litterära händelse publiciteten gäller – en ny bok av Jan Myrdal – innebär inte, som Expressen velat

hävda, i och för sig att ett oavvisligt allmänintresse krävt det utställande av familjen Myrdals privata förhållanden sedda med Jan Myrdals ögon, som här skett. Vid prövningen har emellertid ansetts böra beaktas att Expressen berett makarna Myrdal tillfälle till kommentar i direkt anslutning till intervjun, ett erbjudande som de dock avböjt. Visserligen är – såsom i regel vid intrång i privatlivets helgd – det angrepp för vilket de blivit utsatta av den arten att det inte gärna kan avvärjas genom genmäle. En kommentar från makarna Myrdals sida kunde emellertid i betydande mån ha lindrat verkningarna av angreppet. Det belyses av den svarsartikel som sedermera infördes i Expressen den 9 december 1982 och i vilken Gunnar Myrdal bemöter Jan Myrdals bok. Av betydelse för bedömningen är vidare att bägge makarna tillhör dem som tagit livlig del i den allmänna debatten och nått en framskjuten ställning i samhället, varigenom de ansetts få utstå mera av närgången journalistik än andra. Sammantaget har den övervägande meningen inom PON varit att Expressens publiceringar skett under sådana omständigheter att tillräckliga skäl inte förelegat för att klandra Expressen för brott mot god publicistisk sed.

Att den som själv tagit del i den allmänna debatten, t ex genom att ge ut en bok, kan få tåla ett visst intrång i sitt privatliv visas även av följande ärende. Boken "Ingenting är som drogen" recenserades i en artikel med rubriken **Mischmasch mot hasch**, där det anfördes bl a: (Författarens namn) **har efter en familjetragedi i cannabispens spår ägnat ett halvår åt att studera haschandet i Sverige. – – – För makarnas canossavandring har någonting att lära inte minst alla socialarbetare som förläst sig på familjeterapeutisk litteratur. PON anförde (92/1982):**

I bokrecensionens natur ligger att den bok som recenseras blir föremål för kritisk granskning. Kritiken kan omfatta även författaren själv. Som framhållits i tidigare liknande ärenden får upphovsmannen vara beredd att tåla långtgående kritik. När det gäller hans personliga förhållanden är dock klart att obefogat

intrång inte får göras i hans privatliv. Hur långt en recensent kan gå får, som PO berört vid ärendets hänskjutande till PON, bedömas från fall till fall med hänsyn bl a till bokens innehåll och karaktär och till det sätt på vilket uppgiften framförs. I nu föreliggande ärende är frågan, om det varit tillbörligt att röja ett så ömtåligt förhållande som att författaren i sin familj haft ett fall av narkotikamissbruk. Med hänsyn till att författaren i sin bok behandlat narkotikaproblemet och att det nämnda förhållandet är ägnat att underlätta läsarens förståelse för och prövning av det budskap författaren vill framföra, finner PON att klander inte kan riktas mot tidningen för brott mot god publicistisk sed.

Kändisar

En betydande del av de fall där tidningar klandrats för kränkning av privatlivets helgd avser s k kändisar, dvs artister, skådespelare, TV-personer och sportstjärnor. Även dessa personer har rätt till en fredad sektor för privatlivet och intrång i denna sektor får ske endast om ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning, vilket sällan är fallet. Med allmänintresse förstås nämligen ett legitimt intresse av information och inte exempelvis allmän nyfikenhet. Begreppet allmänintresse är inte synonymt med uttrycket "av intresse för allmänheten". Det förhållandet att allmänheten vill eller förmodas vilja läsa om en viss omständighet rörande en offentlig persons privatliv behöver alltså inte innebära att denna omständighet är av allmänintresse, än mindre av oavvisligt allmänintresse. Så synes vara fallet t ex om den aktuella omständigheten har samband med eller är ägnad att påverka vederbörandes yrkesutövning eller allmänhetens uppfattning om denna.

I flera uttalanden av PON har framhållits att två människors känslor för varandra tillhör deras privatliv så länge de inte uttalat sig offentligen därom (t ex 85/1982 och 51/1983). Det senare uttalandet avsåg en veckotidningsartikel om två TV-producenter med rubriken **Sanningen om romansen mellan TV:s** (förförnamnen) och innehöll bl a:

Frågan, om två människor står i ett personligt förhållande till varandra eller ej, är i första hand deras privatsak. Så länge de inte framträder öppet som lierade med varandra, bör de vara skyddade mot publicitet kring sina relationer inbördes. Detta gäller även allmänt kända personer.

Två veckotidningar innehöll uppgifter om att en känd svensk sångerska och en namngiven brittisk musiker hade setts tillsammans i London sedan hon flyttat dit hösten 1982. Därutöver redovisades vissa funderingar med innebörden att sångerskan möjligen hade ett kärleksförhållande med musikern. Funderingarna spetsades till i rubrikerna där musikern omtalades som hennes **nye man**. PON klandrade tidningen (70/1983):

Sångerskan har uppgivit att hon efter februari 1982 har träffat musikern en enda gång och då i Stockholm. Tidningarna har inte visat något belägg för uppgifterna om deras sammanträffanden i London. Förmodandena om ett kärleksförhållande framstår därför som grundlösa.

Om en annan känd sångerska, som veckotidningarna också gärna ville koppla ihop med en man, påstods på löpsedlar och omslag att hon **gömmar sin nye man** osv. Enligt artikeln hade hon en ny man, som var tvåbarnsfar och låg i skilsmässa. Med hänsyn därtill gjorde hon enligt artikeln allt för att deras förhållande inte skulle hamna på löpsedlarna. Avslutningsvis anfördes att tidningen hade sökt sångerskan genom hennes skivbolag och fått svaret "Inga kommentarer". PON uttalade (100/1983):

Det har inte framkommit någon omständighet som kan ha gjort det till ett oavvisligt allmänintresse att ge den publicitet åt anmälares rent privata förhållanden som den påtalade artikeln innehåller. Artikeln måste betraktas som ett otillbörligt intrång i den personliga integriteten.

Enligt en veckotidningsartikel hade en känd TV-man separerat från sin hustru och under det senaste halvåret setts allt oftare med

en namngiven och avbildad sångerska. En annan veckotidning hade samtidigt på omslaget rubriken **TV-mannen (namnet) nya kärlek (sångerskans förnamn) talar ut: JAG HAR INTE GÅTT EMELLAN (förnamnet) OCH HANS FRU**. En artikel inne i tidningen innehöll en intervju med sångerskan som bekräftade att hon och TV-mannen var vänner och att han hade separerat från sin fru tre år tidigare. PON klandrade båda tidningarna (68/1984):

Det har inte framkommit någon omständighet som kan ha gjort det till ett oavvisligt allmänintresse att ge den publicitet åt anmälarens privata förhållanden som de påtalade artiklarna innehåller.

På omslaget till en veckotidning publicerades under en bild av Benny Andersson och en annan person rubriken **Vilken överraskning! ABBA-BENNY NYBLIVEN FARFAR!** Enligt en artikel inne i tidningen hade Benny Anderssons son funnit en ny kvinnlig vän och **därmed också blivit extrapappa** åt dennas son med förre sambon. Det gjorde, enligt tidningen, att **ABBA-Benny Andersson plötsligt blir farfar**. Sedan publiceringen anmälts av Benny Andersson, uttalade PON (12/1988):

Benny Andersson och hans son är båda kända artister, och redogörelsen för den faktiska relationen mellan Benny Andersson och barnet till sonens nya sambo kan inte anses ha inneburit något obehörigt integritetsintrång för Benny Andersson.

Uppgiften i omslagsrubriken och inne i artikeln att Benny Andersson hade blivit farfar måste betecknas som oriktig och har vilselett de läsare som inte närmare har tagit del av själva artikeln. Uppgiften kan emellertid inte rimligen ha skadat Benny Andersson. Utifrån de intressen som PON har att bevaka finner nämnden därför inte anledning att klandra tidningen.

Själv mord och själv mords försök

PUBLICITETSREGEL 7:

Iakttä stor försiktighet vid publicering av själv mord och själv mords försök särskilt av hänsyn till anhöriga och vad ovan sagts om privatlivets helgd.

Publiceringar av själv mord och själv mords försök är mycket ovanliga i svensk press. När de någon gång förekommer beror de antingen på aningslöshet eller förbiseende eller också på en medveten avvägning till förmån för ett oavvisligt allmänintresse.

Som exempel på de förstrnämnda fallen kan anföras en artikel om en trafikolycka där en 20-årig arvikabo avled omedelbart sedan han i 90 km hastighet dundrat rakt in i en timmerbil med vidhängande släp. I artikeln återgavs bl a följande uttalande av timmerbilens förare: **Varför personbilsföraren girade tvärs över vägen och rakt mot mig förstår jag inte. Det verkar helt obegripligt. Vägen är ju i det närmaste spikrak och bred och körbanan var torr och fin och det fanns ingenting på vägen som kunde irritera olycksbilens förare. Det verkar närmast som om han drabbats av hjärtslag eller styrt mot mig med vilja. Artikeln, som inte namngav personbilsföraren, avslutades med konstaterandet att polisen ställer sig lika frågande till orsaken till olyckan som lastbilsföraren. PON uttalade (72/1984):**

Det får antagas att åtskilliga läsare kunde identifiera den omkomne personbilsföraren trots att han inte namngavs i artikeln. Vissa av lastbilsförarens i artikeln återgivna uttalanden har varit ägnade att inge läsarna den föreställningen att olyckan kunde vara själv mord. Oavsett om uttalandena återgetts korrekt finner PON vid sådana förhållanden att tidningen genom publiceringen av ifrågavarande uttalanden har brustit i hänsyn till den förolyckades närstående och därigenom i detta fall åsidosatt god publicistisk sed.

Ytterligare ett exempel på en aningslös eller kanske snarare känslöslös publicering av ett självmordsförsök är en artikel som tillsammans med bilder upptog en hel insida under rubriken **Hon ville hoppa framför tåget** ---. Artikeln handlade om en ung, ej namngiven kvinna som dagen innan från gångbron över en järnvägslinje i Stockholm tagit sig ut på en utskjutande skyddsplatta varifrån hon hotat att hoppa **framför första bästa tåg**. Gångbrons belägenhet angavs i artikeln. Texten innehöll inte några detaljer som gjorde det möjligt att identifiera kvinnan men artikeln illustrerades av fem bilder från händelsen. På två av bilderna, tagna bakifrån respektive snett framifrån kvinnan, framgick hennes klädsel. I en anmälan mot tidningen anförde tre befattningshavare (kurator, läkare och sjuksköterska) vid "kvällsmottagningen" på Södersjukhuset, dit kvinnan enligt artikeln hade förts sedan hon omhändertagits av personal från brandkåren, att kvinnans situation blivit än svårare genom artikelns utformning och den uppmärksamhet händelsen fått. PON anförde (76/1984):

I den påtalade artikeln skildras på ett uppseendeväckande sätt ett tilltänkt självmordsförsök av kvinnan. På de bilder som publicerats i anslutning till artikeln, framträder kvinnan tydligt. Även om hon inte på någon av dem vänder ansiktet direkt mot kameran, måste bilderna anses vara sådana att det är möjligt för personer i hennes närmaste bekantskapskrets att känna igen henne på bilderna.

Tidningen har genom denna publicering av bilderna brustit i hänsyn till kvinnan och därigenom åsidosatt god publicistisk sed.

En tidning publicerade en artikel med rubriken **Aidsskräck drev dem till självmord**. Den berättade om två unga män, vilkas ålder angavs, som gemensamt begått självmord. Det efterlämnade avskedsbrevet, som var ställt till en psykolog, omtalade enligt artikeln att de hade handlat i rädsla för att ha blivit smittade med aids. Efter provtagning på sjukhuset hade de, utan att avvakta resultatet, tillsammans tagit en överdos heroin. Några dagar senare kom

provsvaret, som visade att de inte hade smittats. PON friade tidningen (93/1985):

Artikeln behandlade förhållanden som hade ett stort allmänintresse. Det var för sammanhanget väsentligt att de båda självmorden och uppgifterna i avskedsbrevet redovisades. Därigenom kunde artikeln medverka till att andra unga människor inte hamnar i samma situation.

Enligt publicitetsreglerna åligger det tidningarna att iaktta stor försiktighet vid publicering av självmord och visa särskild hänsyn till de anhöriga. Artikeln innehöll inte några uppgifter som kunde utpeka de båda männen och deras anhöriga.

På löpsedeln och första sidan av en tidning publicerades en bild av författarinnan Berit Hedeby och rubriken **Berit Hedeby nära döden efter att ha tagit sömnmedel** och i en insidesartikel redogjordes detaljerat för omständigheterna. Två andra tidningar publicerade uppföljande artiklar om saken illustrerade med Berit Hedeby's bild. Artiklarna återgav bl a iakttagelser rörande hennes person som en reporter kunnat göra på den psykiatriska avdelning där hon var intagen för vård, trots att hon vägrat att träffa reportern. En av tidningarna påstod i ingressen till artikeln att Berit Hedeby hade hjälpt flera människor att begå självmord. PO hänsköt ärendet till PON med följande motivering:

De anmälda tidningarna har hävdats att ett oavvisligt allmänintresse krävde offentlig belysning av vad de betecknat som ett misslyckat självmordsförsök. De har därvid hänvisat till Berit Hedeby's tidigare verksamhet som författare till böcker om döds-hjälp och självmord och som ordförande i föreningen Rätten till vår död. De har också åberopat hennes medverkan i ett fall av dödshjälp, för vilken hon dömts till fängelse och avtjänat straff.

PON har i tidigare uttalanden (22/1979 och 51/1981) tagit ställning till publiceringar angående Berit Hedeby. Nämnden har därvid accepterat att hennes verksamhet öppnat synnerligen vida gränser för kritik och att hon därför måste tåla även starkt kränkande påståenden om sin person och sin verksamhet.

Jag kan emellertid inte finna att det återopade allmänintresset kan vara en godtagbar anledning för tidningarna att uppmärksamma den händelse som här är i fråga. Med hänsyn särskilt till det lidande och den skada som publiciteten var ägnad att vålla både Berit Hedeby själv och hennes anhöriga anser jag att den utgjorde ett klart brott mot publicistisk sed. Utformningen av den första publiceringen var ägnad att ge uppgifterna största möjliga spridning och vålla de berörda väsentligt ökad skada. Denna publicering var enligt min mening ett grovt brott mot god publicistisk sed. Jag vill också särskilt påtala uppgiften i den andra tidningens ingress att Berit Hedeby hjälpt flera människor att begå självmord. För detta påstående, som var otvetydigt, saknade tidningen skäligen grund och det var ägnat att skada Berit Hedeby.

PON anslöt sig till PO:s bedömning och fann alltså att den första tidningen grovt brutit mot god publicistisk sed och att de bägge andra tidningarna brutit mot god publicistisk sed (PON 38/82).

En tidning publicerade som dominerande inslag på första sidan en hänvisningstext med rubriken **Finanskvinnans tragiska slut**. En stor bild av kvinnan, här i fortsättningen benämnd A, utgjorde bakgrund till rubrik och text. Den senare inleddes på följande sätt: **För några veckor sedan tog (A:s fullständiga namn) sitt liv, ensam och utblottad – – –**. Texten beskrev därefter kortfattat hur A åtta år tidigare hade startat ett företag i konkurrens med utländska tillverkare. Företaget hade haft 50 anställda. Satsningen, som till en början varit framgångsrik, hade emellertid misslyckats och A hade gjort konkurs för fyra år sedan och förlorat hela sin förmögenhet. Texten hänvisade till tidningens mittuppslag som i sin helhet upptogs av text och bilder rörande A. Rubriken löd: **Hon orkade inte leva ensam**. Artikeln beskrev utförligt A:s bakgrund och hennes verksamhet samt konkursen 1985 och A:s ekonomi och levnadsförhållanden efter den. I slutet av artikeln hette det: **Så gick hon ut i parken och hällde bensen över sig och tände på**. Bland bilderna fanns en stor bild av A och en bild av den park där hon enligt artikeln hade tagit sitt liv. Texten under bilden omtalade att A:s liv hade

slutat där och att hon **hällde bensin över sig — — och tände på**. Två dagar efter denna publicering infördes ett öppet brev från en vän till A under rubriken "Hennes ende vän berättar". I en ingress till publiceringen omtalades åter att A hade tagit sitt liv. Detta framgick även av texten i det öppna brevet.

A:s närmaste anhöriga, en faster, anmälde den första publiceringen och tidningen anförde i ett yttrande att ett oavvisligt allmänintresse krävde att händelsen offentligt belystes. A:s satsning på företaget hade tilldragit sig stor uppmärksamhet inte minst på grund av den reklamkampanj som lanserade företagets produkt. Stor publicitet hade också förekommit när företaget plötsligt gick omkull och de anställda ställdes på bar backe. A var en offentlig person. Det var därför helt naturligt att läsarna fick veta fortsättningen, att A inte hade klarat av påfrestningarna utan valt att förkorta sitt eget liv. Det fanns exempel på att den personliga integriteten ibland måste vika för allmänintresset när betydande personer i näringslivet dött för egen hand. Bl a åberopades att inga invändningar hade rests mot liknande publicitet kring en bankdirektör och en industriledare (här ej namngivna). Artikeln hade enligt tidningen på ett varsamt sätt tagit upp A:s öde och försökt sätta läsaren in i den stora tragedi som drabbat A. Tidningen hade noggrant kontrollerat A:s privata förhållanden före publiceringen och konstaterat att hon stod helt ensam utan föräldrar, barn, make eller sambo. PO överlämnade ärendet till PON:s prövning med följande yttrande:

Tidningen meddelade uttryckligen att A hade tagit sitt liv. Därtill lämnade tidningen uppgift om det dödssätt som A hade valt.

Den jämförelse som tidningen i sitt yttrande gjort mellan A:s bortgång och liknande händelser visar enligt min mening inte att ett oavvisligt allmänintresse krävde att de uttryckliga uppgifterna om A:s självmord publicerades. Det är riktigt att A:s verksamhet som företagare och det slutliga misslyckandet hade tilldragit sig åtskillig publicitet, trots att företaget var litet. Fyra år hade därefter gått under vilka hon hade levt ett tillbakadraget liv utan att företa sig något som kunde sägas äga allmänin-

tresse. De av tidningen åberopade personer, vilkas självmord tidigare hade föranlett stor publicitet, innehade vid sin död ledande positioner i några av landets största företag. Deras död och bakgrunden därtill ägde därför ett allmänintresse som, oavsett om det var oavvisligt, i vart fall på intet sätt var jämförbart med det som kunde anses föreligga när det gäller A.

PON anslöt sig till PO:s bedömning och fann alltså att tidningen genom publiceringen om självmordet hade åsidosatt god publicistisk sed (PON 5/1990).

PUBLICITETSREGEL 8:

Visa alltid offren för brott och olyckor största möjliga hänsyn.

En artikel i en landsortstidning – med rubriken **Tjugooårig Västerviksbo omkom vid mc-olycka** – anmälades av den omkomnes mor men anmälan lämnades av PO utan åtgärd med följande motivering som fastställdes av PON (42/1985):

Enligt stadgad pressetisk praxis, som godtagits av PON får namnet på olycksoffer normalt publiceras sedan närmaste anhöriga underrättats. Därmed menas inte att samtliga släktingar till den omkomne – exempelvis föräldrarnas syskon och syskonbarn – måste ha underrättats innan namnet får publiceras. I detta fall hade föräldrarna fått besked om olyckan innan tidningen nådde läsarna. Även om det med hänsyn till att olycksorsaken då ännu inte fastslagits kunde ha varit lämpligt att dröja med att ange den omkomnes namn, anser jag därför inte att det finns tillräckliga skäl för att klandra namnpubliceringen. Mot löpsedeln, som inte identifierade olycksoffret, och bilden från olycksplatsen, som tagits sedan den omkomne förts därifrån, kan enligt min mening inte göras någon erinran.

Enligt de publicitetsregler, som utarbetats av pressorganisationerna och vilkas tillämpning det är min uppgift att övervaka, åligger det tidningarna att "kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger" och att rätta felaktiga sakuppgifter "när det är påkallat".

I den anmälda artikeln uppgavs att olyckan enligt polisen troligen hade berott på för hög fart. Det saknas anledning ifrågasätta att tidningen fått uppgiften från polisen. Någon möjlighet att på detta stadium kontrollera uppgiften närmare synes knappast ha funnits för tidningen. Som jag tidigare berört hade det enligt min mening varit lämpligt att vid publiceringen utesluta

antingen olycksoffrets namn eller den troliga olycksorsaken. Med hänsyn bl a till tidningens beredvillighet att – sedan utredningen av olyckan slutförts – publicera ett "klarläggande" anser jag emellertid inte heller i detta hänseende att det finns tillräcklig anledning att klandra tidningen.

I ett annat fall klandrades en tidning för att ha publicerat uppgiften att en namngiven person omkommit i en bilolycka efter att ha kraschat med sin bil i en hastighet av 140 km/tim på en byväg och då med stor sannolikhet inte varit nykter. PON konstaterade att tidningen utsatt de efterlevande för onödigt lidande (112/1988).

En löpsedel presenterade ett porträttgalleri över 37 personer jämte texten **MC-DÖDENS OFFER – hur många får de bli?** En hänvisningstext på tidningens första sida bar rubriken **MC-DÖDEN: 39 OFFER – PÅ TRE MÅNADER**. Ett uppslag inne i tidningen – med rubriken **39 DÖDA: MC-SOMMAREN ÄR HÄR** – innehöll samma porträttgalleri som löpsedeln samt under varje bild vederbörandes namn och ålder jämte en kortfattad beskrivning av den olycka där personen omkommit. Utöver de 37 fotona fanns två tomma bildrutor med motsvarande text under. PON uttalade (70/1984):

Den aktuella publiceringen, som skett mot bakgrund av att ett alarmerande högt antal personer under den senaste tiden hade omkommit vid färd med motorcyklar, kan inte antas ha haft annat syfte än att söka starta en konstruktiv debatt kring en fråga av stort allmänintresse. Varken den allmänna texten eller de kortfattade beskrivningarna av de enskilda olyckorna innefattade något ställningstagande till förekommande skuldfrågor.

Återgivandet av namn och bild på olycksoffren måste i och för sig antas från närståendes sida ha kunnat uppfattas som både onödigt och otillbörligt. Publiceringen fäste emellertid främst uppmärksamheten på det vidare sammanhang i vilket var och en av dessa enskilda tragiska händelser ingått. Med hänsyn härtill och då tidningens antagande om att det valda tillvägagångssättet bäst skulle gagna det aktuella syftet inte kan betecknas som

grundlöst finner PON inte anledning att klandra tidningen för att ha åsidosatt god publicistisk sed.

En hänvisningstext på första sidan bar rubriken **Det var Jans sista hem**. Texten omtalade att en man, som presenterades under det fingerade namnet Jan och vars ålder angavs, hade begravts dagen innan. Enligt texten hade Jan en vecka tidigare anträffats död på Centralstationen. Dödsorsaken skulle vara tablettförgiftning. Texten återgav ett uttalande av en namngiven man, som kritiserade "samhället" för underlåtenhet att ge Jan det stöd han behövde. En artikel som texten hänvisade till hade rubriken "Här begravs en utslagen". Artikeln illustrerades med en stor bild från ett kontrollrum. Bilden visade en TV-ruta och en skylt med texten "Jordfästning pågår". TV-bilden visade jordfästningen. De sörjande avbildades bakifrån och deras kön, ungefärliga ålder, frisyrier m m framgick av bilden. Bildtexten lød: **En enkel och värdig högtid – sedd i ett kontrollrum genom en TV-kameras kalla öga. Här tar de närmast anhöriga farväl vid Jans jordfästning i går. PON uttalade (23/1984):**

Den aktuella bilden från jordfästningen av "Jan" har tagits i smyg sedan hans anhöriga av lättförklarliga skäl bestämt motsatt sig all pressbevakning av begravningsakten. Publicering av bilden har under sådana förhållanden otvivelaktigt utgjort ett allvarligt intrång i privatlivets helgd. Enligt PON:s mening har tidningen därigenom grovt brutit mot god publicistisk sed.

En annan hänvisningstext på första sidan hade rubriken **Hon ser sin far drunkna**. Texten illustrerades med en bild av arbetet med att söka efter den drunknade. Bland de många åskådarna på stranden fanns ett barn, som hade markerats med en inlagd svart pil. Texten inleddes med orden: **Den tioåriga flickan bröt fullständigt samman när det stod klart att hennes pappa drunknat**. Den hänvisade till en artikel på sista sidan med rubriken **Dykarna fann honom efter en halvtimme**. Ingressen och artikeln omtalade bl a att den tioåriga flickan hade börjat gråta hysteriskt och fullständigt brutit samman

när hon förstod att hon inte skulle få se sin far mera. Faderns ålder och hemort angavs. Artikeln illustrerades med en bild av flickan, som tröstades av en kvinna. Bildtexten lød: **Drunkningsoffrets dotter var otröstlig**. En annan bild visade hur den döde bars på bår till ambulansen. PON uttalade (69/1982):

Genom att på förstasidesbilden med en pil utmärka den flicka som avsågs med rubriken "Hon ser sin far drunkna" och genom att publicera en närbild av flickan, som enligt bildtexten var otröstlig, har tidningen enligt nämndens mening brutit i hänsyn till de efterlevande och därigenom avvikit från god publicistisk sed.

En artikel på första sidan bar rubriken **Skarabos död var mord?** Enligt artikeln, som namngav den döde, hade hans kropp anträffats i Tidån. Ingenting tydde ännu på brott men polisen avvaktade obduktionsresultatet, som väntades samma dags eftermiddag. Det uppgavs att polisen genom förhör kunnat bilda sig en uppfattning om mannens vanor den senaste tiden. Man hade sålunda kunnat konstatera att det varit en del småbråk runt hans bostad. Än så länge fanns det dock inte något samband mellan den döde och en kniv som hittats på den plats där liket anträffades. Följande dag publicerade tidningen på sista sidan en artikel med rubriken **Skarabon drunknade**. Enligt artikeln hade obduktionen inte visat tecken på yttre våld och kniven hade inte samband med mannens död. Polisen misstänkte att spritförtäring kunde vara orsak till drunkningen, uppgav artikeln. Artiklarna anmäldes av den omkomnes anhöriga som bl a uppgav att de var de enda på orten som bar det aktuella efternamnet och att särskilt rubriken hade vållat dem ökat lidande och vanhelgat den döde. PON uttalade (71/1981):

Rubriken till den första artikeln drog uppmärksamheten till förhållandena kring dödsfallet. Uppgifterna om bråk kring den dödes bostad var insinuanta och kunde uppfattas som nedsättande för den döde. Den notis som infördes följande dag angav att den avlidne hade drunknat. I notisen tillades att polisen miss-

tänkte att spritförtäring kunde vara orsaken till drunkningen. Med tanke på att den dödes namn var känt och dessutom publicerades i den första artikeln anser PON att tidningen genom sin publicitet kring dödsfallet har tillskyndat den dödes efterlevande onödigt lidande. Tidningen har härigenom brutit mot god publicistisk sed.

En man hade anträffats död i sin lägenhet och ortstidningarna rapporterade om dödsfallet under rubriker som **Föll han offer för en hämnare eller var det hans haschmissbruk som indirekt blev hans död?** PON uttalade (84/1983):

De åtalade publiceringarna innefattade obestyrkta påståenden om att den avlidne missbrukat hasch och att dödsfallet kunde vara en hämndaktion för att han tidigare skulle ha "tjallat" på andra missbrukare. Tidningarna har härigenom skapat stor uppmärksamhet kring dödsfallet och i sammanhanget betonat förhållanden som varit klart nedsättande för den avlidne. Eftersom artiklarna namngav den avlidne anser nämnden att tidningarna genom denna sin publicering har tillfogat den dödes efterlevande onödigt lidande och att de därigenom grovt brutit mot god publicistisk sed.

Några artiklar publicerades om två unga, icke namngivna män som misstänktes för att ha dödat en annan ung man vars namn, ålder och bostadsadress angavs. I ett utförligt referat från häktningssförhandlingen med de bägge misstänkta återgavs deras detaljerade berättelse om tillvägagångssättet vid gärningens utförande. Den dödades mor anmälde tidningen och framhöll bl a att en av artiklarna innehöll onödiga detaljer: **Sorgen blir nästan outhärdlig av sådant här.** I ett klandrande uttalande av PO – vilket överklagades av tidningen till PON som också fann att tidningen inte kunde undgå klander – anfördes (PON 66/1988, jfr 112/1988):

Enligt stadgad pressetisk praxis får namnet på brotts- och olycksoffer normalt publiceras sedan de närmast anhöriga underrättats. Eftersom så hade skett i detta fall, finns ej anledning

till erinran mot att namnet på den dödade publicerades.

Av hänsyn till offret och hans anhöriga bör omständigheter, som kan uppfattas som nedsättande för offret, inte redovisas. Om sådana omständigheter utgör väsentliga element i saken, utan vilka framställningen blir svårförståelig eller missvisande, kan alternativet vara att dölja offrets identitet.

Detaljerade beskrivningar liksom bilder av skadade och dödade personer bör vidare undvikas av hänsyn till offren och deras anhöriga.

De anmälda publiceringarna redovisade inga för den dödade mannen nedsättande uppgifter. Den detaljerade skildringen av händelseförloppet vid gärningens utförande kunde emellertid vara svår för offrets anhöriga att ta del av.

Genom publiceringen av denna skildring åsidosatte därför tidningen enligt min mening god publicistisk sed.

I samband med förundersökningen och rättegången mot två läkare för mord på en kvinna, det s k styckmordsmålet (jfr sid 212 f) publicerade två tidningar namn och bilder på kvinnan i förening med detaljerade uppgifter om hur styckningen skulle ha gått till. Den ena tidningen publicerade också en bild av en man som bar en sopsäck, där bildtexten omtalade att säcken innehöll den mördades likdelar. P O N fann att tidningarna hade brustit i tillbörlig hänsyn till kvinnans anhöriga och därigenom åsidosatt god publicistisk sed (24/1988). Även en tredje tidning klandrades för publiceringen av bilden av mannen med sopsäcken och fotot av den mördade kvinnan med uppgift om hennes namn (27/1988):

Vanligtvis måste en publicering av det slag som nu är i fråga antas förorsaka de anhöriga lidande. Tidningen har invänt att vid tidpunkten för denna publicering kvinnans namn och bild hade publicerats i olika massmedia i så stor utsträckning att den påtalade publiceringen inte skulle ha vållat de anhöriga ytterligare skada.

Anmälaren har påstått att de anhöriga lidit skada av publiceringen. Vad tidningen invänt ger inte anledning att betvivla detta påstående.

Ett exempel på kollisionen mellan hänsynen till den personliga integriteten och allmänintresset av en publicering gällde ett uppmärksammat kvinnomord som ännu inte lösts av polisen. Närmaste anhöriga till den mördade kvinnan var en åttaårig dotter, som bott tillsammans med henne, samt ytterligare ett barn av okänd ålder. PO tog själv upp tre tidningars publiceringar rörande mordfallet till prövning från pressetisk synpunkt och inhämtade föreskrivet medgivande från legal ställföreträdare för den åttaåriga dottern. Två av tidningarna hade illustrerat sin rapportering med en bild från fyndplatsen, där man kunde urskilja en naken människokropp eller del därav. PON uttalade (73/1980):

Tidningarna har i de påtalade publiceringarna infört såväl namn och bild på den mördade kvinnan som uppgifter om att hon kunde vara prostituerad. Det framgår att en sådan eventualitet var helt främmande för hennes bekantskapskrets. Uppgifterna kan antas ha skadat de anhöriga, däribland två minderåriga barn. Även om denna publicering kunde underlätta polisens arbete att finna gärningsmannen, var den enligt PON:s mening inte försvarlig. På grund av det anförda finner nämnden att tidningarna i detta fall har åsidosatt god publicistisk sed. Bilderna av kvinnans nakna kropp kunde också vålla skada och lidande för de anhöriga. För publiceringen av bilderna kan inte åberopas något allmänintresse. Genom publiceringen av dessa bilder har tidningarna brutit mot god publicistisk sed.

I ytterligare ett antal fall har publiceringen av bilder från brottsplatsen klandrats. En artikel om två svenska flickor som mördats i en skog i Belgien illustrerades med en bild av en belgisk polis som i sina händer höll två tydligt synliga fotografier av de båda flickornas ansikten. Ögonen var uppspärrade och munnarna öppna. På det ena fotografiet syntes ingångshålet efter dödschokket. PON ansåg att tidningen grovt brutit mot god publicistisk sed och anslöt sig till vad PO anfört vid ärendets hänskjutande till nämnden (69/1980):

**De fotografier av de mördade flickorna som fanns med på bilden visade inga stora skador men var uppenbart tagna efter döden. Detta underströks av ingressen. Det saknas anledning att be-
tvivla att de anhöriga funnit publiceringen upprörande och att
den ökat deras lidande. Publiceringen av just denna bild från
polisutredningen kunde inte motiveras av allmänintresset.**

En annan artikel – med rubriken **FRI MOT SITT ERKÄNNANDE** – om en man som erkänt att han dödat sin före detta sambo men frikänts av domstolen. Artikeln illustrerades med bl a en bild av offret liggande på golvet med ansiktet bortvänt. Bildtexten lød: **Kvinnan låg badande i blod på golvet vid diskbänken.** Ingen av parterna var namngiven. I en anmälan anförde dottern till den dödade kvinnan att bilden publicerats utan de anhörigas vetskap och samtycke samt att publiceringen orsakat henne lidande. PON ansåg att tidningen genom publiceringen av bilden hade åsidosatt hänsynen till det avbildade brottsoffrets anhöriga (21/1986).

När det gäller sexualbrott finns det skäl att iaktta särskild försiktighet av hänsyn till offret. I ett ärende rörande publiceringar om ett våldtäktsmål gjorde PON ett uttalande av mera principiell betydelse (57/1990):

**I mål om våldtäkt och andra sexualbrott står ofta uppgift mot uppgift. De rättsvårdande myndigheterna ställs här inför grann-
laga bedömningar som är väl förtjänta av belysning i pressen
inför allmänheten i anslutning till konkreta rättsfall. Samtidigt
gör sig hänsynen till målsägandens integritet starkt gällande.
En rimlig avvägning är att även en närmare redogörelse för
händelseförloppet kan tolereras, om målsäganden genom publi-
ceringen inte görs känd inför en nämnvärt större krets av perso-
ner än som redan är bekant med förhållandena. Dessutom mås-
te krävas att integritetskänsliga detaljer inte blottläggs i onödan
och att de fakta som förmedlas är noggrant kontrollerade.**

En polisutredning rörande en lång serie grova våldtäkter med mycket sadism skildrades i en artikel där den synnerligen förned-

rande behandling som kvinnan utsatts för redovisades utförligt och detaljrikt. Parterna namngavs inte. Däremot lämnades uppgift om deras bostadsort, mannens ålder samt kvinnans ålder då hon träffade mannen som hon bott tillsammans med i olika omgångar. Vidare uppgavs att hon nu bodde hos sin mor med parets gemensamma barn. Kvinnan anmälde artikeln och tidningen anförde i yttrande över anmälan bl a: "Den detaljerade skildringen motiverades främst av att den var sann. Gentemot uppfattningen att tidningen borde ha använt en mer skonsam beskrivning för att inte uppröra läsarna för mycket vill tidningen betona att syftet var just att lyfta fram det upprörande. Det kunde hävdas att alltför få kände till den ohyggliga verkligheten och att det därför var bra att det någon gång rapporterades om vad som exempelvis i domstolsreferaten döljer sig bakom termerna kvinnomisshandel och sexuella övergrepp. Möjligen kunde andra kvinnor som utsatts för övergrepp få inspiration och stöd att göra någonting åt sin situation om de fick veta att de inte var unika undantag." PON klandrade emellertid tidningen på följande av PO anförda skäl (PON 14/1988):

Genom den mycket detaljerade skildringen av det förnedrande våld, som kvinnan hade utsatts för, kränktes allvarligt hennes integritet. Även om endast ett fåtal läsare kunde identifiera henne, får det nämligen antas att andra personer, som kände till att hon utsatts för våldtäkt, genom artikeln fick kännedom om för dem tidigare okända detaljer rörande brottet.

Ett rättegångsreferat publicerades under rubriken **Bussade hunden på försvarslös kvinna**. I en annan rubrik omtalades den åtalades hemort som var ett litet samhälle. Enligt ingressen hade den åtalade hundägarens hund på hans uppmaning kastat sig över kvinnan och bitit henne flera gånger i armarna så att blodet rann. Artikeln återgav de vitt skilda berättelser som målsäganden och den åtalade hade lämnat angående orsaken till hundens beteende. Hundägaren hade bl a påstått att kvinnan drog ner byxorna och frågade om han **ville titta för en sup**, vilket han avböjt, varpå kvinnan provocerat hunden så att denna nöp till henne lätt i armen. Dessa uppgifter

ansåg kvinnan vara nedsättande för henne. Artikeln omtalade att hundägaren och kvinnan var grannar på den namngivna orten och att händelsen hade inträffat på ett angivet datum. Den omtalade att flera olika versioner hade funnits under huvudförhandlingen och att mannen hade dömts till en månads fängelse. Kvinnan anmälde artikeln och ifrågasatte om tidningen borde ha återgivit den åtalades nedsättande uppgifter om henne, vilket hade medfört betydande lidande för henne. Hon bestred att uppgifterna var sanna. PON uttalade (71/1990):

Det får antagas att åtskilliga personer i anmälarens omgivning kunde identifiera henne med ledning av uppgifterna i artikeln. Det fanns inte något rimligt intresse att publicera de klart nedsättande uppgifter om anmälaren som ingick i redogörelsen för hundens angrepp mot henne och för förhistorien.

Enligt de pressetiska reglerna skall tidningar visa offer för brott största möjliga hänsyn. Tidningen har i detta fall brustit härvidlag och därigenom åsidosatt god publisistisk sed.

Ras, börd, nationalitet eller kön

PUBLICITETSREGEL 9:

Framhäv inte i rubriker, på löpsedlar eller på annat sätt berörda personers ras, börd, nationalitet eller kön, om detta är ovidkommande eller (bör vara: och) kan uppfattas som misskrediterande. Samma princip gäller om yrkesbeteckningar, politisk tillhörighet eller religiös åskådning.

Avgörande för den pressetiska bedömningen är i första hand om utpekandet av rasen etc är ovidkommande eller inte.

En tidning publicerade med början på första sidan en artikel med rubriken **SEMESTERKÄRLEKEN fick ett brutalt slut – i går häktades mannen för MISSHANDEL**. Ingressen omnämnde att makarna gjort bekantskap då hustrun befann sig i Gambia på semesterresa. Mannen, **en 31-årig gambian**, hade senare kommit till Sverige. Efter tre veckor hade de gift sig. Artikelns berättade att kvinnan försörjt mannen, som också genom giftorätt fått del i hennes lägenhet och alla ägodelar. Tidningen beskrev misshandeln mot kvinnan och hennes son. I artikeln betecknades mannen ytterligare fem gånger som **gambianen**. PO anförde (30/1980).

De pressetiska reglerna anvisar tidningen att inte i rubriker, på löpsedlar eller på annat sätt framhäva de berörda personernas ras eller nationalitet, om detta är ovidkommande eller kan uppfattas som misskrediterande. Tidningen har anfört att uppgifterna om mannens ursprung hade visst allmänintresse. För att belysa hustrumisshandeln som samhällsproblem var det dock inte nödvändigt att framhäva mannens nationalitet på det sätt som skedde i artikeln. Jag anser därför att tidningen i detta fall har åsidosatt god publicistisk sed.

Ett annat ärende gällde en artikel med rubriken **Kvinna dödad med mejsel**. Enligt ingressen hade polisen gripit **en 39-årig finländare misstänkt för mord på en 34-årig kvinna**. PON anslöt sig till PO:s bedömning (PON 71/1980):

Jag anser att gärningsmannens nationalitet i detta fall var ovidkommande och att den därför inte borde ha nämnts i artikeln. Eftersom nationaliteten bara omnämndes en gång och inte kan sägas ha framhävts i artikeln, finner jag emellertid inte tillräcklig anledning till klander mot tidningen.

I flera fall har klagomål över påstådd nationalitetsdiskriminerande publicitet lämnats utan åtgärd därför att uppgiften om vederbörandes nationalitet inte ansetts ovidkommande. Så var fallet med en artikel – med rubriken **Fängelsedomar ökar för finnar** – enligt vilken det av den officiella statistiken för åren 1965–1978 framgick att invandrarnas andel i fängelsedomar hade ökat (PO dnr 16/1980).

Av en artikel framgick att kassören i en lokal invandrarförening var misstänkt för förskingring ur föreningens kassa och att en av föreningens medlemmar hade skrivit till riksåklagaren och bett honom utreda hur det egentligen gick till med den kommunala bidragsgivningen till invandrargrupper. PO anförde i brev till den person som anmält artikeln att publicitetsregel 9 inte får uppfattas ”som ett hinder för tidningarna att kritiskt belysa olika samhällsförhållanden. Även omständigheter som berör invandrare och invandrarorganisationer måste få kommenteras och kritiseras på sakliga grunder. Jag kan inte finna att den anmälda artikeln innebär ett åsidosättande av god publicistisk sed i detta hänseende” (dnr 17/1980).

Beträffande en artikel – med rubriken **POLSKA judinnor SÅLDE landsmän** – som handlade om olovlig underrättelseverksamhet till förmån för utländsk makt men som inte namngav de misstänkta, bedömde PO varken dessas börd eller ursprungliga nationalitet som ovidkommande. Även om artikelrubriken ansågs onödigt tillspetsad, fanns därför inte anledning att klandra tidningen (dnr 49/1990).

I en tidningsartikel med rubriken **Storrensning på Malmskillnads-gatan: 11 HALLICKAR HÅKTADE** uppgavs att elva greker hade häktats för grovt koppleri. De misstänkta nationalitet angavs varken på löpsedeln eller i någon rubrik men däremot flera gånger i artikeltexten. PO anförde bl a (dnr 187/1980):

Den anmälda artikeln handlade om elva greker som hade häktats för grovt koppleri, ett brott som bestraffas med fängelse i lägst två och högst sex år. Gripandena hade enligt artikeln inneburit en storrensning av Stockholms gatuprostitution och en i artikeln intervjuad socialinspektör berättade att det nästan varit tomt på Malmskillnadsgatan när polisen slagit till. Eftersom åtminstone en betydande del av de personer, som kan misstänkas ligga bakom ett av de större sociala problemen i dagens Stockholm, således har samma nationella ursprung, kan detta ursprung inte anses vara ovidkommande. Jag finner därför inte anledning att klandra tidningen och lämnar klagomålen utan vidare åtgärd.

En tidning publicerade på första sidan en hänvisningstext med rubriken **Störande sällskap på hotell** och inne i tidningen en artikel med rubriken **Zigenarinvasion blev rena mardrömmen**. Sällskapets etniska ursprung nämndes sammanlagt 14 gånger i texten. Tidningen anförde i yttrande över anmälan att de inblandade personerna inte hade identifierats och att det inte hade varit ovidkommande att ange deras etniska ursprung eftersom det var en kulturkollision som låg bakom det inträffade. Vidare bestreds att den etniska gruppen i fråga hade utpekats på ett kränkande sätt, eftersom både negativa och positiva omdömen om gruppen anförts och endast individer men inte gruppen som sådan klandrats. PO klandrade tidningen (1/1983):

Att hotellgäster uppträder på det sätt som beskrevs i den anmälda artikeln är både beklagligt och oförsvarligt. Ett sådant uppträdande är emellertid ej utmärkande för den aktuella etniska gruppen utan förekommer inom alla befolkningsgrupper i vårt land. Även om inga enskilda individer utpekades var omnämnandet av de skyldigas etniska ursprung ovidkommande, särskilt som artikeln ej innehöll något försök att förklara en eventuell "kulturkollision". Artikelns utformning var snarare ägnad att förstärka rådande fördomar mot den aktuella gruppen.

I den mån det etniska eller nationella utpekandet inte anknyts till någon eller några i publiceringen identifierbara individer brukar emellertid PON numera inte klandra tidningen. I sådana fall återstår bara att underställa justitiekanslern frågan om åtal för hets mot folkgrupp enligt 7 kap 4 § 11 punkten TF (hot mot eller missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationalitet eller etniskt ursprung eller trosbekännelse).

En löpsedelsrubrik hade följande lydelse: **Hel polisfamilj sålde knark. 15 svenskar gripna.** På tidningens första sida publicerades samma dag en hänvisningstext med rubriken **Gränspolis var knarkskurk.** Av texten framgick att personen i fråga numera var pensionerad efter att tidigare ha tjänstgjort vid den kanadensiska gränspolisen. PON anförde (35/1981):

Den påtalade löpsedeln var vilseledande i det att den kunde ge intryck av att gälla en svensk polisfamilj. Den var därigenom också sådan att den kunde skada den svenska polisens anseende. Den har emellertid inte berört någon enskild polisman särskilt.

Med hänsyn till att löpsedelsrubriken sålunda inte kan anses ha länt någon enskild till men, finner PON den gjorda anmälan ej föranleda klander för löpsedelns utformning.

I en artikel – med rubriken **Våldtäktsanmäld friad trots vittne** – uppgavs att **en 25-årig kvinna i Göteborg har anmält en 22-årig sydamerikan för försök till våldtäkt.** I en anmälan påtalades att uppgiften att den misstänkte mannen kom från Sydamerika var ovidkommande och kunde leda till svårigheter för invandrare och flyktingar i allmänhet och sydamerikaner i synnerhet. PON uttalade (38/1981):

I den aktuella artikeln omtalades två gånger att den för våldtäkt misstänkte mannen var sydamerikan. Tidningen har i ärendet framhållit att detta bör ses mot bakgrunden av att flyktfara åberopats som häktningsgrund av åklagaren. Uppgiften om den misstänktes ursprung lämnas dock inte i artikeln så, att den

anknyter till påstådd flyktfara. I övrigt är uppgiften om den miss-tänktes geografiska ursprung inte av intresse. Med hänsyn härtill och då det inte kunde uteslutas att användandet av beteckningen "sydamerikanen" i sammanhanget skulle kunna vara till men för en grupp invandrare i vårt land hade skrivsättet bort undvikas. Då emellertid såvitt visats skada inte uppkommit för någon enskild, anser PON att tillräckliga skäl för klander av tidningen inte föreligger.

Kränkande omdömen och uttryck

En grundläggande tanke bakom de pressetiska reglerna är att offentliga personer får lov att tåla stark och även från kritik. Detta gäller särskilt förtroendevalda inom den offentliga sektorn men även andra som tar del i den offentliga debatten liksom företrädare för myndigheter, organisationer och företag vilkas verksamhet riktar sig till allmänheten. I den mån kritiken är överdriven och orättvis eller bygger på ett oriktigt eller ofullständigt faktaunderlag får den berörde i regel nöja sig med att få beriktigande eller genmäle publicerat.

Men det finns givetvis en gräns för vad som kan godtas. Rena invektiv och personligen kränkande omdömen och uttryck bör ingen vara skyldig att tåla.

Offentliga personer

Bland nedsättande karakteristiker som PON ansett att offentligt verksamma personer får tåla att utsättas för i pressen kan anföras att en skoldirektör liknas vid **en ångvält som kör över allt motstånd --- maktfullkomlig --- diktator** (25/1984) och att det om en kommunal kulturchef sägs att han **smutskastar, trakasserar, förföljer och hotar sina medarbetare** (103/1983). Artikelrubriken **Museichefen maktgalen, hysterisk och okunnig** ansåg PON däremot strida mot god publicistisk sed bl a därför att den innehöll "en tillspetsad sammanställning av omdömen, som måste uppfattas som kränkande" för museichefen (PON 108/1983). Angående uttrycket "få sparken", se sid 32 ff.

En tidning publicerade en artikel med rubriken – **SLÅ EN DRILL FÖR KULTUREN!** I ingressen anfördes bl a: **Med en fruktansvärt ful springbrunn föreställande förste fögderisekreteraren hos skattemyndigheterna i (namngiven stad) tänker (namnet på en konstnär) slå ett slag mot maktmissbruket.** I artikeln anfördes vidare bl a:

– **Då ska vi sätta igång brunnen, som fungerar så att tre vackra gossebarn pinkar på fögderisekreteraren, avslöjar (konstnären).**

Genom att stoppa i en femkrona ska allmänheten kunna se hur gossebarnen, som står som en symbol för kultur och frihetssträvan, kastar vatten på den fula fögderisekreteraren.

Därefter anfördes i artikeln att skulpturen hade ett fantasinamn, som angavs, och att fögderisekreteraren i verkligheten bar ett snarlikt efternamn, som också angavs, och fanns i en namngiven stad.

I en anmälan mot tidningen anförde en person – som uppgav sig vara verksam vid skatteförvaltningen i den angivna staden och bära ett namn som var mycket snarlikt det angivna namnet på fögderisekreteraren – att hennes namn var mycket ovanligt och att hon inte hade någon kollega med liknande namn i sin hemort. Hon kände sig upprörd över artikeln.

Tidningen anförde i yttrande över anmälan att fögderisekreteraren/anmälaren symboliserade en aversion mot skattemyndigheterna. Politiker och inte minst tjänstemän i offentlig tjänst gisslades ofta i debatten och stod ut med det i vetskap om att de just representerade makt och myndigheter. Tidningen ansåg därför inte att den kränkt anmälaren genom att ge publicitet åt kulturarbetarnas aktion. PON uttalade (117/1989):

Artikeln innehåller en kraftig kränkning av en utpekad tjänsteman som utan närmare motivering framställs som representant för maktmissbruket. Genom denna publicering har tidningen brutit mot god publicistisk sed.

I en insändare anfördes att **hatet i vårt län** mot en namngiven läkare steg och att många redan ropade **Bort med (namnet), det borde vara skottpengar på honom**. Tidningen klandrades av PO (19/1988).

På en annan tidnings insändarsida publicerades – under vinjetten **Tummen ner** – ett med signaturen **Missnöjd** undertecknat inlägg

som riktade sig mot en namngiven barnmorska i en namngiven ort och uppmanade henne att **gå en charmkurs i stället för att skrämma bort missnöjda patienter**. Även i detta fall klandrades tidningen av PO.

I en insändare med rubriken **M och invandrarna** namngavs en kommunalpolitiker i anslutning till ordet "quisling" med bindestreck emellan. Den namngivne politikern påtalade i en anmälan att ordet "quisling" i svenskt språkbruk betyder förrädare, t o m landsförrädare, och att angreppet mot honom var både grundlöst och kränkande. PO klandrade tidningen därför att "den benämning som användes om anmälaren saknade fog och var kränkande" (5/1987).

Under vinjetten **FASCISMEN I SVERIGE** publicerades en artikel där det bl a anfördes: **Narvaförbundet firar Karl XII:s dödsdag. Då brukar en del av medlemmarna ha karolineruniform på sig när de går till Karl XII-statyn i Kungsträdgården i Stockholm för att visa sin vördnad. Två namngivna personer sades vara de ledande inom förbundet. Artikeln illustrerades med en bild som bar texten Varje år firar nazisterna en av sina stora hjältar, Karl XII. Sällskapet heter Narvaförbundet och har medlemmar från flera av nazistgrupperna.** PON uttalade (3/1982):

**Genom att i artikeltexten, rubrikerna och bilden jämte text för-
enklat framställa Narvaförbundet som en nazistisk organisation
har tidningen tillfogat anmälaren (en av de namngivna ledande
personerna i förbundet) obehag och därmed brutit mot god
publicistisk sed.**

Se även sid 27 f angående "fascism" och "nazistsympatisör" (19/1987).

I en artikel beskylldes två politiker för att i en interpellation till landstingets förvaltningsutskott medvetet ha framfört grova lögner i tre olika hänseenden. Ett par dagar senare återtog tidningen beskyllningen i ett av de tre hänseendena och publicerade en

ursäkt. Ytterligare två dagar senare infördes ett genmäle från de bägge politikerna. PON ansåg att tidningen saknat grund för påståendena om lögn i alla tre hänseendena och att publiceringen av ursäkten och genmålet inte kunde frita tidningen från klander (9/1982).

Detta utslag kan jämföras med PON:s uttalande om en artikel med rubriken **Luleå-producent anklagar kollega – Haglund ljuger om Nicaragua** (42/1984):

Den påtalade artikeln utgör ett debattinlägg angående vissa politiska förhållanden i Nicaragua, närmast föranlett av tidigare inlägg i frågan av journalisten Fritiof Haglund. Stark kritik mot Haglunds mening i frågan kommer till uttryck, delvis i tillspetsade formuleringar. Bl a återges uttalanden, att Haglund ljuger om Nicaragua (i rubriken) och att Haglund är helt lögnaktig (i artikeltexten). Trots sin formulering är dock uttalandena sedda i sitt sammanhang inte att uppfatta som beskyllningar om att Haglund medvetet framfört lögnaktiga uppgifter. De skall snarast ses som kraftiga tillbakavisanden av Haglunds inlägg i frågan.

På grund av det anförda finner PON den påtalade publiceringen inte föranleda klander för brott mot god publicistisk sed.

En namngiven tjänsteman inom en kommunal kulturförvaltning kritiserades i en insändarartikel som publicerades i två olika tidningar. Bl a anfördes – i den version som publicerades i den ena tidningen – att tjänstemannen vid sökandet av en tjänst hade åberopat **förljugna meriter**, medan detta uttryck i den andra tidningen hade ändrats till **otillräckliga meriter**. PON ansåg att den förstnämnda formuleringen var kränkande och att tidningen inte visat fog för den och därför hade åsidosatt god publicistisk sed medan den andra tidningen friades (101/1983).

I en ortstidnings löpsedelsrubrik citerades följande uttalande av en namngiven advokat: **Åklagaren är pervers och raljerar i runda ord**. Uttalandet återgavs också i en hänvisningstext på första sidan och i en insidesartikel som refererade ett pågående våldtäktsmål i tingsrätten. Uttalandet hade gjorts i en intervju med den åtalades för-

svarsadvokat utanför rättssalen. Åklagaren namngavs både på första sidan och i insidesartikeln. PON uttalade (3/1988):

Yttrandefriheten vid och i anslutning till en rättegång måste vara vidsträckt. De kritiserade yttrandena om åklagaren var i artikeln inpassade i sitt sammanhang. Nämnden anser likväl, att tidningen redan här, främst genom att begagna uttrycket "pervers", har överskridit gränsen för vad en person i åklagarens ställning måste tåla, ens när det gäller rapportering kring hans ämbetsutövning.

Löpsedeln presenterade uttalandet "Åklagaren är pervers och raljerar i runda ord", utan att uttalandet återgavs i sitt sammanhang, låt vara att det framgick att det hade fällts av försvararen. Löpsedelstexten innebär en klar kränkning av åklagaren.

Nämnden anser att publiceringen i sin helhet strider mot god publicistisk sed.

Åklagare: Holmér är värre än Chilejuntan löd en hänvisningstext på första sidan medan en helsida inne i tidningen bar en snarlik rubrik. I artikeltexten anfördes bl a: **Åklagarna i Palmeutredningen menar att de misstänkta kurderna utsatts för ett rättsövergrepp utan motstycke. Vid ett möte med justitieministern gjorde åklagarna jämförelser med de hänsynslösa interneringarna under militärkuppen i Chile. – – Åklagarna anser att polisens agerande hotat rättsordningen i Sverige. Länspolismästare Hans Holmérs hantering av det s k huvudspåret saknar motstycke i modern svensk historia menar de.** PON uttalade (75/1987):

Från allmän synpunkt har det varit viktigt att som led i granskningen av utredningen av mordet på Olof Palme ge offentlighet åt åklagarnas kritik mot polisledningens planer och åtgärder. En person i Holmérs ställning har därvid fått tåla publicering också av fränt formulerade angrepp.

Det omdöme om Holmér som innefattas i hänvisningstexten och i det första ledet i artikelrubriken och som utges för citat från åklagarsidan framstår som kategoriskt och går efter ordalagen längre än de uttalanden från åklagarhåll som refereras i

artikeltexten. Då det gäller att bedöma om detta skall ådra tidningen klander från pressetisk synpunkt är emellertid följande att beakta.

Av sammanhanget, bl a senare ledet av artikelrubriken, framgår att omdömet tar sikte på polisledningens handläggning av utredningen i fråga om vissa kurder, det s k huvudspåret. Redan de jämförelser med vissa händelser i Chile som åklagarna härvidlag enligt själva artikeln gjorde får ses som ett expressivt och tillspetsat uttryck för uppfattningen att av polisledningen planerade åtgärder skulle ha inneburit ett mycket allvarligt rättsövergrepp.

Den felaktiga variant i uttryckssättet som de anmälda rubrikerna utgör kan i belysning av det sagda knappast leda till någon ökad publicitetsskada. PON finner därför inte tillräckliga skäl att klandra tidningen för utformningen av hänvisningstexten och artikelrubriken.

En veckotidning publicerade en ledarartikel med anledning av att Björn Borg genom ombud, advokat Henning Sjöström, hade stämt tidningen för förtal. Även vissa uttalanden av Henning Sjöström till massmedierna med anledning av stämningen berördes i artikeln. Under rubriken **Att knarka eller inte knarka** inleddes artikeln på följande sätt:

Att vara eller inte vara en sämre människa för att man råkat sniffa lite kokain — —

Det är inte frågan för advokat SJÖSTRÖM, som rör sig i de kretsar där lite kokain i näsan bara piggar upp sällskapslivet. Folk blir kåta och glada och håller bara i undantagsfall rödvin över sina bordsdamer. Kokain är i de kretsar advokat Sjöström rör sig ett väldigt fint knark som inte lämnar stickmärken. Så egentligen förstår jag inte riktigt varför advokaten tappar monokeln när han i tidningen läser att hans guldkalv BORG sniffat lite. — —

PON uttalade (36/1990 som även refereras sid 31, 175 f och 228, jfr PON 24/1981 som refereras sid 44 f):

Tidningens ledarkommentar angående Henning Sjöström måste ses som en replik till stämningen mot tidningen och som en kommentar till Henning Sjöströms offentliga uttalanden. I sådana sammanhang har tidningarna ett betydande spelrum att angripa personer som i likhet med Henning Sjöström hör till det offentliga livet. Den som tillskrivs en uppfattning som han inte har får i regel anses tillräckligt tillgodosedd genom ett genmäle. I detta fall har emellertid gjorts påståenden om yttre förhållanden som är kränkande för den utpekade, nämligen att bruk av kokain är vanligt i Henning Sjöströms privata umgängeskrets. För detta påstående har inte visats något fog. Nämnden anser därför att tidningen i denna del har överskridit gränsen även för vad som kan tillåtas i en polemisk ledarkommentar och åsidosatt god publicistisk sed.

I en tidningsartikel om svenska konstnärers levnadsvillkor anfördes bl a: **Skånske stjärnreportern Göran Skytte, specialist bland annat på att sprida fördomar om etniska minoriteter, ägnade sig i ett TV-program för en tid sedan åt frågan huruvida konstnärer och författare skapar bättre om de har fått några järn i sig.** Skytte anmälde publiceringen och anförde att han genom decennier hade varit engagerad i opinionsbildning mot rasism och invandrarfientlighet. PON uttalade (82/1990):

Tidningen har inte visat fog för den beskyllning som ligger i uttalandet att Göran Skytte var "specialist bland annat på att sprida fördomar om etniska minoriteter". Genom uttalandet har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

Privatpersoner

Ett beslut av JO att lämna en anmälan avseende vården av en handikappad man utan vidare åtgärd refererades i en artikel där den handikappade mannen namngavs och beskrevs som en **huvudvärk** för myndigheterna och en **besvärlig** person. Förhållandet mellan mannen och de sociala myndigheterna hade varit föremål

för åtskillig publicitet, senast nio månader före den anmälda artikeln. PON uttalade (13/1990):

För en namngiven person kan det framstå som nedsättande att i tidningen bli betecknad som en huvudvärk för myndigheterna. Med hänsyn till den omfattande publicitet i fallet som föregått den anmälda publiceringen kan det dock inte anses att tidningen genom sitt skrivsätt har åsidosatt god publicistisk sed.

En artikel – med vinjetten **porträttet** – handlade om en person som presenterades med namn och bild under rubriken **Byråkraternas fiende nummer 1**. Mannens levnadsbana skildrades, liksom hans mellanhavanden med myndigheter och grannar. Reportern återgav omdömen om honom från kommunala befattningshavare enligt följande: – **Rättshaverist, översittare mot sina grannar, full med kvasi-kunskap, använder fula metoder, är några omdömen i de kommunala korridorerna. – Trakasserar myndigheterna, gör mer skada än nytta, virrig, rufflig, är några andra.** Också positiva omdömen refererades om mannen som även intervjuades i artikeln. PON friade tidningen (7/1990):

Den anmälda artikeln avsåg att ge ett porträtt av en lokalt väl känd och delvis kontroversiell person. Som sådan framträder anmälaren också i den intervju som är en del av artikeln. Under dessa omständigheter bör han få finna sig i att omilda omdömen om hans person återges i artikeln, särskilt som de i viss mån balanseras av en del positiva omdömen. Även om några av de kritiska omdömena kan tyckas utmanande, kan de inte anses överskrida gränsen för vad som får lov att godtas i detta sammanhang.

Recensioner och konsumentupplysning

I recensioner, konsumentupplysande artiklar och liknande publiceringar förekommer ibland tillspetsade omdömen och formuleringar. PO har i ett uttalande, som PON anslutit sig till, framhållit att **den som framträder offentligt med artistiska prestationer**

måste tåla att utsättas för publicitet även när den innebär kritik eller eljest innehåller negativa uppgifter om den artistiska verksamheten (PON 11/1990).

I en bokrecension anfördes bl a: **Liksom sina koloniala föregångare går författaren ännu djupare i sin rasism och når den bottenlösa dy där rasismen tangerar sexuella komplex. PON uttalade (2/1990):**

Den som ger ut en bok angående in- eller utländska samhällsförhållanden får vara beredd på att i tidningsrecensioner utsättas för skarp kritik och hårda omdömen – vare sig det är rättvist eller orättvist.

De anmälda artiklarna går på person och kan uppfattas som kränkande. De är emellertid att se som ett indignerat avståndstagande av recensenten från vad denne uppfattat som en förkastlig hållning i boken. Med hänsyn till detta och då tidningen har publicerat ett utförligt genmäle från författaren anser inte heller PON att det finns anledning att klandra tidningen från pressetisk synpunkt.

Under rubriken **Personer & Notiser** skildrades ett märkligt möte i **marknadsföringens tecken** på ett bokförlag i Stockholm. Där talades om **aktrisen Liv Ullmann, som spelar författare genom att berätta vad svältande barn kan göra för hennes image.** Liv Ullmann anmälde publiceringen, eftersom hon ansåg att beskyllningen, att hon använde svältande barn för sin images skull, var en förolämpning mot hennes person och hennes arbete. PON uttalade (25/85):

Omnämmandet av Liv Ullmann tillskriver henne egoistiska motiv för hennes arbete för nödlidande barn i världen. Omnämmandet kan uppfattas som kränkande. Tidningen redovisar inte något underlag för omdömet.

Det är emellertid enligt nämndens mening angeläget att rätten till ett fritt meningsutbyte inte begränsas på det sättet att kritiska omdömen om personer och deras handlande blir bannlysta. Det gäller särskilt i fall som detta, när den som blir föremål för omdömena har stora möjligheter att själv komma till tals i massmedierna. På grund av det anförda anser nämnden att tidningen

inte har åsidosatt god publicistisk sed genom den påtalade publiceringen.

I ett par artiklar under samlingsrubriken **Svindlande konstaffärer** behandlades en namngiven person vilken framträdde som konstnär inför allmänheten med bl a utställningar och försäljning av oljemålningar. PON anslöt sig till PO:s friande utslag (PON 42/1981):

Ni vänder Er mot uttalanden som utgör bedömningar av typen "måla av foton" och svårligen låter sig bevisas eller motbevisas. Även om påståendena i de anmälda artiklarna om brott mot "lagen om upphovsrätten" – förmodligen åsyftades egentligen lagen om rätt till fotografisk bild – var onödigt tillspetsade och kategoriska i sin utformning, anser jag på grund av det anförda och med hänsyn till att både Ni själv och den person som sålt Era verk fick komma till tals i den ena artikeln att tillräcklig anledning att klandra tidningen inte föreligger.

En recension av en konstutställning – med rubriken **Välkända motiv i nya skepnader** – innehöll bl a omdömena att de båda konstnärerna låg **snubblande nära kalkering** av vissa nämnda storheter och att **motiven känns väl igen**. Utställningskommissarien gjorde i en anmälan gällande att artikeln var lögnaktig och missvisande, för att inte säga direkt ärekränkande, och att den kunde leda tanken till den senaste tidens många avslöjanden om konstskojeri. PO ansåg emellertid inte att recensionen överskred gränsen för det tillåtna och ej heller PON fann anledning till klander (39/1980).

Påståenden som direkt eller indirekt innebär beskyllningar för ohederlighet kan godtas endast om de är underbyggda. PON har sålunda funnit att en tidning, som utan fog använt sådana omdömen som bondfångarimetoder, lurade kunder och skrupelfrihet åsidosatt god publicistisk sed trots att den publicerat genmäle från det kritiserade företaget (PON 77/1989, se sid 51; jfr sid 176 ff).

Tidningen Teknikens Värld publicerade en artikel – med rubriken **Ronnie och bondfångaren** – om en affisch som kostade 200 kronor och föreställde Ronnie Pettersson i sin March från 1971. I artikeln anfördes bl a: "**Konstverket**" faller inte någon av oss på läppen och vi tycker inte att den här affischen skulle vara prisvärd ens för några tior. PON uttalade (60/1990):

Med bondfångare menas ofta en person som lurar allmänheten till ofördelaktiga transaktioner. Av artikeln framgår emellertid klart, att tidningen inte åsyftat att beskylla konstnären för oherlighet utan att påstå att affischen långt ifrån var värd det pris som betingades för den.

PON går i sin prövning inte in på prisets skälighet. Oavsett om tidningens omdöme om affischens värde var sakligt befogat eller ej, kan tidningen inte klandras för att i en konsumentupplysande artikel ha framfört sin mening. Rubriken förefaller visserligen överdriven i förhållande till artikelns innehåll men inte heller den omständigheten ger anledning till klander av tidningen från pressetisk synpunkt.

I en med signatur undertecknad insändare – med rubriken **Skräcködla i boutique** – anfördes inledningsvis att **skräcködlan** stod inne i en av **boutiquerna** som fanns efter en namngiven gata i ett angivet samhälle och att hon **måste vara sjuk**. Vidare anfördes:

Om man som kund går in i butiken och tittar (man handlar vanligtvis inte innan man sett vad som finns) blir man tillfrågad om man ska ha någonting. "Nej", svarar man, "jag tittar bara".

Då hör man hur ödlan muttrar, fräser och smäller igen fikarumsdörren för att snart återkomma med några jävliga ord på läpparna.

Hur kan man bemöta en kund med sånt ohyfs och hur kan en sån människa överhuvudtaget få tillåtelse att stå i en affär? Nämner man någonting om hennes ouppfostrade manér får man till svar att butiken är till för hennes stamkunder.

Som så många andra ödlor och reptiler byter hon dessutom skinn. Handlar man någonting bemöts man med ett leende som

sträcker sig upp till öronen, gör man det däremot inte drar hon på sig det svarta skinnstället och de spydiga kommentarerna.

Jag är inte den enda som fått vara med om den avskyvärda behandlingen och servicen i denna butik. Det finns åtskilliga intet ont anande människor som gått in i ödlans näste och snabbt fått vända på klacken efter att ha blivit psykade av denna onda människa.

Någon vecka senare infördes en ny insändare med liknande synpunkter och formuleringar under rubriken **Skräcködlan fräser igen**. En affärsinnehavare som ansåg sig utpekad anmälde tidningen och gjorde gällande att det i samhället fanns endast tre affärer med benämningen "boutique" och att bara två av dessa – anmälarens och en annan – var belägna ut mot den namngivna gatan medan den tredje låg inne i ett shoppingcenter. PON uttalade (127/1986):

Tidningen har för nämnden framhållit att den fick kännedom om anmälarens uppgifter om boutiquernas antal och belägenhet först när tidningen fick del av PO:s beslut att hänskjuta ärendet till nämnden. Tidningen har vidhållit sin tidigare uppgift att det finns minst tio boutiqueer utefter den angivna gatan och att tre av dem har ordet boutique i sin firma.

På grund av de uppgifter som tidningen har lämnat kan det visserligen inte hävdas att anmälaren har blivit direkt utpekad i de två insändarna. Den krets av personer som kunde beröras av uppgifterna i insändarna var emellertid mycket begränsad. Publiceringen gav underlag för en ryktesspridning som på grund av de utomordentligt fräna angreppen kunde vara ytterst menlig både för anmälaren och för övriga boutiqueinnehavare i området. Nämnden anser att tidningen genom att publicera insändarna har brutit mot god publicistisk sed.

Beträffande rättelse och genmäle med anledning av konsumentupplysande artiklar se sid 78 f.

Satir

I publiceringar av mer eller mindre klart satirisk karaktär anses gränserna vara särskilt vida.

En löpsedel dominerades av rubriken **Anderz Harning på sidan tre: SOCIALCHEFEN i (namngiven kommun) ANMÄLS "Han köpte 15 gram på Centralen . . ."**. Samma dag publicerade tidningen på sidan tre en artikel av författaren Anderz Harning med rubriken **Storebror har talat**. Harning anknöt till en tidigare artikel som handlade om att socialförvaltningen i den namngivna kommunen skickade brev till personer som anonymt anmälts för missbruk av hasch och med anledning därav kallade dem till socialkontoret. Harnings artikel, som hade en i huvudsak satirisk utformning och var starkt kritisk mot myndigheternas agerande i kommunen, avslutades på följande sätt:

Sist vill jag göra en icke anonym anmälan mot socialchefen (namnet). Det har just kommit till min kännedom att vederbörande på Centralen i förra veckan köpte hela femton gram. Jag utgår från att ärendet utreds i samma omfattning som alla andra ärenden i kommunen.

Tidningen anförde i yttrande över anmälan mot löpsedeln bl a att Harning är en av Sveriges mest framträdande satiriker och att Sidan tre bl a efter stora reklamkampanjer förknippas med material som ofta är satirer och/eller av debattkaraktär. PON uttalade (36/1984):

Anmälan avser endast löpsedelsrubriken och inte Harnings artikel mot vilken det enligt PON:s mening inte kan riktas någon anmärkning från pressetisk synpunkt.

Det kan inte uteslutas utan får tvärtom anses sannolikt att åtskilliga personer som inte läser tidningen regelbundet saknar närmare kännedom om både Harning och Sidan tre. I den mån sådana personer läste den aktuella löpsedelsrubriken utan att sedan ta del av Harnings artikel var risken stor för att de bibringades den felaktiga uppfattningen att socialchefen i kom-

munen hade anmälts för att ha köpt narkotika. Detta var kränkande för denne och kunde skada honom.

PON anser att tidningen genom löpsedelsrubriken har åsidosatt god publicistisk sed.

En veckotidning publicerade en årskrönika i form av en sammanställning av artister som utmärkt sig i positivt eller negativt hänseende. Ett av inslagen i denna årskrönika bar rubriken **Stora** (namnet på en artist)-**priset** och fortsatte:

går till (namnet på en annan artist), som i år överträffade det mesta i "brist-på-självkritik-genren" genom att försöka lansera sig som popstjärna. Inte sedan "Ring och sjung" med Mona Krantz har vi hört så mycket falsksång på en och samma gång.

Att det är en sak att strippa inför möhippande, vinfnissiga sjuksköterskor på Bacchi Wapen och en helt annan att slå sig fram i musikbranschen var (den andre artistens namn) tack och lov fullständigt ovetande om, och så fick vi en (namnet på den förste artisten) i år också.

PON uttalade (34/1988):

Tidningen har genom den anmälda publiceringen gett uttryck för en kritisk uppfattning om (namnet på den förste artisten) artistiska verksamhet. Publiceringen kan inte anses klandervärd från pressetiska synpunkter.

Under rubriken **Det fina kultursvindleriet** behandlades metoder som enligt artikelns författare tillämpades vid marknadsföring gentemot kommunala organ av vissa dataprodukter för biblioteksbruk, bl a sell-and-lease-back. Vissa personer som sades tillämpa de beskrivna metoderna benämndes **hästhandlarna**. Artikelförfattaren sade sig ha **från s k säker källa fått veta att Borås kommun har gått på deras jättebluff**. I det följande uppgav artikelförfattaren att han inte säkert visste hur det egentligen förhöll sig med sell-and-lease-back-idén i just Borås. PON friade (31/1990, även refererat sid 68 f):

Artikeln behandlade i satirisk form vissa affärsmetoder som sades bli tillämpade gentemot vissa kommuner. Artikeln innehåller inga påståenden om att Borås stadsbibliotek eller dess kulturnämnd skulle ha blivit offer för sådana metoder, endast insinuationer. PON finner att framställningen inte är sådan att den, enligt pressetiska principer, ger Borås kommun eller dess bibliotek någon rätt till genmäle.

PUBLICITETSREGEL 10:

Vad som i dessa regler sägs gäller i tillämpliga delar även om bildmaterialet. Undvik bilder som kan kränka och såra.

PUBLICITETSREGEL 11:

Förfälska inte en bilds innehåll genom beskärning, montage eller missvisande bildtext. Icke autentiska bilder får inte utges vara autentiska.

Svensk lag innehåller inte något allmänt förbud mot att använda personbilder utan den avbildades tillstånd.

Det är bara förbjudet att utan den avbildades medgivande använda bilder i reklam och att sprida bilder som antingen i sig själva är ärekränkande (t ex bilden av en person som misshandlar ett barn) eller som i förening med texten är ärekränkande (en neutral personbild som illustration till en artikel om barnmisshandel: läsarna får intrycket att den avbildade är barnmisshandlare).

Om bilden eller sammanhanget där den förekommer inte är starkt nedsättande och den inte används i kommersiell reklam, kan den som sprider bilden, t ex en tidning, inte drabbas av vare sig straff eller skadeståndsskyldighet. Detta gäller även om bilden inkräktar på privatlivet – t ex föreställer en uppsluppen familje- eller firmafest eller tagits i smyg vid ett nakenbad – eller framställer någon i falsk eller löjlig dager.

Här fyller publicitetsreglerna 10 och 11 ut det skyddsbehov som lagstiftningen lämnat öppet. Det bör dock redan här framhållas att reglerna endast syftar till att skydda den avbildade personen och hans anhöriga medan frågan om en bild är anstötlig eller skrämmande för läsare i allmänhet faller utanför den pressetiska regleringen.

Nakenbilder

Numera förekommer mycket sällan klagomål över att "läsarnas egna flickbilder" publicerats utan den avbildades samtycke. Rutinerna för att kontrollera att sådant samtycke föreligger har sannolikt skärpts. Däremot publiceras ibland nakenbilder av "kändisar" utan vederbörandes medgivande.

En veckotidning publicerade på omslaget rubriken **Sköna sommarbilder – Sveriges sexigaste tjej: LENA PHILIPSSON VISAR BRÖSTEN PÅ BADSTRANDEN**. På ett uppslag inne i tidningen – med rubriken **KILLARNA BRUKAR SLÅ VAD OM MIG!** – fanns två bilder som visade Lena Philipsson liggande på rygg med bar överkropp nära vattnet. I anslutning till bilderna publicerades en intervju med henne. PON uttalade (33/1988):

Nämnden anser sig kunna lägga anmälarens uppgifter till grund för sin bedömning av ärendet. Av dessa framgår att Lena Philipsson inte har medgett tidningen någon intervju eller samtyckt till att bilderna infördes. Genom den förfalskade intervjun och förmedlingen av intrycket att Lena Philipsson varit införstådd med bildpubliceringen har hon tillfogats men. Nämnden anser att tidningen allvarligt har brutit mot god publicistisk sed.

En annan veckotidning publicerade på omslaget till nr 40/89 samt på flera sidor inne i tidningen nakenbilder av Loredana Berté-Borg. På omslaget förekom rubriken **HELNAKNA LOREDANA – fräcka nakenbilder på BJÖRN BORGS NYA FRU!** På det första bildduppslaget inne i tidningen fanns texten **FRU BORG Här har du henne i all sin glans – den exotiska eggande eldfängda Loredana Borg. Så som egentligen bara vår tenniskung Björn Borg har fått njuta av henne tidigare. Titta, fantisera – och njut!** PON klandrade tidningen med följande av PO uttalade motivering (PON 32/1990):

Det förhållandet att anmälaren hade låtit bilderna publiceras i en tidning i Italien kan enligt min mening inte medföra att den svenska tidningen fritt kunnat publicera dem tio år senare utan att först inhämta hennes medgivande. Bildpubliceringen tillsammans med textens uppmaning "Titta, fantisera – och njut!"

måste anses innebära en allvarlig kränkning av hennes integritet som inte kunde motiveras av något beaktansvärt allmänintresse.

Frågan om betydelsen av ett tidigare publiceringsmedgivande aktualiserades också i följande ärende. Under rubriken **BRUDARNA** Så här såg det ut – för bara 10 år sen --- publicerade en tidning 1980 bl a en stor bild av en ung flicka med uppknäppt blus. I bildtexten berättades att den avbildade flickan, vars förnamn ut-sattes, var 18 år när hon deltog i skönhetstävlingen. Kvinnan anförde i en anmälan att hon hade lämnat sitt medgivande till den första publiceringen 1970 och att hon numera var gift och verksam som lärare på högstadiet i ett litet samhälle. Tidningen hade inte inhämtat hennes medgivande till den förnyade publiceringen som hade vållat henne obehag i arbetet och psykiskt lidande. PO uttalade (26/1980):

PON har tidigare uttalat att bilder av detta slag inte bör publiceras utan den avbildades uttryckliga medgivande. Sådant hade också lämnats av A inför publiceringen av bilden i samband med en fototävling år 1970. Frågan är emellertid om ett publiceringsmedgivande, avseende ett bestämt tillfälle, utan vidare kan anses gälla för andra ändamål eller för all framtid. Enligt min mening borde skälig hänsyn till A ha lett till att tidningen inte publicerade den tio år gamla bilden utan att i förväg förvissa sig om att A inte hade någon invändning mot detta.

Även brottslingar har befogat anspråk på skydd för sin personliga integritet. En tidning publicerade på första sidan bilden av en naken man som greps av polisen vid stormningen av en lägenhet. Samma bild återkom i tidningen följande dag, nu betydligt förstord och mer tydlig. Mannen hade försetts med en ganska obetydlig maskering över ögonpartiet. PON uttalade (33/1980):

Tidningen publicerade den påtalade bilden tre dagar i följd och i sådan förstoring att mannen lätt kunde kännas igen av dem som kände honom till utseendet. Av bild- och artikeltexten kunde

han också identifieras av andra personer som kände till hans förhållanden. Det måste ha varit kränkande för mannen att hans bekanta fått se honom avbildad i den förödmjukande situationen. Med hänsyn till allmänintresset av den dramatiska affärens upplösning får dock förstadagspubliceringen av bilden godtagas. Den upprepade publiceringen kan däremot inte anses försvarlig. PON anser att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed i detta avseende.

Integritetskränkande bildpublicering i övrigt

En tidning publicerade på första sidan en hänvisningstext med rubriken **Det var Jans sista hem**. Texten omtalade att en man begravts i Malmö dagen före publiceringen. Mannens ålder angavs och han gavs det fingerade namnet Jan. Enligt texten hade Jan en vecka tidigare anträffats död på Centralstationen. Dödsorsaken skulle vara tablettförgiftning. Texten återgav ett uttalande av en namngiven man, som kritiserade "samhället" för underlåtenhet att ge Jan det stöd han behövde. En artikel som texten hänvisade till hade rubriken **Här begravs en utslagen**. Artikeln illustrerades med en stor bild från ett kontrollrum. Bilden visade en TV-ruta och en skylt med texten "Jordfästning pågår". TV-bilden visade jordfästningen. De sörjande avbildades bakifrån och deras kön, ungefärliga ålder, frisyrier m m framgick av bilden. Bildtexten löd: **En enkel och värdig högtid – sedd i ett kontrollrum genom en TV-kameras kalla öga. Här tar de närmast anhöriga farväl vid Jans jordfästning i går.** I en anmälan mot publiceringen påtalade de närmast anhöriga bilden av jordfästningen och anförde att tidningen bett att få fotografera inne i kyrkan. Detta hade omedelbart förbjudits av de anhöriga.

I ett yttrande över anmälan anförde tidningen att de sociala myndigheternas arbete ägde betydande allmänintresse. Det måste kunna behandlas i massmedia även om detta innebar en ytterligare börda för de anhöriga i en svår stund. Artikeln innehöll inga uppgifter som kunde identifiera Jan eller hans anhöriga. Bilden var

journalistiskt motiverad och visade det för de flesta obekanta förhållandet att även begravningar numera bevakas med TV-kamera från ett kontrollrum. Det var inte möjligt att med ledning av bilden identifiera de närvarande. PON uttalade (23/1984):

Den aktuella bilden från jordfästningen av "Jan" har tagits i smyg sedan hans anhöriga av lättförklarliga skäl bestämt motsatt sig all pressbevakning av begravningsakten. Publiceringen av bilden har under sådana förhållanden otvivelaktigt utgjort ett allvarligt intrång i privatlivets helgd. Enligt PON:s mening har tidningen därigenom i detta fall grovt brutit mot god publicistisk sed.

Detta ärende och några andra avseende publiceringar av bilder på brotts- och olycksoffer har tidigare redovisats i kapitel 10 (sid 116 f och 119 ff).

En intervju publicerades med en man som höll på att skriva en bok om männens ställning i vårdnadstvister. Hans namn, ålder och bostadsort utsattes i artikelingressen. Han berättade utförligt om den vårdnadstvist som gällt hans egen dotter och som han hade förlorat i tingsrätten. Dotterns förnamn och ålder angavs. Artikeln illustrerades med två bilder av mannen. På den ena hade ett porträtt av dottern placerats intill honom. Flickan hade ett stort födelsemärke över höger ögonbryn. Artikeln uppgav att modern och flickan hade flyttat för flera år sedan till en stad i ett annat, namngivet landskap. Mannen framförde inga kränkande uppgifter om barnets mor. Denna påtalade i en anmälan att dotterns namn och bild hade publicerats. Många familjer i den stad där familjen nu levde läste tidningen. PON uttalade (36/1987):

Den anmälda artikeln innehåller en redogörelse för hur en fader upplevt olika inslag i en vårdnadstvist och dess för honom negativa resultat. Skildringen av parternas personliga förhållanden är i sak återhållsam och präglas därtill av en i sammanhanget mindre vanlig vilja till objektivitet gentemot motparten. Vad som från pressetisk synpunkt kan ifrågasättas är därför främst publiceringen av barnets bild. Utgångspunkten måste här vara att barn som är föremål för vårdnadstvister bör be-

sparas all onödig, vidare uppmärksamhet. Även om risken för skadeverkningar för barnet i detta fall ter sig som förhållandevis begränsad finner PON att tidningen genom den aktuella bildpubliceringen har åsidosatt god publicistisk sed.

Publicering av bilder i kränkande sammanhang

Tre kvinnor klagade över att en bild av dem, som tagits vid en cocktaltävling på en restaurang och tidigare publicerats i tidningen Husmodern, utan deras samtycke hade införts i en herrtidning. Klagomålen föranledde ingen åtgärd av PO som i sitt beslut anförde (dnr 110/1981):

Allmänt kan sägas att det enligt svensk lagstiftning inte existerar någon "rätt till egen bild". I pressetiskt hänseende finns dock vissa regler för publiceringen. Bilden som sådan får inte vara kränkande för den avbildade personen eller gruppen av personer. Den får inte heller publiceras i ett sådant sammanhang eller med sådan text att den kan anses kränkande. Det faktum att en avbildad person inte uppskattar att förekomma i den publikation i vilken bilden återgivits, är däremot inte tillräcklig anledning till klander. I förekommande fall förekom bilden utan text som illustration och ledord till ett korsord. Detta sammanhang kan inte anses kränkande för de avbildade.

En artikel om den för spioneri livstidsdömd Stig Bergling inleddes med en helsidesbild under rubriken **Den fängslade spionens vardag** och med bildtexten **I den här miljön vistas den livstidsdömda fången Stig Bergling. Några steg fram och tillbaka på en trång, kringbyggd rastgård. Det är ett av de få avbrotten i hans liv. Förutom Bergling förekom på bilden en annan man i anstaltskläder. Denne man, som var dömd till sluten psykiatrisk vård och vistades på fasta paviljongen vid ett sjukhus, påtalade i en anmälan att bilden tagits över rastgårdsmuren utan att han var medveten om det. Han kände sig utlämnad inför anhöriga och bekanta bland vilka det inte var allmänt känt att han var intagen. PON uttalade (42/1983):**

Det får anses klarlagt att publiceringen av den omaskerade bilden på anmälaren i en del av tidningens upplaga skett av misstag.

Med hänsyn till hur anmälaren återges på bilden samt till de anmärkningsvärda förhållanden under vilka den tillkommit måste det redan från början ha varit uppenbart, att en publicering av bilden i sådant skick skulle vara ägnad att allvarligt skada anmälaren. Det borde därför ha framstått som nödvändigt att försiktighet iakttogs och att det noga kontrollerades att den tänkta maskeringen av bilden hade genomförts före dess publicering.

Eftersom tidningen måste anses ha brustit i nämnda hänseende kan tidningen enligt nämndens mening inte undgå klander för åsidosättande av god publicistisk sed i detta fall.

Även publiceringen av bilder som tagits öppet på en plats dit allmänheten har tillträde kan ibland skada den avbildade. Under vinjetten "Livets goda" publicerades en artikel om eftermiddagsdans på bl a Bal Palais i Stockholm. Artikeln illustrerades med en bild, i vars förgrund två kvinnor förekom i bildens ytterkanter. Bildtexten namngav den ena kvinnan och återgav ett uttalande av henne, av vilket det framgick att bilden tagits på Bal Palais. Den andra kvinnan på bilden anmälde publiceringen som hade vållat henne obehag. Hon hade inte blivit tillfrågad och var inte heller medveten om att hon blev fotograferad. Om reportern talat med henne skulle hon inte ha ställt upp på bild. PO uttalade (3/1982):

Med hänsyn till att reportern intervjuade endast den andra kvinnan på bilden och till att anmälaren befann sig på ett visst avstånd från henne kan det enligt min mening inte anses att anmälaren måste ha varit medveten om att också hon blev fotograferad. Klart är att hon inte blev tillfrågad om hon ville avbildas i tidningen. Artikeln innehöll visserligen inte något som kunde vara kränkande för anmälaren, men det är inte osannolikt att publiceringen av hennes besök på Bal Palais vållat henne obehag. Tidningen borde enligt min mening ha insett att så

kunde bli fallet och borde därför inte ha publicerat anmälarens bild i detta sammanhang utan hennes medgivande.

Förfalskning av bildens innehåll

I anslutning till en artikel om den hungerstrejk som en person genomförde på Sergels torg i Stockholm med anledning av ett indraget trafiktillstånd i hans hemtrakt i Norrbotten publicerades en bild, som visade – utom den demonstrerande mannen, liggande i en låda, och en man som talade i mikrofon – bl a en man som höll ett plakat med texten **Framstegspartiet stöder hungerstrejken mot politikernas maktmissbruk**. Ordet "Framstegspartiet" var emellertid otydligt. I en senare upplaga av tidningen var hela texten på plakatet utplånad. Sedan bildpubliceringen anmälts av framstegspartiet och dess ordförande Stefan Herrmann, hänsköt PO ärendet till PON med följande motivering:

I ärendet är det ostridigt att bilden hade utsatts för retuscheringsvarigenom den fick ett sakligt oriktigt innehåll. Oriktigheten var enligt min mening inte nedsättande för partiet eller för Herrmann personligen, eftersom de inte tillskrevs någon klandervärd åsikt eller på annat sätt utpekades som klandervärda. Oriktigheten medförde emellertid att deras åsiktsyttring undertrycktes genom vad som måste betecknas som en förfalskad bild.

Förfarandet skulle från pressetisk synpunkt kunna jämföras med en vägran att publicera ett debattinlägg. En sådan vägran strider inte mot god publicistisk sed. Å andra sidan kan det hävdas att det snarare bör jämföras med att tidningen publicerar en insändare från en identifierbar person och därvid redigerar insändaren på ett sätt som rubbar dess anda och tendens, t ex genom att utesluta en partibeteckning.

PON friade tidningen (56/1983):

Såvitt framgår av handlingarna i ärendet har den påtalade bilden tagits av en tidningens egen fotograf eller i allt fall för tidningens räkning. Den retuscheringsföregång bildens publi-

cering kan ej anses ha medfört skada för anmälaren i den bemärkelsen att publiceringen skulle kunna anses strida mot god publicistisk sed. Inte heller eljest står bildpubliceringen i strid med sådan sed eller är den sådan att den givit befogat anspråk på genmäle. Bildpubliceringen föranleder därför inte klander från PON:s sida.

I en serie med namnet "Matberget" publicerades en artikel angående den svenska mjölkproduktionen. Artikeln illustrerades med ett par bilder av en man i en ladugård. Mannen anförde i en anmälan att en fotograf hade besökt gården och bitt om anmälarens medverkan till en artikelserie om svenskt jordbruk. Fotografen hade gått runt på gården och tagit fotografier bl a av anmälaren i dennes arbete. Han hade sagt att han skulle återkomma följande vecka med en reporter. Några dagar senare återkom fotografen och meddelade att "de var nöjda" och att någon uppföljning inte skulle ske. PON klandrade tidningen (79/1983):

Vad som förekommit i ärendet ger stöd för anmälarens uppgift att han inte på ett godtagbart sätt upplysts om i vilket sammanhang bilderna skulle publiceras. En av bildtexterna ger det felaktiga intrycket att anmälaren uttalat sig i de frågor som reportaget avhandlar.

Agnetha Fältskog anmälde två veckotidningar som i ett antal artiklar under sensommaren 1982 utnyttjat förhållandet att hon engagerats för en huvudroll i filmen "Raskenstam" med Gunnar Hellström som både regissör och innehavare av titelrollen. Härigenom hade tidningarna kunnat – främst på löpsedlar och tidningsomslag – framställa text och bilder som egentligen avsåg filminspelningen men som genom sin utformning gav intryck av ett intimt förhållande mellan Agnetha Fältskog och Gunnar Hellström. PON uttalade (94/1982, även refererat sid 86 f):

Det står klart att tidningarna genom ett försåtligt utnyttjande av den förut nämnda filminspelningen skapat en falsk bild av Agnetha Fältskogs privatliv. Den av tidningarna åberopade om-

ständigheten, att det rätta förhållandet kunnat utläsas av artikeltexterna, kan inte anses ursäktat det missvisande intryck som sålunda givits genom framträdande rubriker och bilder på löpsedlar och tidningsomslag samt i anslutning till artiklar inuti tidningarna. Genom denna medvetet vilseledande journalistik har båda tidningarna grovt brutit mot god publicistisk sed.

En helsidesartikel – med rubriken **Mördade kvinnan levde dubbelliv Prostituerad på helgerna, hemmafru under veckorna** – illustrerades med en stort uppslagen bild som föreställde en kvinna och en man vid sidan av en bil på en gata. Bägges ansikten var maskerade. Bildtexten löd: **Göteborgspolisen förhörde i natt alla de prostituerade de fick tag i. Alla hjälpte till och svarade villigt på alla frågor. "Det hade likaväl kunnat hända någon av oss andra", säger en av den mördades kollegor.** En kvinna, som uppgav sig vara kvinnan på bilden, anmälde publiceringen och PON uttalade (30/1990):

Det får antas att personer i anmälarens omgivning kunde identifiera henne på bilden och därigenom bibringas uppfattningen att hon var en av de prostituerade som polisen hade förhört. Detta var ägnat att skada anmälaren. Tidningen har under sådana förhållanden åsidosatt god publicistisk sed.

En herrtidning publicerade en artikel med rubriken **Familjens semesterparadis Mallorca är också syndens ö** – här står Maria på en gata i San Antonio och väntar på kunder: **GISSA VILKA ORD JAG KAN PÅ SVENSKA** – – –. I anslutning till rubriken fanns en stor bild av en ung, delvis avklädd kvinna, som enligt artikeln var en av många gatflickor i området San Antonio i Palma på Mallorca. Ytterligare två bilder illustrerade artikeln. Den ena föreställde exteriören av en nattklubb – som enligt bildtexten är **ett näste för den som vill ha het sex** eftersom det här finns **snygga och villiga tjejer till bra pris** – och den andra en badstrand med solbadande människor. Mitt på den senare bilden fanns en sittande, identifierbar kvinna med bar överkropp. Bildtexten löd: **På dagarna latar och solar sig svenskarna längs Palmas fina sandstränder. Härligt semesterskönt och mycket**

avslappnande för själen. I en anmälan anförde en kvinna, som uppgav sig vara den identifierbara kvinnan på den senare bilden, att hon hade vistats på Mallorca under två perioder sommaren 1987 och arbetat med "PR-reklam" för dansställen. PON klandrade tidningen (51/1988):

Det får antas att bilden på anmälaren togs och publicerades utan hennes vetskap och samtycke. Bilden var av sådant slag att dess publicering i sig kunde skada anmälarens personliga integritet. Risken för publicitetsskada blev ännu större genom att den publicerades i en sk herrtidning som illustration till en artikel om prostitutionen på Mallorca.

I en artikel om ett hälsohem återgav reportern sina intryck från en kort vistelse på hälsohemmet och beskrev behandlingsprogrammet. Artikeln hade rubriken **Morgonkisset till frukost**. I anslutning till rubriken publicerades en bild av en av föreståndarna för hälsohemmet, en kvinna, som såg rätt mot kameran och med båda händerna höll fram en tallrik med ett glas fyllt med färgad vätska. Bildtexten lød: (namnet), **föreståndare på hälsohemmet** (namn) är **tveksam till att rekommendera sina gäster urin till frukost. Men själv dricker hon urin. Hon anser att det är hälsosamt.** Ingressen upprepade påståendena att kvinnan **dricker sin egen urin** och att hon ansåg att det var nyttigt. **Men vi vågar inte rekommendera det till alla våra gäster. Vissa tycker det är äckligt, säger hon,** hette det vidare i ingressen. I en anmälan anförde kvinnan att hon aldrig hade druckit urin och inte heller hade talat om det med reportern. Vad som hade diskuterats var urinterapi mot utvärtes infektioner och hudåkommor. Hon hade på begäran av fotografen poserat på bilden med ett glas örtte. Publiceringen av bilden i förening med rubriken och bildtexten var missvisande och kränkande för henne. Anmälaren anförde att hon bett att få se artikeln före publiceringen. Reportern hade avvisat hennes begäran och försäkrat att artikeln "inte skulle bli så farlig". PON uttalade (8/1982):

Om en tidning underlåter att uppfylla en intervjuad persons önskan att få granska intervjun före publiceringen, tar den på

sig ett särskilt stort ansvar för att uttalandena är rätt återgivna; om den intervjuade i ett sådant fall förnekar detta, krävs det goda bevis för att tidningens version skall godtagas.

Nämnden anser att tidningen inte har presterat tillräcklig bevisning för påståendena i artikeln om att anmälaren skulle ha berättat att hon dricker sin egen urin och sagt sig anse att det är nyttigt att göra så.

Anmälares redogörelse för tillkomsten av den publicerade bilden har inte bestritts av tidningen. Det är således ostridigt att hon på denna bild håller ett glas med örtte. Publiceringen av bilden i förening med rubriken och bildtexten gav intrycket att glaset var fyllt med urin och att anmälaren hade samtyckt till att avbildas i denna situation. Kombinationen av bild och text jämte rubrik var alltså missvisande och måste anses ägnad att skada anmälaren.

På grund av det anförda anser nämnden att tidningen har förbrutit sig grovt mot god publicistisk sed.

En dagstidning publicerade en helsidesartikel med huvudrubriken **Vi åker in till stan och piskar bög**. I artikeln, som skildrade ett fall av oprovocerad misshandel, redogjordes först för händelseförloppet och sedan återgavs uttalanden av en av de för brottet dömda samt av åklagaren i målet. Under mellanrubriken **Jag tycker synd om dem** återgavs en intervju med den misshandlade mannen. Hans bild publicerades och hans förnamn och ålder utsattes. Publiceringen anmäldes av den intervjuade och avbildade mannen, som ett halvår tidigare hade ställt upp för en intervju i en bok om våld och våldsoffer utan att någon publicering i dagspress hade diskuterats. Han ansåg att i synnerhet bildpubliceringen kunde medföra ökat obehag för honom, särskilt som texten kunde tolkas så att han hade fått stryk för att han skulle vara homosexuell, vilket inte var fallet. Tidningen klandrades (PON 79/1990, redovisat även på sid 56):

Publiceringen av anmälares bild i samband med artiklarna kunde medföra skada för honom. Tidningen borde därför före

publiceringen ha försäkrat sig om att han var införstådd med att intervjun med bild publicerades i tidningen.

Symbol- eller genrebilder

Symbolbilder eller genrebilder är ett återkommande problem. Inte sällan hämtar man från bildarkivet en som man tycker lämplig illustration till en artikel som man saknar aktuella foton till. Om en identifierbar person finns med på bilden, gäller det att se till att denna inte publiceras på ett sådant sätt och i ett sådant sammanhang att det kan skada personen på bilden. Under alla omständigheter bör det uttryckligen anges att vederbörande inte har något med artikeltexten att göra.

Tidningen Frisksport – organ för Svenska frisksportförbundet – publicerade en artikel med rubriken **Det gick vägen – från knarket: Allmänbildad med fritidsintressen – efter tjugo år i knarkträsket!** Artikel, som enligt ingressen innehöll en självbekännelse av en f d knarkare och elev på frisksportens folkhögskola, illustrerades med en bild av en tyngdlyftare. Bildtext saknades. Den avbildade personen anförde i en anmälan att han tidigare hade gett sitt tillstånd till att bilden fick användas för en artikelserie om förbundets folkhögskola, där han själv fått sin utbildning under de senaste två åren. Men han hade inte tänkt sig och heller aldrig accepterat att bilden skulle publiceras i ett sådant sammanhang som skedde. PON uttalade (22/1983):

Genom bildpubliceringen kan läsaren ges den felaktiga föreställningen att anmälaren var identisk med den knarkare som artikeln handlade om. Härigenom har anmälaren åsamkats en allvarlig publicitetsskada. Trots att tidningen i ett senare nummer infört en tillfredsställande rättelse, kan tidningen inte undgå klander för att ha brutit mot god publicistisk sed.

PUBLICITETSREGEL 15:

Avstå från namnpublicering, som kan skada, om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. Detta gäller bl a till offentliga myndigheter, för brott misstänkta eller dömda personer.

PUBLICITETSREGEL 19:

Observera att hela ansvaret för namn- och bildpublicering faller på den som återger materialet.

Det är nog beträffande namnpublicering som de största förändringarna har skett på pressetikens område. Samtidigt är det här som de största skillnaderna i pressetiskt hänseende föreligger mellan svensk (och i viss mån nordisk) press och pressen i de flesta andra jämförbara länder. Utgångspunkten i Sverige kring sekelskiftet var densamma som den i stort sett fortfarande är i t ex det kontinentala Europa och i anglosaxiska länder, nämligen att namnet på personer som är i konflikt med myndigheterna fritt kan publiceras.

Det är en lång utveckling som lett fram till den nuvarande utformningen av publicitetsregel 15 och den praxis som vilar på denna. Redan i en PM från PK:s styrelse 1900 uppmanades tidningarna att undvika publicering av bl a nådeansökningar, beklännelser för polisen samt domar till böter eller kortare straff, särskilt i sådana fall där brottslingen är ung.

I de första etiska reglerna 1923 – de s k PK-reglerna – slogs fast bl a att ”i brottmålsfall, där villkorlig dom enligt lag kan komma i fråga, bör publicering icke ske, åtminstone icke med utsättande av namn”. I 1933 års regler uppmanades tidningarna att ”aldrig med namn och helst icke alls” rapportera ”brottmål, där villkorlig dom kan ifrågakomma, undantagandes smuggelmål och grövre trafikförseelser”. Enligt 1967 års regler borde namnpublicering undvikas vid fängelsestraff på två år eller därunder. Den nuvarande lydelsen tillkom 1974. Den som vill studera den här utvecklingen

närmare rekommenderas att läsa en artikel av Lennart Weibull och Britt Börjesson – ”Journalistik och pressetik. Exemplet svensk kriminaljournalistik under 1900-talet” – i Nordicom Nytt/Sverige 4–88.

PON höll i mars 1988 en överläggning om namn- och bildpublicering (när de pressetiska reglerna tillåter namnpublicering i fråga om den som är misstänkt för brott uppställer de inga hinder mot att också bild av den misstänkte publiceras, se PON 16/1984). Det konstaterades då att reglerna härom syftar till att inte försvåra misstänkta eller dömda personers återanpassning i samhället och inte förvärpa de anhörigas situation.

Som exempel på det sistnämnda kan anföras en helsidesartikel om rättegången mot den man som var åtalad för mordet på Olof Palme. I artikeln skildrades några av vittnena i målet, bl a en man som endast omnämndes med förnamn men vars ålder, nationella ursprung och tidigare yrkesverksamhet angavs. Han kallades gangster och påstods älska vapen samt vara hemfallen åt knarkmissbruk. Mannen och hans hustru anmälde publiceringen och PON ansåg att mannen hade kunnat identifieras. PON uttalade vidare i sitt klandrande beslut (15/1990):

I ärendet finns särskild anledning att pröva om utpekandet av mannen medfört oförskyllt lidande för någon enskild. När det gäller mannen själv kan det mot bakgrund av vad som framgår av polistförhørsprotokoll som getts in i ärendet inte antas att den anmälda artikeln medfört beaktansvärd publicitetsskada. I anmälan har hustrun gett exempel på vilket lidande utpekandet av mannen i artikeln medfört för henne och barnen. Vad hon uppger bär sannolikhetens prägel. Det bör läggas till grund för bedömningen i denna del. Enligt PON:s mening har utpekandet av mannen i artikeln medfört publicitetsskada för hans hustru och barn.

Även beträffande avlidna personer kan det av hänsyn till anhöriga finnas skäl att undvika namngivning, se PON 81/1990:

I den anmälda artikeln utpekades med namn en avliden svensk medborgare som skyldig till en synnerligen omfattande, grov internationell brottslighet. Såvitt visats har dessa påståenden inte bekräftats genom något domstolsutslag eller på annat otvetydigt sätt. Under sådana förhållanden borde tidningen – som inte påstått sig ha varit övertygad om att den avlidne inte hade några efterlevande anhöriga i landet – ha avstått från att namnge honom. Risken för att publiceringen skulle kunna förorsaka efterlevande ett stort obehag får anses bekräftad genom anmälningen. På grund av det anförda kan tidningen inte undgå klander för att i detta fall ha åsidosatt god publicistisk sed.

Namnpubliceringsreglerna i de nordiska grannländerna

Under PON:s överläggning i mars 1988 redovisades också namnpubliceringsreglerna i våra nordiska grannländer.

Finland har de namnpubliceringsregler som mest liknar de svenska. Enligt den allmänna regeln, som gäller sedan 1976, är namnpublicering i samband med brott motiverad endast då ett betydande allmänintresse kräver det. I Finland kan opinionsnämnden göra principuttalanden utan anknytning till enskilda fall. Ett sådant uttalande gjordes 1982 i namnpubliceringsfrågan. Enligt detta skulle bedömningen avse både den brottsliga gärningen och gärningsmannen. Brotten kunde grovt indelas i fyra kategorier: 1) gärningen riktar sig mot medborgarna eller hela samhället och får allvarliga följder i ekonomiskt eller sanitärt hänseende; 2) sådana brott mot enskilda personer som faller under allmänt åtal; 3) målsägandebrott; 4) förseelser och andra gärningar av mindre betydelse. Namnskyddet var minst i grupp 1 och mest omfattande i grupp 4. På bedömningen inverkade också gärningens lokala betydelse.

Beträffande gärningsmannen sades, att ju mera ekonomisk, politisk eller administrativ makt en person hade, desto större var allmänhetens rätt att få upplysningar om hans verksamhet. Namnskyddet var dock starkare då gärningen inte hade anknyt-

ning till gärningsmannens arbete, tjänsteställning, förtroendeuppdrag eller offentliga roll utan hänförde sig till hans privata sfär. Namn på barn och ungdomar eller psykiskt störda som begått brott borde inte publiceras.

I Norge har nyligen kommit ut en ny upplaga av motsvarigheten till våra spelregler för pressen. Publiceringsreglerna har reviderats så sent som i december 1987. I fråga om namn- och bildpublicering heter det nu: "Vær varsom med bruk av navn og bilde og andre klare identifikasjonstegn i retts- og kriminalreportasje. Vis særlig omtanke ved omtale av saker som er under etterforskning, og i saker som gjelder unge lovovertridere. Avstå fra identifikasjon når dette ikke er nødvendig for å tilfredsstille berettigede informasjonskrav."

Namnpubliceringsreglerna i *Danmark* skiljer sig mest från de svenska reglerna. Där sägs i fråga om den som är misstänkt eller åtalad för brott men ännu inte dömd, att hans namn inte bör publiceras, om inte ett allmänt intresse talar för att namnet offentliggörs. Sedan dom meddelats, gäller inga restriktioner i fråga om namnpublicering. Den danska pressetiska nämnden lägger stor vikt vid att en tidning håller en konsekvent linje beträffande publicering av namn. Om exempelvis en tidning publicerar namn på dem som dömts till fängelse i minst två år eller på förövare av grova våldsbrott, skall det ske undantagslöst. Påvisas det att tidningen i något fall avvikit från sin linje, kan tidningen klandras för att inte ha iakttagit god publicistisk sed. Den danska pressetiken ansluter sig i denna del till den engelska.

Hela ansvaret faller på den som återger materialet

Under PON:s överläggning diskuterades vidare nämndens egen praxis med utgångspunkt i ett antal typfall, vilka också ligger till grund för den följande framställningen. Den utgör ett försök att bestämma vad som avses med kriteriet "uppenbart allmänintresse".

Först kan det emellertid vara lämpligt att med ett par exempel

illustrera vad som menas med att "hela ansvaret för namn- och bildpublicering faller på den som återger materialet" (se även PON 44/1974 som refereras på sid 191 f och 216 ff).

Nya Wermlands-Tidningen (NWT) publicerade en artikel med rubriken **Rektor sköt tama älgkalvar med salongsgevär i trädgården**. Enligt artikeln hade rektorn – vars namn och bostadsort nämndes och vars bostad återgavs i bild – skjutit med salongsgevär mot en älgko och två kalvar som hade kommit in på hans trädgårdstomt. Rektorn dömdes sedermera för djurplågeri och olaga vapeninnehav till villkorlig dom och dagsböter. Dagen efter NWT:s artikel publicerade Göteborgs-Tidningen (GT) en artikel med rubriken **Rektorn som blev tjuvjägare av misstag**. I ingressen angavs skyttens namn och ålder. Artikeln – som illustrerades med en bild av skytten vars yrkestitel och namn angavs i bildtexten – innehöll i huvudsak samma uppgifter som NWT hade publicerat. Skytten kom även själv till tals.

Sedan skytten anmält NWT:s och GT:s publiceringar, anförde NWT i yttrande över anmälan att man med hänsyn till allmänintresset, händelsens allvarliga karaktär och risken för att andra villaägare skulle bli misstänkta hade funnit det nödvändigt att ange skytten med namn. GT anförde i sitt yttrande över anmälan att det, när tidningen dagen efter NWT:s stort uppslagna artikel publicerade en intervju med skytten, inte hade funnits anledning att avstå från identifiering, eftersom händelsen var allmänt känd i den region där skytten bor. PON uttalade bl a (65/1985):

Tidningarna kan inte klandras för att de refererade händelsen, som var av allmänintresse. Genom att utpeka skytten med fullständiga identifieringsuppgifter har NWT tillfogat honom ett onödigt lidande och därigenom brutit mot god publicistisk sed. Även GT har nämnt skytten vid namn och dessutom publicerat en bild av honom. Tidningen är inte ursäktad genom NWT:s föregående publicering. PON anser därför att även GT har brutit mot god publicistisk sed.

Gotlands Allehanda publicerade på en av sportsidorna en artikel med rubriken **Med sitt brottsliga förflutna** (fängelsedom på åtta må-

nader) **borde** (namnet på en idrottsman) **aldrig fått köra**. Artikeln handlade om en mästerskapsfinal i en motorsport där tre fordon hade hakat i varandra. En av förarna, som namngavs, utpekades som skyldig till "vurpan" och borde enligt artikeln ha uteslutits. Vidare anfördes bl a att föraren för kort tid sedan hade dömts för misshandel och stöld till åtta månaders fängelse. Den utpekade föraren anförde i en anmälan mot publiceringen att brotten inte på något sätt berörde hans idrottsliga verksamhet och att hans förbunds disciplinnämnd därför hade beslutat att inte företa någon åtgärd. Gotlands Allehanda hänvisade i sitt yttrande äver anmälan bl a till att föraren själv hade framträtt med namn och bild i sitt förbunds egen tidning och gett sin version av misshandelsfallet och möjliga konsekvenser för den sportsliga insatsen. PON uttalade (47/1986):

Som en allmän regel bör tidningarna undvika att publicera namn på personer som har dömts för brott. I detta fall förelåg ett par omständigheter som kunde tala för undantag från regeln. För det första hade anmälaren någon månad före publiceringen i Gotlands Allehanda låtit intervjuas i en motorsporttidning och därvid själv givit spridning åt att han, som var namngiven och avbildad i den tidningen, kort tid dessförinnan hade dömts till åtta månaders fängelse för att han misshandlat en annan yngling. För det andra kunde det hävdas att den som har dömts så strängt för ett våldsbrott inte borde tillåtas att delta i mästerskapstävlingar, framförallt därför att tävlingsidrott verkar idolbildande.

Nämnden anser att anmälarens framträdande i en specialtidning inte bör få till följd att han skall kunna namnges i en allmän nyhetstidning såsom dömd till fängelse för ett allvarligt brott. Vidare bör diskussionen om dömda personers deltagande i tävlingsidrott kunna föras utan att dessa personers identitet avslöjas. Publiceringen av ett genmäle skulle i detta fall inte ha minskat den skada anmälaren led genom omnämnandet i artikeln. Nämnden anser på grund av det anförda att tidningen i detta fall har åsidosatt god publicistisk sed.

Det demokratiska granskningsintresset

Utgår man från att det är en viktig uppgift för pressen att kritiskt granska makthavare och auktoriteter i det moderna samhället, bör det vara tillåtet att publicera namnet på exempelvis en politiker, en verkschef, en företags- eller fackförbundsledare eller en opinionsbildare som begått ett inte alltför bagatellartat brott i samband med sin tjänst eller som i övrigt gjort sig skyldig till sådant brottsligt eller omoraliskt handlande att man kan ifrågasätta hans eller hennes lämplighet för tjänsten eller uppdraget. Här kan också nämnas intresset av att avslöja att en ungdomsidol inte lever i enlighet med de höga ideal som han själv propagerar för (jfr det senast refererade fallet PON 47/1986).

Under PON:s överläggning anfördes angående detta typfall att det borde kunna vidgas till att omfatta maktpersoner i allmänhet. Å andra sidan framhölls att som makthavare borde inte betraktas lägre tjänstemän, t ex socialsekreterare. Vidare är det viktigt att vid bedömning om namn skall publiceras eller ej ta hänsyn till om ett klandervärt beteende skett i eller utom tjänsten. Man borde inte kräva högre moral av offentliga förtroendemän och tjänstemän än av folk i allmänhet. Endast om beteendet hade betydelse för förtroendet till vederbörande i tjänsten eller uppdraget borde han eller hon namnges. Människor bör inte avskräckas från att ställa sig till förfogande för allmänna uppdrag.

På första sidan publicerades en artikel under rubriken **Politiker åtalas för bidragsfusk**. Artikeln fullföljdes inne i tidningen. Politikern namngavs och på båda platserna i tidningen fanns bilder av honom. Det uppgavs att han var nämndeman, ordförande i polisstyrelsen samt ledamot i kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Han hade också varit ledamot i försäkringsnämnden, som beslutar om extra bidrag till pensionärer. Åtalet gällde försök till bedrägeri och osann försäkran, bestående i att politikern och hans hustru i en ansökan till försäkringskassan hade redovisat sin förmögenhet till ett för lågt belopp. Hade de oriktiga uppgifterna följts, skulle ett belopp på 1 500 kr felaktigt ha betalats ut som hustrutillägg. PON uttalade (5/1987, refererat även på sid 225):

Anmälaren har som politiker innehaft flera viktiga förtroendeuppdrag på det lokala planet, ett par av dem med anknytning till rättsväsendet. Det brott som han var misstänkt för hade visserligen inte något samband med hans uppdrag och var i och för sig inte av allvarligare slag. Brottet har med hänsyn till sin karaktär likväl, om han var skyldig, uppenbarligen varit ägnat att rubba hans medborgerliga förtroende. Att ange hans namn i samband med brottet har därför varit motiverat av allmänintresse.

Annorlunda bedömdes en likartad publicering beträffande en namngiven kommunal förvaltningschef, som enligt en hänvisningstext på första sidan hade fått ut 2 064 kronor för mycket i bostadsbidrag. Mannen kom till tals både på första sidan och i en artikel inne i tidningen med rubriken **Kommunal topptjänsteman fick för högt bostadsbidrag**. Han framhöll bl a att han hade fått höjd inkomst under bidragsåret och glömt att anmäla det till kommunens förmedlingsorgan samt att han hade betalat tillbaka pengarna så snart han hade anmodats av kommunen. I artikeln anfördes att det inte skulle bli någon polisutredning i mannens fall eftersom han hade fått ut bidraget 1976 och polisanmälan gjordes bara beträffande personer som det året hade fått ut 5 000 kronor för mycket. PON klandrade tidningen med följande motivering (PON 59/1981):

Anspråken på korrekthet i privata affärer sätts sedan gammalt högre i fråga om personer med ansvarsfull position än i fråga om folk i allmänhet. Att en kommunaltjänsteman i framskjuten ställning underlåter att anmäla en inkomsthöjning till bostadsstyrelsens förmedlingsorgan – något som gör att utgående bostadsbidrag fortsätter att utgå – är, oavsett om tjänstemannen handlat brottsligt, ett förhållande som är av allmänintresse. Det fanns emellertid inte tillräckliga skäl för tidningen att publicera tjänstemannens namn. Nämnden anser på grund av det anförda att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed genom den påtalade publiceringen.

I en serie artiklar behandlades den skuldharvan där fyra icke namngivna småföretagare begärts häktade för guldsuggling. Ett icke namngivet finansbolag uppgavs vara misstänkt för att ha köpt 18 kg insmugglat guld av "ligan" och två anställda vid bolaget hade anhållits. En dag upptogs hela tidningens löpsedel av rubriken **RIKSDAGSKANDIDAT från** (ortens namn) **anhållen i GULDHÄRVAN**. En stort uppslagen hänvisningstext på första sidan samma dag bar rubriken **Riksdagskandidat** (partibeteckning) **anhållen i guldharvan**. Enligt texten hade en namngiven person, som också avbildades på första sidan, dagen innan anhållits i sin frånvaro såsom misstänkt för att ha låtit två medarbetare i sitt likaså namngivna bolag köpa upp till 18 kilo guld från en "smugglarliga" för bolagets räkning. Vidare uppgavs att den anhållne hade blivit första namn på partidistriktets riksdagslista och nummer fyra på länslistan till riksdagen samt att han hade börjat 1981 som ordförande för partiets ungdomsförening i hemorten och varit ledamot av kommunfullmäktige och skolstyrelsen till "häromåret". PON uttalade (74/1988):

Att en person, som placerats på en framträdande plats på ett riksdagspartis lista över kandidater till instundande riksdagsval, av allmän åklagare har förklarats på sannolika skäl misstänkt för allvarlig brottslighet i sin näringsverksamhet är otvivelaktigt en omständighet som har ett stort allmänintresse, särskilt inom den aktuella valkretsen. En från pressetisk synpunkt viktig princip är emellertid att båda parternas ståndpunkter bör återges vid ett sådant uppgiftslämnande som det här var fråga om. När anmälarens namn och bild först publicerades hade han inte fått del av åklagarens misstankar. Hans inställning till anklagelserna eller bemötanden var således vid denna tidpunkt helt okända.

Genom att under sådana förhållanden ändå namnge anmälaren som den misstänkte har tidningen enligt PON:s mening åsidosatt god publicistisk sed.

En tidning publicerade på första sidan en artikel under rubriken **Centerpolitiker misstänkt för skattebrott Avgår**. Löpsedeln domine-

rades av samma rubrik. En uppföljningsartikel inne i tidningen bar rubriken **Brottsmisstänkt C-politiker avgår**. I artikeln namngavs politikern och det nämndes att han var misstänkt för medhjälp till grovt skattebedrägeri. Politikern ansåg inte att namnpubliceringen hade varit påkallad av ett uppenbart allmänintresse. Från tidningens sida återopades däremot att han sedan flera år tillhörde kommunens mera etablerade politiker med ett antal förtroendeeuppdrag och att han i egenskap av ordförande i kommunens tekniska nämnd exempelvis hade skärpt övervakningen av kommuninnevånarnas taxe- och avgiftsbetalningar. PON uttalade (27/1984):

Namnpubliceringen hade varit ägnad att skada politikern och hans familj. När det gäller frågan, huruvida ett uppenbart allmänintresse krävt att han namngavs, märks till en början att det brott som han misstänktes för inte hade något samband med hans politiska uppdrag. Vidare är att beakta att han, såsom framgår av den påtalade artikeln, redan före publiceringen beslutat frånträda alla sina politiska uppdrag. Med hänsyn härtill kan inte ett sådant allmänintresse anses föreligga som annars är förenat med politikers åtgöranden i det privata.

I september 1979 publicerades på en tidnings första sida rubriken **JO-anmälan vållar skandal i valets elfte timme: Sossepamp förfalskade flygblad?** I texten under rubriken anfördes bl a följande: **Tre dagar före valet har sossepampen och kommunalrådet (namnet) JO-anmälts för förfalskning. Han har undertecknat ett flygblad om barnomsorgen med "kommunstyrelsen" trots att det inte fanns något beslut!** Bredvid rubriken fanns ett fotografi av kommunalrådet och inne i tidningen fanns en utförlig artikel i saken där han fick komma till tals. Den 4 oktober 1979 publicerade tidningen en artikel med rubriken **JO avvisar anmälan mot (namnet)**. I artikeln refererades JO:s beslut som hade följande innehåll: **Den undersökning Ni begär avser en fråga av huvudsakligen internt kommunalt intresse och den torde kunna utföras av kommunens egna organ.** P O klandrade tidningen (9/1980):

I de etiska reglerna för press, radio och tv uppmanas massmedia att vara särskilt varsamma i fråga om anmälningar till bl a JO och att uppmärksamma att anmälningar kan ha till enda syfte att skada den anmälde. Vidare rekommenderas massmedia att avstå från namnpublicering som kan skada om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. I det aktuella fallet anser jag inte att tidningen kan klandras för att den publicerade JO-anmälan, även om denna då ännu inte hunnit inges till JO, och därvid nämnde anmälarens namn. Däremot saknade rubriken om ett ifrågasatt förfalskningsbrott – vilken var kränkande för anmälaren – stöd i den följande artikeltexten. Genom att utforma rubriken på detta sätt har tidningen enligt min mening åsidosatt god publicistisk sed.

Verkställande direktören i Malmö Kommunala Bostads Aktiebolag (MKB) anhölls och häktades som misstänkt för bl a bedrägeribrott och dömdes sedermera till åtta månaders fängelse. Kort efter anhållandet publicerade vissa av Malmötidningarna uppgifter om de misstankar som låg bakom anhållandet. Tre av tidningarna namngav direktören ända från början medan en fjärde talade om honom som "högste chefen" för MKB e d. PON uttalade (4/1984):

Som chef för MKB intog direktören en viktig plats i Malmös offentliga liv. Han var ansvarig för förvaltningen av ett stort bestånd av kommunala fastigheter. Som PO har framhållit kan ingen erinran riktas mot att tidningarna behandlade brottsmisstankarna mot direktören, andra anmärkningar mot honom och hans aktieinnehav i andra bolag och därmed sammanhängande förhållanden. Det var knappast möjligt att redogöra för saken utan att alla initierade förstod vem det gällde. Allmänintresset var sådant att tidningarna inte kan klandras för att de publicerade direktörens namn eller identifierade honom som MKB:s chef.

— — —

(Vidare) fanns det goda skäl för tidningarna att i vissa hänseenden beröra direktörens privata ekonomi och vissa andra privata

förhållanden. En sida av saken var att det fanns anledning att tro att hans engagemang i förlustföretag kunde ha varit en drivkraft i de gärningar mot MKB som han misstänktes för. En annan sida var att vissa av misstankarna innebar att han skulle ha gynnat närstående på MKB:s bekostnad.

Var gränsen för namnpublicering bör dras beträffande högre stats-tjänstemän kan vara svårt att avgöra. En tidning publicerade på första sidan en rubrik som omtalade att ett ambassadråd skulle åtalas för grovt förtal. I texten namngavs mannen medan hans namn och titel jämte ett foto av honom utsattes i en artikel om saken inne i tidningen. Enligt artikeln ansåg åklagaren att mannen grovt förbrutit sig och att de uppgifter han lämnat var ägnade att medföra allvarlig skada för den förtalade. Sedan publiceringen anmälts, anförde tidningen i yttrande att sambandet med mannens tjänst hade vägt särskilt tungt vid bedömningen av publiceringen. Frågan om brottet var att anse som grovt eller ej var, enligt tidningens uppfattning, under sådana förhållanden inte relevant. Tidningen klandrades emellertid av PON (9/1980):

Den händelse, som avsågs med åtalet, får anses äga ett nära samband med förhållanden inom Sveriges utrikesrepresentation och biståndsverksamhet. En bevakning av dessa från pressens sida har en hög grad av allmänintresse. Det kan dock inte anses att allmänintresset motiverat en identifiering av anmälaren genom angivande av namn och bildpublicering.

En löpsedel dominerades av rubriken **HÖGSTE SKATTEPOLISENS MAFFIAKONTAKTER GRANSKAS**. I anslutning till rubriken fanns en porträttbild under vilken angavs namnet på chefen för skatteenheten vid rikspolisstyrelsen. Större delen av en sida inne i tidningen upptogs av en artikel med rubriken **Högste skattepolisen och krogkungen VAR DE MER ÄN VÄNNER?** och följande ingress: **Vilka kontakter har landets högste skattepolis, kommissarie (namnet), med krogmaffian? Det skulle den hemliga kommission som rikspolischefen hade tillsatt utreda. Men innan kommissionen började sitt**

arbete blev (namnet) "varnad" av högsta ledningen för rikspolisstyrelsen. Kommissarien anmälde tidningen och påtalade bl a att publiceringen varit ägnad att utsätta honom för misstanke om brott. PON friade emellertid tidningen (35/1982):

Av handlingarna i ärendet framgår att anmälaren haft vissa förbindelser med den i de påtalade artiklarna omnämnde personen inom restaurangbranschen som sedermera blivit föremål för utredning med anledning av misstanke om ekonomisk brottslighet. Med hänsyn till anmälares ställning som kriminalkommissarie hos rikspolisstyrelsen var detta uppenbart ett förhållande av beskaffenhet att påkalla uppmärksamhet från pressens sida. Tidningens uppgift på löpsedeln och i artikeln att anmälares "maffiakontakter" granskades, har dock i denna sin kategoriska form visat sig vara oriktig. Den utredning som åsyftas avsåg andra förhållanden, låt vara att man räknade med att träffa på anmälares namn. En utredning som företagits rörande anmälaren hade avslutats redan något år tidigare.

Den påtalade löpsedeln och artikeln var sålunda missvisande såtillvida som de ingav läsaren föreställningen att anmälaren var föremål för särskild granskning inom rikspolisstyrelsen. De var genom den missvisande uppgiften besvärande för anmälaren. — — — I den nämnda artikeln framhölls emellertid samtidigt, att anmälaren inte var misstänkt för brott. Vidare fick han komma till tals i artikeln — — — och fick därmed tillfälle att förklara sig.

Visserligen har tidningen brustit i omsorg vid publiceringen av den missvisande och för anmälaren besvärande uppgiften. Med hänsyn till uppgiftens innehåll i förening med de sist angivna omständigheterna finner emellertid PON publiceringen inte vara sådan att tidningen skall anses ha åsidosatt god publicistisk sed.

Beträffande personer som inom den privata sektorn intar en sådan ställning att namnpublicering får godtas kan hänvisas till PON 19/1981 (refererat på sid 28 f: Peder Wallenberg).

Även ledande företrädare för fackföreningsrörelsen kan anses vara sådana offentliga personer som får tåla namnpublicering i samband med grundade brottsmisstankar. Svårigheten ligger bl a i att dra gränsen kring "ledande" företrädare. I samband med att det inom Svenska Transportarbetareförbundet lades fram en intern revisionsutredning rörande rese- och traktamentsersättningar till anställda befattningshavare inom förbundet förekom vissa publiceringar som klandrades av PON (41/1980):

Vid en granskning av de påtalade artiklarna finner PON, att särskilt en av de anmälda tidningarnas publicering innebar klara beskyllningar mot bland andra (förra redaktören för förbundets tidning) om att denne gjort sig skyldig till skattefusk. Det från tidningens sida åberopade allmänintresset påkallade självfallet en publicering av själva saken men kan ingalunda anses ha motiverat att anmälaren utpekades i sammanhanget. Detta gäller även för det fall att tidningen skulle ha haft fog för sina påståenden.

En löpsedel upptogs helt av ett porträttgalleri över 44 advokater jämte rubriken **DÄRFÖR BLEV DE PRICKADE Expressen har listan**. Under varje porträttbild angavs med mycket liten grad respektive advokats namn och hemort samt den disciplinpåföljd som han eller hon ålagts av Advokatsamfundets disciplinnämnd liksom en summarisk motivering till beslutet. Samma porträttgalleri och bildtexter – satta med ännu mindre grad – upptog större delen av tidningens första sida. Ovanför porträttgalleriet fanns rubriken **PRICKADE** och därunder rubriken – **Expressen har listan på de 44 advokaterna**. Ett uppslag inne i tidningen – omfattande i det närmaste två hela sidor – bar rubriken **DÄRFÖR BLEV DE PRICKADE**. Större delen av uppslaget upptogs av samma porträttgalleri och bildtexter som fanns på löpsedeln och första sidan men i större format. I artikeltexten anfördes bl a att Advokatsamfundets disciplinnämnd under 1985 hade utdelat 15 varningar och 35 erinringar men inte uteslutit någon ledamot. PON friade tidningen (71/1986):

Enligt de pressetiska reglerna skall tidningarna avstå från namnpublicering, som kan skada, om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. De anmärkningar som Advokat-samfundet riktat mot anmälarna har på ett korrekt sätt redovisats i den anmälda publiceringen. Med hänsyn till advokaternas ställning i samhället får de tåla att anmärkningar av detta slag från deras eget samfund offentliggörs. Anmälarna har därför inte lidit sådan skada av publiceringen, att tidningen skall anses ha underlåtit att iaktta nämnda pressetiska regler.

En liknande bedömning av advokatens ställning gjordes i ett ärende som gällde några artiklar om en företagare vars företag hade försatts i konkurs. Enligt en av artiklarna var konkursförvaltaren, en namngiven och avbildad advokat, misstänkt för egenmäktigt förfarande på grund av att han hade tagit egendom i beslag hos företagaren trots att det inte fanns några bevis för att egendomen tillhörde konkursboet. Det uppgavs att åklagaren övervägde att väcka åtal mot förvaltaren, som kom till tals i artikeln. En månad senare rapporterade tidningen att åklagaren beslutat väcka åtal mot förvaltaren, som denna gång inte namngavs. PON uttalade (16/1988):

Advokatens åtgärder som konkursförvaltare i handelsbolaget tillhör en lagreglerad funktion av stor betydelse i det ekonomiska livet. När hans åtgärder som konkursförvaltare kom att ifrågasättas av rättsliga instanser, fanns därför starka skäl för en offentlig belysning. Om en sådan skulle äga rum, fanns å andra sidan små möjligheter att skydda förvaltaren mot identifiering. Nämnden anser därför att det inte finns skäl till klander.

Däremot har identifieringen av läkare varit föremål för skiftande bedömningar. I en artikel om verksamheten vid en psykiatrisk klinik redovisades tre dödsfall som inträffat bland patienterna och som sades ha lett till att socialstyrelsen ingripit mot kliniken. Styrelsen föreslog enligt artikeln att en av de ansvariga överläkarna, vilken namngavs, skulle isoleras från klinikens övriga

verksamhet. Det uppgavs att han tidigare prickats för ”bristande läkarmedverkan” vid behandlingen av en patient. Artikelns rubrik löd: **Skoningslös kritik mot psykiatriska kliniken** (ortens namn) – **ISOLERA ÖVERLÄKAREN**. Under rubriken fanns en bild av överläkaren som namngavs i bildtexten och enligt denna anklagades för att vara nyckelfigur i vårdskandalen. Överläkaren anmälde tidningen och påtalade bl a att artikelns framställning var kränkande för honom och att han hade utpekats med namn och bild. PO lämnade anmälan utan åtgärd med följande motivering som PON senare anslöt sig till (39/1982):

— — — Det kan således inte erinras mot att tidningen behandlade socialstyrelsens rapport och återgav den kritik som däri hade framförts mot Er. — — — Jag anser inte att redovisningen av rapportens innehåll i väsentlig mån var felaktig även om rubriken var hårdragen. — — — Sammanfattningsvis anser jag att den påtalade artikeln inte utgör tillräcklig anledning till klander mot tidningen och att Era intressen kunde ha tillgodosetts om Ni genast hade begärt genmäle i tidningen.

En hänvisningstext på första sidan bar rubriken **Myndigheter jagar läkare – hotas av avsked, straffskatt och åtal**. I texten anfördes om en läkare, vars namn inte angavs men väl hans bostadsort, bl a att hans arbetsgivare landstinget ville ”sparka” honom och att socialstyrelsen ville bestraffa honom sedan han skrivit ut narkotiska preparat till kända missbrukare. Enligt en insidesartikel var utredningen inte offentlig men en utredare bekräftade att recept hade skrivits på fingerade namn och att om detta skett medvetet var det fråga om osant intygande, alltså en form av förfalskning. Länsåklagaren uppgavs avvakta en eventuell anmälan från ansvarsnämnden. PON klandrade tidningen (53/1982):

Genom den omfattande redovisningen av anmälarens förhållanden kunde han identifieras, trots att han inte namngavs i tidningen. Tidningen borde därför inte ha publicerat, att anmälaren misstänktes för oriktig narkotikaförskrivning och osant intygande.

En serie artiklar handlade om en döende patient som en namngiven läkare hade vägrat vätsketillförsel. Läkaren påtalade i en anmälan bl a att han utpekats med namn och bild trots att varken socialstyrelsen eller ansvarsnämnden hade avslutat utredningen i ärendet. PON uttalade (62/1986, se även sid 83 f):

Frågor som rör livsuppehållande vård och terminalvård är av stort allmänintresse. Någon invändning mot att tidningen utförligt och kritiskt redovisat ett enskilt vårdfall där dessa frågor aktualiserats kan inte resas. Med hänsyn till den framförda kritiken var det riktigt att ange var vården ägt rum. Någon erinran kan då inte göras mot att den för vården ansvarige läkarens namn och bild publicerades.

En löpsedel dominerades av rubriken **Patienter skadade av fel vård DE HÄR LÄKARNA VARNAS GT granskar 50 fall**. På tidningens första sida fanns över hela sidan under rubriken **LÄKARNA SOM BLEV VARNADE GT redovisar hela listan** följande hänvisningstext:

Varje år skadas många patienter på svenska sjukhus. Orsaken är att läkare eller annan vårdpersonal slarvar. En del av patienterna skadas till döds. Förra året prickades mer än 100 läkare, sköterskor eller andra anställda inom sjukvården av sjukvårdens hälso- och ansvarsnämnd. – 54 anställda hade gjort sig skyldiga till så allvarligt slarv att de varnades. I ett fall drogs legitimationen in med omedelbar verkan. – GT redovisar i dag samtliga de fall där vårdpersonal varnats.

En tvåsidig uppföljningsartikel inne i tidningen bar rubriken **LÄKARNAS LIVSFARLIGA MISSTAG**. I en särskild artikel på samma uppslag med rubriken **DE GAV PATIENTERNA FEL VÅRD** namngavs 54 personer som under 1985 tilldelats varning av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. I anslutning till var och en av dessa personer angavs titel, ålder och arbetsplats samt refererades i korthet omständigheterna i fallet. PON uttalade (97/1986):

Klart är att redan namnpubliceringen i och för sig medfört skada för de utpekade.

Enligt vad som anförts i den framträdande hänvisningsartikeln på tidningens första sida hade av mer än 100 prickade läkare, sköterskor och andra anställda inom sjukvården 54 gjort sig skyldiga till så allvarligt slarv att de varnades. I en av de tre uppföljningsartiklarna inuti tidningen sägs bl a att felet måste vara mycket grovt för att en varning skall utdelas. Vidare anføres i en ledarartikel i anslutning till den påtalade namnpubliceringen bl a följande: "Man kan ha stor förståelse för att en stressad läkare på en akutmottagning i slutet av ett långt arbetspass begår ett fel. Ansvarsnämnden torde också ta hänsyn till sådana förmildrande omständigheter. Men den hemska sanningen är att det inte bara rör sig om mänskligt förståeliga och trots allt ursäktliga fel. Inom den svenska sjukvården begås också en mängd fel som beror på häpnadsväckande slarv och nonchalans. I vissa fall kan man tala om bristande respekt för patienten och ett åsidosättande av läkaretiken."

De återgivna raderna är ägnade att inge läsaren intrycket att de befattningshavare som tilldelats varning gjort sig skyldiga till grova fel. Handlingarna i ärendet ger emellertid inte grund för ett generellt sådant antagande. De korta notiserna i samband med de olika namngivna befattningshavarna blir därmed missvisande ifråga om vad som givit anledning till varningen. Härigenom förvärras den skada själva namnpubliceringen medfört.

Från tidningens sida har till försvar för namnpubliceringen åberopats bl a att en sådan form av öppenhet förhoppningsvis kan leda till en skärpning inom sjukvården och att den under alla omständigheter bör öka den enskilda patientens eller anhöriges kunskap och möjlighet att hävda sin rätt och att i efterhand påtala eventuella fel. Vidare har tidningen framhållit att det är ett avsevärt allmänintresse att på detta sätt få en samlad överblick över de allvarliga felstegen inom vårdapparaten under ett år. Tidningen har också fäst avgörande vikt vid att publiceringen gäller av samhället legitimerade yrkesutövare i offentlig förtroendeställning, vilka efter noggrann prövning tilldelats varning efter oprofessionellt agerande.

PON kan inte dela någon av de uppfattningar hos tidningen som här kommit till uttryck. Att misstag och felgrepp förekommer inom sjuk- och hälsovården är självfallet av sådant allmänintresse att förhållandet förtjänar publicitet. Vilka enskilda personer som gjort sig skyldiga till det ena eller det andra av de fel som här är i fråga har däremot inte sådant allmänintresse att en namnpublicering, med uppenbara skador som följd, varit motiverad.

PON finner på grund av det anförda att tidningen genom den påtalade namnpubliceringen åsidosatt god publicistisk sed.

PON:s bedömning av detta fall synes mig svärförenlig med uttalandet rörande ”prickade” advokater i det tidigare referade 71/1986 (sid 170 f).

Det kan i vissa fall föreligga ett uppenbart allmänintresse av att avslöja att en person, t ex en elitidrottsman som är föremål för viss idolbildning, inte lever och uppför sig på ett sätt som överensstämmer med den offentliga bilden av honom (jfr det på sid 161 f referade ärendet PON 47/1986 om en deltagare i en mästerskapsfinal i motorsport vilken kort tid dessförinnan dömts för misshandel till åtta månaders fängelse).

Vidare han hänvisas till en intervju i tidningen Z med Jannike Björling som berättade om sitt förhållande med Björn Borg. På löpsedeln och omslaget fanns rubriker som **Mitt ”ljuva liv” med Björn och kokain** och **Mitt liv med Björn och kokain**. I intervjun lämnade Jannike Björling under mellanrubriken **Första kokainfesten** uppgifter om att Björn Borg hade introducerat henne i bruket av kokain och själv hade missbrukat kokain i sådan omfattning att det hade drivit henne till ett självmordsförsök. PON anförde (36/1990, även refererat på sid 31, 134 och 228):

Björn Borg har under många år varit föremål för en sällsynt omfattande publicitet i massmedierna. Detta gäller även tiden efter det att han slutade som aktiv tennisspelare. Han har upp-

fattats som en idol av många idrottsungdomar, och han har kunnat falla tillbaka på sin popularitet i sin nya roll som affärsman. Han har också i vissa officiella sammanhang agerat som representant för svenska intressen utomlands.

Gäller det en person i Björn Borgs ställning, kan det inte utan vidare anses oförsvarligt att publicera uppgifter som korrigerar den gängse bilden av vederbörande. En förutsättning för att uppgifter om exempelvis narkotikamissbruk skall få ges offentlighet i sådant syfte måste emellertid vara att de är väl underbyggda. Som PO har framhållit är det i det närmaste omöjligt att frita sig från beskyllningar om narkotikaanvändning.

De uppgifter som har lämnats av Björn Borgs f d sambo och motpart i en vårdnadstvist har inte haft sådan halt att det har varit försvarligt att publicera dem. Att Z samtidigt återgav tidigare uttalanden av Björn Borg som ett bemötande rubbar inte detta omdöme. PON anser därför att det var ett brott mot god publicistisk sed att återge de kränkande påståendena om narkotikabruk från Björn Borgs sida.

Det kan tilläggas att tidningen Z:s ansvarige utgivare genom domen 14 maj 1990 av Stockholms tingsrätt (avd 8, DB 11) dömdes för förtal p g a den aktuella artikeln.

Konsumentintresset

En tidning publicerade en artikel med rubriken – **Tro inte på den här försäkringen**. Enligt ingressen varnade en namngiven man för en försäkringsbedragare som härjade i Bohuslän. Mannen uppgav att flera äldre personer i hans bekantskapskrets hade lurats att betala 225 kronor för ett värdelöst garantiavtal för hushållsmaskiner. Enligt avtalet skulle 50 procent av alla kostnader för reparation av hushållsmaskiner under två år ersättas av "F:a Svenska Maskingarantier." Till och med skador på grund av slitage skulle berättiga till ersättning enligt avtalet. Firmans adress och telefon angavs i avtalet, som var undertecknat av bedragaren. Enligt artikeln fanns varken firman eller undertecknaren på den uppgivna adressen. I

artikeln utsattes firmans adress och det namn som bedragaren hade uppgivit på avtalet. Detta avbildades i faksimil. Enligt artikeln hade saken polisanmälts. PON uttalade (57/1978, jfr PON 58/1989 refererat på sid 240):

Konsumentupplysning är ett viktigt inslag i en tidnings verksamhet. Det är ett starkt intresse att pressen granskar och bedömer tjänster som erbjuds allmänheten. Det kan visserligen ifrågasättas, om detta syfte hade krävt att tidningen utpekade anmälaren genom att sätta ut hans namn och adress. Det kan emellertid hävdas att varningen härigenom blev effektivare. Nämnden anser därför att tidningen i detta fall inte har åsidosatt god publicistisk sed.

I en artikel med rubriken **Nytt köpkort i marknaden: Smålandsdirektör ombud för svensk "björnliga"** uppgavs bl a att marknadschefen för det bolag som stod bakom kortet var åtalad för grovt bedrägeri, grova skattebrott och grovt gäldenärsbrott och att han hade ett sex månaders fängelsestraff att avtjäna för utprångling av falska dollarsedlar. PON uttalade (32/1982, se även sid 35):

Det kan enligt nämndens mening inte riktas någon erinran mot att tidningen tog upp bolagets verksamhet till kritisk granskning och därvid redovisade åtalet mot marknadschefen för grov ekonomisk brottslighet.

En stort uppslagen artikel – med rubriken **Varningsflagg för lycköskare** – handlade om en namngiven person som några dagar tidigare i annonser i dagspressen hade publicerat en inbjudan att teckna aktier i ett namngivet förvaltningsbolag. Artikeln innehöll en varning för att teckna aktier i bolaget, som uppgavs inte vara registrerat. Vidare uppgavs att bokföringen var bristfällig och att mycket pekade på att en stor del av kundernas medel använts för att finansiera direktörens privata konsumtion. Under hänvisning till denna publicering införde en annan tidning en artikel med rubriken **Kundernas miljoner gick till lyxbilar, resor och löner**. Enligt artikelingressen misstänktes en "amatatörekonom" vars ålder men

inte namn angavs, ha lurat privatpersoner på upp till 30 miljoner kronor. Artikeln illustrerades med en bild av två personbilar. Bildtexten löd: **Kundernas pengar fick bland annat betala den här Porschen och BMW:n åt (ålder)-åringen.** Enligt en senare artikel hade "amatörekonomen" gripits av polisen misstänkt för att ha lurat 600 personer på miljontals kronor och sedan anhållits misstänkt för förskingring, försök till skattebedrägeri och brott mot löneförbudet enligt aktiebolagslagen. P.O.N. uttalade (65/1990, se även sid 49 och 233):

Anmälaren bedrev genom sina bolag en verksamhet som riktade sig till allmänheten. Någon erinran kan därför inte göras mot tidningarna för att de i samband med att allmänheten varnades för att satsa pengar i bolagen namngav anmälaren eller lämnade identifierande uppgifter om honom. Visserligen borde tidningarna ha låtit anmälaren komma till tals i anslutning till redovisningen av misstankar mot honom om oegentligheter, men med hänsyn till syftet med artiklarna bör tidningarna ändå inte klandras för denna underlåtenhet.

Den andra tidningen har främst i rubrik och bildtext gjort sådana kategoriska påståenden om brott, att tidningen får anses ha tagit parti i skuldfrågan. I detta hänseende har tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

En tidning publicerade på första sidan och inne i tidningen artiklar som handlade om hur en namngiven och avbildad kvinna såsom fastighetsmäklare förmedlade överlåtelser mot kontantersättning av hyresrätter. Det uppgavs att kvinnan hade egen mäklarfirma, att hon tills nyligen hade varit styrelseledamot i en av mäklarnas branschorganisationer och att hon även hade sysslat med utbildning av mäklare. Huvuddelen av artikeln inne i tidningen upptogs av utdrag ur bandade samtal mellan kvinnan och tidningens reporter. I dessa utvecklade kvinnan sin syn dels på en konkret affär, dels på frågan om köp av hyresrätter mera generellt. Det framgick av artikeln bl a att hon skulle uppbära förmedlingsprovision i det aktuella fallet samt att hon "en eller ett par gånger" tidigare hade

hjälp till vid överlåtelser mot vederlag av hyresrätter. PON friade tidningen på följande av PO anförda skäl (PON 8/1989):

De pressetiska reglerna ger tidningarna en vid ram för att lämna information och uttrycka åsikter liksom att kritiskt belysa olika samhällsförhållanden. Personer och företag som yrkesmässigt vänder sig till allmänheten måste tåla granskning i pressen av sin verksamhet, inte minst när det som i det aktuella fallet är fråga om reportage av konsumentupplysande karaktär.

Det kan därför inte erinras mot att tidningen behandlade fallet och därvid publicerade anmälarens namn och bild. Hon kom själv till tals i artikeln och har inte påtalat några felaktiga sakkuppgifter i denna. Det saknas anledning att ifrågasätta tidningens beredvillighet att publicera rättelse eller genmäle om anmälaren hade begärt det.

Sedan en man anhöllits som misstänkt för att ha utövat läkarverksamhet utan både legitimation och medicinsk utbildning, publicerades artiklar om saken. En löpsedelsrubrik löd: **Falske läkaren Här hade 25-åringen praktiken**. Rubriken illustrerades med ett foto av mannen och en bild av den fastighet där han haft sin praktik. Även på första sidan fanns en bild av mannen samt rubriken **Bluffdoktorn Är du hans patient – sök riktig läkare!** I ingressen namngavs mannen och det uppgavs att han behandlat människor, som nu uppmanades att söka riktig läkare eftersom de kunde ha fått allvarliga skador av behandlingen. PON uttalade (32/1981):

Såsom tidningarna hävdar får det anses ha varit ett uppenbart allmänintresse att den person som falskeligen uppträtt som läkare namngavs i artiklarna. Därigenom kunde personer som behandlats och ordinerats läkemedel av honom uppmärksammas på behovet att söka adekvat vård.

PON anser på grund av det anförda att tidningarna inte har åsidosatt god publicistisk sed genom de anmälda artiklarna.

PON har i flera uttalanden framhållit att det med hänsyn till syftet med näringsförbud är ett uppenbart allmänintresse att nam-

nen på dem som ådömts sådant förbud publiceras (t ex 56/1982 samt JO:s ämbetsberättelse 1984–85 s 327 ff angående en kronofogdemyndighets annonsering i dagspressen om näringsförbud som ålagts en namngiven person, en annonsering som i sak godtogs av JO även om han hade vissa invändningar mot annonsens utformning). Såsom senare skall redovisas har PON dock inte ansett att detta intresse motiverar att också uppgifter om brott som dessa personer begått publiceras.

Intresset av upplysning kring vissa brottstyper

Beträffande grova narkotikabrott har PON sedan länge intagit en liberal inställning till namnpublicering. Som skäl härtill har nämnden anfört, att det är en angelägen uppgift för pressen att sprida upplysning om de allvarliga samhällsproblem som den illegala handeln med narkotika utgör och att det med hänsyn särskilt till de grova narkotikabrottens samhällsfarlighet inte kan riktas någon erinran mot att pressen gör allmänheten uppmärksam på sådana brott och deras förövare (se t ex 14/1971, 18/1977 samt 43 och 44/1982; referat på sid 221 f). En artikel om en person, som sades **leva på knark** och vara **toppman i jättehärva**, friades (PON 6/1980):

De narkotikabrott för vilka anmälaren misstänktes hade mycket stor omfattning. Brott av detta slag kan medföra stora skador. Publiciteten om sådana brott ingår i underlaget för debatten om åtgärder mot bruket av narkotika.

En landsortstidning ansågs sålunda inte ha åsidosatt god publicistisk sed när den namngav fyra personer som dömts för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling till fängelsestraff som varierade mellan tre och ett halvt och sex år (PON 65/1980):

När det gäller det här ifrågavarande fallet är tydligt att namnpubliceringen med hänsyn till vissa förhållanden, såsom att fråga är om ett ovanligt släktnamn i en mindre ort än våra allra största städer, drabbat anhöriga särskilt hårt. Omständigheter-

na är emellertid inte sådana att nämnden finner anledning frånga den här tidigare angivna principen i fråga om grova narkotikabrott.

Under PON:s överläggning i mars 1988 ansåg flera av nämndens ledamöter att godkännande av publicering av namn på dem som gjort sig skyldiga till exempelvis grovt narkotikabrott närmast var betingat av ett kriminalpolitiskt intresse och ett uttryck för allmänprevention, dvs att avskräcka andra från att begå sådana brott, samt att det numera knappast fanns skäl att särbehandla dessa fall.

En viss uppmjukning av praxis har också kommit till uttryck vid bedömningen av en artikel som redovisade en dom varigenom en 21-årig man och en 19-årig kvinna dömts för grov varusmuggling av narkotika (cirka ett kilo amfetamin) till fängelse i tre respektive ett och ett halvt år. De dömda hade känt varandra och stundtals bott tillsammans under 4–5 år. Brottet hade begåtts på uppdrag av en person som lånat mannen pengar för att täcka dennes spelskulder. Genom att mannen hämtade ett paket amfetamin i Holland skulle en del av skulden kvittas. Kvinnan hade på mannens anmodan följt med till Holland och sedan fört in amfetaminet i Sverige. I domen framhölls, utöver hennes ungdom och det inflytande mannen haft på henne, att hon inte var straffad tidigare och saknat ekonomisk vinning av smugglingen samt haft en oklar uppfattning om farligheten av den insmugglade narkotikan. Mannen och kvinnan, som båda hade ovanliga efternamn, namngavs i artikeln som illustrerades med foton av dem. PON uttalade (1/1988):

Den grova narkotikabrottsligheten kännetecknas vanligtvis av ett starkt vinstintresse och en total likgiltighet för de synnerligen allvarliga skadeverkningar som hanteringen medför. PON:s praxis när det gäller namnpublicering i samband med brott av detta slag bör ses mot denna bakgrund och den omständigheten att påföljderna här som regel innebär mycket långvariga frihetsberövanden. Straffminimum för grovt narkotikabrott är två års fängelse.

Det torde inte råda någon tvekan om att namnpubliceringar vid brott alltid är mycket besvärande och kännbara för gärningsmannen och hans närstående. Inte sällan kan en sådan åtgärd också påtagligt försvåra den dömdes möjligheter att återanpassa sig i samhället. Med hänsyn härtill framstår det från pressetisk synpunkt knappast som godtagbart att en namnpublicering undantagslöst anses försvarlig så snart det varit fråga om ett narkotikabrott, vilket betecknas som grovt. De humanitära skälen bör tillmätas stor betydelse i fall då brottet på grund t ex av gärningsmannens ungdom eller den utmätta påföljden har bedömts som mindre svårartat.

Enligt PON:s mening var förhållandena kring de nu aktuella brotten sådana att tidningen i varje fall borde ha avstått från att publicera kvinnans namn och bild. Med hänsyn till den uppfattning angående det pressetiska läget med avseende på namnpubliceringar vid grova narkotikabrott som PON:s tidigare uttalanden kan ha föranlett, finner nämnden likväl inte anledning att klandra tidningen för den nu behandlade publiceringen.

Frågan om namnpublicering kan godtas har ansetts mera kontroversiell vid *grov ekonomisk brottslighet* än när det gäller grovt narkotikabrott (jfr några i närmast föregående avdelning om "konsumintresset" refererade fall samt PON:s på sid 195 f refererade uttalande 29/1981). I PON:s uttalande 46/1981 – som berörts tidigare på sid 101 f och avsåg en artikel om en såsom skattesmitare utpekad läkare – anfördes helt allmänt att det för att namnpublicering skulle anses motiverad av ett uppenbart allmänintresse borde krävas "att den utpekade företagit transaktioner som menligt påverkat andras förhållanden till exempel genom att företag drivits i konkurs och arbetstagare därmed förlorat sina anställningar, eller eljest är särskilt uppseendeväckande".

I uttalande 33/1982 fastslog PON att det från pressetisk synpunkt inte finns något att invända mot att tidningar ger publicitet åt förhållanden som leder eller medverkar till att ett stort företag går i konkurs. Det kunde enligt PON i ett sådant sammanhang även vara försvarligt att nämna att två namngivna låneförmedlare

själva hade stora oreglerade skulder och att de – kort tid före ett åtagande att mot ett anseeligt förskottsarvode förmedla ett större lån till det konkurshotade företaget – själva hade försatts i konkurs. Däremot kunde det inte anses att ett uppenbart allmänintresse krävde att tidningen publicerade ett uttalande av en särskild utredningsman att han övervägde att polisanmäla den ene av låneförmedlarna om denne inte inom kort tid kom med en godtagbar förklaring. Tidningen borde alltså ha avstått från publiceringen av antingen namnet eller brottsmisstanken. Än mindre förelåg enligt PON:s mening särskilt starka skäl för att i artikeln redovisa de bägge männens kriminella förflutna.

I ett annat ärende (42/1982) uttalade PON att uppgifter om en namngiven persons skatteskuld (i detta fall överstigande en miljon kronor) och om den verksamhet vari skulderna uppkommit samt om eventuella konkurser inte omfattas av privatlivets helgd och kan publiceras utan erinran från pressetisk synpunkt. Nämnden framhöll dock i samma uttalande att uppgifter om brott (i det aktuella fallet grovt skattebedrägeri) inte heller i sådana sammanhang får publiceras, varför tidningen klandrades. PON förklarade också att den vidhöll sin i ett par tidigare avgöranden (50/1973 och 23/1975) uttalade uppfattning att skattebrott – även grovt skattebrott – till sin art inte är sådant att namnpublicering i regel kan accepteras.

Tillämpningen av bestämmelserna om näringsförbud behandlades i en artikel där arton personer som ådömts näringsförbud avbildades och namngavs. För var och en lämnades ytterligare uppgifter om bakgrunden till näringsförbudet. Enligt uppgifterna hade många av dem dömts till frihetsstraff för delvis grova ekonomiska brott. PON klandrade tidningen med följande motivering (56/1982):

Med hänsyn till syftet med näringsförbud är det ett uppenbart allmänintresse att namnen på dem som ådömts sådant förbud publiceras. Däremot motiverar detta intresse inte att också uppgifter om brott som dessa begått publiceras.

Några tidningar publicerade en serie artiklar om utmätningen av ett litet privatägt flygplan till säkerhet för ägarens skatteskulder. Sedan kronofogden monterat av propellern hade ägaren monterat på en annan propeller och flugit planet söderut där det småningom återfunnits gömt i en lada i Skåne. PON uttalade (91/1982):

Som nämnden tidigare uttalat strider det inte mot de pressetiska reglerna att i ett fall som detta redovisa en namngiven persons skatteskulder och den verksamhet vari dessa uppkommit. Inte heller har reglerna utgjort hinder för att redogöra för kronofogdens ansträngningar att driva in skatteskulderna. Till denna redogörelse hör flykten med det utmäta flygplanet, som ger en särskild relief åt skildringen av myndigheternas svårigheter att fullgöra sina uppgifter. Den omständigheten att användandet av det utmäta flygplanet var ett brott och att detta påpekades i de anmälda artiklarna har med hänsyn till dessas allmänintresse inte behövt föranleda att tidningarna avstod från namnpubliceringen.

— — —

Två av tidningarna har utöver den sålunda godtagbara publiceringen infört uppgifter om att anmälaren tidigare dömts för rattfylleri och olovlig körning. Dessutom har den ena tidningen nämnt att anmälaren var misstänkt för häleri sedan polisen hittat en stulen bil i hans verkstad. Dessa uppgifter hade inte sådant allmänintresse som kunde motivera publiceringen. Inte heller fanns tillräckligt starka skäl i övrigt för den. Emellertid kan publiceringen av uppgifterna inte antas i sammanhanget ha tillfogat anmälaren någon nämnvärt ökad publicitetsskada. Det sist sagda gäller också den tredje tidningens i förbigående gjorda påstående att anmälaren även misstänktes för ekonomisk brottslighet.

På grund av det anförda finner nämnden inte tillräckliga skäl för att klandra någon av tidningarna för den anmälda publiceringen.

I en artikel om en konkurs i ett namngivet bolag uppgavs att bristen i konkursen enligt konkursförvaltarens berättelse väntades

stiga till cirka 60 miljoner kronor. Bolagets ägare och styrelseledamöter, två namngivna makar, borde enligt konkursförvaltaren åläggas näringsförbud i fem år. Artikeln berättade om bolagets verksamhet och om de uppkomna förlusterna. Den uppgav att bolaget hade överlätit tillgångar till ägarens minderåriga barn och gynnat vissa borgenärer. Konkursförvaltaren hade startat en rad återvinningsmål gällande flera miljoner kronor och hade dessutom framfört misstankar mot makarna för flera brott i samband med konkursen. Misstankarna gällde oredlighet, vårdslöshet och mannamån mot borgenärer, bokföringsbrott, bedrägeri och förbjudna lån till styrelsen – ägarna, dvs de namngivna makarna. En särskild artikel redogjorde för ett antal tidigare konkurser i företag som makarna haft ett mer eller mindre avgörande inflytande över. I samband med en av konkurserna omnämndes att mannen hade dömts för förskingring av pengar från konkursbolaget, som han dock inte ägde utan endast varit anställd i. Tidningen friades av PON (91/1986, jfr även 45/1987):

Den i den anmälda artikeln behandlade konkursen hade på grund av sin omfattning, den närmast ansvarige styrelseledamotens affärsmässiga bakgrund och de före konkursen genomförda transaktionerna med andra ägarmässigt närstående företag ett uppenbart allmänintresse. Det framstår därför inte som obefogat att tidningen i samband med redogörelsen för konkursförvaltarens officiella berättelse om konkursen även gav publicitet åt förvaltarens i berättelsen framförda misstankar om skilda i verksamheten begångna lagöverträdelser från de i artikeln namngivna styrelseledamöternas sida.

I artikeln uppgavs emellertid också att den styrelseledamot som närmast framstod som ansvarig för ifrågavarande lagöverträdelser i samband med en tidigare konkurs hade dömts för förskingring. Uppgiften om denna föregående kriminalitet var felaktig men tidningen har sedermera infört en rättelse i denna del. Med hänsyn härtill och då uppgiften som sådan inte nämnvärt förändrat den totala bilden av anledningarna till det begärda näringsförbudet finner PON inte tillräcklig anledning att klandra tidningen i detta fall.

Kvällspostens löpsedel dominerades av rubriken **NY OLJESKANDAL I VÄXJÖ! KÄND fotbollsledare ANHÅLLEN**. Samma rubrik återfanns samma dag på tidningens första sida ovanför en hänvisningstext, där namnet på den anhängne utsattes. Texten lød: **Nu drabbas Växjö av en ny oljeskandal i mångmiljonklassen. (Namnet), känd företagare och allsvensk fotbollsledare anhålls igår som misstänkt för att ha lurat staten på 22 miljoner kronor i bensinskatter.** Följande dag dominerades Smålandspostens löpsedel av rubriken **Bensinhärva i Växjö Misstänks ha lurat staten på 22 miljoner.** Samma rubrik och en bild av den anhängne företagaren fanns på tidningens första sida samma dag, där denne också namngavs. Bägge tidningarna klandrades av PON (120/1986, refererat även på sid 226):

Någon erinran kan inte riktas mot att tidningarna redovisade att en innehavare av ett oljebolag med verksamhet i stora delar av Sydsverige anhållits såsom misstänkt för att ha undanhållit bensinskatt på 22 miljoner kronor och att länsrätten beslutat om betalningssäkring hos innehavaren och bolaget till samma belopp.

Det får också godtas att bolaget namngavs i detta sammanhang. Den omständigheten att många människor därigenom kunde identifiera den anhängne utgjorde däremot inte tillräckliga skäl för att också namnge honom och publicera bild av honom. En sådan publicering medförde nämligen att han blev utpekad inför en vidare krets av människor, som endast kände till hans verksamhet i andra sammanhang. Vidare innebar Smålandspostens namn- och bildpublicering en ytterligare spridning av identiteten hos den anhängne utöver den som Kvällsposten åstadkommit föregående dag. Denna ytterligare spridning får antas ha ökat publicitetsskadan för anmälaren och hans familj.

En tidning publicerade några artiklar om en förundersökning som inletts med anledning av att ett namngivet företag försatts i konkurs året innan. I artiklarna namngavs och avbildades även företagets verkställande direktör och huvudägare som uppgavs vara misstänkt för en rad brott, bl a bokförings- och gäldenärsbrott. PON klandrade tidningen (73/1987):

Ett betydande allmänintresse knyter sig till förspelet och orsakerna till ett stort företags konkurs. Uppkommer det under konkursens gång befogade misstankar om brottslighet som har samband med konkursen – det rör sig oftast om s k ekonomisk brottslighet – är det naturligt att ge offentlighet också åt dessa. Samtidigt måste beaktas att mycket stor återhållsamhet skall iakttas med publiceringen av namn och bild på personer som är misstänkta för brott.

Tidningens påstående att publiceringen av misstankarna om brott i företagets verksamhet hade sin källa i bl a officiella uttalanden av konkursförvaltaren och två kronofogdar får läggas till grund för bedömningen. Det får anses godtagbart att till läsarna vidarebefordra att sådana misstankar över huvud taget fanns.

Omständigheterna har däremot inte gjort det försvarligt att med namns nämnande och med bild peka ut anmälaren som den i första hand misstänkte – särskilt som flera av de framförda brottsmisstankarna tedde sig osäkra. Det förhållandet att många läsare själva med ledning av egen kännedom likväl hade kunnat knyta misstankarna till anmälaren är därvidlag inte tillräcklig ursäkt; uppenbarligen har genom namn- och bildpubliceringen riskerna för publicitetsskador för anmälares del ökat.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att PON under 1980-talet i någon mån vidgat gränserna för identifiering vid grov ekonomisk brottslighet, samtidigt som man betonat vikten av att i förekommande fall skilja mellan yrkesidentitet och personlig identitet (se även PON 86/1983 och 29/1981 refererade på sid 193 resp sid 195 f).

Enligt en artikel med rubriken **Bryggare åtalas för miljöbrott** hade två av de högsta cheferna för ett namngivet bryggeri åtalats för *brott mot miljöskyddslagen*. Cheferna namngavs och det nämndes att de var verkställande direktör respektive platschef. Redan i ingressen angavs att de **misstänks ha kringgått de villkor som koncessionsnämnden för miljöskydd har bestämt**. Nämnden hade, enligt vad som anfördes i artikeln, år 1975 bestämt hur stora utsläpp som fick göras via avloppsvattnet av biokemiskt syreförbrukande äm-

nen, dvs ämnen som hotar syret i vattendragen. Vidare skulle varje pannenhet ha egna rökrör. Bryggeriet hade emellertid varken skaffat sådana separata rökrör eller hållit utsläppsnivåerna nere. Vid samtliga 16 mätillfällen under åren 1982–85 överskred sålunda bryggeriet koncessionsnämndens nivåer och utsläppen var enligt artikeln t o m så kraftiga att de ledde till driftsstörningar vid ett namngivet reningsverk. PON uttalade (94/1988):

Åtal för brott mot miljöskyddslagen, som avser utsläpp av miljöfarliga ämnen från ett större företag, är regelmässigt av sådant allmänintresse att det motiverar publicering av namn på såväl företaget som de åtalade. Någon omständighet som skulle hindra namnpublicering i det nu aktuella fallet har inte framkommit.

Vid grova *våldsbrott* – även mord – har PON däremot strikt upprätthållit huvudregeln att inte identifiera gärningsmannen (se dock sid 223 ff angående Palmemordet). Sålunda klandrades en insidesartikel – med rubriken **Livstidsstraff för två mord** – där den dömda mannen namngavs (35/1983). En annan tidning klandrades för att ha namngett två 19 respektive 21 år gamla män som dömts till långvariga fängelsestraff för mord bestående i att de efter att ha allvarligt misshandlat en tredje man hade fäst en sprängladdning på hans kropp och bringat den att detonera (115/ 1988; ett senare tryckfrihetsåtal mot tidningen ogillades emellertid av Nyköpings tingsrätt genom dom den 30 maj 1990, DB 336, vilket visar att de pressetiska och de tryckfrihetsrättsliga gränserna kan vara olika). Angående det sk styckmordet kan hänvisas till PON 41/1985 (refererat på sid 212 f).

Under juli–september 1988 publicerades en serie artiklar om det sk Åmselefallet, där tre personer dödats. I artiklarna, som började att publiceras tre dagar efter brottet, namngavs och avbildades två finländska medborgare – en 23-årig man och en 21-årig kvinna – som uppgavs vara misstänkta för gärningen. PON uttalade (16/1989):

Under tiden till dess att de misstänkta var gripna fanns ett beaktansvärt intresse att varna allmänheten för dem och att

främja polisens arbete med att spåra dem och därigenom minska riskerna för ytterligare våldsbrott. Detta borde emellertid ha kunnat göras utan att deras namn publicerades och utan att deras identitet röjdes. De angivna syftena gör det inte heller försvarligt att tidningen behandlade de misstänkta uppväxtförhållanden eller deras brottsliga förehavanden föregående år.

Den därigenom följande publiciteten under veckorna fram till tingsrättens beslut om rättspsykiatrisk undersökning var synnerligen omfattande. Utöver ytterligare publicering av namn och bilder tillkom mera omfattande och inträngande redogörelser för de misstänkta uppväxtförhållanden och för brott som de – särskilt mannen – hade förövat tidigare. Publiciteten under denna tid kring de misstänkta personliga förhållanden har inte uppburits av något allmänintresse.

Nämnvärd betydelse kan inte fästas vid den omständigheten att mannen vid en viss tidpunkt får anses ha gått med på att framträda öppet; ett sådant medgivande kan förklaras med att han med hänsyn till redan förekommen publicitet fann det meningslöst att kräva att få vara anonym.

Nämnden anser att tidningen i sin publicitet kring de misstänkta, bl a genom att namnge dem, har brutit mot god publicistisk sed.

Ej heller vid *spioneribrott* har PON ansett att namnpublicering generellt kan godtas (16/1984, refererat även på sid 192 f).

Varnings- eller polishjälpssintresset

Det senast referade fallet är också ett exempel på varnings- eller polishjälpssintresset som skäl för namnpublicering. Som synes intar PON i detta hänseende en mycket restriktiv inställning, kanske väl restriktiv enligt min mening. Sålunda synes det svårt att på ett någorlunda effektivt sätt varna allmänheten och främja polisens spaningsarbete utan att publicera åtminstone den efterlystes bild (enbart signalementet räcker knappast). Men det finns all anledning att avråda från att pressen blir ett bihang till Polisunderrät-

telser. Här kan också hänvisas till det senare på sid 213 refererade ärendet PON 29/1990 (spärrvakt jagas för våldtäkt).

I det på sid 188 refererade fallet med publiceringen – under rubriken **Livstidsstraff för två mord** – av namnet på den dömd mannen förklarade PON också att det inte kan anses vara ett uppenbart allmänintresse att, i ett fall som detta (där gärningsmannen omhändertagits för lång tid framåt), publicera hans namn för att varna allmänheten för honom (35/1983).

I ingressen till en artikel med rubriken **Var finns de tre konstskojar-na?** omtalades att tre av sex personer, som tingsrätten hade dömt till flera års frihetsstraff, hade överklagat domen. Tingsrätten hade förordnat att de dömda skulle häktas men fyra av dem befann sig på fri fot och höll sig undan. Tre av dessa avbildades och be- träffande en av dem publicerades också en bild av den fastighet där han hade sin bostad. Artikeln namngav dem som befann sig på fri fot och dessutom en person, som uppgavs sitta i häkte. PON uttalade (89/1983):

Enbart omständigheten att en för brott dömd person håller sig undan för att söka undgå eller uppskjuta straffverkställighet kan inte anses konstituera ett sådant uppenbart allmänintresse som kräver att den dömdes namn och bild publiceras.

Tidningen har hävdatt att den med sin anmälda publicering velat varna allmänheten för fortsatt brottslighet från de dömdas sida. Emellertid måste det förutsättas att den omfattande publi- citet, som redan under rättegången förekommit inom tidningens spridningsområde om konstbedrägerierna i fråga, inneburit att allmänheten blivit varnad för att inlåta sig på konstaffärer med okända. Det kan därför inte anses att namn- och bildpublice- ringen var försvarlig från angivna synpunkt.

Spektakulära brott

Den omständigheten att brott väckt stort uppseende bland allmän- heten anses av PON inte utgöra skäl för att godta namnpublice-

ring (se t ex 35/1983 och vissa andra tidigare i detta kapitel refererade fall).

En lokaltidnings löpsedel upptogs huvudsakligen av rubriken **REKORDRAZZIA MOT SPELKUNGEN – 36 greps fler jagas**. På första sidan anfördes att **Sveriges största spelhärva genom tiderna** sprängts i Örebro föregående kväll. Sammanlagt 90 poliser hade deltagit i **ett av de största polisuppbåden någonsin**. Tiotusentals kronor hade omsatts varje dag på illegal vadhållning på hästar och ligan hade haft kontakter på alla travbanor i landet som ringt in resultaten till spelcentralen. Centrum för härvan sades ha varit ett kafé och en biljardhall i centrala delen av staden. Det ena stället uppgavs ha starka band till den s k **spelkungen**. Under de följande dagarna publicerades även ”spelkungens” namn och bild i tidningen, som klandrades av PON (22/1984):

Redan omfattningen av det aktuella polisingripandet var mycket uppseendeväckande. Därtill kommer att det främst avsåg brottsliga verksamheter vilka i organiserade former kännetecknas av att de kan föranleda betydande sociala skadeverkningar. Dessa omständigheter kan likväl inte anses ha utgjort tillräckligt underlag för slutsatsen att ett uppenbart allmänintresse krävde att också vissa av de misstänkta identitet röjdes. Vad som i ärendet upplysts om dessa personer och deras förhållanden har inte heller kunnat motivera en sådan slutsats.

Det bör ha stått klart för tidningen att en publicering av ”spelkungens” namn och bild samt bilden på bostaden skulle vara ägnad att skada honom och hans familj, eftersom det inte kunde uteslutas att åtskilliga personer som hört talas om ”spelkungen” och hans verksamhet inte kände till hans namn och utseende. (Jfr det på sid 186 refererade PON 120/1986.)

Ett fall där namnpublicering godtogs på grund av de extraordinära omständigheterna kring brottet var det uppmärksammade bankdramat vid Norrmalmstorg 1973 där namnet på den man som misstänktes för att hålla gisslan i bankvalvet publicerades på ett tidigt stadium. Det visade sig sedan att ett misstag förelåg och att

den namngivne inte var inblandad i dramat. PON uttalade emellertid att om uppgiften varit riktig så hade det med hänsyn till omständigheterna inte förelegat något hinder för tidningarna att publicera den (44/1974).

När det gäller statsministermord kan publicering av gärningsmannens namn också godtas. När namn och bild på den anhallne "33-åringen" publicerades i tre tidningar anförde PON sålunda (84/1986, refererat även på sid 223 ff):

I det fall som nu föreligger till bedömande står det utom allt tvivel att själva brottet är sådant att allmänintresset motiverar namnpublicering. Vad frågan gäller är om vid tidpunkten för den påtalade publiceringen tillräckligt underlag förelegat för en namn- och bildpublicering eller omständigheterna eljest motiverat en sådan publicering (se om denna fråga i kapitel 16).

Intresset att undvika utpekande av oskyldiga

Det har tidigare ansetts att namnpublicering inte kan motiveras med att man vill förekomma att någon oskyldig blir utpekad utan att identifiering kan tänkas bli godtagen först när ryktesspridning redan har förekommit som utpekad en oskyldig (se PON:s förre ordförande Olle Höglund i Massmedia 1981 s 74). Senare avgöranden synes emellertid tyda på att PON i viss mån ändrat uppfattning. Det bör dock omtalas att det under PON:s överläggning i mars 1988 uttrycktes en viss skepsis beträffande ett par av dessa avgöranden.

Beträffande publiceringarna kring gripandet i maj 1983 av en överstelöjtnant vid flygstaben såsom misstänkt för spioneri uttalade PON (16/1984):

PON tar först upp till prövning om den namn- och bildpublicering som förekommit i många tidningar står i överensstämmelse med de pressetiska reglerna. Utgångspunkten för bedömningen är den regel som manar pressen att avstå från att publicera namn på den som är misstänkt för brott, om inte ett uppenbart

allmänintresse kräver att namn anges. PON har endast undantagsvis godtagit att allmänintresset påkallar namnpublicering i samband med brott. Spioneribrott har i princip inte hänförts till undantagen. Emellertid var det för publiceringen i förevarande fall väsentligt att kunna nämna att den som misstänktes ha utlämnat hemliga uppgifter var en centralt placerad officer med tillgång till kvalificerat hemliga uppgifter. Den krets av personer som omfattas av denna beskrivning kunde bedömas som så begränsad att risk förelåg att någon oskyldig blev misstänkliggjord om inte namnet angavs. Med hänsyn härtill anser PON att namnpubliceringen inte bör medföra klander för avvikelse från god publicistisk sed.

Enligt en artikel med rubriken *Får hyra Trägårn – om de sköter sig* hade Göteborgs kommun slutit nytt avtal om uthyrning av restaurang Trägårn och därvid föreskrivit att hyresrätten skulle upphöra om hyresgästerna inte skötte sina skatteaffärer. Det uppgavs att klausulen var en unik åtgärd som syftade till att bli av med hyresgäster som sysslade med ekonomisk brottslighet. Avslutningsvis anfördes i artikeln att en namngiven tidigare arrendator av Trägårn hade dömts till fängelse för grovt skattebrott. PON uttalade (86/1983):

Det är av betydande allmänintresse att myndigheternas åtgärder för att stävja ekonomisk brottslighet redovisas i pressen. En sådan åtgärd är den som behandlas i den påtalade artikeln, nämligen att kommunen i sitt avtal med de nya ägarna om hyra av restaurang Trägårn intagit en klausul att hyresrätten går förlorad om hyresgästerna gör sig skyldiga till skattebrott i rörelsen. Utan upplysningen i slutet av artikeln att den person, som tidigare innehade rörelsen, dömts för grovt skattebrott, kunde artikeln ge intrycket att de nya ägarna gett anledning till klausulen. Att förhindra ett sådant intryck får anses vara ett starkt skäl för att omnämna mannens tidigare brottslighet. På grund härav finner PON inte skäl till klander av tidningen för den påtalade publiceringen.

Enligt min mening skulle man i detta fall lika väl ha kunnat nöja sig med att påpeka att den nya klausulen motiverades med att en tidigare (icke namngiven) arrendator hade dömts för grovt skattebrott.

I ett annat uppmärksammat fall, som gällde misstankar om ”doping” vid olympiaden i Söul 1988, anförde PON (39/1989):

Under den tid som OS i Sydkorea pågick återgavs i vissa massmedier från och med den 10 september 1988 uppgifter om att ett närmare angivet antal av den svenska OS-truppen under en pågående polisutredning hade utpekats som brukare av dopingpreparat.

Nu beskrivna publicitet gav upphov till så omfattande spekulationer att det till slut skulle ha framstått som ganska verklighetsfrämmande att inte avslöja vilka namn det var som hade nämnts under den aktuella förundersökningen. Det hade således efter hand uppstått en situation där hänsynen till den övriga begränsade kretsen av misstänkta idrottsmän blivit mer och mer framträdande. De anmälda tidningarna försökte därtill i görigaste mån ge de utpekade tillfälle att utförligt bemöta ifrågavarande påståenden. Vidare framhölls genomgående att de namngivna inte hade gjort sig skyldiga till några brottsliga handlingar utan endast skulle höras upplysningsvis under den fortsatta utredningen. Även om de utpekade utsatts för inte obetydliga påfrestningar finner nämnden på grund av det anförda vid en övergripande bedömning inte tillräckliga skäl att klandra de två anmälda tidningarna för att de den 28 september 1988 namngav ifrågavarande idrottsmän.

Två tidningar publicerade namn och bild på en person i samband med uppgifter om misstankar mot honom för allvarlig brottslighet. På följande av PO anförda skäl fann PON att invändning inte kunde riktas mot namn- och bildpubliceringen (8/1990):

Utlänningslagens bestämmelser om s k kommunarrest har varit föremål för en omfattande offentlig debatt under senare år. När

en av de utländska medborgare, som ålagts inskränkningar i sin rörelsefrihet med stöd av dessa bestämmelser, avvek från Sverige samtidigt som hans fall var föremål för prövning i högsta domstolen och han själv av polisen misstänktes för allvarlig brottslighet som hade samband med invandrare och invandringsfrågor, kan det inte erinras mot att tidningarna behandlade saken. Med hänsyn till de speciella omständigheterna i fallet var det knappast möjligt att därvid undvika att peka ut den grupp som den misstänkte tillhörde och som bestod av endast fyra personer. Om den misstänkte inte identifierades, förelåg därför en beaktansvärd risk för att de tre andra också skulle misstänkas. Vid den pressetiska prövningen bör även beaktas att anmälaren under de senaste åren vid upprepade tillfällen själv valt att – i likhet med sina tre landsmän – framträda offentligt med namn och bild i diskussionen om kommunarrest.

*Vederbörande har tidigare själv valt
att framträda*

Som framgår av det senast refererade fallet kan det också ha betydelse om vederbörande tidigare själv har framträtt i pressen. Det förekommer att exempelvis en företagare genom egen medverkan eller åtminstone utan att motsätta sig det blir föremål för positiv publicitet i samband med nyetablering, utvidgning av rörelsen etc. Om han senare får ekonomiska problem och t o m gör sig skyldig till brott, är det naturligt att även dessa negativa händelser rapporteras i pressen och det kan då vara svårt att undvika att peka ut honom.

En artikel – med rubriken **Härvan runt toffeldirektören sväller Sälde utmätt lyxbåt Riskerar nu fängelse** – innehöll uppgifter om att en namngiven man avyttrat en lyxbåt trots att båten hade tagits i mät för hans skatteskulder. Det omtalades att mannen också var misstänkt för grova skatte- och konkursbrott och redan hade åtalats för brott som kunde medföra sex års fängelse. PON uttalade (29/1981):

Anmälaren var en tämligen betydande företagare i sin bransch. Hans verksamhet hade blivit föremål för publicitet i tidningen redan i det skede när den var framgångsrik. Publiciteten fortsatte när anmälaren hade blivit indragen i en facklig tvist om avskedande av en anställd och tog fart när hans företag, ett efter annat, försattes i konkurs. Tidningen publicerade också artiklar om misstankar och åtal mot anmälaren för skattebrott. Hela tiden nämndes han vid namn.

De nu avsedda artiklarna har inte anmälts till nämnden och kan inte bli föremål för bedömning. Den anmälda artikeln innehöll en redogörelse för det händelseförlopp som låg bakom misstanken om överträdelse av myndighets bud. Angående detta händelseförlopp råder ej någon tvist. Tidningen uppgav att anmälaren riskerade att ställas inför domstol och dömas till fängelse för sina åtgärder. Artikeln kan inte sägas innebära att tidningen föregrep domstolens avgörande. Det måste med tanke på den tidigare publiciteten antagas att publiceringen av artikeln tillfogade anmälaren endast ringa skada. Med hänsyn vidare till att hans förfarande med båten måste uppfattas som ett utflöde av hans verksamhet som företagare och till det stora intresset av att den ekonomiska brottsligheten blir föremål för belysning anser nämnden att tidningen i detta fall inte brutit mot god publicistisk sed.

Vidare kan hänvisas till det på sid 100 f refererade ärendet 121/1986, där PON uttalade bl a:

Även om anmälaren i samband med tidigare brottmål och en frikännande dom liksom i någon mån även därefter genom egen medverkan fått en omfattande publicitet, kunde den nu aktuella brottsligheten – som var betydligt mindre allvarlig och av annat slag än den som avsågs med det tidigare målet – enligt PON:s mening inte motivera att anmälaren pekades ut i pressen när han häktades och dömdes.

På sid 230 ff refereras PON:s bedömning av vissa publiceringar rörande gripandet av Clark Olofsson i november 1984 på grund av

misstanke om grovt narkotikabrott och grov varusmuggling. I fråga om namnpubliceringen anförde PON (34/1985):

Olofsson har tidigare vid flera tillfällen gjort sig skyldig till svåra brott. I samband med lagföringen och straffverkställigheten för dessa har han, delvis genom egen medverkan, fått en omfattande publicitet. Han har därför kommit att framstå som jämförlig med en offentlig person. I likhet med PO anser PON därför att någon invändning inte kan göras mot att tidningarna namngav Olofsson i de nu aktuella publiceringarna.

Ingen publicitetsskada

Ibland beskylls svenska massmedier för dubbelmoral därför att de publicerar namn på utomlands dömda brottslingar men döljer våra egna brottslingars identitet. I den mån en sådan policy förekommer är anledningen givetvis att det framstår som föga meningsfullt att skydda en person mot publicitet i ett land som han helt saknar kontakter med, särskilt om han pekats ut av sitt eget lands press.

Tankegången belyses väl av följande fall. Två tidningar publicerade några artiklar om tre namngivna italienska medborgare som uppgavs ha lurat svenska banker på 3,5 miljoner kronor genom checkförfalskningar. En av männen, som sades ha opererat i Kanada och Schweiz, hade gripits i Sverige och han anmälde sedermera publiceringarna. PON uttalade (50/1983):

Vid tidpunkten för de anmälda publiceringarna var anmälaren häktad. Han hölls sedan i häkte under hela tiden till dess dom meddelades. Han dömdes för grovt bedrägeri till fängelse i fem år och förvisades ur riket för alltid. Såvitt framgår av handlingarna hade han inga sociala relationer i Sverige.

Oaktat att tidningarna måste anses ha föregripit domstolens avgörande, kan anmälaren med hänsyn till nyssnämnda förhållanden inte anses ha lidit någon publicitetsskada. PON finner alltså inte anledning att klandra tidningarna för dessa.

Enligt min mening kan det emellertid ifrågasättas om det över huvud taget är förenligt med publicitetsregel 14 (se kapitel 17) att föregripa dom i målet när det gäller en person som skall lagföras här i landet. Även om en sådan publicering inte är ägnad att skada vare sig den misstänktes anhöriga eller hans kommande återanpassning, kan det ju tänkas att publiceringen påverkar domstolens ledamöter och därmed minskar möjligheterna för den misstänkte att få en rättvis rättegång. Den aspekten berördes inte i PON:s uttalande.

Som exempel på ett fall, där endast ringa skada ansetts ha uppkommit med tanke på tidigare publicitet, kan anföras det på sid 195 f refererade ärendet PON 29/1981.

Det förtjänar även nämnas att det under PON:s överläggning i mars 1988 ifrågasattes om inte nämnden borde ha meddelat friande utslag på den här behandlade grunden beträffande ett par tidigare av nämnden klandrade publiceringar.

Övriga fall av namnpublicering i samband med brott

En dansk tidning publicerade en artikel om danska förhållanden som också innehöll en uppgift om spionerianklagelser mot en namngiven svensk diplomat för några år sedan. Med anledning av den danska artikeln distribuerades från TT ett meddelande om spionerimisstanken, vilket meddelande också innehöll en dementi från det svenska utrikesdepartementet. Meddelandet publicerades i ett antal svenska tidningar. PON klandrade tidningarna (57/1982):

Den mot anmälaren riktade beskyllningen var allvarlig och ägnad att vålla honom skada, trots att den tillbakavisades av utrikesdepartementet och av honom själv. Det kan inte anses att ett uppenbart allmänintresse krävt att hans namn angavs i samband med publiceringen av beskyllningen.

En bok om den s k IB-affären behandlades i en artikel med rubriken **DET HEMLIGA (S)PIONERIET** och underrubriken **Säpochef avslöjar: Tusentals svenskar i politiskt register**. Större delen av artikeln utgjordes av utdrag av boken. Utdraget innehöll exempel ur förteckningen över personer som underrättelseorganisationen IB hade i sitt register för ett visst län kring ett angivet årsskifte. Förteckningen uppgavs visa bl a att alla noteringar utom en gällde kommunister. Ett av de exempel som beskrevs avsåg en namngiven person, som uppgavs vara en av de ledande i lokalavdelningen av Förbundet Sverige-Sovjetunionen. IB höll enligt författaren ett särskilt vakande öga på mannen, vilket bl a framgick av en rapport som citerades. I rapporten nämndes mannens dåvarande och tidigare anställningar samt medlemskap i olika organisationer. Vidare anfördes att mannen hade hälsat en "rysk" ambassadsekreterare välkommen vid ett möte med nämnda lokalavdelning och följande dag mottagit ambassadsekreteraren i sitt hem. Mannens efterlevande maka och son påtalade i en anmälan att artikeln – utan föregående kontakt med dem – redovisade ordagrant registrerad information ur IB:s arkiv på ett sätt som gjorde personidentifieringen uppenbar. PON uttalade (2/1989).

Det var visserligen av stort allmänintresse att belysa hur IB:s registrering gick till och vilka slags personer som registrerades. Allmänintresset krävde dock inte att namnen på de registrerade publicerades. Om tidningen ändå ansåg att namnpublicering var motiverad, borde tidningen före publiceringen ha berett dem som namngavs eller deras efterlevande tillfälle att framföra synpunkter på de publicerade uppgifterna. För den som inte sympatiserar med kommunismen kan det upplevas som kränkande att i en tidning bli utpekad som kommunistympatisör.

De faktiska upplysningar om den namngivne mannen som tidningen återgav ur boken har inte påståtts vara oriktiga. Även om publiceringen av de efterlevande själva upplevts som kränkande, kan de publicerade uppgifterna efter så lång tid inte anses ha sådan karaktär.

PON anser att tillräckliga skäl inte finns för att klandra tidningen i detta fall.

Dagens Nyheter publicerade den 7 juni 1989 på första sidan en stort uppslagen hänvisningstext med rubriken **"Getingen" jagades av SÄPO Toppdiplomat misstänkt agent**. I ingressen anfördes: **Sverker Åström, en av Sveriges mest framträdande diplomater, misstänktes under många år av den svenska säkerhetstjänsten för att vara sovjetisk agent**. Enligt texten, som illustrerades med en bild av Åström, kunde Dagens Nyheter avslöja en rad dittills hemlighållna omständigheter kring den svenska säkerhetstjänstens misstankar mot Sverker Åström. Därefter tillades: **Misstankarna har dock aldrig belagts med fakta**. Vidare återgavs i hänvisningstexten uttalanden av Åström om bl a att regeringen visat honom **extraordinära bevis på förtroende**.

Samma dag dominerades Expressens löpsedel av rubriken **SÄPO TRODDE ATT HAN VAR SPION Sverker Åström berättar i Expressen**. I anslutning till rubriken fanns en bild av Åström. Även tidningens första sida samma dag dominerades av en snarlik rubrik samt en bild av Åström. I texten anfördes bl a att Säpo ända in på 70-talet trodde att Åström var spionöversten Stig Wennerströms medbrottsling och att Olof Palme först 1971 tappade tålamodet med Säpo och avskrev alla misstankar mot Åström. Denne kom själv till tals och sade att det var beklagligt att man ägnade tid åt något så enfaldigt. PON uttalade (16/1990):

Det ligger i sakens natur att det inom en organisation av SÄPO:s karaktär ibland kan uppstå misstankar mot som det senare visar sig oskyldiga personer. I den mån ett sådant misstag tyder på bristande kompetens hos organisationen eller en felaktig inriktning av dess verksamhet har det inträffade obestriddligen ett uppenbart allmänintresse.

Redan ett påstående om en misstanke om en landsförrädisk verksamhet utgör en beskylldning som måste upplevas som oerhört kränkande. Ifall den utpekade innehaft en position som medfört att skadeverkningarna av ett sådant brott skulle ha

blivit avsevärt mycket större än annars måste kränkningen upplevas som extra svårartad. Av vad nu sagts följer att när allmänintresset anses motivera en publicitet kring en viss sådan misstanke åligger det tidningen att på allt sätt söka minska risken för onödiga publicitetsskador för den utpekade. Ett sådant hänsynstagande fordrar att det av publiceringen klart framgår att det är fråga om en obefogad beskyllning och att klandret riktas mot helt annat håll.

Det kan starkt ifrågasättas om i synnerhet Dagens Nyheter i detta fall iakttagit all den hänsyn till Sverker Åströms intressen som tidningarna enligt det nyss anförda bort göra. Mot detta står vikten av att hemliga organisationer som SÄPO granskas. Med tanke vidare på den långa tid som förflutit sedan misstankarna var aktuella och då båda tidningarna därvid redovisat hur det inträffade saknat betydelse för Sverker Åströms fortsatta karriär och det allmänna förtroendet för honom finner PON vid en sammanfattande bedömning inte tillräckliga skäl att klandra Dagens Nyheter och Expressen för de anmälda publiceringarna.

Fall som inte gäller brott

Namnpubliceringen kan i vissa situationer skada även om ingen beskyllning eller misstanke om brott framförs.

En tidningsartikel angående uppfödning av försöksdjur innehöll en förteckning över de företag, institutioner och privatpersoner inom en viss region vilka hade tillstånd att föda upp hundar och katter till djurförsök. Sedan en av de namngivna privatpersonerna anmält artikeln, yttrade PO (dnr 177/1980):

Även om det ämne som behandlades i de anmälda artiklarna var av stort allmänintresse, kan det enligt min mening allvarligt ifrågasättas om publiceringen av djuruppfödarnas namn – vilken på goda grunder kunde befaras medföra att dessa personer utsattes för trakasserier av olika slag – var påkallad av ett uppenbart allmänintresse.

En privatperson klagade över att hennes namn publicerats av en lokaltidning i samband med att denna redovisade regeringens beslut som innebar att klaganden måste riva sitt fritidshus. PO uttalade (dnr 335/1980):

Enligt de pressetiska reglerna bör tidningarna avstå från namnpublicering, som kan skada, om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. Detta gäller även om namnet förekommer i en offentlig handling. I sådana fall som det aktuella kan det ofta befaras att en namnpublicering kommer att medföra obehag för berörda personer. Det kan vidare allvarligt ifrågasättas om en namnpublicering här är påkallad av ett uppenbart allmänintresse. Enligt min mening bör därför tidningarna i dessa fall – liksom i brottmål – undvika att publicera namn eller andra uppgifter som gör det möjligt att identifiera vederbörande.

En artikel behandlade en tågurspårning som hade inträffat föregående dag. Ett antal människor hade skadats av olyckan och artikeln var ett reportage från kirurgmottagningens väntrum på lasarettet. Rubriken löd: **Efter 38 olycksfria år hos SJ Hans bittra dag.** I ingressen utsattes lokförarens namn och hans hemort. Artikeln beskrev hans reaktioner inför TV-bilder från olycksplatsen och omtalade att han endast fått ytliga småsår vid den våldsamma kraschen. När tidningen frågade honom om olyckan skakade han enligt artikeln på huvudet och ville vara ifred. Ärendet prövades av PON innan frågan om åtal med anledning av olyckan hade avgjorts. Nämnden klandrade tidningen (10/1981):

Den påtalade artikeln innehöll inte några uppgifter om orsaken till olyckan eller uttalanden, som lade skulden på lokföraren. Det kan emellertid inte undvikas att misstankar om straffbar ouppmärksamhet eller annan vårdslöshet drabbar lokföraren efter en större tågolycka. I avvaktan på vidare utredning borde därför tidningen ha avstått från att namnge lokföraren och därigenom utpeka honom inför en långt större krets än den som på annat sätt kan få vetskap om att han framfört olyckståget.

Rättegången från ett uppmärksammat rån mot ett varuhus behandlades i en artikel med rubriken **Jag såg när miljonrånarna stal bilen**. Den redovisade ett vittnesmål av en ung man, som enligt ingressen var åklagarens huvudvittne och vars uppmärksamhet utgjort den främsta orsaken till att nio personer ställts inför rätta. Vittnets namn och bostadsort angavs i artikeln. I en anmälan framhöll mannen att allmänheten skulle bli än mindre hågad att vittna i mål av denna typ om vittnen utlämnades på det sätt som skett. PON klandrade tidningen (9/1981):

Den påtalade artikeln innehöll en redogörelse för en brottmålsrättegång vari anmälaren hördes som vittne. Hans uppgifter kunde bedömas vara av avgörande betydelse i målet. Namngivningen av anmälaren var inte kränkande för honom. Det kunde dock inte uteslutas att namnpubliceringen i detta fall skulle kunna medföra obehag för honom. Den var inte nödvändig för redogörelsen eller påkallad av något allmänintresse. Med hänsyn till nu angivna förhållanden borde namnpubliceringen inte ha skett.

En helsidesartikel med rubriken – **SOM EN LÅNG MARDRÖM RÅNEN FÖRÄNDRADE DERAS LIV** handlade om två namngivna och avbildade kvinnors upplevelser som rånoffer i samband med deras arbete i en juveleraraffär. Två månader senare infördes en ny, stort uppslagen artikel med rubriken **HÄR STALS RUMÄNGULDET**. Artikeln hänvisade inledningsvis till en dagen innan publicerad artikel om en serie mord på rumäner. En man hade gripits som misstänkt för ett av dessa mord och denne man hade uppgett att upprinnelsen till mordserien var ett parti guldvaror. I artikeln anfördes att guldvarorna såvitt polisen kunde förstå kom från **den kallblodiga rånkuppen mot** (namnet på den juvelerarbutik och den gata där butiken var belägen) **som utfördes av fyra män** vid en angiven tidpunkt överensstämmande med den som angetts för det första i den tidigare artikeln behandlade rånet. Artikeln illustrerades med två bilder. Den ena föreställde juvelerarbutikens fasad mot gatan och den andra, som utgjorde en del av den i den tidigare artikeln publicerade bilden, föreställde en av de där namngivna och avbildade

kvinnorna som nu åter namngavs i både bild- och artikeltexten. I bildtexten anfördes att hennes vittnesmål stöder polisens tro om att rumänera var inblandade i rånet. PON uttalade (23/1987):

I den senare artikeln har uppgetts att anmälaren har haft uppgifter att lämna som stöder polisens hypotes om att personer ur en viss grupp var inblandade i ett ouppklarat, väpnat rån. Rånet var enligt denna hypotes att koppla samman med en serie senare inträffade mord. I artikeln angavs tidpunkt för rånet samt namn och adress på den butik där det utfördes. Det var inte nödvändigt för redogörelsen eller motiverat av något allmänintresse att i artikeln identifiera anmälaren med namn och bild. När så likväl skedde, ligger det nära till hands att anmälaren skulle känna obehag och oro för sin personliga säkerhet. Detta borde tidningen ha räknat med.

Visserligen har anmälaren frivilligt uppträtt med namn och bild i en tidigare artikel som rört bl a det aktuella rånet. Denna artikel pekade emellertid inte ut brottsplatsen och hade inte sin inriktning på frågan om vilka som var gärningsmän. Anmälaren har inte samtyckt till publiceringen i den senare artikeln. Tidningen har inte heller haft fog för att utgå från att anmälaren, med vetskap om den senare utvecklingen i fallet, skulle ha varit villig att träda fram öppet i artikeln i fråga med den närmare utformning som gavs denna.

På grund av det anförda anser PON att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed genom publiceringen i den senare artikeln av anmälares namn och bild.

Ett på sid 60 f redovisat ärende, PON 16/1987, avsåg publiceringen av namn och bild på en flicka som hörts av polisen om sina iakttagelser den natt som Olof Palme mördades. PON uttalade:

Tidningarna borde emellertid ha insett, att en namnpublicering med eller utan bild kunde skada flickan. De borde inte ha fäst avgörande vikt vid hennes och hennes föräldrars inställning, när frågan övervägdes om namn- och bildpublicering skulle

ske. Med hänsyn till den allvarliga skaderisken borde tidningarna ha avstått från namn- och bildpubliceringen.

På grund av det anförda anser PON att tidningarna har åsidosatt god publicistisk sed.

Identifiering utan namn

PUBLICITETSREGEL 16:

Om inte namn anges undvik att publicera bild eller att lämna uppgift om t ex yrke, titel, ålder, nationalitet, kön, som gör det möjligt att identifiera vederbörande.

När en identifiering kan skada, bör det noga övervägas vilka detaljer som är absolut nödvändiga för att historien skall kunna förstås och vara meningsfull. Dessa detaljer skall publiceras medan alla andra utesluts. Tyvärr sker en sådan noggrann prövning inte alltid utan vissa i sammanhanget onödiga men tillsammans identifierande uppgifter publiceras rutinmässigt.

De detaljer som anges kanske inte gör det möjligt för hela läsekretsen eller stora delar av den att förstå vem det handlar om. Det räcker emellertid att en liten krets i vederbörandes närmaste omgivning kan identifiera honom. Och även om dessa redan tidigare känner till delar av händelseförloppet, t ex att vederbörande är misstänkt eller åtalad för brott, kanske de inte har vetskap om de kränkande eller integritetskänsliga detaljer som skildras i artikeln. Ju mera sådant material artikeln innehåller desto viktigare är det alltså att den eller de berörda personerna anonymiseras, oavsett om de är gärningsmän eller brottsoffer (målsägande).

En lokaltidning publicerade på första sidan en artikel med rubriken **Försökte han giftmörda sin hustru? Anhållen för andra gången.** Den anhållne mannen, som sades vara i medelåldern, namngavs inte men hans hemort nämndes. Artikeln innehöll också närmare uppgifter om de brott som mannen misstänktes för. Följande dag återfanns på tidningens första sida en hänvisningstext med rubriken **Grannarna andas ut: "Giftmannen" lockade med sig småflickor i bilen.** Enligt texten uppgav grannar till den anhållne mannen, som fortfarande inte namngavs, att han under lång tid hade **försökt att locka med sig småflickor i bilen och vid flera tillfällen visat ett onormalt stort intresse för flickor.** Flera föräldrar uppgavs ha varit

mycket oroliga för sina döttrar och bara väntat på den dag då något allvarligt skulle inträffa. PON klandrade tidningen (6/1987):

De uppgifter som förekom i artiklarna gjorde det möjligt att identifiera den anhängne mannen. Även personer, som inte tidigare tagit del av ryktena om mannens intresse för småflickor, fick härigenom kännedom om dessa och vem som avsågs med dem. De påståenden som återgavs i den senare artikeln innebar insinuationer om att mannen uppträtt otillbörligt mot unga flickor. Påståendena kunde skada mannen och hans familj.

Två Smålandstidningar publicerade i likalydande artiklar ett TT-meddelande om en person från Småland som hade åtalats för försök att smuggla mattor. Personens namn angavs inte men väl ålder, kön och yrke. Vidare nämndes att mattorna hade inköpts på väg hem från tjänstgöring i ett namngivet land. Artiklarna anmälades av den åtalade personen som ansåg sig utpekad eftersom det i Sverige bara fanns en person med anmälarens kön och yrke som tjänstgjort i det aktuella landet. PON klandrade tidningarna (17/1986). Se även PON 127/1986 (sid 140).

En tidning klandrades för en artikel som refererade förundersökningen i ett brottmål om hot och misshandel (PON 4/1983):

Det får enligt nämndens mening antagas att de för sammanhanget onödiga, men likväl noggrant redovisade uppgifterna om samtliga inblandade personers ålder, kön och familjerelationer, lett till att de som blivit utsatta för brotten kunnat identifieras av en betydligt vidare krets av personer än den som tidigare haft vetskap om de aktuella händelserna. Det finns inte heller anledning att ifrågasätta uppgiften om att publiceringen därmed medfört obehag för målsägandena.

Se även PON 71/1990 (refererat på sid 122 f).

Särskilt när det gäller incest och andra sexuella övergrepp mot barn kan avvägningen mellan väsentliga och oväsentliga detaljer vara

svår och viktig. En tidning skildrade ett fall där en flicka misstänktes ha blivit tvingad till samlag av moderns fästman. Efter polisutredning hade åklagaren lagt ner ärendet på grund av bristande bevisning trots att ett läkarintyg bekräftade att flickan med största sannolikhet hade genomgått ett samlag och flickans kurator ansåg att hon talade sanning. Fästmannen anmälde artiklarna och gjorde gällande att tidningen hade utpekade honom som brottslig, eftersom han och den aktuella familjen bodde i ett mycket litet samhälle där det hade varit lätt att identifiera honom med ledning av artiklarnas uppgifter. Tidningen anförde i ett yttrande över anmälan att saken ägde ett mycket stort allmänintresse och att publiceringen motiverades av åklagarens beslut att lägga ner ärendet och av moderns och barnens svåra lidande. PON uttalade (20/1986):

Frågan vilken bevisning som krävs för åtal för sexuella övergrepp mot barn är av betydande allmänintresse. Vid publicering i ämnet av konkreta fall är det dock angeläget, särskilt med hänsyn till barnen, att tidningarna vinnlägger sig om att inte lämna sådana uppgifter att de inblandade personerna kan identifieras. För bedömningen av det konkreta fallet är det dock nödvändigt att lämna vissa uppgifter som överensstämmer med de verkliga förhållandena. Det gäller framför allt vissa uppgifter om familjerelationerna och barnens ålder samt om objektiva fynd vid läkarundersökning och annan utredning. Även kontentan av barnens berättelser måste kunna redovisas.

I de påtalade artiklarna har tidningen vidtagit vissa åtgärder för att undvika att de inblandade blev utpekade. Bl a var namnen fingerade. Platsen för var det skildrade ägt rum angavs till södra Hälsingland. Det var emellertid angeläget att inga andra uppgifter lämnades än som var nödvändiga för sammanhanget. I detta fall upplyste tidningen vid beskrivningen av den aktuella familjen om ett barn som inte berördes av de påstådda övergreppen. Vidare gjordes tidsangivelser som inte var nödvändiga för syftet med artiklarna.

PON finner mot bakgrund av det anförda att tidningen vid

publiceringen inte iakttagit all den varsamhet som det ålegat tidningen för att undvika att de personer som artiklarna rörde sig om blev utpekade. Nämnden anser alltså att tidningen har åsidosatt god publicistisk sed i detta fall.

Två tidningar publicerade en notis om ett incestmål där åldrar och släktskapsförhållanden beträffande de berörda familjemedlemmarna men inte person- eller ortsnamn utsattes. Såväl flickan som den åtalade (och senare dömd) mannen anmälde publiceringarna. PON klandrade tidningarna (56/1987):

De anmälda artiklarna behandlade en från integritetssynpunkt synnerligen ömtålig rättsak. Skäl förelåg därför till stor försiktighet med uppgifter vilka kunde medföra att en större krets än som annars känt till förhållandena kunde identifiera de inblandade. Mot bakgrund av redovisad lokal anknytning måste emellertid antas att de lämnade exakta åldersuppgifterna, som i sig var ganska särskiljande, fick nämnda för de inblandade mycket kännbara följd.

Ett åtal mot en äldre man för homosexuella övergrepp mot en ung pojke redovisades av ett par tidningar. I artiklarna lämnades uppgift om pojkens ålder och han karakteriserades som på visst angivet sätt avvikande. Uppgifter om arten av hans boende och skolgång förekom också i artiklarna, men i övrigt framgick endast att han bodde i tidningarnas spridningsområde. Kontakten hade etablerats via televerkets Heta linjen. Det omtalades att den äldre mannen hade utnyttjat pojken till anala samlag. Pojkens mor anförde i en anmälan att pojken själv och hans närmaste omgivning kunde identifiera honom med ledning av artiklarnas uppgifter. Beskrivningen av honom var ägnad att såra honom och uppgifterna om övergreppens natur var onödigt detaljerade och kränkte hans integritet. Tidningarna anförde i yttranden över anmälan att de påtalade uppgifterna hade varit nödvändiga för att förklara åtalet. De ansåg att de hade varit så varsamma som rimligen kunde begäras och att uppgifterna i artikeln inte kunde identifiera pojken

utanför den krets som redan kände till saken. Åtalet ägde allmänintresse genom sambandet med Heta linjen, som hade varit föremål för debatt och kritik för funktionen som sexförmedling. Uppmärksamheten kring åtalet hade indirekt lett till att den lokala Heta linjen lagts ned. PON friade tidningarna (87/1987):

Det var ett allmänintresse att redovisa omständigheterna kring brottet. Därvid var pojkens ålder och förståndsutveckling av betydelse. Tidningarna har inte publicerat sådana uppgifter om honom att han kunnat identifieras av andra än dem som redan kände till saken. Tidningarna kan inte heller anses ha brustit i hänsyn till pojken.

Tre tidningar publicerade artiklar om en barnskötare som hade erkänt ett stort antal sexuella övergrepp mot barn som han hade haft i sin vård. Beträffande några av dessa barn innehöll artiklarna närmare uppgifter. I en anmälan från barnens anhöriga anfördes att uppgifterna hade gjort det möjligt för personer i barnens bekantskapskrets att identifiera dem och att detta kränkte barnens integritet och hade orsakat ökat lidande för de berörda. PON uttalade (13/1987):

Det ligger i sakens natur att hänsynen till de inblandade barnen krävde stor försiktighet med avseende på uppgifter som kunde medverka till att deras identitet röjdes för en vidare krets av personer än som annars fått kännedom därom.

Upplysningen om vilken lokal socialförvaltning som medverkat till att några av barnen periodvis vistats hos barnskötaren som fosterbarn hade onekligen ett allmänintresse. I den mån detta intresse tillgodosågs borde emellertid av tidigare nämnda skäl alla exakta uppgifter om dessa barns nuvarande åldrar liksom om deras släktskap ha undvikits. Även om de anmälda artiklarna i två av tidningarna i övrigt präglats av återhållsamhet kan dessa tidningar därför inte undgå klander för att i detta fall ha åsidosatt god publicistisk sed.

Den tredje tidningen har inte bara angivit de berörda barnens åldrar och släktskap utan också, utan hänvisning till social-

förvaltningens roll i sammanhanget, deras bostadsort. I samma artikel har därutöver utan grund påståtts att placeringen av barnen hos barnskötaren skedde "när deras föräldrar hade något problem". Vid sådana förhållanden har tidningen enligt nämndens mening i detta fall brutit mot god publicistisk sed.

En löpsedelsrubrik löd: **VÅLDTAGEN och hotad av sambon**. På första sidan samma dag publicerades en hänvisningstext med rubriken **Mannen gjorde hennes liv till ett helvete**. Enligt texten hade en utländsk kvinna kommit som turist till Sverige två år tidigare. I Norrbotten hade hon träffat en man och flyttat hem till honom. Psykisk terror, hotelser och sexuell förnedring från den ofta berusade mannens sida hade snart blivit dagliga företeelser liksom hänsyftningar på hennes etniska ursprung. Först sedan kvinnan hade blivit bestulen på pengar och pass och utslängd på gatan hade hon vågat polisanmäla mannen. Han var misstänkt för bl a våldtäkt och olaga hot. I texten omnämndes mannen två gånger med sin yrkesbeteckning och kvinnans främmande etniska ursprung angavs på två sätt. PON klandrade tidningen (23/1988):

Uppgifterna i tidningen om främst anmälarens yrkestillhörighet och hans förhållande till en kvinna med ett främmande etniskt ursprung har i förening med övriga omständigheter gjort det möjligt för en ganska vid krets av läsare att identifiera anmälaren.

En lokaltidning publicerade en artikel angående ett åtal för egenmäktigt förfarande. Den åtalades ålder, kön och hemvist angavs i artikeln, som också omtalade att den åtalade tidigare hade varit bosatt på en gård i trakten av en angiven ort. Den åtalade hade där enligt artikeln haft en hyresgäst, vars kön, ålder och ovanliga yrkesbeteckning omtalades. Hyresgästens hemort namngavs. Hyresvärdens var nu åtalad för att ha bortfört egendom från hyresgästens "hemvist" som säkerhet för en fordran. Egendomen bestod av föremål av ett speciellt slag, vilket angavs i rubriken och specificerades närmare i artikeltexten. Ingen av de berörda personerna namngavs i artikeln. PON anförde (66/1986):

Den påtalade artikeln innehöll visserligen rätt många detaljerade uppgifter angående de inblandade och deras förhållanden. Det är emellertid tveksamt om dessa uppgifter medfört att en vidare krets av personer än som ändå känt till förhållandena kunnat identifiera den åtalade. Med hänsyn härtill och då den åtalades huvudsakliga inställning i frågan – vilken mer framställdes som en privaträttslig tvist – redovisades i artikeln finner PON inte tillräcklig anledning att klandra tidningen för den anmälda publiceringen.

I december 1984 publicerades artiklar om en rättsläkare som gripits av polisen på sin arbetsplats i Stockholmstrakten. Anledningen till gripandet var att läkaren av åklagare hade förklarats anhållen som misstänkt dels för ett s k styckmord, vilket förövats under sommaren samma år, dels för mord på sin förra hustru 1982 (jfr sid 119). Den anhållne nekade till båda anklagelserna. Han frigavs efter fyra dagar. Utredningen fortsatte och läkaren ålades reseförbud som hävdades efter flera månader utan att åtal väcktes. PON uttalade (41/1985):

Nämnden konstaterar till en början att omständigheterna kring läkarens gripande liksom kring de brott för vilka han anhållits som misstänkt varit sådana att även en tillbörligt återhållsam rapportering måste medföra att läkarens identitet röjdes för en tämligen vid krets av personer. Detta gällde bl a alla dem som på grund av sina arbetsanställningar eller av andra skäl fick kännedom om gripandet, dem som hörts under föregående förundersökning liksom alla anhöriga, bekanta eller andra som redan på grund av de i sammanhanget av förklarliga skäl lämnade uppgifterna om läkarens utbildning och allmänna yrkestillhörighet och om hustruns under speciella omständigheter relativt nyligen inträffade dödsfall kunnat sluta sig till läkarens identitet.

Med utgångspunkt i såväl det rättsliga läget som läkarens inställning till anklagelserna mot honom har det enligt nämndens mening ålegat tidningarna att iakttä stor försiktighet så att läkarens identitet inte skulle bli avslöjad för en ytterligare, av-

sevärt vidgad krets av personer. – – Enligt nämndens mening har det inte förelegat något uppenbart allmänintresse som motiverat publiceringen av bl a uppgifterna om läkarens särskilda yrkestitel och arbetsplats.

En hänvisningstext på första sidan bar rubriken **Spärrvakt jagas för våldtäkt på flygvärdinna i T-centralen**. En artikel inne i tidningen, upptagande större delen av en helsida, bar rubriken **Flygvärdinna våldtogs i T-banan Spärrvakt jagas**. Tidningen anförde i yttrande rörande publiceringen att det hade funnits ett uppenbart allmänintresse att vidarebefordra det av målsäganden lämnade signalementet med tanke på våldsvågen och, i synnerhet, det stora antalet våldtäkter under sommaren i Stockholm. Det var en synnerligen viktig del i tidningens nyhetsförmedlande uppgift. Till följd av åklagarens beslut fanns skälig grund. Den misstänkte hade emellertid inte pekats ut. Bara ett fåtal som redan kände till omständigheterna genom polisinsatser eller SL-anställda med tillgång till företagets sekretessbelagda vaktlistor hade kunnat identifiera honom. PON klandrade tidningen (29/1990):

I artikeln uppgavs att en 27-årig SL-spärrvakt hade anhållits som misstänkt för en brutal och blodig våldtäkt på T-Centralen i Stockholm, att det signalement kvinnan hade lämnat i stora delar stämde in på den 27-årige spärrvakt, som fram till klockan tolv arbetade vid spärren där kvinnan gick ut, samt att signalementet tydde på att våldtäktsmannen, som uppgavs vara omkring 25 år, cirka 165 cm lång och mörkhyad, var den 27-årige spärrvakten. Dessa uppgifter har sammantagna vidgat den krets av personer som kunde förstå vem den anhållne var. Vid publiceringen förelåg inte sådan bevisning att den anhållne var bunden vid brottet, inte heller fanns det då något tillräckligt starkt intresse som talade för att misstankarna publicerades innan den anhållnes egen version var känd. Att tidningen följande dag offentliggjorde en dementi med rubriken "Spärrvakten släpptes igår – hade alibi" fritar inte tidningen från kritik.

Två tidningar publicerade i september 1988 ett antal artiklar om den s k dopinghärvan i Göteborg, där en grupp personer misstänktes för att bl a ha smugglat in stora mängder dopingpreparat, anabola steroider, till Sverige. En stort uppslagen artikel i den ena tidningen den 10 september bar rubriken **Minst fyra OS-svenskar har dopat sig "Det är namn som ingen väntar sig"**. I ingressen anfördes bl a: **Dopingskandalen växer. Fyra friidrottare i den svenska OS-truppen har använt förbjudna dopingpreparat.** Den 11 september infördes i den andra tidningen en intervju med Friidrottsförbundets verkställande direktör Ulf Ekelund. Enligt ingressen i artikeln, som bar rubriken **PEKA UT FYRA DOPADE**, var Ekelund upprörd över att en företrädare för Göteborgspolisens narkotikarotell hade **avslöjat att fyra av friidrottens OS-resenärer finns bland kunderna i den avslöjade dopinghärvan.** Flera av de häktade hade enligt polisen pekats ut fyra olympiska friidrottare som "kunder". Detta ansågs av Ekelund **vara mycket störande för de nio OS-resenärerna**, som ju alla var lika misstänkta när fyra av dem anklagades utan att namnges. Den 28 september publicerades de fyra misstänkta idrottsmännens namn i bägge tidningarna och dessutom i ytterligare två tidningar (vilka friades av PON i ärende 39/1989, refererat på sid 194). De båda förstnämnda tidningarna klandrades av PON för sina inledande publiceringar (38/1989):

I artiklarna återgavs påståenden om att fyra av nio namngivna deltagare i den svenska friidrottstruppen till OS hade använt förbjudna dopingpreparat. Uppgifterna sades ha kommit fram under en pågående polisutredning men var såvitt visats i övrigt okontrollerade. Med hänsyn till friidrottsgruppens begränsade sammansättning och avsaknaden av egentliga bemötanden måste nämnda publicitet anses ha skadat berörda idrottsmän.

Ibland förhåller det sig så att två tidningar med åtminstone delvis samma spridningsområde en viss dag behandlar t ex ett brottmål, varvid ingen av tidningarna namnger den misstänkte men var och en för sig anger olika detaljer som tillsammans gör det möjligt att identifiera honom. Eller också publicerar den ena tidningen en

”neutral” artikel, där vederbörande namnges men där det inte framgår att misstanke om brott föreligger, medan den andra tidningen redovisar brottsmisstankar och andra belastande omständigheter utan att identifiera vederbörande. Ingen av tidningarna kan i ett sådant fall klandras. Däremot måste varje tidning beakta vilka uppgifter man själv tidigare har publicerat så att inte de egna läsarna genom de nya detaljerna förstår vem som avses.

Frågan om en tidning också är skyldig att ta hänsyn till vad som publicerats i andra tidningar inom spridningsområdet aktualiserades i följande ärende. Två makar anförde klagomål mot en artikel som de ansåg innehålla brottsbeskyllningar mot dem och identifiera dem trots att de inte namngavs. De åberopade bl a att två andra tidningar drygt tre månader tidigare hade publicerat stora artiklar med deras namn och bild om det bakomliggande rättsförhållandet. PO ansåg visserligen att formuleringarna i den anmälda artikeln var ovarsamma och att tidningen borde ha bemödat sig mera om att inhämta kommentarer från anmälarna före publiceringen. Men eftersom de inte namngavs och tidningen senare erbjudit dem genmäle eller tillrättaläggande fann PO inte tillräcklig anledning till klander. Anmälarna överklagade till PON som uttalade (30/1989):

PON, som vid prövning av en anmäld tidningsartikel inte beaktar vad som publicerats i andra tidningar, ansluter sig i huvudsak till PO:s bedömning. Nämnden finner alltså inte tillräcklig anledning att klandra tidningen i detta fall.

PUBLICITETSREGEL 12:

— — — Var särskilt varsam i fråga om anmälningar till JO, KO, NO, advokatsamfundet och andra offentliga instanser. Var uppmärksam på att anmälningar och stämningsansökningar kan ha till enda syfte att skada den anmälde.

PUBLICITETSREGEL 13:

Publicera inte anmälan om brott utan att noga pröva om anmälan kan anses grundad.

Så länge ingen pekas ut saknas anledning att från pressetisk synpunkt ingripa mot dåligt underbyggda påståenden om brottsliga eller i övrigt klandervärda handlingar och beteenden. En annan sak är att sådana publiceringar bidrar till att underminera allmänhetens tilltro till tidningar och journalister och av den orsaken bör undvikas.

I de tidigare berörda fallen där ett uppenbart allmänintresse motiverar att för brott misstänkta personer identifieras uppkommer däremot den betydelsefulla frågan vilken utredning som krävs för en publicering. Svaret på frågan beror normalt på i vilket skede den rättsliga prövningen av misstankarna befinner sig. På de tidigare stadierna finns i regel anledning att vänta med att identifiera den misstänkte för så vitt inte omständigheterna är extraordinära, såsom exempelvis i det tidigare på sid 191 f refererade Norrmalmstorgsdramat. Detta inleddes genom ett rån den 23 augusti 1973 mot ett bankkontor vid Norrmalmstorg i Stockholm. Rånaren tog gisslan och förskansade sig sedan i banklokalen. Dramat fortsatte därefter i flera dagar och blev föremål för omfattande publicitet i massmedia. Ett antal dagstidningar publicerade den 24 och 25 augusti en — som det senare visade sig — felaktig uppgift att en namngiven person var förövaren av bankrånet. Tidningarna omnämnde att han förut gjort sig skyldig till liknande brott, och flera av dem publicerade också bilder av honom. PON uttalade (44/1974):

Den av de ifrågavarande tidningarna publicerade uppgiften, att anmälaren var rånaren, var oriktig. Man bör emellertid uppmärksamma att, om uppgiften varit riktig, kan det med hänsyn till omständigheterna inte anses ha förelegat något hinder för tidningarna att publicera den. Vad som föreligger till PON:s bedömande är alltså frågan huruvida tidningarna haft sådan grund för uppgiften att de pressetiska kraven på kontroll av uppgifts riktighet kan anses uppfyllda. Därvid är det av vikt att utgå från läget då publiceringen skedde och vad som då var känt eller kunde kontrolleras. En annan sak är att så snart uppgiften befunns oriktig borde detta omedelbart publiceras; så har också genomgående skett i de nu ifrågavarande tidningarna.

Tidningarna har i sina yttranden i ärendet åberopat att de erhållit uppgiften om anmälaren från polisledningen och att uppgiften redan publicerats i radio och TV.

Enbart den omständigheten, att uppgiften erhållits från polisen, kan inte anses fritaga tidningen från skyldigheten att göra erforderlig egen kontroll av dess riktighet. I förevarande fall rörde det sig emellertid om en polisutredning av ovanlig omfattning och under högt kvalificerad ledning. Detta talade i och för sig för att den uppfattning som polisen kommit till i fråga om rånarens identitet byggde på goda grunder. Åtskilliga omständigheter förelåg också som bestyrkte detta. Sålunda hade genom polisens försorg bl a anmälares mor framträtt i radio och bönfallit sonen om att ge upp. Anmälares egna förhållanden vid tillfället – han var rymd från fångvårdsanstalt – bidrog också till att uppgiften om honom framstod som trovärdig. Det är uppenbart att några ytterligare möjligheter till kontroll av uppgiftens riktighet inte förelåg för tidningarna på detta stadium.

Det förhållandet, att uppgiften redan publicerats i radio och i TV, har i och för sig inte fritagit tidningarna från att göra en egen bedömning av uppgiftens trovärdighet, men förhållandet visar å sin sida att också inom radio och TV uppgiften bedömts som grundad.

Med hänsyn till det anförda finner PON någon anmärkning

mot de nu ifrågavarande tidningarna för åsidosättande av god publicistisk sed inte kunna framställas i detta fall.

På sid 230 ff refereras PON:s bedömning av vissa publiceringar rörande gripandet av Clark Olofsson i november 1984 på grund av misstanke om grovt narkotikabrott och grov varusmuggling. I PON:s uttalande anfördes bl a (34/1985):

Som underlag för publiceringarna har tidningarna i många fall endast haft polisens och åklagarens uppgifter. Olofssons egen inställning till brottsmisstankarna har inte kunnat inhämtas, eftersom han vid tillfället för publiceringarna var häktad och omhändertagen av polis i Belgien. En del av tidningarna har dock publicerat uttalanden av Olofssons ombud i Sverige. Med beaktande av Olofssons särställning och omständigheterna i övrigt anser PON det inte kunna hävdas, att tidningarna skulle ha avstått från att publicera polisens och åklagarens uppgifter, när den misstänktes ståndpunkt inte kunde redovisas i samband därmed.

I mera normala fall – särskilt där det inte är fråga om ett gripande på bar gärning – bör dock identifieringen anstå tills en prövning av misstankarna skett.

I en artikel – med rubriken **Läkare anmäldes för kränkande behandling** – skildrades en anmälan till landstingets förtroendekommitté från en patient som hade besökt en angiven avdelning vid ett namngivet sjukhus. Artikeln innehöll en närmare redogörelse för patientens upplevelser från det aktuella sjukhusbesöket. Beträffande den anmälda läkaren, vars namn och bild återgavs i artikeln, anfördes endast att denne inte ville kommentera patientens berättelse. PON klandrade tidningen (66/1985, se även 56/1990 samt PO 9/1980 angående publicering av en JO-anmälan, sid 166 f).

Den påtalade publiceringen gällde en fråga av obestridligt allmänintresse. Upprinnelsen var en till landstingets förtroende-

nämnd ingiven, ännu ej behandlad anmälan. I artikeln återgavs i huvudsak anmälarens redogörelse för och kommentarer till de förhållanden som föranlett anmälningen. Beträffande den anmälda läkarens inställning angavs endast att han genom en sjuksköterska hade meddelat tidningen att han inte kommenterade sina patienter.

Eftersom det således här var fråga om en anmälan, som såvitt ansetts inte styrkts av någon annan utredning, har det ålegat tidningen att vara särskilt varsam med avseende på både möjligheterna till bemötanden och publicering av namn och bild.

Det är inte tillräckligt att tidningen garderar sig med frågetecken och hypotetiska formuleringar. Normalt krävs att misstankarna prövats av rättslig myndighet, såsom framgår av följande uttalande av PON (13/1980):

I artiklarna återgavs påståenden som innebar att anmälaren ägnade sig åt omfattande grov brottslighet. Det är klarlagt att grunden för påståendena endast var en polisanmälan från en arbetsgrupp utan officiell ställning och att tidningarna inte före publiceringen kontrollerat saken. Tidningarna har inte heller senare visat fog för anklagelserna mot anmälaren. Bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten tilldrar sig betydande allmänintresse men kan inte motivera att offentlighet ges åt obestyrkta påståenden om att utpekade personer gör sig skyldiga till sådana brott.

Enligt artiklar i två tidningar om en ideell organisations årsmöte hade en tjänsteman vid organisationen polisanmälts för att ha undanhållit minst 54 000 kronor. Mannen anmälde publiceringarna och den ena tidningen anförde i yttrande att det ansetts vara av särskilt stort allmänintresse att redogöra för polisanmälan eftersom det misstänkta brottet drabbat en ideell organisation samt affären var polisanmäld och därmed offentlig. Den andra tidningen betraktade anmälaren som offentlig person och menade att det fanns ett oavvisligt allmänintresse från allmänhetens sida att publicera

anmälares namn trots att åtal inte hade väckts. PO anförde i sitt beslut att hänskjuta ärendet till PON bl a att det inte var avgörande om brottsmisstanken framgick av offentlig handling och att innehållet i polisanmälningar och annat material under en förundersökning för övrigt normalt inte är offentligt förrän och i den mån åtal väcks. Vidare framhöll PO att de misstankar som framfördes i polisanmälan vid tidpunkten för de anmälda artiklarnas publicering ännu inte hade prövats av någon rättslig myndighet och för övrigt inte ens delgetts anmälares vid tidpunkten för den ena publiceringen. Ingen av tidningarna hade visat fog för uppfattningen att bevisningen mot anmälares ändå var övertygande och att alldeles särskilda skäl talade för en publicering på detta tidiga stadium av utredningen. PON fann liksom PO att tidningarna hade åsidosatt god publicistisk sed (6/1989). Det kan tilläggas att anmälares senare väckte tryckfrihetsåtal som dock ogillades.

En man anhölls den 19 december 1980 och häktades den 29 samma månad. Efter huvudförhandling som tog sin början den 16 september 1981, dömdes han av tingsrätten den 19 oktober 1981 för otukt med barn, grovt bedrägeri, grovt dobbleri och grovt narkotikabrott m m till fängelse i åtta år jämte utvisning ur riket med förbud att återvända hit. Målet fullföljdes till hovrätten. Genom dom den 12 januari 1982 ogillade hovrätten åtalet på alla de punkter som gällde ansvar för grovt narkotikabrott och dömde mannen för otukt med barn, grov förskingring, grovt dobbleri och narkotikabrott (ej grovt) till fängelse i två år, varjämte hovrätten upphävde tingsrättens beslut om utvisning. En tidning skildrade fallet dels i en serie artiklar – med vinjetten **Dödsknarket** – under tiden den 29 december 1980 till den 20 oktober 1981, dels i en särskild bilaga – benämnd "Dokument" – den 2 februari 1982.

I de två första artiklarna i serien, införda den 29 och den 30 december 1980, var mannen inte namngiven. Däremot angavs det smeknamn "Stewe", under vilket han gick, och publicerades en bild av det hus där en av honom bedriven klubb var inrymd. Den första artikeln hade förstasidesrubriken **Störste knarkkungen fast**

och innehöll ett flertal uppgifter om omfattningen av både knarkaffärer och illegal spelverksamhet som mannen enligt artikeln ägnat sig åt. Insidesartikeln hade i anslutning till bilden rubriken **Härifrån styrde han Stockholms undre värld**. Löpsedeln samma dag dominerades av rubriken **Mannen som styr Stockholms undre värld är fast**. I samband med nästa publicering, som skedde den 26 februari 1981, namngavs den misstänkte. Tidningens löpsedel den dagen visade en bild av mannen invid rubriken: **Heroinkungen häktad – styrde undre världen i Stockholm**. I en hänvisningsartikel som dominerade första sidan med rubriken **Miljoner på heroin** anfördes i texten bl a: **Nu är han fast. A** (här angavs förnamn, efternamn och ålder), **ledare för Stockholms undre värld**. Igår häktades han i Göteborg. **Minst fem miljoner tjänade han på heroin – om året** ---. I de artiklar som därefter följde i serien återkom benämningar på den misstänkte som **knarkkungen**, **ledaren för Stockholms undre värld**, **70-talets störste knarkhandlare i Sverige** etc. Tingsrättens dom refererades den 20 oktober 1981. Därvid angavs att **knarkkungen** fällts till åtta års fängelse för bl a grovt narkotikabrott i åtta punkter, grov varusmuggling, grovt bedrägeri och grov otukt med barn.

Mannen anmälde tidningen och framhöll att, om det vore fritt fram för pressen att bedriva sådan personföljelse som här skett, pressen skulle få alltför stort inflytande i rättskipningen genom att ostört kunna påverka våra domstolar i ensidig riktning. Hovrättens dom visade enligt anmälarens mening att tidningen inte haft grund för sina publiceringar.

PON redovisade inledningsvis i sitt uttalande (43/1982) följande allmänna synpunkter:

För att namnpublicering i samband med brottsmisstanke skall kunna godtas krävs självfallet att ett tillräckligt säkert underlag för publiceringen föreligger. Risken för allvarliga skadeverkningar av ett oriktigt utpekande, inte bara för den utpekade själv utan också för hans familj, är så stor att starka krav måste ställas på källgranskningen. En fällande dom utgör naturligen tillräckligt underlag. Så kan också vara fallet med ett av åklaga-

re fattat åtalsbeslut, om den misstänkte har erkänt gärningen eller bevisningen ändå är övertygande. Undantagsvis kan under samma förutsättningar en publicering godtas redan på förundersökningsstadiet, om alldeles särskilda skäl föreligger. Bestämmande för frågan, om tidningen haft tillräcklig grund för sin publicering, är dock domstolens avgörande. Tidningen löper därför alltid en risk, när den utpekar någon som brottslig redan innan dom meddelats. Att märka i sammanhanget är vidare de publicitetsregler som ålägger tidningen att inte föregripa domstolens avgörande genom att ta parti i skuldfrågan men återge båda parternas ståndpunkter.

PON ansåg att ett uppenbart allmänintresse i detta fall krävt att den misstänkte namngavs och att tidningen vid tiden för namnpubliceringen fick antas ha haft tillräckligt starka skäl för att anse honom skyldig till grova narkotikabrott och därför haft fog för en namnpublicering. Enbart det förhållandet, att han vid tiden för denna varit föremål för upprepade beslut om häktning, sades dock inte ha varit tillräckligt. Tidningen klandrades för att den ensidigt betonat att den misstänktes brottslighet haft en osedvanlig omfattning och för att den på ett tidigt stadium av förundersökningen klart tagit parti i skuldfrågan till hans nackdel och därigenom föregripit domen (se vidare härom i kapitel 17).

Det är alltså väsentligt att skilja mellan frågan huruvida ett uppenbart allmänintresse motiverar att den misstänktes namn publiceras (t ex därför att han är en offentlig person eller emedan brottet är av samhällsfarlig art) och spørsmålet om det finns fog för brottsmisstanken. Även en offentlig och/eller kontroversiell person måste tillerkännas samma rättssäkerhet som alla andra medborgare såtillvida att påståenden eller misstankar om brottsligt eller klandervärt förfarande inte publiceras utan att det verkligen finns fog för dem (jfr dock de på sid 38 f och 198–201 refererade fallen). Strävanden att vidga yttrandefrihetens gränser får inte ske på bekostnad av vissa individers rättssäkerhet (jfr det på sid 41 f refererade fallet PON 29/1982).

En artikel, med rubriken **Mr X – blir han någonsin fälld?**, handlade om en namngiven person och skildrade hans verksamhet som bilhandlare i Stockholm samt hans ekonomiska förhållanden och skatteprocesser. I ingressen anfördes att (namnet), **bilhandlare från Stockholm, är ett hån mot alla hederliga svenskar**. Mannen anmälde publiceringen och tidningen anförde i yttrande över anmälan att artikeln hade inlett en reportageserie om ekonomisk brottslighet och att det med tanke på den betydelse anmälarens fall hade för rättsutvecklingen var ett oavvisligt allmänintresse att belysa det utredningsarbete som hade bedrivits och de misstankar som låg bakom polisens och skattemyndigheternas undersökningar. Uppgifterna var enligt tidningens mening av största betydelse för att allmänheten skulle kunna bedöma de rättsvårdande myndigheternas möjligheter att ingripa mot en ekonomisk verksamhet av det slag som anmälaren hade bedrivit. Vidare påpekades att artikeln också hade innehållit en redovisning av anmälarens egna uttalanden i vilka han hade förnekat all inblandning i den brottslighet som han var misstänkt för. PON klandrade tidningen (61/1982):

Vissa uppgifter i artikeln kan uppfattas som påståenden eller insinuationer att anmälaren har begått allvarliga brott, såsom narkotikabrott, skadegörelse, oredlighet mot borgenärer och skattebedrägeri. Tidningen har inte visat att den haft fog för dessa uppgifter. Med tanke på allvaret i påståendena och insinuationerna är tidningen inte ursäktad genom publiceringen av anmälarens genmäle.

Den 12 mars 1986 anhölls en man – den s k 33-åringen – som misstänkt för delaktighet i mordet på Olof Palme. Hans namn och bild publicerades i Arbetet den 18 och 19 mars och i Kvällsposten den 19 mars. I Hudiksvalls-Tidningen förekom bilden den 18 mars. Namn och bild återgavs på nytt i Arbetet den 20 mars samt den 1 och 4 april. Alla tre tidningarna klandrades av PON (84/1986):

Utgångspunkten för bedömningen är den publicitetsregel som i fråga om den som är misstänkt för brott manar pressen att avstå

från namnpublicering som kan skada, om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. PON har också endast undantagsvis godtagit namnpublicering i samband med brott. För det fall att allmänintresset är sådant att namnpublicering är motiverad måste ytterligare det kravet ställas att ett tillräckligt säkert underlag föreligger för publiceringen. Risken för allvarliga skadeverkningar av ett oriktigt utpekande, inte bara för den utpekade själv utan också för hans familj, är så stor att starka krav måste ställas på källgranskningen. En fällande dom utgör naturligen tillräckligt underlag. Så kan också vara förhållandet med ett av åklagare fattat åtalsbeslut i fall då den misstänkte har erkänt gärningen eller bevisningen ändå är övertygande. Undantagsvis kan under samma förutsättningar en publicering godtas redan på förundersökningsstadiet, om alldeles särskilda skäl är för handen.

I det fall som nu föreligger till bedömande står det utom allt tvivel att själva brottet är sådant att allmänintresset motiverar namnpublicering. Vad frågan gäller är om vid tidpunkten för den påtalade publiceringen tillräckligt underlag förelegat för en namn- och bildpublicering eller omständigheterna eljest motiverat en sådan publicering.

Vid tidpunkten för den första namn- och bildpubliceringen hade förundersökningen hunnit så långt att häktningsframställning gjorts i rätten den 17 mars 1986; häktningsförhandling hade i anledning härav utsatts till den 20 mars. Den anhållne mannen hade förnekat all medverkan till mordet. Till stöd för häktningsframställningen förelåg enbart indicier.

-- --

När det gäller omständigheterna i det nu föreliggande fallet var visserligen allmänintresset kring gärningsmannen osedvanligt starkt. Omständigheterna kan ändå inte anses ha varit sådana att skäl funnits till avsteg från huvudregeln sådan den här förut angivits till sin innebörd. Inte heller var förhållandena sådana att namnpublicering påkallades av hänsyn till andra som kunde misstänkas vara skyldiga. Den krets som här kom i fråga var alltför obestämd.

Till förmån för en namnpublicering har Arbetet också åberopat att namnet publicerades i en lång rad utländska nyhetsmedier, bl a i danska, engelska, franska och amerikanska tidningar samt i norsk och finsk television. Hänsyn borde, menar Arbetet, tas till hur utländska medier behandlar viktiga händelser i vårt eget land.

Mot vad Arbetet sålunda åberopat vill PON framhålla att den hos oss gällande pressetiska principen, att varje tidning svarar för sin publicering, gäller även i förhållande till utländska massmedier.

Det förtjänar nämnas att när en annan person – den s k 41-åringen – knappt tre år senare anhölls och därefter häktades som misstänkt för Palmemordet var det ingen tidning i Sverige som publicerade namn eller bild på honom. Så skedde först i samband med åtalsbeslutet och då bara av ett mindre antal tidningar medan de flesta väntade till tingsrättens fällande dom. När åtalet slutligen ogillades av hovrätten kunde knappast någon återgång till den tidigare använda benämningen ske.

I en artikel med rubriken **Politiker åtalas för bidragsfusk** uppgavs att den namngivne och avbildade politikern hade åtalats för försök till bedrägeri och osann försäkran, bestående i att makarna i en ansökan till försäkringskassan hade redovisat sin förmögenhet till ett för lågt belopp. PON friade tidningen (5/1987, refererat även på sid 163 f).

— — —

God publicistisk sed fordrar emellertid också att tillräckligt säkert underlag för publiceringen av brottsmisstanken har funnits och att denna även i övrigt har redovisats korrekt. Politikern har förnekat brott, men de yttre omständigheterna kring gärningen har varit oomstridda. Tidningen har grundat sitt offentliggörande på ett åtalsbeslut. Hans inställning till misstanken har återgetts i artikeln på framträdande sätt. Någon anmärkning mot bildpubliceringen som sådan tycks inte vara befogad. Även i nu berörd del saknas alltså anledning till kritik mot tidningen.

En "oljedirektör" rapporterades ha blivit anhållen som misstänkt för att ha lurat staten på 22 miljoner kronor i skatter. Enligt artikeln hade länsrätten utan direktörens vetskap beslutat om betalningssäkring gentemot honom och hans bolag beträffande ett belopp på 22 miljoner kronor. Som underlag för länsrättens beslut, vilket redan verkställts bland direktörens ägodelar av kronofogdemyndigheten, uppgavs ligga en s k förhandspromemoria av två revisorer vid riksskatteverket. Enligt promemorian hade stora skillnader mellan inköpta och deklarerade kvantiteter bensin konstaterats. Under mellanrubriken **SEX MILJ I EGEN FICKA?** anfördes: **Enligt vad tidningen erfar har (namnet) knappast kunnat stoppa alla de 22 miljonerna i egen ficka. Det belopp han kan ha tillgodogjort sig torde ligga runt 6 miljoner. Resterande 16 miljoner har successivt använts för att köpa in ny bensin för att hålla rörelsen igång.** Artikeln redovisade inte direktörens egen inställning i saken. **PON** klandrade tidningen (120/1986, refererat även på sid 186):

Eftersom direktörens inställning till anklagelserna vid publiceringen inte var känd för tidningen ålåg det den att iaktta särskild varsamhet vid redovisningen av fallet. Tidningen har grovt brustit härvidlag när det gäller avsnittet under mellanrubriken **SEX MILJ I EGEN FICKA?**

En tidning publicerade en serie artiklar om en "guldhärva". Den 16 januari inleddes serien med en artikel om att fyra icke namngivna småföretagare hade begärts häktade för att ha försökt smugla in 113 guldtackor med en sammanlagd vikt på 11,3 kilo och ett värde på 1,4 miljoner kronor. Enligt senare artiklar misstänktes "ligan" ha smuglat in närmare 30 kilo guld för mer än 3 miljoner kronor. Den 22 januari publicerades uppgiften att ett inte namngivet finansbolag misstänktes ha köpt 18 kilo insmuglat guld av medlemmar ur "ligan" och att två anställda vid bolaget hade anhållits. Vidare anfördes att en tredje anställd inte kunnat gripas av polisen därför att han befann sig utomlands. Den 23 januari upptogs hela tidningens löpsedel av rubriken **RIKSDAGSKANDIDAT från (ortens namn) anhållen i GULDHÄRVAN.** En stort uppslagen

hänvisningstext på första sidan samma dag bar rubriken **Riksdagskandidat** (partibeteckning) **anhållen i guldhärvan**. Enligt texten hade en namngiven person dagen innan anhållits i sin frånvaro såsom misstänkt för att ha låtit två medarbetare i sitt likaså namngivna bolag köpa upp till 18 kilo guld från en **smugglarliga** för bolagets räkning. PON uttalade (74/1988, refererat även på sid 165):

Att en person, som placerats på en framträdande plats på ett riksdagspartis lista över kandidater till instundande riksdagsval, av allmän åklagare har förklarats på sannolika skäl misstänkt för allvarlig brottslighet i sin näringsverksamhet är otvivelaktigt en omständighet som har ett stort allmänintresse, särskilt inom den aktuella valkretsen. En från pressetisk synpunkt viktig princip är emellertid att båda parternas ståndpunkter bör återges vid ett sådant uppgiftslämnande som det här var fråga om. När tidningen den 23 januari först publicerade anmälarens namn och bild hade denne, på grund av en tillfällig utlandsvistelse, ännu inte fått del av åklagarens misstankar. Hans inställning till anklagelserna eller bemötanden var således vid denna tidpunkt helt okänd.

Genom att under sådana förhållanden ändå namnge anmälaren som den misstänkte har tidningen enligt PON:s mening åsidosatt god publicistisk sed.

En man anhölls i sin frånvaro som misstänkt för våldtäkt och uppgiften härom tillsammans med vissa identifierande detaljer publicerades. Tidningen klandrades (PON 29/1990, referat även på sid 213):

– – – Dessa uppgifter har sammantagna vidgat den krets av personer som kunde förstå vem den anhållne var. Vid publiceringen förelåg inte bevisning att den anhållne var bunden vid brottet, inte heller fanns det då något tillräckligt starkt intresse som talade för att misstankarna publicerades innan den anhållnes egen version var känd.

En veckotidning publicerade en intervju med Jannike Björling i vilken hon berättade om sitt förhållande med Björn Borg. På löpsedeln och omslaget fanns rubriker som **Mitt "ljuva liv" med Björn och kokain** och **Mitt liv med Björn och kokain**. I intervjun lämnade Jannike Björling under mellanrubriken **Första kokain-festen** uppgifter om att Björn Borg hade introducerat henne i bruket av kokain och själv hade missbrukat kokain i sådan omfattning att det hade drivit henne till ett självmordsförsök. Tidningen hade enligt artikeln förgäves sökt Björn Borg för en kommentar. Artikeln omtalade, att denne tidigare kategoriskt förnekat all befattning med narkotika, och återgav ett avsnitt ur en tidigare intervju, i vilken Björn Borg bestämt bestred att han någonsin prövat kokain, heroin eller annat knark. PON uttalade (36/1990, refererat även på sid 31, 134 och 175 f):

Gäller det en person i Björn Borgs ställning, kan det inte utan vidare anses oförsvarligt att publicera uppgifter som korrigerar den gängse bilden av vederbörande. En förutsättning för att uppgifter om exempelvis narkotikamissbruk skall få ges offentlighet i sådant syfte måste emellertid vara att de är väl underbyggda. Som PO har framhållit är det i det närmaste omöjligt att frita sig från beskyllningar om narkotikaanvändning.

De uppgifter som har lämnats av Björn Borgs f d sambo och motpart i en vårdnadstvist har inte haft sådan halt att det har varit försvarligt att publicera dem. Att tidningen samtidigt återgav tidigare uttalanden av Björn Borg som ett bemötande rubbar inte detta omdöme. PON anser därför liksom PO att det var ett brott mot god publicistisk sed att återge de kränkande påståendena om narkotikabruk från Björn Borgs sida.

Föregrip inte domen

PUBLICITETSREGEL 14:

Föregrip inte domstols eller därmed jämförbar myndighets avgörande genom att ta parti i skuldfrågan. Återge båda parternas ståndpunkter. Har ett mål refererats, bör även domen eller annat avgörande redovisas.

Om det finns fog för brottsmisstankar mot en person och ett uppenbart allmänintresse motiverar att denne namnges, är det viktigt att det av publiceringen klart framgår att vederbörande endast är misstänkt. Kategoriska uttalanden måste alltså undvikas – särskilt i rubriker – samtidigt som den misstänktes egen inställning redovisas (dock inte exempelvis så här: "Knarkkungen nekar fortfarande!"). Om det inte går att få kontakt med den misstänkte personligen – han är kanske häktad – kan i regel hans försvarare lämna besked.

I ett på sid 220 ff refererat fall om en för bl a grova narkotikabrott misstänkt man klandrades tidningen för att den ensidigt betonat att mannens brottslighet haft en osedvanlig omfattning, för att den på ett tidigt stadium av förundersökningen klart tagit parti i skuldfrågan till mannens nackdel och därigenom föregripit domen samt för att den först ett halvår efter publiceringen av den första artikeln, där mannen namngavs, redovisat att denne nekade till de brott han misstänktes för (PON 43/1982; se även PON 50/1983, refererat på sid 197 f):

En "presskampanj" mot en misstänkt är alltså inte förenlig med pressetiska regler. Däremot behöver en kampanj till förmån för en misstänkt – som alltså går ut på att han är oskyldig – inte strida mot pressetiska regler, förutsatt att man inte därigenom tar ställning exempelvis mot en annan misstänkt eller en målsägande (jfr det i kapitel 18 refererade fallet PON 87/1988). De pressetiska reglerna har nämligen till syfte främst att skydda enskildas intressen och inte t ex rättegångssystemet eller andra offentliga intressen. Vi har därför ingen motsvarighet till bestämmelsen i den

danska retsplejeloven (rättegångsbalken) § 1017 att "der må ikke fremsættes udtalelser, der er egnet til på uforsvarlig måde at påvirke dommerne, domsmændene eller nævningerne (nämndemännen) med hensyn til sagens afgørelse".

I ett på sid 192 f refererat fall framhöll PON att det, när namn- och bildpublicering måste godtas, är "särskilt angeläget att den misstänktes ståndpunkt återges samt att sakförhållandena redovisas korrekt utan kategoriska rubriker eller andra påståenden som föregriper domstolens avgörande" (16/1984, jfr sid 165 angående PON 74/1988).

I ett annat på sid 187 f refererat fall framhöll PON att det vid publiceringen av namnet på åtalade personer är "angeläget att de åtalade bereds tillfälle till samtidigt bemötande eller åtminstone att deras inställning till åtalet på annat sätt redovisas" (94/1988).

Ta inte parti i skuldfrågan

På första sidan publicerades en stort uppslagen hänvisningstext med rubriken **RISKERAR FÄNGELSE "Jag är glad över att alla affärer utreds"**. Enligt texten hade man i utredningen av tre namngivna företags konkurser konstaterat att **sannolika skäl om brottsmisstanke** fanns. Därmed hade en förundersökning inletts mot företagets verkställande direktör, som namngavs. Det anfördes vidare att det enligt åklagaren fanns misstankar om olagligheter på närmare tre miljoner och att det rörde sig om bl a luftfakturor och bokföringsbrott. Tidningen klandrades av PON med följande av PO anförda motivering (PON 25/1990, refererat på sid 85 f):

Med hänsyn till att anmälaren inte ens delgetts misstanke om brott och än mindre åtalats var förstasidesrubriken "RISKERAR FÄNGELSE" vilseledande och kunde av läsarna uppfattas så att tidningen föregrep åklagares och domstols beslut genom att ta parti i skuldfrågan.

Den 9 november 1984 greps Clark Olofsson i Belgien på begäran av svensk polis. Samma dag häktades han i sin frånvaro av Solna

tingsrätt såsom på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling. Enligt åklagarens häktningsframställning misstänktes Olofsson för att ha förvärvat 25–30 kilo amfetamin i Nederländerna och låtit en kurir transportera narkotikan till Sverige. Den 8 november hade polisen gripit ett antal personer i Stockholm som misstänkta för narkotikabrott. TT behandlade gripandet av Olofsson i några telegram den 11 november. Där redovisades uttalanden av polis och åklagare om den spaning som förekommit, om Olofssons roll i sammanhanget och bevisen mot honom. PON klandrade sammanlagt 50 dagstidningar för publiceringar om fallet den 11 och 12 november (34/1985):

Olofsson har tidigare vid flera tillfällen gjort sig skyldig till svåra brott. I samband med lagföringen och straffverkställigheten för dessa har han, delvis genom egen medverkan, fått en omfattande publicitet. Han har därför kommit att framstå som jämförlig med en offentlig person. I likhet med PO anser PON därför att någon invändning inte kan göras mot att tidningarna namngav Olofsson i de nu aktuella publiceringarna.

Som underlag för publiceringarna har tidningarna i många fall endast haft polisens och åklagarens uppgifter. Olofssons egen inställning till brottsmisstankarna har inte kunnat inhämtas, eftersom han vid tillfället för publiceringarna var häktad och omhändertagen av polis i Belgien. En del av tidningarna har dock publicerat uttalanden av Olofssons ombud i Sverige. Med beaktande av Olofssons särställning och omständigheterna i övrigt anser PON det inte kunna hävdas, att tidningarna skulle ha avstått från att publicera polisens och åklagarens uppgifter, när den misstänktes ståndpunkt inte kunde redovisas i samband därmed. Tidningarna har i stor utsträckning följt TT-telegrammen i artikeltexterna. Ett av dessa telegram inleds med ett stycke där det sägs, att Olofsson har haft nära kontakter med en mycket stor holländsk knarkliga som smugglat narkotika till Skandinavien samt att han har handlat av den holländska organisationen och stått huvudleverantören nära. Dessa påståenden som inte uttryckligen är relaterade till någon sagesman har

i tidningarna i regel oförändrat införts som ingress till artikeln. I den efterföljande texten refereras däremot uttalanden av en representant för den svenska narkotikapolisen. Ingressen kan med någon tvekan uppfattas som en sammanfattning av dessa uttalanden. Redigeringen är inte invändningsfri från pressetisk synpunkt men PON finner inte tillräckliga skäl till klander i denna del. Artikeltexterna ger inte heller anledning till erinran.

Med hänsyn till att många personer inskränker sig till att läsa löpsedlar, artikelrubriker och bildtexter måste vissa pressetiska krav ställas på utformningen av dessa, lästa var för sig, vilket för övrigt framgår av de av pressorganisationerna antagna publicitetsreglerna.

I detta fall kommer i blickpunkten regeln att domstols avgörande inte skall föregripas genom att tidningen tar ställning i skuldfrågan. *Denna regel måste gälla även till förmån för den som tidigare dömts för grova brott.* Ju avskyvärdare det nya brott som han misstänks för är, desto viktigare är det att regeln inte åsidosätts. Om tidningen, innan domstolen dömt, på löpsedel eller i artikelrubrik eller bildtext framför ett reservationslöst påstående att en misstänkt har gjort sig skyldig till brottet, så har tidningen föregripit domstolens dom. Har den misstänkte vid publiceringstillfället inte erkänt brottet, så får han anses ha lidit en publicitetsskada även med den bakgrund som Olofsson har.

Som exempel på rubriker där tidningen enligt PON:s mening har åsidosatt nämnda publicitetsregel kan nämnas "Knarkbrott bevisade CLARK ILLEGALT I BELGIEN", "Clark ledde knarkliga", "Huvudman i svensk narkotikaliga", "Clarks liga fast med 13 kg knark", "CLARK KNARKCHEF" och "DUBBELNATUREN CLARK lycklig familjefader kallhamrad knarkkung".

Det förtjänar nämnas att Clark Olofsson den 23 juli 1985 dömdes av Stockholms tingsrätt till fyra års fängelse för medhjälp till grovt narkotikabrott och att Svea hovrätt den 14 november samma år skärpte domen till tio års fängelse för grovt narkotikabrott. Man kan alltså i efterhand konstatera att många av de klandrade publi-

ceringarna var sakligt korrekta. Det hindrar emellertid inte att de ändå stred mot publicitetsregel 14 – ”föregrip inte domstolens avgörande genom att ta parti i skuldfrågan” – eftersom det är förhållandena vid publiceringstillfället som är avgörande.

Se även det på sid 177 f refererade fallet PON 65/1990 där en tidning klandrades för att ha ”främst i rubrik och bildtext gjort sådana kategoriska påståenden om brott, att tidningen får anses ha tagit parti i skuldfrågan”.

I det på sid 212 f refererade fallet rörande det första s k styckmordsmålet klandrades ett antal tidningar för att genom ställnings-taganden i skuldfrågan – av typen ”styckmordet är på väg att klaras upp” och ”yrkeskunskapen avslöjade honom, obducent fast för styckmordet” – ha föregripit den rättsliga prövningen (PON 41/1985).

Det är inte bara i rättegångsreportage och liknande som det slutliga avgörandet kan föregripas utan så kan ske också i ledarkommentarer och personliga krönikor.

Sommaren 1988 anträffades tre flickor i åldrarna 11–13 år i ett skogsområde där de höll sig gömda efter att ha rymt från vad som kallades ett sommarläger. Deras berättelse blev upptakten till en förundersökning, som ledde till häktning, åtal och dom mot en man och tre kvinnor för bl a misshandel, olaga tvång, sexuellt tvång och sexuellt ofredande. Under den inledande förundersökningen hade ytterligare målsägande uppträtt, vilka som barn eller tonåringar hade vistats hos de misstänkta. Det rättsliga förfarandet blev föremål för stor publicitet, som kom att omnämna de misstänkta som ”sexsekten”.

Den 14 september publicerades en omaskerad bild av den åtalade mannen i anslutning till ett referat av hans berättelse vid huvudförhandlingen. Intill artikeln förekom en kolumn, i vilken en känd journalist framförde personliga intryck och reflexioner kring rättegången. Kolumnen hade rubriken **En normalt funtad människa tror inte sina öron** och ingressen lød: **Det är inte tu tal om att** (mannens förnamn) **ljuger när han förhörs – – – vid tingsrätten – – –. Hans sätt**

att förklara det som tre flickor tydligt beskrivit som sexuella övergrepp är så osannolikt att jag vågar kalla förklaringarna för lögn.

På motsvarande sätt publicerades den 21 september en kolumn med kommentarer till berättelser av en mor och en dotter, som samstämmigt hade berättat om sexuella övergrepp mot dottern. Det var svårt att förstå att modern kunde ha tillåtit övergreppen, ansåg författaren och tillade: **Ändå tror jag att båda två berättar sant.** Skälen för denna övertygelse angavs. Trots att mannen envist nekade till allt kunde han enligt kolumnen vara så **besatt av föreställningen om det symboliska i sina olika beteenden att han inte känner igen gärningarna när de beskrivs i verklighetens kalla termer.** Alltså trodde han kanske på vad han sade, ansåg författaren.

De åtalade anmälde bl a de båda kolumnerna som enligt deras mening hade inneburit ett tydligt ställningstagande i skuldfrågan. Tidningen yttrade att saken hade ägt ett höggradigt allmänintresse och att rapporteringen hade varit allsidig. Anmälarnas synpunkter hade utförligt kommit fram i artiklar och intervjuer. Av de påtalade kolumnerna framgick klart att det var fråga om personliga intryck och reflexioner. Dessa kolumner hade vidgat perspektiven och givit fördjupad, relevant information om den möjliga bakgrunden till de händelser som inträffat. Kolumnerna befann sig utan tvivel inom ramen för pressens rätt att uttrycka åsikter och granska samhällsförhållanden, menade tidningen som dock klandrades av PON (82/1989):

Den 14 och 21 september innehöll tidningen kolumner där en av tidningens medarbetare redovisade personliga intryck och reflexioner kring rättegången. Häri togs ställning i frågan huruvida vittnenas berättelser om grova brott eller en av de tilltalades förnekanden och förklaringar var trovärdiga. Genom dessa ställningstaganden tog tidningen parti i skuldfrågan innan domstolen dömt i målet. Med anledning av en invändning från tidningen på denna punkt vill PON framhålla, att den frihet som tidningarna har att ge uttryck för åsikter är begränsad genom regeln att domstols dom inte får föregripas.

Redovisa även domen

Har ett mål refererats, bör även domen eller annat avgörande redovisas (åtminstone om utgången är till den misstänktes förmån). Det kan inte alltid begäras att tidningen självmant gör detta – särskilt om lång tid förflutit mellan publiceringen och domen – utan vederbörande bör för säkerhets skull själv fästa tidningens uppmärksamhet på domen.

I september 1979 publicerades en artikel om att fyra företag, av vilka ett namngavs, hade åtalats för skattebrott gällande oberättigade skatteavdrag på tillsammans 300 000 kronor. Det framgick att beloppet för det namngivna företaget stannade vid knappt 17 000 kronor. Företagets ägare namngavs och avbildades i artikeln. I april 1982 infördes en artikel enligt vilken fyra inte namngivna företagare, som åtalats för skattebrott, hade frikänts. PON uttalade (78/1982):

Tidningen har visserligen i samband med åtalets väckande mot anmälaren i september 1979 publicerat både namn och bild på den åtalade. Det kan ändå inte läggas tidningen till last som brott mot god publicistisk sed att den sedermera i samband med domens meddelande i april 1982 – utan begäran från anmälaren om publicering – underlåtit att göra klart att denne blivit friad från ansvar.

En tidning publicerade i november 1987 en artikel med rubriken **Polisen varnar: Se upp med annonsskoj!** Artikeln handlade om en inte namngiven man om vilken sades att han uppgav sig företräda en annonsguide och att han lurade affärspersonal att betala ut pengar. Flera affärsidkare hade därför polisanmält mannen för annonsbedrägeri. I artikeln angavs namnet på den "företagsguide" som mannen arbetade med och ett faxsimil av omslaget till denna illustrerade artikeln.

I en anmälan uppgav en person, som sade sig vara identisk med den i artikeln omskrivne mannen, att åklagaren genom beslut i oktober 1988 hade lagt ner förundersökningen rörande annonsbedrägeri emedan brott inte kunde styrkas. Anmälaren anförde att

tidningen inte ville inse att något fel hade begåtts genom införandet av artikeln. Han önskade få en dementi publicerad.

Tidningen anförde i yttrande att man inte hade framfört uppfattningen att anmälaren begått något brott och att det därför inte fanns anledning att nu slå fast att han inte hade begått något brott. Artikeln var ett referat av polisens varning. Att åtal inte hade väckts innebar enligt tidningen inte att verksamheten var att betrakta som seriös. PON anslöt sig till PO:s uttalande (PON 20/1989):

Den som yrkesmässigt vänder sig till allmänheten måste tåla att hans verksamhet granskas i pressen. Konsumentupplysning är en viktig uppgift för tidningarna. Det kan därför inte erinras mot att tidningen redovisade polisens varning för den verksamhet som bedrevs av anmälaren.

God publicistisk sed bjuder emellertid att en tidning, som refererat en polisanmälan, också redovisar ärendets utgång.

Även om anmälaren inte namngavs i artikeln, får antas att vissa läsare kände till att det var han som stod bakom företagsguiden och alltså var den person som blivit anmäld för annonsbedrägeri. Anmälaren hade därför befogat anspråk att få åklagarens beslut redovisat. Tidningen har enligt min mening genom sin vägran att införa en sådan redovisning åsidosatt god publicistisk sed.

Kvälj inte dom

Om det beslutas att inte väcka åtal mot den misstänkte eller om denne frikänns av domstolen, är det ett viktigt rättssäkerhetsintresse att avgörandet av skuldfrågan respekteras av pressen och att man inte "kväljer dom" (jfr PON 87/1988 refererat på sid 239 f). Däremot kan det undantagsvis finnas utrymme för en kritisk diskussion av rättsfrågan, alltså utformningen av själva straffbestämelsen eller domstolens tillämpning av denna.

En konstnär anmälde ett antal artiklar rörande en dom i Högsta domstolen, vari ett enskilt åtal mot honom för brott mot foto-

grafilagen m m hade ogillats. Klagomålen gick ut på att artiklarna hade utpekats honom som brottslig genom att hävda att åtalet borde bifallas. PON friade tidningarna på följande av PO anförda skäl (PON 10/1990):

Aktuell fotografi publicerade ett referat av målet och av högsta domstolens dom och i anslutning därtill en redaktionell kommentar. I kommentaren kritiserades domen och lagstiftningen från den för tidningen naturliga utgångspunkten, nämligen foto- grafernas intressen. Publiceringen i den andra tidningen hade samma karaktär. Saken ägde ett uppenbart allmänintresse. De faktiska omständigheterna var oomstridda; frågan gällde en rättslig bedömning av dessa omständigheter.

En sådan fråga måste då saken äger ett uppenbart allmänintresse kunna bli föremål för en fri debatt, även om, som i detta fall, den berördes identitet redan är allmänt känd och han dessutom namnges i publiceringen. En förutsättning är givetvis att det som i de anmälda publiceringarna samtidigt klart framgår att han frikänts av domstolen.

PUBLICITETSREGEL 17:

Omnämn inte att personer dömts i tidigare brottmål, om inte särskilt starka skäl föreligger.

Särskilt starka skäl för att nämna att en person tidigare dömts för brott kan tänkas föreligga exempelvis om vederbörande ställer upp som kandidat i ett politiskt val. En politiker skall dock inte behöva tåla att tidigare brottslighet dras upp i vilket sammanhang som helst.

Enligt en artikel stod en namngiven riksdagsman åtalad för svartbygge i sin egenskap av styrelseordförande i ett bolag. Under mellanrubriken **DÖMD TIDIGARE** anfördes att riksdagsmannen elva år tidigare hade dömts för medhjälp till grov oredlighet mot borgenärer och brott mot aktiebolagslagen samt att han sex år tidigare belagts med reseförbud av åklagare sedan han fungerat som revisor åt en person som med hjälp av en **nu landsflyktig** bankir sluppit att betala tio miljoner i skatt genom s k vinst- och förlustbolagsaffärer. PON uttalade (73/1985):

Av handlingarna i ärendet framgår att uppgiften i den påtalade artikelns ingress och i tillhörande bildtext, att anmälaren åtalats för svartbygge eller byggfusk, var oriktig. Tidningen har inte heller visat fog för uppgiften i artikelingressen, att anmälaren på 70-talet dömts för ekonomisk brottslighet, längre ned i artikeln preciserad till att han år 1974 dömts för medhjälp till grov oredlighet mot borgenärer och brott mot aktiebolagslagen. Som PO anført vid ärendets hänskjutande till PON har tidningen vidare lämnat oemotsagd anmälares uppgift, att de i artikeln berörda åtgärderna mot honom år 1979 av åklagare ledde till ogillande i varje domstol som hade att pröva saken, något som inte framgår av artikeln. Utom att den påtalade artikeln innehåller oriktiga påståenden mot anmälaren har dragits fram påstådd tidigare brottslighet utan att skäl därtill förelegat.

Slutligen har tidningen i yttrande till PO över anmälan förklarat sig inte ha i sin artikel påstått, att anmälaren dömts för något under 1970-talet, fastän artikeln på två ställen och bilden innehåller klart påstående därom.

Tidningen har sålunda både i sin publicering och i sin behandling av ärendet efteråt visat sådan vårdslöshet att tidningen måste anses ha grovt brutit mot god publicistisk sed.

En tidning behandlade i en serie artiklar ett brottmål som ledde till åtal och fällande dom mot en man för att han under knivhot tvingat en annan person att lämna ut pengar, checkhäfte och bil samt medfölja i bilen för att köpa narkotika. Den åtalade förnekade allt våld och hävdade att han och målsäganden tillsammans hade planerat resan. Båda parternas berättelser publicerades i ett rättegångsreferat under rubriken **Misshandlad och hotad – eller var det inte så?** En senare löpsedel dominerades av rubriken **Hovrätten fastställde fängelsedom** – Rätten har bara lyssnat på den ena parten. PON uttalade (87/1988):

– – – I artiklarna omnämndes flera gånger att målsäganden tidigare hade dömts för receptförfalskningar och vidare redovisades uppgifter ur personundersökningar om drogmissbruk. De pressetiska reglerna manar tidningarna att avstå från sådan publicering, om inte särskilt starka skäl föreligger. Det krävs sålunda mer än att publiceringen kunde ha ett uppenbart allmänintresse.

Tidningen har försvarat de påtalade publiceringarna med att det var ett oavvisligt intresse att granska den som bedömts som trovärdig i ett mål där olika personers trovärdighet står emot varandra. Enligt en artikel skulle denna trovärdighetsbedömning av domstolarna ha grundats helt på en värdering av uppgiftslämnarnas tillförlitlighet. Artikeln ger intrycket att tidningen anser, att hovrätten inte tillräckligt beaktat målsägandens tidigare drogmissbruk. Av hovrättens dom framgår dock att domstolen grundat sitt ställningstagande i trovärdighetsfrågan på allt som förekommit vid målets handläggning i hovrätten.

Bl a upptogs i domen vittnesberättelser som på olika punkter styrker den redogörelse för händelseförloppet i samband med de åtalade brotten som målsäganden lämnat. Uppgifterna om hans tidigare brott hade alltså inte så avgörande betydelse som tidningen velat göra gällande. PON anser att det inte funnits tillräckligt starka skäl för att omnämna de brott som målsäganden dömts för 1979 och 1982. Tidningen har i nu angivna hänseenden grovt brutit mot god publicistisk sed.

Konsumentintresset kan ibland motivera omnämmandet av tidigare brottmålsdom. En artikel med rubriken **Mannen som säljer fruar till svenska män** skildrade en kontaktförmedling mellan svenska män och thailändska kvinnor. I artikeln uppgavs bl a att förmedlingens innehavare tidigare drivit en **sexresebyrå** och att han i **samma veva** som kronofogden stängde kontoret hade dömts för bedrägeri därför att han sålt resor som inte existerade. PON friade tidningen på följande av PO anförda skäl (PON 58/1989):

De pressetiska reglerna ger tidningarna stor frihet att lämna information och uttrycka åsikter liksom att kritiskt belysa olika samhällsförhållanden. Personer och företag som yrkesmässigt vänder sig till allmänheten måste tåla att deras verksamhet granskas i pressen. Att i sådant sammanhang ange vederbörandes namn anses inte strida mot god publicistisk sed. Det kan därför inte erinras mot att tidningen behandlade den av anmälaren bedrivna kontaktförmedlingen och dess bakgrund. Eftersom anmälaren tidigare dömts för brott med anknytning till likartad verksamhet, anser jag att det förelåg särskilt starka skäl för att omnämna dessa domar.

I en artikel med rubriken **Målarettan varnar: Se upp för konsult** (namnet) omtalades att en ny fristående arbetsgivareorganisation hade skapats för ensamföretagare bland målare. Bakom organisationen stod en konsult som namngavs i artikeln. Hans bild publicerades också. Enligt artikeln hade Målarförbundets stockholmsavdelning, Målarettan, i ett brev till medlemmarna varnats för

konsulten. Vidare omtalades att några medlemmar i den nybildade organisationen, Fria Målarvästares Förening, hade anmält honom till polisen för förskingring av medlemsavgifterna. Det hade enligt artikeln inte kommit som någon överraskning för Målarvästans ordförande som uppgav att konsulten 1955 hade straffrifyklarats för bedrägeribrott och att han 1973 hade dömts till tre års fängelse för grovt bedrägeri mot ett 30-tal personer. PON uttalade (5/1983):

Som PO anført vid ärendets hänskjutande till PON kan inte göras någon erinran mot att tidningen i sin artikel tog upp den kritik som från fackligt håll riktades mot konsultens verksamhet. När det gäller den polisanmälan som gjorts mot konsulten har denne fått tillfälle till bemötande i artikeln. Med hänsyn härtill och till att anmälingen får anses ha haft nära samband med den verksamhet som kritiserades, finner PON ej anledning till klander mot tidningen för att den givit publicitet åt polisanmälingen. Däremot fanns inte tillräckliga skäl att nämna de tidigare lagföringar som konsulten varit föremål för. Genom att ge publicitet åt dessa har tidningen brutit mot god publicistisk sed.

En löpsedel dominerades av rubriken (namnet) **ska hjälpa 33-åringen i PALME-MÅLET att få ut 2 MILJONER**. På första sidan publicerades en bild av den namngivne mannen och rubriken **Dömdes till fängelse i – – SKA HJÄLPA 33-ÅRINGEN FÅ MILJONER AV STATEN**. Texten omtalade att mannen biträdde en känd advokat i kampen om 33-åringens skadestånd och återgav ett uttalande av mannen om följderna av att bli felaktigt utpekad som brottsling. En artikel inne i tidningen, som tillsammans med en stor bild av mannen upptog en hel sida, berättade närmare om åtalet och domen mot honom samt om de trakasserier som han och hans familj hade drabbats av i samband med den rättsliga proceduren. Det uppgavs att han i Högsta domstolen dömts till ett och ett halvt års fängelse. En intervju med mannen berörde flyktigt dessa förhållanden och uppehöll sig för övrigt vid det nu aktuella skadeståndsmålet.

I en anmälan anförde den omskrivne mannen att det nu var mer än sex år sedan målet mot honom avgjorts. Han ifrågasatte om det var förenligt med god publicistisk sed att efter så lång tid dra upp den gamla domen. Uppgifterna var dessutom felaktiga – han hade dömts till ett års fängelse. Det aktuella skadeståndsmålet hade inte någon anknytning till målet mot honom. Publiciteten var ägnad att skada honom i hans yrkesutövning och utsätta honom för andras missaktning. Tidningen anförde i ett yttrande att det fanns en i högsta grad relevant koppling till målet mot anmälaren. Det var hans egna erfarenheter av de lidanden som vållas den som utpekas som brottsling som gjorde honom särskilt lämplig att driva 33-åringens sak. Det var också poängen med den intervju som anmälaren hade beviljat och som hade behandlat både hans bakgrund och det förestående målet. PON uttalade (20/1990):

Enligt PON:s mening fanns det inte någon godtagbar anledning att i sammanhanget beröra den tidigare brottmålsdomen mot anmälaren. Under sådana förhållanden kan tidningen inte undgå klander för att i detta fall ha åsidosatt god publicistisk sed.

På sid 184 refereras ett ärende rörande artiklar om utmätning för skatteskulder där det även uppgavs att gäldenären tidigare hade dömts för rattfylleri och olovlig körning. PON ansåg inte att det fanns tillräckligt starka skäl för att publicera dessa uppgifter men friade ändå tidningen därför att publiceringen i sammanhanget inte kunde antas ha tillfogat anmälaren någon nämnvärt ökad publicitetsskada (91/1982). Se även PON 91/1980 refererat på sid 185.

Tidningen Se publicerade i sitt "minnesnummer", nr 18/1981, en krönika i ord och bild över händelser och personer som tidningen tidigare uppmärksammat. Ett avsnitt av krönikan anknöt till vad som tidigare publicerats i samband med att viss narkotikabrottslighet avslöjades. En person som var inblandad i denna namngavs i krönikeavsnittet och det anfördes i detta bl a att han fört ett liv präglat av lyx och varit väl ansedd till dess att det visat sig att han var en "knarkkung". I anslutning till texten publicerades en bild av mannen i ett glatt sällskap. Mannen anmälde publi-

ceringen och upplyste att han i juni 1979 hade frigetts från det straff som ådömts honom och att publiceringen var ägnad att försvåra hans återanpassning i samhället. PON uttalade (6/1982)

Det påtalade avsnittet i den aktuella krönikan innebär en erinran för läsaren om att anmälaren tidigare dömts för grovt narkotikabrott. Publiceringen bör därför bedömas med särskilt beaktande av den publicitetsregel enligt vilken personer som dömts i tidigare brottmål inte bör omnämnas om inte särskilt starka skäl föreligger.

Det aktuella avsnittet, vari anmälaren förekommer med namn och bild, har hämtats från vad som tidigare publicerats i samband med utredningen och rättegången beträffade den nämnda brottsligheten. Denna medförde en omfattande publicitet som även omfattade anmälaren och dennes personliga förhållanden. Denne har också därefter varit föremål för uppmärksamhet i pressen och namngivits i samband med uppgifter om förhållanden under verkställigheten av det straff som ådömts honom.

Det kan mot bakgrunden av vad som förekommit inte antas att den erinran om de tidigare händelserna som tidningens krönika innehåller har medfört större olägenheter för anmälaren.

För tidningens del har uppenbarligen förelegat ett intresse av att vid en krönika över händelser som tidningen uppmärksammat kunna sammanställa materialet efter det publiceringsvärde händelserna haft när de inträffade och det sätt varpå de vid samma tid återspeglats i tidningen.

PON finner på grund av anförda förhållanden att tidningen inte i detta fall kan anses ha brutit mot god publicistisk sed.

En artikel om en revolt på en svensk fångvårdsanstalt illustrerades med bl a en bild på vilken en man med händerna på ryggen fördes ner för en trappa av polisen. Mannens ansikte var klart synligt i profil. Bildtexten lød: **En av de fyra fångar som utpekats som ledare för upploppet förs ut i handbojor. De kommer nu att flyttas till slutan stalt.** PON klandrade tidningen på följande av PO anförda skäl (PON 55/1990):

Bilden – sådan den ter sig i originalpubliceringen – var enligt min mening klart och tydligt identifierande för den som kände anmälaren till utseendet. Även om saken naturligtvis ägde ett uppenbart allmänintresse medförde detta inte att anmälares identitet också ägde ett uppenbart allmänintresse som kunde motivera att han utpekades. Anmälaren var visserligen kriminellt belastad men det torde inte vara berättigat att därför utgå från att grannar och andra ytligt bekanta, såsom fästmöns arbetskamrater, kände till att han avtjänade straff. I vart fall kunde de inte antas känna till att han hade ansetts spela en ledande roll i fångrevolten.

Jämförelse med utlandet

Storbritannien med sin långa demokratiska tradition saknar paradoxalt nog en grundlag. Tryck- och yttrandefriheten är inte garanterad i lag utan – som så mycket annat i detta land – grundad i praxis. Gränsen kring mediernas rättigheter och skyldigheter blir därför ibland diffus. Nackdelarna härav har visat sig under senare år, då bl a svårigheterna att få insyn i myndigheternas verksamhet och det bristfälliga källskyddet för mediernas uppgiftslämnare aktualiserats. Samtidigt har vissa medier – de s k tabloidtidningarna – kritiserats för hänsynslös sensationsjournalistik och bristande respekt för privatlivets helgd.

Den brittiska pressen har visserligen sedan 1953 bedrivit en frivillig självsanerande verksamhet av liknande slag som den svenska pressen (PON och PO) men det brittiska Press Council har inte lyckats lika bra och särskilt tabloidtidningarna anses strunta i dess utslag. Både allmänhet och politiker verkar nu ha tappat tålamodet och hårdare tag har varslats.

Våren 1990 försökte man från pressens sida på olika sätt avvärja hotet om lagstiftningsåtgärder. Sålunda utarbetade Press Council skrivna pressetiska regler – som tidigare saknats – och de stora rikstidningarna anställde egna ombudsmän som läsarna kunde vända sig till med sina frågor och klagomål. Slutligen ombildades Press Council till Press Complaints Commission.

Kritikerna lät sig emellertid inte bevekas av detta. En av regeringen tillsatt utredning föreslog senare samma år – utöver kriminalisering av sådana åtgärder som att intervju, fotografera och banda privatpersoner utan deras medgivande – att Press Council skulle ersättas av ett offentligt organ med rätt att döma ut skadestånd till skandaliserade personer. Ändringarna föreslogs träda i kraft 1992, om inte pressens egen självsanering gett resultat dessförinnan. Förslaget väckte stark missstämning inom pressen och uppfattades som ett allvarligt hot mot dess frihet.

I *Danmark* beslöts i maj 1991 att förstatliga det pressetiska ansvarssystemet. Anledningen var bl a att de danska tidningsutgivare- och journalistförbunden, i motsats till sina svenska systerorganisationer, inte kunnat enas om pressetiska regler och tillsynsorgan. Bakom den danska opinionsnämnden står sålunda enbart dagstidningsutgivarna (och inte ens alla dessa). Eftersom självsaneringen inte ansetts ha fungerat tillfredsställande, beslöts nu att införa statliga organ som skall tillämpa i lag inskrivna etiska regler.

Vad som nu hänt i Storbritannien och i Danmark påminner om läget i Sverige i slutet av 60-talet, då man i riksdagsmotioner vände sig mot "sensationsjournalistik som prisger enskilda privatförhållanden" och uttalade bl a att "det förakt för anständiga publiceringsregler som förekommer inom dags- och veckopressen innebär en allvarlig form av rättslöshet". Det ifrågasattes om PON var tillräckligt eller om inte samhället hade behov av "ett kompletterande organ med annan sammansättning och annat arbetssätt". Se närmare om detta på sid 13.

Självsanerande verksamhet

På senare tid har kritiken åter växt mot massmediernas – eller snarare vissa mediers – exploatering av den enskilde, särskilt i samband med brotts- och olycksfallsreportage. Samtidigt har från dessa mediers sida riktats kritik mot PO och PON för att vara alltför dömande och juridiska.

Om pressens självsanerande verksamhet skall tas på allvar av allmänheten och inte uppfattas som ett tomt sken eller ett spel för gallerierna, måste den bedrivas med fasthet och konsekvens. De pressetiska regler, som pressens organisationer själva utarbetat, måste tillämpas så att utslagen inte uppfattas som godtyckliga. Liksom vid all normtillämpning skall lika fall behandlas lika, även om de pressetiska bedömningsgrunderna självfallet förändras med tiden, ibland ganska snabbt.

Pressetik och tryckfrihet – PO:s roll

De pressetiska reglerna skall inte förväxlas med de tryckfrihetsrättsliga bestämmelser som avser att skydda den enskilde, alltså förtals- eller ärekränkingsbestämmelserna i tryckfrihetsförordningen (TF). De förra är betydligt mera omfattande, de ålägger t ex tidningarna att publicera rättelser och genmälen liksom att respektera privatlivets helgd. I den mån pressetiska och tryckfrihetsrättsliga regler täcker över varandra – alltså när det gäller nedsättande uppgifter – är de förra strängare. Mellan det som i tryckfrihetsrättsligt hänseende är tillåtet och det som inte är det finns sålunda ett gränsområde, där en publicering kan klandras enligt pressetiska regler. För att hålla rågången mellan pressetiska och tryckfrihetsrättsliga bedömningar så klar som möjligt, undviker PO och PON avsiktligt att i sina avgöranden använda begrepp och uttryck som förekommer i TF.

Trots detta har de pressetiska organen kritiserats för att deras avgörande åberopats inför domstol av anmälaren i en senare tryckfrihetsprocess och påverkat dennas utgång. I den mån det sistnämnda förekommit, synes emellertid kritiken snarare böra riktas mot den berörda domstolen – för att den inte mäktat skilja mellan pressetiska och tryckfrihetsrättsliga resonemang – eller mot tidningen som inte brytt sig om att överklaga den fällande domen till högre instans för erhållande av ett vägledande utslag.

Risken för att den pressetiska verksamheten på detta sätt skall ”töja ut” det straffrättsliga området förefaller också något överdriven, om man betänker att av de ungefär 80 fall per år som brukar föranleda klander från PO:s eller PON:s sida är det bara ett eller två som går vidare till domstol. Av de i genomsnitt sju tryckfrihetsmål avseende förtal som avgjordes per år i Sverige under 80-talet blev det för övrigt fällande dom bara i två fall. Det är också betydligt vanligare att ett klandrande uttalande av PO eller PON inte påverkar utgången av ett senare tryckfrihetsmål än motsatsen.

PO:s uppgift är, enligt pressorganisationernas instruktion, att ”påtala avvikelser från god publicistisk sed” och att, när förut-

sättningar föreligger, genom direkt hänvändelse till berörd tidning söka snabbt åstadkomma beriktigande eller genmäle. PO skall alltså, som också framgår av befattningens namn, vara allmänhetens – eller rättare sagt den enskildes – egen advokat som kostnadsfritt hjälper honom att komma till sin rätt utan att snegla på hur detta uppfattas av den berörda tidningen. Bara ”i lindrigare fall av klar avvikelse från god publicistisk sed” – där tidningen vanligen medgett att fel begåtts – kan PO själv döma i fallet genom att göra ett klandrande uttalande (förekommer i ungefär 20 av de totalt 350–400 ärendena per år). I övrigt överlämnas ärendet efter utredning till PON för prövning, om det inte avskrivs som ogrundat. PO deltar inte i PON:s prövning.

PO skall alltså inta en klar partsställning till förmån för den enskilde, medan det är PON:s uppgift att vara den objektiva, dömande instansen. Om allmänheten inte känner sig få stöd hos PO, finns risk för att verksamheten förtvinar eller att anmälarna – i den mån de har råd – anser sig nödsakade att anlita advokat för att kunna lägga fram sin sak inför PON på ett tillfredsställande sätt. I så fall har själva poängen med PO-institutionen gått förlorad.

Göteborgsutredningen

Avdelningen för masskommunikation vid Göteborgs universitet har nyligen inom projektet Publicistisk sed lagt fram en undersökning av anmälningar till PON åren 1916–1987. Ungefär hälften av anmälningarna riktade sig mot artiklar om enskilda personer medan anmälningar mot artiklar om organisationer (företag, myndigheter och ideella organisationer) samt företrädare för sådana svarar för den andra hälften. Andelen elitpersoner bland anmälarna ligger för tidsperioden som helhet på en knapp fjärdedel och har minskat till en femtedel under 80-talet. Mot bakgrund av bl a att tidningarna betydligt oftare skriver om elitpersoner finner utredaren den stora andelen personer utan elitstatus bland anmälarna vara anmärkningsvärd.

Av göteborgsutredningen framgår vidare att det i första hand är

ärenden rörande enskilda som av PO lämnas vidare för avgörande i PON och att det är i sådana ärenden som den berörda tidningen oftast blir klandrad. Tilläggas kan att beträffande organisationer har PO och PON under senare år inskridit i huvudsak bara för att se till att tidningarna ger plats åt befogade bemötanden av kritisk publicitet.

I jämförelse med de flesta andra länders press har svenska tidningar en hygglig etisk standard när det gäller respekten för den enskildes privatliv, även om nivån varierar en hel del mellan olika tidningar och utrymme för förbättringar finns. När det gäller saklig korrekthet föreligger inte anledning till självförhävelse från svensk sida. På många håll i utlandet ägnar man större intresse åt och satsar mera resurser på faktakontroll. Det är på sakens område som det avgörande slaget om allmänhetens förtroende för medierna står.

Det är oerhört angeläget för oss alla – både inom och utom medierna – att vårt tryckfrihetsrättsliga system, ett av de äldsta och liberalaste i världen, bevaras och utvecklas. En förutsättning för att detta skall lyckas är emellertid att allmänheten är övertygad om att medierna förvaltar sin stora frihet under ansvar. Här har pressens egen självsanerande verksamhet en viktig uppgift att fylla.

Bilagor

Etiska regler för press, radio och tv (augusti 1990)

Press, radio och tv skall ha största frihet inom ramen för tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen för att kunna tjäna som nyhetsförmedlare och som granskare av samhällslivet. Härvid gäller dock att skydda enskilda mot oförskyllt lidande genom publicitet.

Etiken tar sig inte i första hand uttryck i en formell regeltillämpning utan i en ansvarig hållning inför den publicistiska uppgiften. De etiska reglerna för press, radio och tv skall vara ett stöd för den hållningen.

I PUBLICITETSREGLER

Ge korrekta nyheter

1. Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling.
2. Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats. Ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer.
3. Löpsedel, rubrik och ingress skall ha täckning i texten.

Ge plats åt bemötanden

4. Felaktig sakuppgift skall rättas, när det är påkallat. Den som har befogat anspråk att bemöta ett påstående skall beredas tillfälle till genmäle. Rättelse och genmäle skall i lämplig form publiceras utan dröjsmål och på sådant sätt att de kan uppmärksammas av dem som har fått del av de ursprungliga uppgifterna. Observera att ett genmäle inte alltid kräver en redaktionell kommentar.
5. Publicera utan dröjsmål Pressens Opinionsnämnds klandrande uttalanden i fall som rör den egna tidningen. Förfar på samma sätt med uttalanden från Allmänhetens Pressombudsman om ärendet inte hänskjutes till opinionsnämnden för bedömning.

Respektera den personliga integriteten

6. Avstå från publicitet, som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Överväg särskilt noga publicering av familjetvister och vårdnadsärenden med hänsyn till den skada som kan förorsakas de berörda.

7. Iaktta stor försiktighet vid publicering av självmord och självmordsförsök särskilt av hänsyn till anhöriga och vad ovan sagts om privatlivets helgd.
8. Visa alltid offren för brott och olyckor största möjliga hänsyn.
9. Framhäv inte i rubriker, på löpsedlar eller på annat sätt berörda personers ras, börd, nationalitet eller kön, om detta är ovidkommande eller kan uppfattas som misskrediterande. Samma princip gäller om yrkesbeteckningar, politisk tillhörighet eller religiös åskådning.

Var varsam med bilder

10. Vad som i dessa regler sägs gäller i tillämpliga delar även om bildmaterialet. Undvik bilder som kan kränka och sårå.
11. Förfälska inte en bilds innehåll genom beskärning, montage eller missvisande bildtext. Icke autentiska bilder får inte utges vara autentiska.

Döm ingen ohörd

12. Sträva efter att ge personer, som kritiserats i faktaredovisande material, tillfälle att bemöta kritiken samtidigt. Var särskilt varsam i fråga om anmälningar till JO, KO, NO, advokatsamfundet och andra offentliga instanser. Var uppmärksam på att anmälningar och stämningsansökningar kan ha till enda syfte att skada den anmälda.
13. Publicera inte anmälan om brott utan att noga pröva om anmälan kan anses grundad. Återge inte ovidkommande uppgifter om personer, som har nämnts i samband med brott.
14. Föregrip inte domstols eller därmed jämförbar myndighets avgörande genom att ta parti i skuldfrågan. Återge båda parternas ståndpunkter. Har ett mål refererats, bör även domen eller annat avgörande redovisas.

Var försiktig med namn

15. Överväg noga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor. Avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. Detta gäller bl a till offentliga myndigheter anmälda, för brott misstänkta eller dömda personer.
16. Om inte namn anges undvik att publicera bild eller uppgift om yrke, titel, ålder, nationalitet, kön eller annat, som gör en identifiering möjlig.

17. Omnäm inte att personer dömts i tidigare brottmål, om inte särskilt starka skäl föreligger.
18. Granska kritiskt uppgifter om personer som är efterlysta vid polisutredning.
19. Observera att hela ansvaret för namn- och bildpublicering faller på den som återger materialet.

II YRKESREGLER

Journalistens integritet

1. Ta inte i tjänsten emot journalistiska uppdrag av personer utanför den redaktionella ledningen.
2. Acceptera inte uppdrag från utomstående, ej heller inbjudan, gåva, gratisresa eller annan förmån i och utanför tjänsten som kan miss-
tänkliggöra ställningen som fri och självständig journalist.
3. Använd inte ställningen som journalist till att utöva påtryckning för egen eller andras vinning eller till att skaffa privata förmåner.
4. Utnyttja inte för egen eller andras vinning opublicerade nyheter be-
träffande ekonomiska förhållanden eller åtgärder hos stat, kommun-
er, organisationer, företag eller enskilda.
5. Beakta journalistavtalets bestämmelse om att medarbetare icke får
åläggas att skriva mot sin övertygelse eller utföra förödmjukande
uppdrag.

Anskaffning av material

6. Tillmötesgå rimliga önskemål från intervjuade personer om att i för-
väg få veta hur och var deras uttalanden återges.
7. Visa särskild hänsyn mot ovana intervjuobjekt. Uppläs den inter-
vjuade om huruvida samtalet är avsett för publicering eller enbart för
information.
8. Förfälska inte intervjuer eller bilder.
9. Visa hänsyn vid fotograferingsuppdrag samt vid anskaffning av bilder,
särskilt i samband med olyckor och brott.
10. Ge inte efter för påtryckningar från utomstående i avsikt att hindra
eller inskränka berättigad publicitet.
11. Beakta upphovsrätten med dess citatregler och fotorätten.
12. Visa generositet med källangivelse när en framställning huvudsak-
ligen bygger på annans sakuppgifter.

Publiceringstider

13. Respektera överenskomna publiceringstider.

Stadgar för Pressens Opinionsnämnd

1 §

Pressens Opinionsnämnd (PON) behandlar ärenden som gäller tillämpningen av god publicistisk sed. Nämnden har att fritt pröva innebörden av detta begrepp.

Nämnden prövar sådana ärenden rörande all periodisk press som genom abonnemang eller lösnummerförsäljning eller på annat sätt är tillgänglig för envar.

2 §

Nämnden kan uppta ärenden efter anmälan av Allmänhetens Pressombudsman eller efter anmälan, som ingivits till denne och som denne hänskjutit till nämnden. Anmälan, som ingivits till ombudsmannen men av denne lämnats utan åtgärd, kan av anmälaren hänskjutas till nämnden under förutsättning att saken rör anmälaren själv.

Enskild person kan vara anmälare. Anmälningar från företag, organisationer och myndigheter bör i allmänhet prövas endast om det gäller rättelse eller genmäle.

3 §

Nämnden har rätt att i särskilda fall pröva ärenden även under andra förutsättningar eller i annan ordning än ovan sagts. Nämnden avgör också huruvida ett anmält ärende skall upptas till behandling eller ej.

Nämnden har vidare rätt att, även efter påbörjad handläggning, visa ett ärende ifrån sig.

Verkställande av utredningar i mera allmän mening ingår inte i nämndens uppgift.

4 §

Nämnden avger opinionsuttalanden.

Dessa är offentliga.

5 §

Nämnden består av ordförande och fem ledamöter.

Ersättare för ordföranden är en förste, en andre och en tredje vice ordförande.

För var och en av de enligt § 6 av en av riksdagens justitieombudsmän samt ordföranden i Sveriges Advokatsamfund utsedda ledamöterna finns tre suppleanter. För var och en av de övriga ledamöterna finns två suppleanter.

6 §

Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet och Svenska Tidningsutgivareföreningen utser var för sig en ledamot i nämnden jämte två suppleanter för honom. En av riksdagens justitieombudsmän samt ordföranden i Sveriges Advokatsamfund utser gemensamt två ledamöter i nämnden jämte sex suppleanter för dem. Vägledande bör därvid vara att de två sistnämnda och deras suppleanter skall ha förankring hos allmänheten, företrädesvis genom anknytning till organ för det fria folkbildningsarbetet och andra folkrörelser, till arbetsmarknadens parter, till konsument- och näringslivsorganisationer och liknande samt att de icke får stå i beroendeförhållande till tidningsföretag eller till pressens organisationer.

Mandattiden, vars längd är två år, börjar löpa den 1 juli. Val till nämnden bör förrättas minst två månader före ny mandatperiods början.

Nämndens sålunda utsedda ledamöter och suppleanter utser för en mandattid av två år ordförande och vice ordförande. Dessa bör väljas bland jurister som innehar eller innehaft domarämbete.

Vid förfall för såväl ledamot som hans ersättare äger det verkställande organet för den organisation, som utsett dem, att förordna tillfällig ersättare. Vid förfall för någon av allmänhetens representanter äger ordföranden rätt att utse tillfällig ersättare.

7 §

Nämnden utser sekreterare. Det åligger denne att efter ordförandens anvisningar bereda ärendena, föra protokoll och ombesörja övriga expeditionsgöromål.

8 §

Nämnden beslutar när, förutom ordföranden eller ersättare för honom, en ledamot eller suppleant, utsedd av var och en av de i § 6 nämnda pressorganisationerna, samt två ledamöter eller suppleanter, utsedda på sätt som säges i § 6, 1:a stycket, andra meningen, är närvarande.

9 §

Vid behandlingen i nämnden av ärende som rör viss tidning får ej delta någon som företräder eller är anställd hos denna.

10 §

Varje ledamot av nämnden äger vid beslut en röst. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Enhällighet bör eftersträvas. Ordföranden kan, vid delade meningar inom nämnden, söka åstadkomma enighet i fråga om beslut genom att ajournera ärendet. Reservationer till nämndens beslut får avgivas, om enighet ej kan nås.

Enskilda ledamöters vota bör ej yppas för utomstående.

Suppleant äger delta i nämndens överläggningar men ej i besluten såvida han ej ersätter ordinarie ledamot. Om så finnes lämpligt kan ärende ut-sättas till avgörande av nämndens samtliga ledamöter och suppleanter.

11 §

Av nämnden klandrad tidning erlägger expeditionsavgift, som för 1991 uppgår till följande belopp:

TS-upplaga vardagar	Kronor
Upp till 10 000 exemplar	6 600:-
Över 10 000 exemplar	18 000:-

Expeditionsavgifterna uppräknas varje år med den procentsats varmed bruttokostnaderna för PO/PON:s verksamhet har stigit under föregående år.

I fall som avses i § 3 tredje stycket Instruktion för Allmänhetens Pressombudsman utgår expeditionsavgift endast om nämnden skärper det av PO uttalade klandret eller om nämnden, när tidningen påkallat nämndens prövning av ärendet, i huvudsak ansluter sig till det av PO uttalade klandret.

12 §

Expeditionsavgiften, som utgör ett bidrag till täckande av kostnaden för PO och PON, inbetalas till TU:s Förlags AB.

13 §

Klandrad tidning bör utan dröjsmål i oavkortat skick och på väl synlig plats publicera opinionsnämndens hela uttalande och utan anmaning redovisa hos PO att så skett.

14 §

Nämnden avger årligen rapport om sin verksamhet till de i § 6 omnämnda pressorganisationerna, till vederbörande justitieombudsman och till advokatsamfundets ordförande.

15 §

Fråga om ändring av grunderna för nämndens sammansättning eller verk-

samhet kan väckas av nämnden eller av Pressens Samarbetsnämnd och avgöres av Pressens Samarbetsnämnd efter hörande av vederbörande justitieombudsman och advokatsamfundets ordförande.

Instruktion för Allmänhetens Pressombudsman

1 §

Allmänhetens Pressombudsman (PO) har till uppgift att på eget initiativ eller efter anmälan påtala avvikelser från god publicistisk sed i periodisk skrift.

2 §

PO biträdes närmast av Allmänhetens Biträdande Pressombudsman (bitr PO).

När PO är förhindrad att utöva sin tjänst, utövas denna av bitr PO. Denne inträder efter beslut av PO även i övrigt i hans ställe vid behandlingen av visst ärende eller viss grupp av ärenden.

Bitr PO får ej vidta åtgärd eller fatta beslut som rubbar eller ändrar av PO meddelade föreskrifter eller tillämpade grunder.

3 §

Det ankommer på PO att, därest förutsättningar härför bedömes föreligga, genom direkt hänvändelse till berörd tidning söka snabbt åstadkomma beriktigande eller, i förekommande fall, skäligt utrymme för genmäle från den förfördelade.

Fråga om opinionsuttalande enligt § 4 i Stadgar för Pressens Opinionsnämnd (PON) får i lindrigare fall av klar avvikelse från god publicistisk sed prövas av PO i ärenden som anmäles till denne. Klandrande uttalande skall utan dröjsmål i oavkortat skick och på väl synlig plats publiceras av den berörda tidningen senast i första numret efter 10 dagar från PO:s delgivning av uttalandet.

Tidning som inte är nöjd med uttalandet kan i stället för publicering hänskjuta saken till opinionsnämnden inom 10 dagar från delgivningen. Anmälare som inte är nöjd med uttalandet äger rätt att inom 1 månad från tidpunkten för uttalandet hänskjuta saken till opinionsnämnden.

4 §

Vid avgörande av frågan huruvida ett ärende skall hänskjutas till Pressens Opinionsnämnd (PON) skall PO främst grunda sin bedömning på följande omständigheter.

- a) Det skall finnas skälig grund för anmälan.
- b) Det skall vara av betydelse med hänsyn till etiska principer och den skada som ett meddelande kan tänkas ha vållat någon att anmälan prövas av nämnden.
- c) Anmälan måste avse en artikel som är relativt aktuell.

Finner PO att ovan nämnda omständigheter icke föreligger, må ärendet avskrivas. Hänsyn må därvid tagas till om tillfredsställande rättelse publicerats av den felande tidningen.

Anmälan till PO kan upptagas till prövning endast om den avser artikel som publicerats inom tre månader före dagen då anmälan inkom, såvida icke särskilda skäl föreligger.

5 §

PO skall inhämta skriftligt medgivande från den närmast förfördelade innan han – efter anmälan från annan än den direkt förfördelade eller på eget initiativ – avger ett opinionsuttalande enl § 3 eller hänskjuter ett ärende till opinionsnämnden.

6 §

Anmälan, som ingivits till ombudsmannen men av denne lämnats utan åtgärd, kan av anmälaren inom 1 månad från tidpunkten för beslutet hänskjutas till nämnden under förutsättning att saken rör anmälaren själv.

Klagomål från anmälare, som inte själv berörs av det påtalade tidningsmeddelandet, må icke av anmälaren föras vidare till opinionsnämnden.

7 §

Det förutsätts att anmäld tidning på uppmaning av PO inkommer med erforderligt antal exemplar av tidning där den anmälda artikeln införts.

8 §

Utöver vad ovan i §§ 1–6 angivits såsom uppgifter för PO har denne att i förekommande fall lämna allmänheten upplysningar i pressetiska frågor. Sådan rådgivning skall vara kostnadsfri.

PO skall vidare i möjligaste mån medverka i allmän upplysningsverksamhet rörande frågor inom det pressetiska området. Härefter innefattas medverkan i form av föredrag, artiklar m m i facktidskrifter och andra publikationer samt, om så erfordras, även inom ramen för journalistutbildningen.

9 §

Till PO bör utses en person med särskilda insikter inom området för pressetik. Hänsyn bör även tagas till vederbörandes journalistiska erfarenheter.

PO utses av ett kollegium bestående av en av riksdagens justitieombudsmän, ordföranden i Sveriges Advokatsamfund samt ordföranden i

Pressens Samarbetsnämnd och anställes hos Stiftelsen Allmänhetens Pressombudsman, som inrättas och finansieras av PK, SJF och TU.

Tjänstgörings- och avlöningsförhållanden fastställs i särskilt kontrakt mellan PO och stiftelsen. PO tillsätts för en mandatperiod på tre år. Har uppsägning ej skett senast ett år före mandatperiodens utgång från stiftelsens sida eller ett halvt år före periodens utgång från PO:s sida, förnyas mandatet automatiskt med en ny treårsperiod. För varje ny mandatperiod gäller samma uppsägningstid som för den första perioden.

Bitr PO utses av styrelsen i Stiftelsen Allmänhetens Pressombudsman i samråd med PO. Tjänstgörings- och avlöningsförhållanden fastställs i särskilt kontrakt mellan bitr PO och stiftelsen.

10 §

PO må icke utan stiftelsens vetskap och medgivande åtaga sig uppdrag utanför de i § 8 omnämnda områdena.

11 §

Fråga om ändring av denna instruktion avgöres av Pressens Samarbetsnämnd.

Sakregister

- advokat 41, 44, 134, 170, 171, 241, 248
advokatsamfundet 14, 15
affärsdrivande verk 49
aggressiv 73
aids 109
akademiska tjänstemän 99
aktris, se artist
aktualitetskravet 25
alkoholvanor 58
ambassad 66
ambassadråd (se även diplomat) 168
amfetamin, se narkotika
anhörig, se avlidens anhörig
annons 21 ff
anonym källa 40
anonymisera 19, 58
anonymitet 41, 53
anonymitetsskydd 82
arbetsgivare 57
artist 63, 75, 86, 96, 105 ff, 137, 142, 152
avlidens anhörig 96 f, 117 f, 158 f
avlyssning 37 ff

bandinspelning 61
bankir 238
bankrån 191, 216
barnmorska 131
bedrägeri 163, 167, 177, 185, 190, 197, 220, 225, 235, 240, 241
begravning 116, 147
bemötande, se genmäle
beriktigande, se rättelse
betalningssvårigheter 31
betalningssäkring 186, 226
bevisbörda 40 ff
bibliotek 69, 143

bidragsfusk 163, 225
bilder 144 ff
bildpublicering 20, 54, 115, 144 ff, 158, 186, 192, 194, 230
bilhandlare 223
bluff 68
bokföringsbrott 86, 185, 186, 230
bolag, se juridisk person
bondfångeri 51, 138, 139
borgerlighet 27
bostadsmarknaden 29
boxare 63
brottsligt förfarande 24
brottsmisstanke 216 ff
brottsoffer 114 ff, 203 f
brunskjortor (se även nazist och fascism) 68
bryggare 187
buggning 39
bussförare 64
bygdekrönika 97
börd 124 ff

cannabis, se narkotika

debattartikel (-inlägg) 36, 49, 50, 66, 67, 70, 80 ff
dementi (se även rättelse) 30, 43, 64 ff, 198
diktator 129
diplomat 168, 198, 200
direktör 34, 47, 66, 85, 165, 167, 177, 186, 187, 195, 226, 230, 235
disciplinär påföljd 24
djurförsök 201
djurplågeri 161
dobbleri 191, 220
domare 102

- doping(preparat) 42, 194, 214
 drunkning 117
 dröjsmål 33, 76
 efterlevande, se avlidens anhörig
 eftermiddagsdans 150
 egenannons 22
 egenmäktigt förfarande 211
 ekonomisk brottslighet (se även
 bedrägeri, bokföringsbrott,
 förskingring, gäldenärsbrott,
 skattebrott) 182, 184, 193,
 195 f, 219, 223, 230, 238
 elitperson 248
 etniskt ursprung 127, 211
 expeditiönsavgift 18
 extremhögern 27
 fackförbund 78
 fackförbundsledare 37, 163, 170
 fackföreningstidskrift 21
 facklig ledning 48 f
 faktakontroll 25 ff
 familjeliv 11
 familjetvist 89 ff, 103 f
 fascism 27, 51, 102, 131
 fastighetsägare, se hyresvärd
 felstavning 65
 fiffel 47
 filminspelning 86 f
 finanskvinna 111
 finländare 124, 125, 188
 flykting 54
 fotbollsledare 186
 friande uttalande 19 f
 frikyrka 70
 frisksport 156
 fusk 34
 fyrlingfödsel 98 f
 få sparken, se sparkad
 fögderisekreterare 129
 föregripa dom 197 f, 229 ff
 föregående brottslighet 184, 185,
 238 ff
 förening 65
 företag, se juridisk person
 företagare, se direktör
 företagsledare 20, 37, 163
 förfalskad intervju 62
 förfalskning 166, 197, 239
 förkortning 80, 81
 förråande 24
 förskingring 178, 185, 220
 försvarare, se advokat
 förtal 11, 85, 176, 247
 förtroendeman, se politiker
 förvaltare 48, 69
 förvaltningschef 33, 164
 förvanskning 81
 gambian 124
 generaldirektör, se verkschef
 genmäle 16, 25, 26, 27, 31, 33,
 49, 51, 61, 64 ff, 80, 132, 247
 genrebild 156
 grek 125
 gym 42
 gäldenärsbrott 177, 185, 186,
 223, 238
 hallick 125
 hasch, se narkotika
 heroin, se narkotika
 hets mot folkgrupp 127
 hjärttransplantation 98
 homosex 209
 homosexuell 155
 hot 207, 211
 hotellchef 47
 hudfärg 127
 hyresvärd 69
 häktning 100, 221, 224
 häleri 184
 hälsotillstånd 11, 98
 hänskjutande 17
 hästhandlare 68, 97, 142
 högtidsdag 99

- identifierande uppgifter 20, 41, 206 ff
- idrott, se sportjournalistik
- idrottsman 63, 105, 162, 175, 194, 214
- ingress 83 ff
- initiativ 16, 17
- insändare 30, 45 f, 49, 50, 53, 80 ff
- insändarsidan 74
- intervju 24, 30 f, 52 ff, 74, 100, 155
- intimt förhållande 87, 106, 152
- invandrare 66, 125, 131
- invektiv 129 ff
- italienare 197
- JO 14, 15
- journalist 19 f
- Journalistförbundet 12
- journalistutbildning 24
- jude 125
- juridisk person 11, 15, 16, 34 f, 51, 65, 78 f, 248
- justitieminister 37 f
- klandrande uttalande 16, 18, 19, 24
- knark, se narkotika
- knarkkung 35, 84, 220, 229, 232, 242
- kokain, se narkotika
- kollektiv 48
- kolumn 233 f
- kommun 32, 33, 34, 40, 68, 76, 83
- kommunalråd (se även politiker) 165
- kommunarrest 194
- kommunistympatisör 199
- konkurs 47, 85, 111, 182, 184 f, 186 f, 196
- konkursfara 31
- konkursförvaltare 171
- konstnär (se även artist) 138, 236
- konstskoj 138, 190
- konsult 240
- konsumentupplysning 51, 69, 78, 136, 177, 179, 236
- kontroll av sakuppgifter 25 ff
- koppleri 125
- korporation (se även juridisk person) 15
- kriminalinspektör 36
- kriminalkommissarie 168 f
- kritik (se även recension) 43, 49, 136
- krogkung 84
- kränkande omdöme 129 ff
- krönika 30, 64, 66, 233, 242
- kulturchef 129
- kulturnämnd 69, 143
- kusk 46
- kvälja dom 236 f
- kyrkan 87
- källkritik 25 ff
- kändis, se artist
- kärleksförhållande, se intimt förhållande
- kön 124 ff
- könsdiskriminering 24
- ledarartikel 30, 31, 49, 67, 233
- ljuga, se lögn
- lokförare 202
- lura (se även bedrägeri) 51, 138
- lycksökare 47, 177
- läkare 56, 61, 73, 83, 101, 119, 130, 171 ff, 179, 182, 212, 218
- lärare 19
- läsa manus 56
- lögn 131 f
- löpsedel 83 ff
- maffian 41
- makthavare, se offentlig person
- marijuana, se narkotika
- marknadsföring 68, 137, 141

- meddelarskydd 40 ff
 medgivande 17
 miljöbrott 187
 minderårig 58
 misshandel 93, 175, 207
 misstanke 216 ff
 mord 117, 119, 120, 121, 124, 188, 190, 192, 203, 206, 212, 223, 233
 motorsport 162
 museichef 129
 mygel 49, 67, 83
 myndighet, se juridisk person
 myndighetsutövning 38
 mäklare 29, 178
 mörkhyad 213

 nakenbild 20, 144 ff
 namnpublicering 19, 20, 54, 114, 115, 118, 157 ff, 230
 narkotika (-brott, -missbruk) 26, 31, 34, 44, 58, 59, 78, 100, 103, 104, 105, 109, 118, 127, 134, 141, 156, 158, 175, 180 ff, 218, 220, 228, 229, 231, 239, 242
 nationalitet 124 ff
 nazist (-sympatisör, se även brunskjortor och fascism) 27 f, 131
 nedskärning av insändare 80 ff
 nyfascistisk 27
 nyhetsbyrå 28
 nyhetsförmedling 26
 nyhetskälla 25
 nyhetsvärde 45
 nämndeman 163
 näringsförbud 179 f, 183

 off the record 54
 offentlig person 37, 49, 103, 112, 129 ff, 163, 197, 219, 222
 ohederlighet (se även bedrägeri) 51

 olaga vapeninnehav 161
 olovlig körning 184, 242
 olovlig underrättelseverksamhet 125
 olycksoffer 114 ff
 olympiad 194, 214
 opinionsbildare, se offentlig person
 opinionsuttalande 17
 organisation, se juridisk person
 osann försäkrar 163, 225
 otukt med barn, se sexbrott
 ovana intervjuobjekt 58 ff

 Palmemordet 60, 192, 204, 223, 225, 241
 partitillhörighet 102
 periodisk skrift 21
 periodiska publikationer 70
 personlig integritet 11, 89 ff
 pervers 132
 PK 12 ff
 PO 12 ff
 polack 125
 polemik 50, 67, 70
 polis (se även kriminalinspektör och -kommissarie) 127
 polishämtning 95
 politiker 30, 37, 50, 52, 102, 131, 163, 165, 225, 226, 238, 238
 politisk journalistik 28
 politisk organisation 67 f
 PON 12 ff
 pornografi, se sex
 porrdrottning 20
 pressens samarbetsnämnd 12, 15
 pressetiska regler 12, 250 ff
 pressläggning 25
 pressorganisationer 12
 privatlivets helgd 11, 79, 86 f, 89 ff, 144, 152, 183, 189, 249
 professor 99

- prostituerad 120, 126, 153
 präst 51
 psykiatrisk vård 149
 Publicistklubben 12 ff
 publicitetsregler 23, 250 ff
 publicitetsskada 24, 197

 quisling 131

 radionämnden 24
 raljerande 82
 ras 124 ff
 rasist 135, 137
 rattfylleri 184, 242
 recension 31, 65, 69, 75, 81, 104,
 136, 138
 redaktionell kommentar 27, 76,
 77
 redaktionell reklam 23
 redaktör 78
 redigering 81, 87
 reklam 144
 reklambudskap 23
 rektor 161
 revisor 238
 riksdag 12, 13
 riksdagskandidat (se även politi-
 ker) 165, 226
 riksdagsman (se även politiker)
 52, 238
 rubrik 83 ff
 ryktesspridning 192
 rådman 102
 rån (se även bankrån) 203
 rättegångskostnader 11
 rättegångsreportage 36, 233
 rättelse 16, 25, 30, 51, 64 ff, 247
 rättshaverist 136
 rättsvården 36

 samtidigt bemötande 43 ff
 sanktioner 17 ff
 satir 68, 141 ff
 sex 24, 87
 sexbrott 121 f, 127, 206, 207,
 209, 210, 211, 213, 220, 227,
 233
 sexuella upplevelser 58
 SJF 12
 sjukdom 89, 100
 sjukpensionär 55
 sjukvård(spersional) 30, 61,
 173 ff
 självmord(sförsök) 108 ff, 175
 sjömanskyrka 87
 skadegörelse 223
 skadestånd 18
 skattebrott 165, 177, 178, 183,
 186, 193, 195, 223, 235
 skattefusk 78
 skattemyndighet 129
 skatteskuld 101, 183, 184, 195,
 242
 skattesmitare 101, 182
 skilsmässa 92
 skilsmässobarn 92
 skoldirektör 129
 skrupelfrihet 51, 138
 skräcködlä 139 f
 skvaller 42
 skådespelare, se artist
 smak 16
 smakdomare 24
 smuggling 78, 165, 180, 181,
 197, 207, 213, 214, 218, 226
 sociala problem 93
 socialchef 32, 76, 141
 socialnämnd 34
 socialekreterare 163
 spaning 189
 sparkad 32, 33, 47, 76, 86
 spelkung 191
 spioneri 149, 189, 192, 198, 199
 sportjournalistik 25 ff, 46, 63
 sportsidan 46
 sportstjärna, se idrottsman
 sprit 87

- spärrvakt 213
 statsråd (se även justitieminister)
 103
 stiftelse, se juridisk person
 styrelseledamot 49
 styrelseordförande 49
 svart lägenhetshandel 28, 178
 symbolbild 156
 sångare, se artist
 telefonavlyssning 39, 41 f
 textreklam 23
 Tidningsutgivareföreningen 12 ff
 tillrättaläggande (se även rättel-
 se) 91
 tjuvjägare 161
 tjänsteman 83
 trafikvakt 40
 trosbekännelse 127
 tryckfrihet, tryckfrihetslagstift-
 ning, tryckfrihetsmål 11, 18,
 22, 28, 30, 40, 80, 85, 176, 188,
 220, 247
 TV 70
 TV-person 105 ff
 tågolycka 202
 täckning i texten 83 ff
 ungdomar 53, 58, 70
 ungdomsidol 163
 upphovsrätt 80
 upplysningsverksamhet 24
 urinterapi 154
 utländsk press 249
 utländsk regim 66
 utländska medier 225
 utlänning 124 ff, 188, 195, 197,
 213
 utmätning 184, 195, 242
 vapeninnehav 161
 varusmuggling, se smuggling
 verkschef 37, 74, 163
 verksledning 48
 vilseledande reklam 88
 vittne 60, 203, 204
 vulgär 24
 våldsbrott 188
 våldtäkt, se sexbrott
 vårdnadstvist 89 ff, 148
 yrkesgrupp 65
 yrkeskår 48
 yrkesregler 23
 yttrandefrihet 11, 80
 zigenare 126
 åklagare 36, 132
 åsiktsannons 22
 åtal 35, 38, 78, 222
 äktenskapsskillnad 101
 älskarinna 99
 ändring av insändare 80 ff
 ärekränkning 11, 144, 247
 öppet brev 82
 översittare 136

Sverige har världens äldsta och mest liberala tryckfrihetslagstiftning och den utgör ett effektivt värn för yttrande- och tryckfriheten. Däremot är det rättsliga skyddet för den enskilde gentemot pressen betydligt sämre.

Skyddet mot förtal (ärekränkning) är i praktiken mycket bräckligt och några generella garantier för den personliga integriteten och privatlivets fred letar man förgäves efter i lagboken.

Pressens egna organisationer – tidningsutgivareföreningen och journalistförbundet – har därför utarbetat etiska regler som syftar till att ge den enskilde ett skydd mot publicitetsskador utöver det som lagen erbjuder.

Vidare har man inrättat en egen hedersdomstol – pressens opinionsnämnd (PON) – som skall behandla klagomål mot tidningar och tidskrifter för brott mot de etiska reglerna. Allmänhetens pressombudsman (PO) hjälper gratis

den enskilde att komma till sin rätt genom att få beriktigande eller genmäle infört eller i sista hand få tidningen klandrad för pressetiska övertramp.

Jurisdoktor **Thorsten Cars**, som var PO 1980–1990, beskriver i boken den pressetiska utvecklingen under denna period med en mängd belysande och intressanta fall ur verkligheten. Den pressetiska bedömningen av flera stora rättsaffärer under senare tid redovisas.

Bl a behandlas kontrollen av sakuppgifter, samtidigt bemötande, intervjusituationen, rättelse och genmäle, insändare och debattartiklar, privatlivets helgd, brotts- och olycksoffer, bild- och namnpubliceringar samt kränkande omdömen och uttryck.

■ Boken vänder sig lika mycket till journalister och jurister som till allmänheten. Varje medborgare kan med eller mot sin vilja komma i direkt kontakt med pressen och behöver därför veta något om vilka "spelregler" som då gäller.

ISBN 91-38-92104-9

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM,
TEL: 08-739 96 30, FAX: 08-739 95 48.

